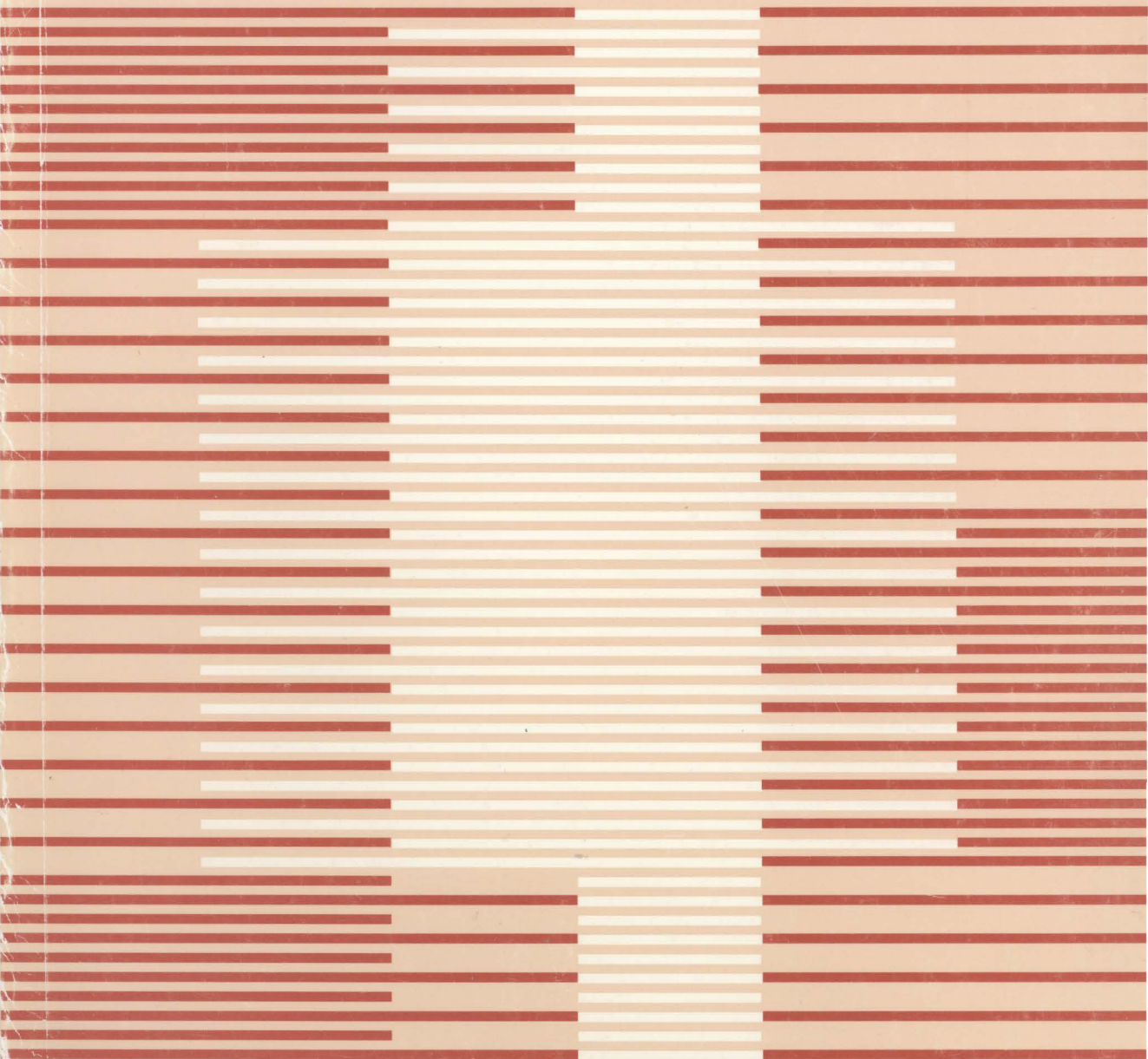

Kari Ilmonen

KULTTUURIN STRATEGIAT

Tutkimus keskipohjalaisten kulttuuriarvostuksista

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO
CHYDENIUS
INSTITUUTTI

CHYDENIUS-INSTITUUTIN TUTKIMUKSIA
1/1994
CHYDENIUS-INSTITUTET UNDERSÖKNINGAR

Kari Ilmonen

Kulttuurin strategiat

Tutkimus keskipohjalaisten kulttuuriarvostuksista

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO
CHYDENIUS-INSTITUUTTI
KOKKOLA 1994

ISBN 978-951-39-9406-8 (PDF)
URN:ISBN:978-951-39-9406-8

ISBN 951-34-0190-1
ISSN 0789-0710

ESIPUHE

Nyt julkaistava Kari Ilmosen tutkimus perustuu joulukuussa 1992 ilmestyneeseen "Kulttuuripalvelujen käyttö ja kulttuuriarvostukset" -tutkimusraporttiin, jonka painos pääsi loppumaan jo puolisen vuotta ilmestymisensä jälkeen. Käsillä olevan julkaisun toteutus on alkuperäistä laajempi ja perusteellisempi. Lisäksi kokonaisuus on toteutettu sosiologian lisensiaattitutkielman kriteerien mukaisesti. Tutkimuksen nimen muutos johtuu siitä, että sekä teoreettisen että empiirisen tutkimusaineiston painopisteitä on tulkinnallisesti hienosäädetty.

Raportti on ensimmäinen osa laajempaa tutkimusprojektia, jossa selvitetään kulttuurin merkitystä Keski-Pohjanmaan kehityksen kannalta. Raportti perustuu kyselytutkimukseen, jonka aineisto kerättiin Kokkolasta, Pietarsaaresta, Kaustiselta ja Halsualta. Tutkimus oli mukana yhteispohjoimaisessa NordREFOn koordinoimassa "Kultur og regional udvikling i Norden" -hankkeessa. Tässä julkaistavia tuloksia on esitelty myös ruotsin kielellä sekä Instituutin omassa monistesarjassa (Kulturkonsumtion och kulturvärderingar i Mellersta Österbotten 1992/ 5) että NordREFOn tutkimusraporteissa.

Ansio tutkimuksen käynnistymisestä kuuluu Kokkolan kaupungille, jolta niin aloite tutkimukseen kuin pääosa rahoituksestakin on tullut. Rahoitusta tutkimukseen on saatu myös Keski-Pohjanmaan kulttuurirahastolta, Jyväskylän yliopistolta, NordREFOltä ja Chydenius-Instituutin kannatusyhdistykseltä.

Tutkimuksen kyselyaineiston käsittelyyn ovat osallistuneet Marja Aho, Carita Bystedt ja Jaana Okkonen. Raportin sisältöä ovat kommentoineet Pirkkoliisa Ahponen, Eila Asikainen, Jaakko Joki, Anita Kangas, Marjatta Marin ja Leif Vikstrand. Kieliasun tarkistivat Pirjo Kylliäinen ja Matti Outakoski. Kiitämme heitä kaikkia, mutta myös kyselyyn vastanneita keskipohjalaisia.

Tammikuussa 1994

Seppo Raiski

Kari Ilmonen

SISÄLLYS

1. JOHDANTO.....	1
2. KULTTUURIN STRATEGISET (MERKKI)ARVOT.....	8
2.1. Järjestys – kaaos – järjestys?.....	9
2.2. Kulttuuri ja talous.....	14
2.3. Kulttuurin strategiat.....	23
2.4. Strategiat lavasteina.....	28
2.5. Kulttuurin imagot ja merkit.....	31
2.6. Kulttuuri ja sosio-spatiaalinen identiteetti.....	36
2.7. Kulttuuri ja luokkayhteiskunta.....	40
2.8. Postkapitalismi.....	46
3. TUTKIMUKSEN SUORITTAMINEN.....	49
3.1. Tutkimusongelmat.....	49
3.2. Tutkimusaineisto.....	51
3.3. Muuttajat ja metodit.....	59
4. KULTTUURIN TARJONTA JA KÄYTTÖ TUTKIMUSKUNNISSA.....	66
4.1. Kokkola.....	67
4.2. Pietarsaari.....	71
4.3. Kaustinen.....	76
4.4. Halsua.....	81
5. KUNTALAISTEN KULTTUURLARVOSTUKSET.....	85
5.1. Arvostetut piirteet kunnissa.....	85
5.2. Taide osana habitusta.....	86
5.3. Kulttuurin hyötyarvot.....	96
5.4. Kulttuuri ja alueellinen integraatio.....	106
5.5. Kulttuurin toimintaperiaatteet.....	116
5.6. Yhteenveto.....	126
Koko tutkimusaineisto.....	126
Kokkola.....	130
Pietarsaari.....	130
Kaustinen.....	131
Halsua.....	131
6. POHDINTAA.....	132
KIRJALLISUUS.....	138

LIITTEET

1. JOHDANTO

Tämä keskipohjalaisten kulttuuriarvostuksia kartoittava kyselytutkimus tehtiin marras-joulukuussa 1991. Kysely osui ajankohtaan, jossa taloudellinen tilanne Suomessa oli ratkaisevasti vaikeutunut. 1980-luvun loppuvuosien suotuisa taloudellinen kehitys ja sen suuntaama hyvinvointivaltion kannatus olivat kääntyneet laskuun. Työttömyyden jyrkkä kasvu vuonna 1991 oli vasta alkusoittoa tulevalle. Julkunen (1991, 15) toteaa, että taloudellinen epävakaisuus ja hyvinvointivaltion jännitteet ovat tulkittavissa oireiksi epookkisesta murroksesta, jopa yhteiskuntamuodostuman vaihtumisesta, jossa vanhat rakenteet murenevat ja uudet yhteiskunnalliset muodosteet ja käytännöt ovat poliittisten, ideologisten ja diskursiivisten kamppailujen kohteena.

Yhteiskunnalliset murrokset heijastuvat myös kulttuuripolitiikkaan ja kulttuuripalveluihin. Vuonna 1993 astui voimaan uusi valtiosuosusjärjestelmä, joka mahdollistaa kunnille aiempaa suuremman itsenäisyyden suunnitella ja rahoittaa – tai olla rahoittamatta – paikallista kulttuuria. Kulttuuristakin* on tullut – lamasta huolimatta – yhä näkyvämmän päämäärärationaalisen strategioinnin kohde, kun kunnissa etsitään taloudellisesti ja imagollisesti kannattavia painopistealueita. Tässä prosessissa talouden, politiikan ja kulttuurin käytännöte näyttäisivät solmiutuvan yhteen entistä lujemmin (ks. Ahponen 1991a, 34–35).e

*) "Kulttuurin" käsitteestä Williams (1988, 30) toteaa, että se on moutunut erilaisten määrittely-yritysten kautta kovin mutkikkaaksi. Hän toteaa, "ettei alun alkaenkaan tiedetä olisiko sen (kulttuurin teorian – KI) oltava teoriaa 'taiteista ja intellektuaalisesta toiminnasta' niiden suhteessa 'yhteiskuntaan' vaiko teoriaa sosiaalisesta prosessista, joka synnyttää erityisiä ja erilaisia 'elämäntapoja'." Esimerkiksi Salomonsson (1993, 107) puolustaa kulttuurin käsitteen antropologista/etnologista määrittelyä, jolloin kulttuuri muodostuu yhteisistä arvoista ja jaetuista käsityksistä, jotka koskevat asioiden järjestystä. Hänelle kulttuuri ei ole mitään sellaista, jota rahoitetaan, kulutetaan tai harjoitetaan tietyissä tilaisuuksissa, kuten kuvataide ja konserttimusiikki. Tässä tutkimuksessa käytetty kulttuurin käsite liukuu "kapean" ja "avaran" määritelmän välimaastossa riippuen asiayhteydestä. Kulttuuripalvelut tai julkinen kulttuurisektori sellaisenaan edustavat määrittelyssä kulttuurin institutionaalista ja siksi tietyllä tavalla "kapeaa" aluetta. Mutta kun puhutaan kulttuuripalvelujen käytöstä ja kulttuuriarvostuksista esimerkiksi erilaisissa sosiaalisissa ryhmissä, kulttuurin käsite avartuu myös elämäntavoiksi, arvoiksi ja symboleiksi, joista tilastollisten tutkimusmenetelmien kautta heijastuu meille vain liikkumattomia varjoja kuvioiden ja taulukoiden muodossa. Nekin voivat luoda perustan kulttuuria koskeville kuntalaiskeskusteluille. Vasta avoimessa ja "herruudettomassa" kommunikaatiossa kuntalaisten kulttuuriset merkitykset ja tulkinnat voivat ilmetä parhaimmillaan kaikessa syvyydessään ja kirjavuudessaan.

Laman ja säästövaateiden puristuksessa useat kunnat ovat leikanneet kulttuurimenojaan. Gallupeissa suomalaisten toivotuimpia säästökohteita ovat olleet maatalouden tuki, maanpuolustus, teollisuuden tuki, liikennemenot – sekä kulttuuri ja vapaa-aika (Allardt et al. 1992, 35; myös Varhe et al. 1990, 91 ja Suomen maakuntien liitto 1992, 66). Galluppien kysymyksenasettelut ja asiayhteydet ovat kuitenkin olleet varsin epäedullisia kulttuurin kannalta. Niiden taustalla on usein esiintynyt inhimillisiin perustarpeisiin liittyviä vertailukohteita, kuten terveys- ja sosiaalipalvelut. Kulttuurin arvostuskuva näyttää muuttuvan kuitenkin vivahteikkaammaksi ja jopa positiivisemmaksi, kun kuntalaiset voivat arvioida kulttuurin merkitystä yksityiskohtaisemmin ja itsenäisenä kokonaisuutena.

Valtakunnallisissa kyselyissä on tiedusteltu kansalaisten mielipiteitä julkisten palveluiden yksityistämisestä, jota onkin melko yleisesti pidetty taloudellisesti rationaalisenä toimenpiteenä. Tosin kansalaismielipide ei ole antanut yksiselitteistä vastausta tähän seikkaan. (Suomen maakuntien liitto 1992, 178.) Sitä paitsi yksityistämiskysymys muodostuu erityisen ongelmalliseksi, jos kohteina ovat julkispainotteiset kulttuuripalvelut, kuten teatteri-, kirjasto- ja museotoiminta.

Yleisesti tiedetään, että kulttuuria preferoidaan voimakkaimmin naisten, kouluttautuneiden ja suurkaupunkilaisten keskuudessa. Naisten kohdalla puhutaan miehiä "pehmeämmästä, sosiaalisemmasta ja kulttuurisemmasta orientaatiosta". (Suomen maakuntien liitto 1992, 66–70.) Institutionaalisten kulttuuripalvelujen – varsinkin "korkeakulttuurin" – ylivertainen käyttö ylemissä sosiaaliryhmissä on puolestaan tulkittu hyvinvointivaltioprojektin ja kulttuurin tasa-arvoistamisen osittaiseksi epäonnistumiseksi.

Kysymystä kulttuuripalvelujen markkinaperustaisista tai hyvinvointimalliin pohjautuvista toimintaperiaatteista voidaan tarkastella myös Euroopan yhdentymiskehityksen valossa. Duelund (1991, 33) katsoo, että vaikka EY:n virallinen ideologia sisältää humanismin, moniarvoisuuden, moninaisuuden ja demokratian, vaarana on täysin päinvastaiset suuntaukset: *yhtenäiskulttuuri, kulttuurin teollistuminen ja kulttuurin alistaminen taloudellis-tekni-* *sen kasvun välineeksi*. Duelund haluaakin kehittää niitä hyvinvointivaltiollisia päämääriä ja

periaatteita, jotka ovat olleet pohjoismaiden kulttuuripolitiikan ja pohjoismaisen yhteistyön perustana.

Duelund (1993, 11) kysyykin, onko perusteltua uskoa, että paikalliset ja alueelliset kulttuuri-investoinnit hyödyttävät paikallista elinkeinoelämää, luovat pysyviä työpaikkoja ja lisäävät muuttoa paikkakunnalle. Nämä kysymykset ovat alkaneet kiinnostaa yhä enemmän päättäjiä ja tutkijoitakin. Duelund (1993, 14–30)t liittää kulttuurin talousulottuvuuksien korostamisen uusliberalistiseen renessanssiin, josta on tulossa tärkeä elementti 1990-luvun pohjoismaisessa kulttuuripolitiikassa. Duelund jakaa pohjoismaisen kulttuuripolitiikan kehityksen neljään vaiheeseen (vrt. Ahponen 1991a, 218–248):t

1) Kulttuuri-instituutioiden ja kulttuurisen itseymmärryksen rakentaminen, jokaa liittyi kansallisvaltioiden syntyyn ja kansallisen yhtenäiskulttuurina muodostamiseen. (noin 1850–1950)a

2) Sodanjälkeinen hyvinvointiperustainen kulttuuripolitiikka, jonka tavoitteena oli kansallisen yhtenäiskulttuurin välittäminen kaikille kansallisvaltion alueille ja kaikille sosiaalisille kerrostumille. Kaikilla kansalaisilla tuli olla yhtäläiset mahdollisuudet yhtenäiskulttuurin omaksumiseen. (noin 1950–1970)a

3) Panostaminen kulttuurin desentralisoimiseen ja kulttuuri-käsitteen laajentamiseen osana yleistä valtiollista ja valtion raamittamaa ja tavoitteistamaa hallintodesentralisointia. Tähän ajanjaksoon liittyy oleellisesti kulttuuripolitiikana avainkäsite "kulttuuridemokratia", jonka mottona oli muun muassa kansalaistena osallistuminen kulttuuriaktiiviteetteihin ja omaehtoinen luova toiminta.a Kulttuuripolitiikka sai myös sosiaalisen ulottuvuuden: sen tuli edistää sosiaalisia kontakteja ja inhimillistä yhteenkuuluvuutta lähiyhteisöissä. Keskiöön nostettiin kansalaisten omat traditiot, elämäntavat ja mentaaliset muodot sekä myös amatöörikulttuuri. Kulttuuria ja taidetta tuli tukea vaihtoehtona kulttuuriesteellisenä massatuotannolle. Kulttuuripolitiikka käsitettiin valmiutena vahvistaa persoonallista identiteettiä ja edistää sosiaalista integraatiota, joiden katsottiin joutuneen uhana alaisiksi 1960- ja 70-luvuilla tapahtuneissa nopeissa taloudellisissa, sosiaalisissa ja kulttuurisissa muutoksissa. (1970–90)a

Tälle vuosikymmenelle ajoittuvaa neljättä kulttuuripoliittista vaihetta leimaavat alueiden ja kuntien itsensä asemointi ja paikallisen kulttuuripolitiikan instrumentalisointi taloudellisten ja sosiaalisten päämäärien alaisuuteen. Näyttäisi siltä, että "demokraattinen kulttuuri" ja "kulttuuridemokratia" ideaaleina ovat joutuneet jäämään taka-alalle ja kulttuuripoliittistakin näyttämöä hallitsevat ajan hengen mukaisesti ajatukset privatisoinnista, liberalisoimisesta ja julkisen talouden stagnaatiosta. Uuteen kulttuuripolitiikkaan on ammennettu mukaan päämäärätaloudellisia ja instrumentaalisia painotuksia, joita ei esiintynyt aikaisemmissa kulttuuripolitiikan periodeissa. Kulttuurin tulee nyt kannattaa,

luoda uusia työpaikkoja ja edistää taloudellista kasvua. Duelundin mukaan valistuspoliittinen perusta, joka on ollut leimallinen pohjoismaiselle kulttuuripolitiikalle sodanjälkeisessä hyvinvointivaltioprojektissa, on alkanut murentua. 1970- ja 80-luvuille tyypilliset identiteetti- ja yhteisökeskustelut ovat joutuneet jäämään taloudellisen kielipelin varjoon.* Duelund virittää kysymyksen: olemmeko tulleet tilanteeseen, jossa voidaan puhua kulttuurin väärinkäytöstä?

Käsillä olevassa tutkimuksessa kiinnostus kohdistuu ensisijaisesti keskipohjalaisten kulttuuriarvostuksiin, ts. siihen, miten kuntalaiset arvostivat kulttuurin aineellisia ja henkisiä ulottuvuuksia etupäässä paikallisen ja alueellisen kehityksen kannalta. Myös tarkastellaan keskipohjalaisten kulttuuripalvelujen käyttöä, jolla viitataan tässä kulttuurin institutionaaliseen, so. teatteri-, näyttely-, museo-, musiikki- ja kirjastotoimintaan. Teoreettispainotteisesti on tarpeellista käsitellä kulttuurin suunnitteluun liittyviä ajankohtaisia kysymyksiä, joita peilataan myös tutkimuksen empiirisessä osassa esille tulleisiin ongelmiin ja tuloksiin. Käsitteellinen tarkastelu noudattelee tematiikkaa: moderni–postmoderni kulttuurin suunnittelun kannalta, kulttuurin taloudelliset kysymykset, kulttuurin tehostuva strategiointi, kulttuurin imago- ja merkkiluonne ja kulttuurin identiteettiä luova voima sekä kulttuurinen luokkayhteiskunta.

Tutkimushankkeen idea sai alkunsa Kokkolan kaupungin strategiaseminaarissa toukokuussa 1990. Seminaarin tavoitteena oli täsmentää Kokkolan kaupungin tulevaisuutta koskevia kehitysnäkymiä, joista keskeiseksi skenaariksi nousi valtakunnantasoisien palveluvarustuksen tarjoaminen kulttuurin avulla. Tavoitteena oli imagollisen merkin "Taidekaupunki Kokkola" luominen. Heti alkuunsa hankkeeseen erityisen kriittisesti suhtautuivat kaupungin taiteilijat, jotka syytivät sitä ylhäältä alaspäin tuotetuksi, kielelliseksi kuplaksi ja taiteen

*) Kangas (1993, 5–6) kuvaa artikkelissaan *Kultursekreteraren som yrkeskategori* kulttuuripolitiikan nykyvaiheen luonteeltaan *sopimukselliseksi*. Ajalle on tunnusomaista mm. kulttuuripluralismi. Vaiheesta ei voi sanoa mitään erityisen johdonmukaista, sillä keskusteluja ja kehitysvaatimuksia hallitsevat ristiriitaiset tendenssit. Kuitenkin Kangaskin mainitsee nykyiselle kulttuuripolitiikalle tyypillisen managerismin ja projektisuuntautuneisuuden. Sopimuksellista kulttuuripolitiikkaa värittävät entistä enemmän ekonomistiset motiivit.

todellisia työskentelyolosuhteita peitteleväksi. Taitelijat katsoivat, että merkin tulee viitata todellisuuteen. Pelkkään imagon strategiointiin he eivät halunneet sitoutua.

Tutkimus pääsi mukaan pohjoismaiseen KULTUR OG REGIONAL UDVIKLING –kulttuuritutkimusprojektiin, joka toteutettiin NordREFOn (Nordisk institutt fori regionalpolitisk forskning) alaisuudessa. Tutkimusprojektissa olivat Suomi Keski-Pohjanmaan lisäksi mukana Tanskan Fyns Amt, Norjan Sogn og Fjordane fylke ja Ruotsin Lund. Nämä neljä case-tutkimusta olivat erillisiä metodeiltaan, ambitioiltaan ja konkreettisilta tapausvalinnoiltaan. Projektini tarkoituksena oli kuitenkin liittää näihin alueellisesti ja tieteellisesti erillisiin tutkimuksiin sarja rakenteellisesti identtisiä ongelmanasetteluja, joiden kautta tarkasteltiin kullakin alueella kulttuurin merkityksiä sosiaaliselle integraatiolle, kulttuuri-identiteetin muodostumiselle ja taloudelliselle kehitykselle. Erityistä huomiota haluttiin kiinnittää 1990-luvulle leimalliseen kulttuurin instrumentalisoitumiseen. Markkinaideaalien vahvistuessa ja post-modernisaation syvetessä näytti siltä, että kulttuurin arvot kiertyivät yhä selvemmin hyötyarvoiksi. Kulttuuri oli tullut osaksi taloudellista kehitystä, joka ilmeni Suomessakin monin paikoin synnytyissä kulttuurin imagokampanjoissa ja kulttuurin strategioissa.*

Myös Kokkolan kaupunki oli tulossa mukaan tähän trendiin. Kulttuurin strategioiminen muodostui elimelliseksi osaksi valtionosuusuudistuksen luomaa kuntien lisääntyvää vapautta ja vastuuta tehdä itsenäisesti kulttuuripoliittisia suunnitelmia. Myös kulttuurin rahoituskysymykset jäivät kuntien sisäisiksi pulmiksi. Samaan aikaan taloudellinen lama syveni ja kulttuurin – kuten muidenkin julkisten palveluiden – rahoitusta oli kunnissa leikattava.

Tälle tutkimukselle tärkeän kehikon muodostavat myös yhteiskuntarakenteelliset muutokset Suomessa ja muissa Pohjoismaissa. Onko hyvinvointivaltio tullut tiensä päähän vai onko löydettävissä argumentteja

*) NordREFOn projektissa keskiöön nostettiin myös "alue", jota käsitettä pyrittiin tarkastelemaan rinnakkain lisääntyvän eurooppalaisen integraation kanssa. Kulttuurin kansainvälistymistendenssit herättivät kysymyksen: missä määrin ja miltä osin voidaan puhua alueellisesti tai sosiaalisesti kiinnittyneistä kulttuurisista identiteettimalleista? NordREFOn tutkimusprojekti toteutettiin 1991–93 aikana. Yhteistyöstä syntyi kaksi tutkimusraporttia: *Kulturens spændetråje* (1992) ja *Kulturens brug eller misbrug* (1993).

pohjoimaisen kulttuuripoliittisen mallin jatkamisen ja kehittämisen tueksi? Vai onko kulttuurinkin pärjättävä entistä enemmän markkinoilla. Ja mitä siitä seuraisi kulttuurille ja taiteelle sekä kulttuurin käyttäjäryhmille? Ovatko hyvinvointivaltioprojektin tasa-arvoidealleja edustavat avainkäsitteet menettäneet kannatuksensa ja arvonsa?

Tutkimuksen tavoitteena on selvittää, miten kulttuurin tarjonta ja kysyntä ilmenivät Keski-Pohjanmaalla sekä arvioida kulttuurin sosiaalisia ja taloudellisia merkityksiä maakuntalaisten näkökulmasta. Kulttuuripalvelujen kysynnästä on kirjoitettu tarkemmin julkaisussa *Kulttuuripalvelujen käyttö ja kulttuuriarvostukset* (Ilmonen 1992). Kiintoisaa on tietää, miten kulttuuritarjonta kohdistui ja miten kulttuuri koettiin eri väestöryhmissä. Teoreettisestikin haastavaa on selvittää kulttuurin (elämismaailman) kasvualustan ja eriasteisesti institutionalisoituneen kulttuurituotannon suhteita – muun muassa Jürgen Habermasin ideoiden valossa.

Kulttuurin merkityksiä selvitetään maakunnan kehityksen, so. talouden, kulttuurisen identiteetin ja imagon kannalta. Yhdeksi ulottuvuudeksi nousee paikkakuntien vetovoima: kokevatko kuntalaiset, että kulttuuri voi parantaa imagollista merkkiytymistä ja erottautumista sekä siten taloudellista kilpailukykyä esimerkiksi työllisyyden ja turismin muodossa. Näitä kysymyksiä tarkastellaan myös postmodernin teorian kautta kriittisesti: Ovatko kaikki arvot muuttuneet merkkiarvoiksi, merkeiksi ja representaatioiksi, joiden viittauspisteet ovat haihtuneet tai imeytyneet tuotettuihin havaitsemismalleihin? Ovatko erilaiset markkinahenkiset kulttuurikampanjat, kuten "Art City Vaasa", "Taidekaupunki Kokkola" tai "kestävä kehitys" merkkeinä tuomittuja inflatoitumaan ja menettämään identiteettiä luovan merkityksensä? Jäljittelevätkö kunnat ja alueet naiivisti ja kriitikittömästi yritysmailmasta tuttua kiihkeätä mainos- ja designkäytäntöä?

Vaikka kulttuurin aineelliset ja henkiset arvostukset ovatkin suhdanneherkkiä, tietynlainen postmodernisaatio ja post- tai uusliberalisoituminen ovat osa syvempää, vääjäämättömämpää ja tendenssinomaisempaa yhteiskunnallista kehityskulkua. On epätodennäköistä, että yksistään lama olisi synnyttänyt nämä muutosprosessit arvostuksissa ja rakenteissa. Julkiseläkin sektorilla kulttuurin ja taiteen esineellistyminen, merkkiytyminen ja imagoituminen sekä

instrumentalisoituminen kiihtyivät nimenomaan talouden nousukaudella. Tämän suuntauksen voisi kuvitella jatkuvan suhdanteista huolimatta. Asiaa yksinkertaistaen voisi väittää, että mitä vähemmän kulttuurille ja taiteelle löytyy hyvinvointivaltioprojektille leimallista subventiorahoitusta, sitä enemmän on tarve hengissä pysymisen ja menestymisen pelin vuoksi kiihdyttää viekoittelevaa kieltä ja eroottisia merkkejä. Tämähän on ollut tavallista yritys- ja mainosmaailmassa, jotka aina kilpailevat keskenään ja pyrkivät erottautumaan markkinoilla. Siispä kuntien imagokampanjointi laman takia ei lakkaa, vaan tilapäisen tyvenen jälkeen kulttuurinkin merkit ja designit ponnahtelevat julkisuuteen ilotulituksen tavoin entistä värikkäämmiin. Postmodernistien ajatuksin: tarvitsemme huutavasti merkkejä todellisuudesta, joka on jo joka tapauksessa imuroitunut tuotettuihin havaitsemismalleihin. Ilman tuotettuja merkkejä vajoaisimme tyhyyteen. Todellisuuden merkkiytyminen viimeisiä huokosia myöten on kaiketi peruuttamaton kehitys, jonka voi katkaista vain henkilökohtainen tajuttomuus tai ainakin kuolema. Tai sitten globaalinen katastrofi, jonka myötä vain inhimillisesti välttämättömimmät merkit voivat jäädä elämään, kuten ravinto ja hygienia – nekin ilman merkkituotteita.

Tutkimuksen tavoitteena on myös tarkastella virallisen tason kulttuuripoliittisia lauseita ja ohjelmia sekä sitä, miten tämä hallintokentän jälkiliberalistisesti väritynyt kieli ilmentää laajemmin (post)modernin yhteiskunnan ideologisia funktioita. Muodostavatko strategiset lauseet esteettisen ihon, esteettisen käyttöarvolupauksen, jolla tuote (tässä tapauksessa kokonainen kunta tai alue) kuorrutetaan psykologisesti imagoltaan puoleensavetäväksi? Vastaavatko esteettinen merkkikieli ja todelliset käytännöt toisiaan?

Tutkimuksen käytännön tavoitteena on hankkia tausta-aineistoa paikallisen ja alueellisen kulttuurielämän kehittämiseen. Optimistinen alkuoletus on, että pakoton, "herruudeton" ja tasavertainen kommunikaatio kulttuurihallinnon, kuntalaisten ja taiteilijoiden sekä kulttuuriyhdistysten kesken voisi luoda hedelmällisen ja mahdollisimman vähän "vallan piilo-opetussuunnitelmaa" toteuttavan diskurssikentän, jossa kuntien kulttuuripoliittisia suunnitelmia tehdään. Valtionosuusuudistus tarjoaa paikallisyhteisöjen ja alueiden kommunikatiiviselle toiminnalle kiinnostavat mahdollisuudet. Tutkimuksen toiminnallisena tavoitteena on selvittää edellytyksiä ja käytäntöjä dialogin muodostumiselle.

2. KULTTUURIN STRATEGISET (MERKKI)ARVOT

Tässä pääluvussa pyritään hahmottamaan tutkimuksen teoreettinen kehikko. Kuntalaisten kulttuuria koskevien arvostusten tulkitsemiseksi on välttämätöntä tuoda esille kulttuuriin ja kulttuuripolitiikkaan liittyviä institutionaalisia, strategisia ja kielellisiä kehitysvaiheita ja teemoja, erityisesti postmodernisaation nykytilaa, jossa erilaiset kuntien ja alueiden kehitykseen tähtäävät *strategiat* nostetaan avainasemaan. Myös taide ja kulttuuri tulevat pyydystetyiksi jälkiliberalistisilla arvoilla tai merkkiarvoilla kyllästettyihin kielellisiin strategiaverkkoihin. Kyse ei ole siitä, ettekö kieli aina toimisi transsendentaalisesti ymmärtämisen ja kommunikoimisen selkänä. Sen sijaan tässä kiinnostuksen kohteena on kysymys, millainen ja millä tavalla välineellinen on se kieli, jolla kulttuurin strategiat ja niiden prosessoimat toiminnot juuri nyt legitimoidaan ja todellisuus merkitään funktionaalisesti.

Habermasin ajatuksia osittain seuraillen yhteiskunta käsitetään tässä kaksitasoisena rakenteena. Modernissa yhteiskunnassa *systemi* on eriytnyt tuotannon ja hallinnon alasysteemeiksi, jotka pyrkivät kognitiivis-instrumentaalisen toimintaorientaation laajentamiseen (systemi-integraatio). Systemiin oleellisesti liittyy taloudellis-hallinnollinen toimintaorientaatio, joka pyrkii kolonisoimaan *elämismaailmaa*. Voidaan puhua myös systeemin elämismaailmaa esineellistävstä vaikutuksesta. Elämismaailman rationalisaatio (sosiaalinen integraatio) puolestaan on kommunikatiivisen toiminnan välityksellä tapahtuvaa elämismaailman sisällöllistä rationalisoitumista. Kommunikatiivisesti toimivat subjektit ymmärtävät toisiaan aina elämismaailman horisontissa (Habermas 1981b, 107).

Tässä ei kuitenkaan sinisilmäisesti tai karkeasti lähdetä siitä, että kulttuuri, taide ja näiden kokijat ja kuluttajat edustaisivat yksinomaan ja puhtaasti neitseellistä elämismaailmaa ja kulttuuripoliittista suunnittelua harjoittavat strategikot, byrokraatit ja konsultit puolestaan olisivat "pahan systeemin" ruumiillistumia. Kulttuurin rationalisoitumisen, institutionalisoitumisen ja kaupallistumisen sekä ennen kaikkea postmodernisaation myötä nämä sfäärit osittain sekoittuvat ja joka tapauksessa ovat jatkuvassa vuorovaikutuksessa. Kaunismaan (1992, 89)

sanoin: "Yhdessä elämismaailman ja systeemin väliset vaihtomekanismit instrumentalisivat tai teknistävät elämismaailmaa, toisin sanoen riistävät elämismaailmalta itsenäisyyttä." Toisaalta näiden sfäärien kommunikatiivinenkaan interaktio ei liene täysin mahdoton visio.

2.1. Järjestys – kaaos – järjestys?

Yhteiskuntasuunnittelun toimintatapojen ja strategioiden voidaan nähdä olevan yhteydessä länsimaisen yhteiskunnan yleisiin rakenteellisiin ja kulttuurisiin muutoksiin, joita viime vuosina on pyritty tulkitsemaan uusin, jopa hämmentävin tavoin. Lash ja Urry (1987) katsovat, että modernisaation päätepisteessä organisoitunut kapitalismi alkaa hajota ja rakenteistua uudelleen. Kun modernia yhteiskuntaa leimasi rakenteellinen eriytyminen, ts. eri institutionaalisten ja normatiivisten sfäärien (talous, perhe, valtio, moraalitieteet, tiede ja estetiikka) erkaantuminen toisistaan sekä hierarkisesti että horisontaalisesti, postmodernissa on kyse siitä, että näiden toiminnan alueiden erillisyydet ja erityisyydet ovat hämärtyneet. Toiminta-alueet ovat sulautumassa toisiinsa. Kulttuurin alueella tämä merkitsee muun muassa sitä, että myös kaupallisuuden ja taiteen välinen raja hämärtyy. Yhteiskunnalliset käytännöt eivät ole entisessä määrin sidottuja jäykkiin mutta kenties turvallisiksi koettuihin rakenteisiin, vaan yhä enemmän puhuttuihin ja kirjoitettuihin kieliin, visuaalisen havaitsemisen tapoihin sekä mielikuviin, jotka ovat muuttuvia, joustavia ja huokoisia. Ahponen (1991a, 287) kirjoittaa:

"Kriittistä tietoisuutta on pitkään jo motivoinut länsimaisen yhteiskuntajärjestelmän modernisaatioprosessin tulkinta monella tavoin **rapautuvina, hajoavina ja haihtuvina** tai 'disorganisoituvina' moninaisina deformaatioprosesseina. Mutta näillä prosesseilla on alettu myös tarkoittaa hajoamisen jälkeen tapahtuvaa, entistä tietoisempaa **uudelleenyhdistämistä** (de-differentiation, de-doxifying etc.). (...) kulttuurista postmodernisaatioprosessia ei nähdä pelkästään yhteiskuntaa hajottavana vaan myös kulttuuria yhteiskuntaan uusin tavoin poliittisesti integroitavana projektina. 'Uuden politiikan' valossa tulee yhä enemmän näkyviin, että nykytilanteessa post- tai **transmodernia** verkostoyhteiskuntaa integroivat tendenssit voimistuvat yhtä lailla kuin modernisaation hierarkisia jakoja purkavat prosessitkin."

Ahponen (1991a, 288) mukaan "systeemisissä merkityksenantoprosesseissa merkitykset ketjuuntuvat ja silmukoituvat verkostoksi, joka voi kietoa myös

merkitsijät pauloihinsa". Lash (1990) puolestaan kirjoittaa "todellisuuden uudesta ohuudesta" ja "semioottisen yhteiskunnan" kasvusta. Eksyminen tykkäänään semioottisiin harsoihin ja verkostoihin herättää kysymyksen: vajoaako kapitalismi epäjärjestyksen tilaan? Callinicos (1990) suhtautuu kriittisesti ajatukseen modernin projektin murtumisesta ja katkoksellisesta hyppäyksestä johonkin postmodernistien määrittelemään hypertodellisuuteen. Hänen mukaansa postmodernismissa on kyse pikemminkin illuusiosta ja sanahelinästä.

Veggeland (1992, 46–61) turvautuu postmoderni-käsitteeseen ja toteaa, että modernin jälkeisessä maailmassa yleispätevät ideologiat ja utopiat sekä loogiset käsitejärjestelmät ovat epäuskottavina ja todellisuutta vastaamattomina osin luhistuneet. Eheät ja tiiviit "suuret kertomukset" ovat kuolleet ja nyt ympärillämme kieppuu sekava vyyhti "pieniä kertomuksia". Kun valtioita ja yhteiskuntajärjestelmiä koossapitävät jähmeät ja ihmistä sokeuttavat selitykset ovat katoamassa, huomio kiinnittyy yhä enemmän alueellisiin ja paikallisiin kulttuureihin, niiden moniarvoisuuteen ja kirjavuuteen. Postmodernistien mukaan kulttuurinen moniarvoisuus on arvo sinänsä; erilaisia elämänmuotoja, ymmärrystapoja ja kielipelejä ei pidä yrittää yhdenmukaistaa minkäänlaisen konsensuksen vuoksi, sillä inhimillinen tasapaino muotoutuu itsestään.

Habermasia (1981a) mukailien Veggeland (1992, 50) toteaa, että modernin yhteiskunnan perusta löytyi uskosta järkeen ja kansallisvaltioon. Valistuksen aikana luotiin rakennuspuut rationaaliselle suunnittelulle. Modernit, kokonaisvaltaiset ja tiiviit todellisuuskäsitykset kykenivät vähitellen nujertamaan traditiot ja taikauskon, jotka kadottivat voimansa ja pätevyytensä myyttinä, julkisena uskontona, tavanmukaisena rituaalina, oikeuttavana ja kyseenalaistamattomana metafysiikkana. Loogiset käsitejärjestelmät toimivat luonnontieteellisinä teorioina, jotka mahdollistivat uudella tavalla tekniikan ja teknologian kehityksen ja jotka tarjosivat ihmisille keinoja kontrolloida luontoa. Kehitettiin myös sosiaalisia hallintatekniikoita, joilla edelleenkin kontrolloidaan ihmisiä ja yhteiskuntia. Järki samastettiin tekniseen järkeen, minkä myötä rationaalinen yhteiskuntasuunnittelu sai manipulatiivisen luonteen. Myös ideologiat syntyivät traditionaalisen legitimaation kadotessa ja uuden rationaalisen järjestelmän kehittymisen myötä (Kaunismaa 1992, 57).

Habermasin (1981a, 89–91) keskeinen väite on, että teknokraattinen ajattelu pyrkii muotoilemaan yhteiskunnalliset ongelmat teknisinä. Se ohittaa etiikan ja praksiksen merkityksen yhteiskuntaelämän ja ajattelun yleisenä perusmuotona. Teknokraattisesta tietoisuudesta kehittyi uusi, vaikeasti vastustettava ideologian muoto, joka tyypistää järkiperaisuuden päämäärarationaalisuudeksi. Luonnonoloista vapautumisen hintana on sisäisen ja ulkoisen luonnon alistaminen instrumentaalisen järjen mielivaltaan (Kaunismaa 1992, 13). Keskeistä on, että tieteelle, tekniikalle ja teknologialle kehittyi ideologian rooli (mt., 59). Tähän liittyy myöhäiskapitalismissa erityisesti valtiollinen interventionismi päätöksentekokoneistona, joka rationalisoi ja teknistää yhteiskuntaohjauksen kysymykset. Julkisuudessa valtiolliseen päätöksentekojärjestelmään liittyvä herruus legitimoituu, kun se esitetään tieteellisinä ja teknologisinä ongelmanratkaisuinä. (Mt., 66.)

Habermas ei kuitenkaan hylkää modernia, sillä se on hänen mukaansa täyttymätön mutta lupaava projekti. Sen sijaan – Veggelandin (1992, 52) mukaan – Habermas pelkää voimattomuutta, joka sisältyy postmoderniin, epäyhtenäiseen yhteiskuntaan. Tähän pelkoon myös Veggeland yhtyy. Habermasin (1985, 143) mukaan utooppiset energiat näyttää kulutetun loppuun ja tilannetta hallitsevat neuvottomuus ja yleiskatsauksettomuus.

Modernin kulttuuripessimismin sosiologisia alkulähteitä voi etsiä Weberiltä, jonka mielestä länsimaista rationalisointiprosessia hallitsee formaali ja kalkyloiva rationaalinen toiminta sekä byrokratian kasvu. Weber kirjoitti "rationalismin rautahäkistä". Hänen mukaansa formaali rationaalisuus mitätöi "aidot" kulttuuriarvot, vieraannuttaa kulttuurin ja kivettää sen mekaaniseksi koneistoksi. Lukács (1968, 385) on todennut, että kapitalismissa työn ja toiminnan fragmentointi, formalisointi ja rationalisointi vaikuttavat jopa tietoisuuden rakenteeseen. Habermas puolestaan katsoo erityisesti weberiläisen ajattelun johtavan lohduttomaan näkökulmaan, josta ei avaudu modernisointiprosessiin sisältyviä kommunikatiivisen rationaalisuuden myönteisiä mahdollisuuksia (Gronow 1987, 12). Habermas pyrkii siis välttämään johtopäätöksen, että rationalisoitunut yhteiskunta olisi täysin teknokratisoitunut (Kaunismaa 1992, 56). Toisaalta hän katsoo, että moderniteetissa on aineksia paitsi formaaliin ja persoonattomaan rationalisointiin myös Weberin käsitteellistämään "materiaaliseen" (johon

eettiset ulottuvuudet kuuluvat) rationalisoitumiseen. Habermasin optimistinen visio onkin, että kommunikatiiviseen toimintaan sisältyy "transsendentaalisti" vapauden takaavat sosialisatiomekanismit, jotka voivat toteutua vain pitkälle rationalisoituneessa mutta häiriöttömässä kommunikatiivisen kanssakäymisen tilassa. (Mt., 70–71.)

Habermas (1981b, 385–386) luokittelee toimijoiden välisen vuorovaikutuksen *instrumentaaliseen*, *strategiseen* ja *kommunikatiiviseen* toimintaan. Kaksi edellistä toiminnan muotoa ovat päämääräorientoituneita ja tähtäävät tapahtumien, aineellisen ympäristön ja ihmisten hallintaan ja manipulointiin sekä sitä kautta menestyksellisiin tuloksiin. Kommunikatiivisessa toiminnassa puolestaan pyritään "herruudettoman" diskurssin kautta päätymään arvo- ja normiymielisyyteen, jonka pohjalta toimintasuunnitelmia tehdään. Kommunikatiivisesti saavutettu konsensus on siis normatiivisesti pätevämpi kuin toimijoiden tietoisuudesta ja elämismaailmasta piittaamaton strateginen manipulaatio ja sanelu (Habermas 1981c, 179.) Habermas asettaakin vastakkain yhtäältä strategiseen toimintaan perustuvan ideologisen, herruutta oikeuttavan maailmankuvan ja toisaalta praktisen diskurssin, jossa pakottomasti ja rajoittamattomasti voidaan kommunikoida tarpeista ja toiminnan sisällöistä (Kaunismaa 1992, 64).

Kansainvälistyminen, heikentyvät kansallisvaltiot ja vaatimukset alueiden, kuntien ja paikallisyhteisöjen lisääntyvästä itsemääräämisoikeudesta ilmenevät haasteina myös kulttuurin suunnittelutavoille ja -periaatteille, eikä vähiten kommunikatiivisen toiminnan näköaloille. John Friedmanin (1987) mukaan läntisessä maailmassa on siirrytty viime vuosikymmenten aikana keskitetystä "top/down"-suunnittelusta eli "suurista kertomuksista" hajautettuun ja paikalliseen "bottom/up"-suunnitteluun eli "pieniin kertomuksiin". Myös talous- ja insinööritietoon elimellisesti liittyvä teknokraattinen kausaaliajattelu on menettänyt osittain painoarvoansa. Tätä postmodernia vaihetta kuvaavat muun muassa sellaiset suunnittelustrategiat kuin "osallistuva suunnittelu" ja "neuvotteleva suunnittelu". Tämän ajatuksen mukaan alueiden ja paikallisyhteisöjen väestöille olisi siunaantunut aikaisempaa enemmän vaikutusvaltaa heidän omaa elämäänsä ja lähiympäristöänsä koskevassa päätöksenteossa .

Veggeland (1992, 53–60) toki hyväksyy sen, että keskusjohtoinen, modernille aikakaudelle tyypillinen rationaalinen suunnittelu on purkautumassa ja että alueiden ja paikallisyhteisöjen kulttuurinen monimuotoisuus otetaan huomioon uusia suunnittelustrategioita luotaessa. Veggelandin mukaan keskitetystä rationaalisesta suunnittelusta ei kuitenkaan voida kokonaan luopua, sillä alueelliset ja sosiaaliset jakautumisongelmat (vahvat pärjäävät, heikot häviävät), maailmanlaajuiset ympäristöongelmat sekä kulttuurin kaupallistuminen ja välineellistyminen kärjistyvät 1990-luvulla. Veggeland tarjoaa ratkaisuksi "sosiaaliseen oppimiseen" perustuvaa suunnittelukäytäntöä, jolla pienin askelin, reformien kautta orastavaan kaaokseen saadaan järjestystä. Hän kaipaa keskitetyn ja hajautetun suunnittelutavan vuorovaikutusta. Veggeland suosii ajatusta "suunnittelevasta yhteiskunnasta", jonka vanhanaikainen vastakohta on "suunniteltu yhteiskunta".

Yhteiskunnallista elämää järjestämään pyrkiviä suunnittelutapoja voidaan tarkastella yhtäältä rakennelähtöisesti, ts. funktionalistisesti, jossa järjestelmän tarpeet ja sille aiheutuvat seuraukset nostetaan päällimmäisiksi kiinnostuksen kohteiksi. Tässä lähestymistavassa huomiotta jätetään inhimillisten toimijoiden omat tavoitteet ja tulkinnat. Toisaalta keskittyminen pelkästään "vapaan yksilön" näkökulmaan estää näkemästä toiminnan rakenteellisia reunaehtoja. (Summa 1987, 234.) Tämän vastakkainasettelun ylittämiseksi Giddens (1984, 117–123) toteaa, että yhteiskunnallisten ja sosiaalisten järjestelmien rakenteet ovat sekä järjestelmää ylläpitävien inhimillisten toimintojen aikaansaannoksia että tuon aikaansaamisen välikappaleita. Säännöistä ja resursseista muodostuvilla rakenteilla on siis toimintaa edesauttava ja sitä rajoittava puolensa. "Rakennetta ei näin ollen tule jäsentää toiminnan esteeksi vaan oleellisena tekijänä sen toteuttamista; ja tämä pitää paikkansa silloinkin kun kyseessä ovat kaikkein radikaaleimmat muutosprosessit, jotka nekin luonnollisesti tapahtuvat ajassa. Rakenteistuminen on läsnä niin kaikkein jyrkimmissä yhteiskunnallisen muutoksen muodoissa kuin myös kaikkein jäykimmissä yhteiskunnallisen vakaisuuden ilmenemismuodoissa." (Mt., 118.) Giddensin (1986, 45) mukaan sosiaaliset järjestelmät inhimillisinä vuorovaikutuskäytäntöinä eivät itsessään ole rakenteita, vaan ne ovat sääntöjen ja resurssien rakenteistamia. Rakennepiirteet ovat toimijoiden arkea ohjaavia periaatteita samaan tapaan kuin kielen säännöt toimivat kielenkäytön ohjaajina. Toimintakäytäntöjen

rakenteistumista Giddens (mt., 169) vertaa huoneeseen, josta ei voi paeta, mutta jonka sisällä voi liikkua eri tavoin.

Esimerkiksi taloudellisen kielipelin voidaan ajatella toimivan eräänlaisena huoneena, joka yhä lujemmin näyttää muodostavan kulttuuria ja taidetta koskeville keskusteluille miltei transsendentaalisia takaseiniä. Silti ainakin näkökulmien ja painotusten variaatiot ovat mahdollisia, kuten seuraavassa luvussa pyritään osoittamaan.

2.2. Kulttuuri ja talous

Taloudellisen tilanteen kiristyminen ja jälkiliberalistisen kielipelin voimistuminen ovat lisänneet kiinnostusta taloustieteen mahdollisuuksiin selvittää ei-kaupallisen ja ei-teollisen taiteen aineellisia edellytyksiä ja vaikutuksia. Oksanen (1988, 44) toteaa, että taloustieteen ulottamista taiteen alueelle on useilla tahoilla pidetty järjettömänä, sillä taiteen on katsottu edustavan elämänaluetta, joka arkikokemuksen tuolla puolen olevana ei palaudu aineelliseen kalkylointiin eikä rationaliteettiin. Tämän kannan mukaan taideluomuksia ei tulisi samastaa muihin hyödykkeisiin, sillä taide on kokonaisvaltaista, abstraktia, subjektiivista ja ainutlaatuista sekä hyötyä tavoittelematonta. Markkinaorientoituneen arvomaailman lujittuessa taideteoksia – mm. maalauksia, veistoksia, näytelmiä ja musiikkiesityksiä – on kuitenkin alettu rinnastaa muihin hyödykkeisiin ja palveluihin, mikä mahdollistaa taiteen ekonomistisen mittaamisen, Oksasen mukaan jopa ilman erityisiä ongelmia.

Useissa yhteyksissä kulttuuriekonomian peruspilariksi mainitaan *Baumolin* ja *Bowenin* vuonna 1966 ilmestynyt teos *Performing Arts: The Economic Dilemma*. Khakeen (1985, 578) mukaan ennen tätä ajankohtaa varsin harvat taloustieteilijät ovat kiinnittäneet huomiota kulttuurin problematiikkaan. Kulttuurin julkista ja yksityistä rahoitusta ovat aikoinaan käsitelleet ainakin *John Stuart Mill*, *Thorstein Veblen* ja *John Maynard Keynes*. Hyvinvointiteoreettisesti suuntautuneet Baumol ja Bowen (mt.,379) katsoivat, että markkinamekanismit eivät ole järkevä perusta kulttuurin ja taiteen rahoittamiselle, sillä esittävät

taiteet tuolloin joutuisivat kustannuskriisiin. Taideorganisaatiot eivät voi päästä osalliseksi yleisestä teknologian aikaansaamasta tuottavuuden kasvusta. Julkinen tuki on välttämätöntä, sillä taiteen työvoimavaltaisuuteen perustuvat kustannukset kohoavat jatkuvasti, eikä kustannusongelmia voida ratkaista esimerkiksi nostamalla pääsylippujen hintoja. Baumol ja Bowen puolustivat taiteen julkista tukea seuraavasti:

1.tNe yhteiskunnan jäsenet, joilla ei ole muutoin mahdollisuuttat kulttuurin arvostamisen opettelemiseen, saavat nyt tilaisuudent siihen.t

2.tJulkinen tuki edistää lasten kouluttautumista ja kiinnostumista jot varhaisessa vaiheessa kulttuurin tuntemiseen.t

3.tKulttuuria voidaan luonnehtia semikollektiiviseksi.t

Baumol ja Bowen luonnehtivat jo tuolloin kulttuuria kansallisen arvon rakentajaksi, elinkeinoelämän ja turismin elvyttäjäksi, tuleviin sukupolviin panostajaksi ja "hyvän yhteiskunnan" luojaksi. He (mt., 382–383) painottivat myös kansallisen ylpeyden kohottamista juuri kulttuurin keinoin. Voidaankin ennakoida, että Euroopan yhdyttyessä taiteen merkitystä kansallisen ylpeyden vahvistajana tullaan korostamaan.

Julkisen tuen perusteita pohdittaessa myös kysymys taiteen innovatiivisyydesta nousee esiin. Esimerkiksi Mooren (1976, 32) mukaan uusien ideoiden ja tapojen esille tulemistä on tuettava julkisin varoin, vaikkakin julkista tukea ansaitsevien kykyjen ja taitojen laatumääritelmät ovat tietenkin sidoksissa intrerssi- ja tulkintatahoihin; päättäjien ja taiteilijoiden käsitykset innovaation legitimiteetistä voivat olla hyvin erilaiset.

Blaug (1976, 15) katsoo, että taiteita tuetaan tavalla tai toisella kaikkialla maailmassa. Jokaisesta maasta löytyy joku taiteita kannattava taho, joka tukee taiteilijoiden toimintaa rahallisesti. Luonnollisesti tuen suuruus ja laajuus vaihtelevat runsaasti maasta ja taiteenlajista riippuen. Yleisesti hyväksytyt tai päättäjien suosimat taiteenlajit hyötyvät rahallisesti eniten. Yksityisen tuen osuus julkisesta tuesta vaihtelee niinkään maasta riippuen. Yksityisen tuen esimerkkinä on kiistatta Yhdysvallat, jossa säätiöt ja yksityiset henkilöt lahjoittavat suuriakin summia taiteelle. Sen sijaan julkisen tuen määrä taiteelle on maassa eurooppalaiseen käytäntöön verrattuna niukka. Scitovskyn mukaan Yhdysvalloissa suora julkinen tuki taiteille sekä arvioitu liittovaltion verojen

menetys yksityisille annettavien verohelpotusten vuoksi on kaikkiaan noin 0.05 yhdestä prosentista maan BKT:sta. Kun julkiseen tukeen lisätään yksityiset lahjoitukset, yritysten tuki sekä säätiöiden avustukset, osuus on 0.12 yhdestä prosentista BKT:ta. Vastaavat luvut olivat läntisessä Saksassa 0.22 ja Ruotsissa 0.38 yhdestä prosentista maiden BKT:sta. (Vähäpassi 1992.)

Kulttuurin hyvinvointimalliin tukeutuvia taloustieteilijöitä ovat esimerkiksi Peacock teoksellaan *Welfare Economics and Public Subsidies to the Arts* (1969) ja Scitovsky (1976). Heidästä jälkimmäinen puolustaa kulttuurin julkista tukea muun muassa siksi, että taiteen makutottumuksia tulee ohjata kollektiiviseen päätökseen perustuvalla koulutuksella eikä markkinoiden logiikalla, vaikka se johtaisikin "kulttuuriseen viranomaismentaliteettiin".

Suomalaisista taloustutkijoista erityisen kriittisesti kulttuurin taloustieteeseen ovat suhtautuneet Rydman ja Sappinen sekä Valtonen. Rydman ja Sappinen (1988, 315–317) näkevät, että erilaiset taloustieteelliset panos–tuotos – laskelmat eivät sovellu niinkään abstrakteille alueille kuin taide ja erityisesti korkeakulttuuri. Heidän mukaansa tällöin lähestytään "postmodernia kvasitiedettä". He pitivät jopa vaarallisena sitä, että tieteenalan ulkopuolisille uskotellaan taloustieteen tarjoavan ratkaisuja kulttuuria koskeviin ongelmiin. He ironisoivat, että "teorian formalisointi toki saattaa vakuuttaa tietämättömät ulkopuoliset teorian 'tieteellisyydestä' " (mt., 317). Valtonen (1992, 7) puolestaan toteaa, että "kun taloudella ei ole voitu ratkaista edes talouden ongelmia, ei muiden elämänalojen kannata noudattaa talouden ajattelumallia".

Kansainvälisiä paraatiesimerkkejä talouden ja kulttuurin yhdistämisestä edustavat englantilaisen *John Meyerscoughin* (1988) ja ruotsalais–saksalaisen *Lisbeth Lindeborgin* tutkimukset kulttuurin taloudellisista vaikutuksista. Tässä luonnehditaan tarkemmin Lindeborgin saksalaisia kulttuuritutkimuksia ja puheenvuoroja esittelevää raporttia *Kultur som lokaliseringsfaktor* (1991b).

Useissa läntisen Euroopan maissa on 1980-luvulla lisätty panostuksia kulttuuriin. On haluttu tarjota mahdollisuuksia alueilla ja paikallisyhteisöissä eläville ihmisille parantaa elämänlaatuaan ja edistää puoleensavetävien kunta- ja kaupunkiprofiilien syntymistä. Poliitikot ovat alkaneet huomata, että vanhojen teollisten yhdyskuntien pölyisille raunioille on rakennettava jotakin uutta. Muotikäsitteeksi on nostettu "kulttuuriyhteiskunta". Jälkimoderni tila näyttää kohottavan hajautetun kulttuuripolitiikan 1990-luvulla ennennäkemättömän keskeiseen asemaan alueellisia ja paikallisia kehittämisstrategioita luotaessa.

Kulttuurin vahvistamista on puolustettava seuraavanlaisin perustein:

*u ihmisten vapaa-aika lisääntyy.u

*u Uskonnon ja ainakin politiikan (suurten kertomusten) menettäessä otettavien ihmisten kulttuuri ja taide muodostavat alueita, jotka voivat lumota ja antaa uusia elämänsisältöjä.u

*u Rajujen aineellisten ja henkisten rakennemuutosten keskellä kulttuuri ja taide tarjoavat mahdollisuuksia pohdiskella olemassaolon peruskysymyksiä.u

*u Kiinnostus kulttuuriin on lisääntymässä erityisesti korkeasti koulutautuneiden keskuudessa, joiden osuudet väestöistä kasvavat kaikkialla Euroopassa.u

*u Kulttuuri on taloudellinen tekijä.

*u Kulttuuri on luovuutta ja uudistuksia kirvoittava tekijä.u

*u Euroopan integraatio ja monilla tahoilla kasvava aluetietoisuus lisäävät ihmisten kiinnostusta kulttuurisen identiteetin vahvistamiseen.u

*u Lisäksi yhdyntävässä Euroopassa eletään kaupunkikulttuurin uutta nousua.u

Eryisesti suuret yritykset Saksassa tekevät sijoittautumispäätöksiä osittain sen perusteella, miten hyvin ns. pehmeät yhdyskuntatekijät, kuten vapaa-ajanviettomahdollisuudet, asuminen ja kulttuuri, on alueilla hoidettu. Ruhrin alueella tehdyssä yrityskyselyssä yli 80 % yrittäjistä katsoi, että kulttuuritarjonta määrittää alueen laadun.

Useille saksalaiskaupungeille ollaan luomassa uusia profileja, jotka tukeutuvat paljolti kulttuuriin ja taiteeseen. Hampuri ei näyttäydy ulospäin enää yksinomaan satamakaupunkina, vaan myös mediametropolina ja musiikkikaupunkina. 35 000 asukkaan Zweibrücken oli aikaisemmin amerikkalaisten sotilaiden varuskuntakaupunki. Varuskunnan lakkauttamisen myötä kaupunki joutui äkilliseen kriisiin, josta se pyrki selviytymään panostamalla kulttuuriin ja rakentamalla mielikuvaa "kulttuurikaupungista". Yleisesti ajatellaan, että mitä nopeammin kaupungin johto reagoi kasvavaan kulttuurikysyntään, sitä enemmän jää aikaa löytää oma kulttuuriprofiili. Järkeväksi ei katsota, että kopioitaisiin muiden kaupunkien onnistuneita projekteja, vaan kulttuuri tulisi ankkuroida oman kaupungin historiaan ja traditioihin. "Tuontikulttuurista" ei voi koskaan muodostua paikallistekijää.

Läntisessä Saksassa kulttuurin hallinto ja rahoitus on ollut pitkälle hajautettua: subventioista liittohallinto on myöntänyt 5 %, osavaltiot 40 % sekä kaupungit ja maaseutukunnat 55 %. Kulttuuria on tuettu 20 000 – 100 000 asukkaan kaupungeissa 2.7 – 3.7 %:n osuudella kuntabudjetista, suurkaupungeissa tätäkin enemmän.

Saksalaisten selvitysten mukaan kulttuuri kannattaa taloudellisesti. Jokainen kulttuuriin sijoitettu D-markka palautuu valtiollisiin ja kunnallisiin kassoihin sekä elinkeinoelämälle yhteensä 1.20 – 5.00 D-markan suuruisena. Kulttuuri on myös runsaasti työllistävä ala. Kun liittotasavallassa vuonna 1984 työskenteli kulttuurin ja taiteen parissa 682 000 henkilöä, vastaava luku oli vuonna 1990 peräti 910 000.

Selvittäessään Bremenin teattereiden ja museoiden aikaansaamia rahavirtoja ns. vaikuttavuus-analyyseillä tutkijat päätyivät seuraaviin tuloksiin: Vuonna 1985 Bremenin kaupunki subventoi kyseisiä kulttuurilaitoksia 32.5 miljoonalla D-markalla. Kaupungin kassaan palautui lähinnä veroina 4.35 miljoonaa D-markkaa. Samaan aikaan kaupungin elinkeinoelämälle virtasi teatteri- ja museovieraiden kautta 37.2 miljoonaa D-markkaa. Yhteinen nettovoitto oli siis

huomattava. Tällaisissa tapauksissa kulttuuriin "sijoittaminen" lienee "tukemista" osuvampi termi.

Kulttuurin ja talous/elinkeinoelämän välille on muodostumassa uusi hedelmällinen liitto. Mottona on, että kulttuuriin investoiminen on samalla elinkeinoelämään investoimista. Läntisessä Saksassa kulttuuri ja elinkeinoelämä ovatkin ryhtyneet vuoropuheluun, jossa aikaisemmin keskenään niin ristiriitaiset kieliopelut on pyritty ylittämään. Yhä enemmän tuodaan esille, että kaupallinen sponsorointi voi toimia yhteiskunnallista kulttuuritukea täydentävänä rahoitusmuotona, mikä mahdollistaa paremmin kulttuurin moninaisuuden ja korkean laadun.

Vuonna 1988 elinkeinoelämä tuki liittotasavallassa kulttuuria 200 – 250 miljoonalla D-markalla. Sponsoroivista yrityksistä kulttuuria tukevien osuus (66,5 %) on suurempi kuin urheilua (59 %) ja tiedettä (38,7 %) tukevien osuudet. Yritykset halusivat sponsoroita kulttuuria seuraavista syistä (tärkeysjärjestyksessä):

1. Tunnettiin yhteiskunnallista vastuuta.
2. Haluttiin parantaa yrityksen imagoa.
3. Oltiin henkilökohtaisesti kiinnostuneita kulttuurista.
4. Haluttiin parantaa suhteita asiakkaisiin.
5. Oltiin henkilökohtaisissa kontakteissa taiteilijoihin.
6. Haluttiin edistää henkilökunnan samastumista yritykseen.
7. Tuettiin kulttuuria sijoitusmielessä.

Lindeborg ennustaa, että kulttuurin ja taiteen sponsorointi tulee lisääntymään. Tämä on hänen mielestään myönteinen ilmiö sikäli kuin se antaa taiteentekijöille paremmat tulomahdollisuudet, vahvistaa julkista kulttuuritukea ja vapauttaa kulttuurin ja taiteen aineisista "mankumisasemista".

Lindeborgin kuvailema kulttuurin asemaa koskeva tilanne voidaan tunnistaa myös Bianchinin (1991, 8–10) arviosta, että kulttuuria koskevissa huomioissa on siirrytty taide- ja sosiopoliittisista kysymyksistä yhä näkyvämmiin talouden näkökulmiin. Tämä suuntautuminen on ollut osoitus puolustautumisesta kulttuurisektorin leikkauksia vastaan mutta myöhemmin erityisesti kulttuurin ja talouden näkemisestä yhtenä kokonaisuutena. Kulttuurin defensiivinen asema on kääntynyt offensiiviksi, mihin on liittynyt myös kulttuurisektorin termistön muutokset; nyt puhutaan yleisesti esimerkiksi kulttuurialan "investoinneista" ja "imagoista". Tämä trendi on ollut ilmeinen myös Suomessa, jossa kulttuuri on monin paikoin sidottu osaksi kaupunkien kokonaisstrategiaa ja kilpailuasetelmaa (ks. Cantell 1993b, 14).

Norjalainen *Georg Arnestad*, joka johti Vestlandsforsking-tutkimuslaitoksessa tutkimusohjelmaa *Kultur og regional utvikling* ja joka oli mukana *NordREFON* (Nordisk institutt for regionalpolitisk forskning) yhteispohjoismaisessa kulttuuritutkimusprojektissa (ks. Duelund 1992 ja 1993), suhtautuu varsin

kriittisesti Lindeborgin itsestäänselvyyksinä esittämiin johtopäätöksiin kulttuurin taloudellisesta kannattavuudesta. Arnestad (1992a, 1992b, 1992c) toteaa, että yleinen kiinnostus kulttuuria ja taidetta kohtaan on lisääntynyt myös Pohjoismaissa. Norjassa kulttuuripalvelujen kulutus ja kannatus ovat nyt suurempia kuin koskaan. Kulttuurin yhteiskunnallisia ja elinkeinollisia vaikutuksia koskevan tiedon kysyntä on kasvanut. Myös Pohjoismaissa useat kunnat, alueet ja läänit ovat alkaneet profiloida itseään "kulttuuri"-merkin kautta. Vaikka kulttuurille on muodostettu itsenäisiä byrokraatioita, yhteistyö kulttuurin/kulttuurisektorin ja yhteiskunta- ja elinkeinoelämän välillä on vahvistunut. Leimallista on ollut myös kulttuurin instrumentalisoitumisen lisääntyminen. Samanaikaisesti kulttuuritoimi itsenäisenä sektorina on joutunut kiihtyvään kamppailuun niukoista julkisista resursseista, ja vaatimukset tulosvastuusta ja tehokkuudesta kalisuttavat nyt myös kulttuurilaitoksia.

Arnestad toteaa kritiikissään, että saksalaiset esimerkit ja Lindeborgin yltiöpositiiviset yleistyksen kulttuurin taloudellisesta kannattavuudesta soveltuvat huonosti pohjoismaisiin yhteyksiin. Suomen ja Norjan kaltaisissa maissa väestön mittasuhteet ovat aivan toista luokkaa kuin mantereella. Sitä paitsi Lindeborgin esimerkit ovat pääasiassa suurkaupungeista. Arnestad perustelee skeptismiään myös sillä, että meillä on itse asiassa vähän empiiristä tietoa kulttuurin ja alueellisen kehityksen yhteyksistä ja että Lindeborgin argumentit rakentuvat etupäässä oletuksiin ja uskomuksiin. Lisäksi eräissä tutkimuksissa on todettu, että kulttuurilla on suhteellisen vähäinen merkitys asuinpaikkaa valittaessa ja muuttamispäätöksiä tehtäessä (esim. Rubenowitz 1990). Arnestad leikittelee ajatuksella, että jos kulttuurisektori toimintoineen lakkautetaan, kaikki kulttuurin luomat työpaikat ja liikevaihdot eivät pitkällä tähtäyksellä toki katoa. Kulutus löytää aina muita kanavia. Nettovaikutus jää tuntemattomaksi. Sitä paitsi työnjakoon perustuvassa ja spesialisoituneessa yhteiskunnassa syntyy aina elinkeinollisia oheis- ja säteilyvaikutuksia olipa sitten kysymys maataloudesta, lasten päivähoitosta, matkustamisesta, laivojen rakentamisesta tms. Kulttuurin taloudellisia vaikutuksia tutkittaessa tulee siis pitää jäitä hatussa. (Ks. myös Hansen 1992.)

Arnestad pohtii myös, että ovatko taide ja kulttuuri ylipäänsä taloustieteen pätevyysalueen ulkopuolella ja että voidaanko niiden yhteydessä käyttää taloudellisia laskelmia ja kvantitatiivisia arviointeja. Hohtaako taide

tavoittamattomana materiaalisten tarkastelujen tuolla puolen? Edustavatko taide ja kulttuuri "korkeampia", abstraketeja arvoja, kuten vapautta, oikeudenmukaisuutta ja kauneutta? Arnestad tuntee hyvin Norjassakin käytyjen keskustelujen närkästyneet hokemat: Kulttuurin ei tarvitse kannattaa! Taide ei ole tavara! Taidetta ei voida kaavoittaa eikä ohjelmoida! Mutta realiteetti on, että muiden toiminta-alueiden lailla myös taide ja kulttuuri – toimivatpa ne sitten julkisella, yksityisellä tai "kolmannella" sektorilla – ovat tekemisissä päivittäin tulojen, kustannusten, menojen, avustusten, kysynnän, markkinoiden ja hintojen kanssa. Voiko taloustiede tarjota reseptejä esimerkiksi siitä, kenen tulisi maksaa julkisen kulttuurin olemassaolo? Taloustieteilijöiden erimielisyydet siitä, ansaitseeko kulttuuriaktiiviteetti julkista tukea vai ei, ovat sidoksissa pikemminkin poliittisiin kuin tieteellisiin argumentteihin, toteaa Cwi (1982, 60) kuivasti.

Arnestad hahmottelee kulttuurin, talouden ja taloustieteen problematiikkaa tukeutumalla tunnettuihin kulttuuriekonomisteihin, joita ovat muun muassa *Globerman, Grampp, Hendon, Netzer, Peacock* ja *Rotstein*. Kulttuurin olemusta voidaan tarkastella kahden "puhtaan" äärimallin kautta:

A) Taiteen jaa kulttuurin ekonomistisessa tutkimuksessa peruskäsitteinä tulee olla markkinat, tarjonta ja kysyntä. Lähtökohtana on rationaalisesti toimiva yksilö, joka annetuissa puitteissa maksimoi intressejään sekä tuottajana että kuluttajana. Yksilö on oman hyvinvointinsa tuomari, joten taiteessa ja kulttuurissa ei voi olla hierarkisia, komissio- tai asiantuntijapohjaisia maku- ja preferenssirakenteita. Näin ollen taiteenharjoittajilla tai valistuneella eliitillä ei voi olla yhteisössä erikoisasemaa, kun resursseja jaetaan. Kulttuuri on taloudellinen hyödyke, jonka arvo tulee määräytyä markkinoilla. Hyödykkeistä maksamamme hinnan kautta paljastamme omat mieltymyksemme. "Mitä on taide?" –kysymyksen ratkaisee siis kysyntä. Jos valistunut kulttuurieliitti ratkaisee asian, yksittäisen kuluttajan suvereniteetti tulee loukatuksi. Tässä uusklassisessa ekonomismissa kiteytyy ajatus, että on hyödyllistä ja oikein käyttää taloustieteellisiä analyyseja, termejä ja välineitä myös taiteen ja kulttuurin saralla, sillä niiden avulla luomme uutta

ymmärrystä ja tietoa sekä ratkaisupohjaa kulttuuripoliittiselle päätöksenteolle.

B) Kriittistä suuntausta edustaa ajattelu, jonka mukaan voimistuneita pyrkimyksiä yhdistää kulttuuri ja talous on perusteltu yksipuolisesti taloudellisista premisseistä käsin. Kaikki mitä myydään jai ostetetaan markkinoilla, merkitään tavaraksi tai – jos kyseessä on ei-materiaalinen – palveluksi. Juuri hinta tekee kulttuuristakin hyötytavarana. Hinta kolonisoii taiteen ja kulttuurin niin, että niiden sisäiset ominaisuudet, yhteiskunnalliset tehtävät ja intentiot peittyvät markkinoilla. Mutta taiteen ja kulttuurin luomuksia ei tule pitää muiden markkinoilla esiintyvien tavaroiden ja palvelujen kaltaisina. Kulttuuri ei ole osa anonyymiä vaihtojärjestelmää, jossa hyödyke korvataan toisella. Hypnotisoituminen kulttuuriekonomismista johtaa helposti siihen, että unohdamme erottaa kulttuurin alkuperäisen tehtävän ja kulttuurin toimintajärjestelmän. Taloudellisen analyysin ei pitäisi tunkeutua kulttuuriin itseensä. Kulttuurisubventioiden oikeutusta ei tarvitse naamioida kyseenalaisilla taloudellisilla kielipeleillä. Joten: ekonomistien tulisi osoittaa taloustieteelle vaatimattomampi ja sopivampi paikka kulttuurin päiväjärjestyksessä.

Arnestad luovii näiden mallien sokkeloissa kysyen, mitä kulttuuriekonomistien tulisi siis tehdä. Lähestymistapana pitäisi olla elävä todellisuus, johon kuuluvat oleellisesti kulttuurin subventiot. Kulttuuriekonomistien tulisi ottaa kulttuuripoliittiset tavoitteet annettuina ja tehdä analyyseja kulttuurialan reunamilla. Tutkimuksen tehtäviä voisivat olla esimerkiksi: Kuinka tehokkaasti resursseja on käytetty ja missä määrin asetetut kulttuuripoliittiset päämäärät on saavutettu? Indikaattoreiden kehittäminen ja kokeilu luontoinen käyttö tehokkuuden ja tulosten mittaamiseksi erityisesti kulttuurin instituutioitasolla. Selvittää kulttuurisponsoroinnin mahdollisia yhteyksiä taiteen laatuun ja sisältöön. Oman tutkimusprojektinsa opetuksena Arnestad mainitsee, että tutkimus ei antanut selkeitä vastauksia suureen kysymykseen, luovatko kulttuuritoiminnat perustan paikalliselle ja alueelliselle talouskasvulle, työllisyydelle ja uusille elinkeinoille. Kokemuksista viisastuneena hän toivookin, että taloustieteilijät, yhteiskuntatieteilijät ja humanistit voisivat yhteistyössä tarkastella kulttuurin eri ulottuvuuksia. Yhteiskunnalliset ja kulttuuriset mekanismit ovat liian

monimutkaisia vangittaviksi taloustieteilijöiden yksinkertaistaviin malleihin. Ahtaat kausaalianalyysit johtavat helposti spekulatioihin, loitsuihin ja ideologiatuotantoon.

Suomessa kulttuurin taloudellisia vaikutuksia on tutkittu varsin niukasti. Tutkimukset ovat käsitelleet yksinomaan kulttuuritapahtumien, varsinkin erilaisten musiikkijuhlien taloudellisia säteilyvaikutuksia lippu-, vero- ja elinkeinotuloineen. Selvityksiä on Savonlinnan Oopperajuhlista (Sairanen 1988), Porin jazz-juhlista (Laine & Peltonen 1990), Seinäjoen MaailmanKarnevaali-tapahtumasta (Jalava 1992) sekä Kaustisen kansanmusiikkijuhlista, Kuhmon kamarimusiikkitapahtumasta ja Viitasaaren Musiikin Ajasta (Cantell 1993a). Cantellin (mt., 74) käyttämän laskutavan mukaan yleisö toi Kaustiselle 8.2 miljoonaa markkaa, Kuhmoon 8.9 miljoonaa markkaa ja Viitasaarelle 0.5 miljoonaa markkaa. Vaikka Cantell suhtautuu näiden lukemien luotettavuuteen varovaisesti, hän katsoo, että lukemien perusteella voidaan muodostaa ainakin alustava käsitys tapahtumien taloudellisesta vaikutuksesta paikkakunnalle.

Netzer (1978, 20) ja Moore (1976) ovat todenneet, että ainakin suurten kaupunkien talouselämä hyötyy taide-elämästä, koska taide houkuttelee yleisöä ja turisteja sekä edistää ihmisten pysymistä kaupungissa. Tällöin muun muassa ravintolat ja hotellit saavat tuloja. Vähäpassin (1992, 87) mukaan tätä argumenttia voidaan kuitenkin kyseenalaistaa esittämällä, että koska tutkimuksissa lipputuloja ei ole eroteltu sen mukaan, mistä lipun ostaja on kotoisin, taide-esitysten turistisia vaikutuksia on vaikea osoittaa.

Hansenin (1992, 95) kertoo tutkimuksessaan *Kulturens økonomiske betydning* yleistyneet käsitykset kulttuurisektorin positiivisista vaikutuksista, joita ovat muun muassa yritysten ja työvoiman houkuttelevuus paikkakunnalle, innovaatioiden ja luovuuden lisääntyminen sekä kulttuurin myyntiä ja tuontia edistävät imago-vaikutukset. Kulttuurin turistiset vaikutukset on havaittavissa parhaiten paikallisella tasolla vaikkapa huippukonsertin seurauksena. Sen sijaan valtakunnan tasolla vaikutukset ovat todennäköisesti vaatimattomat; taloudelliset vaikutukset vain siirtyvät paikkakunnilta toisille. Yksittäinen kulttuuritapahtuma ei itsessään luo uusia resursseja, vaan saa aikaan kilpailua olemassaolevien resurssien käytöstä. Hansen (mt., 135) korostaakin kulttuurin

taloudellisten vaikutusten sijaan sen henkisiä ulottuvuuksia: luovuutta, elämänlaatua, identiteettiä, esteettistä tajua ja sosiaalista kriittisyyttä.

Cantell (1993b) tiivistää kansainvälisistä ja kotimaisista kulttuurin taloudellisista tarkasteluista johtopäätöksen, että kulttuurilla voidaan selvästi havaita olevan taloudellisia vaikutuksia, mutta niiden luonne ja laajuus ovat toistaiseksi hyvin alustavasti ja ongelmallisesti tiedossa. Kaivataan vielä tutkimusta, jonka myötä voitaisiin tarkentaa erityisesti kulttuurisektorin määritelmää sekä kulttuurin välillisiin vaikutuksiin ja seurannaisvaikutuksiin liittyviä piirteitä.

2.3. Kulttuurin strategiat

Kulttuuria strategioidaan ja mobilisoidaan useilla tahoilla ja tasoilla. Meneillään on muun muassa YK:n ja Unescon julistama Maailman kulttuurikehityksen vuosikymmen (1988–1997), jonka strategiaan sisältyy sarja "toisiinsa sovitettuja toimintoja, joiden tarkoituksena on palauttaa kulttuuri- ja inhimilliset arvot keskeiseen asemaansa taloudellisessa ja teknisessä kehityksessä" (Unesco 1987, 14). EY:n kulttuuripolitiikan keskeisenä tavoitteena on eurooppalaisen kulttuuri-identiteetin kehittäminen moniarvoisuuden pohjalta. Merkillepantavaa on, että talouden ja kulttuurin tähän asti varsin erilaisia arvoja, normeja ja kielipelejä ollaan sulauttamassa toisiinsa. Kilvan kuljetetaan näkyviin kulttuuripoliittisia strategioita oikeuttavia teesejä "1990-luvun kulttuuriyhteiskunnista", "kulttuurin taloudellisesta kannattavuudesta", "kulttuurista paikallistekijänä", "kulttuurista kilpailutekijänä" ja "kulttuurin positiivisista imago- ja identiteettiulottuvuuksista" (esim. Lindeborg 1991a, 67–77). Erääksi käytetyimmäksi logoksi on iskostunut Åke E. Anderssonin nimeämä "K-yhteiskunta", jonka perustan muodostaa neljän K:n yhdistelmä "Kunskap, Konst, Kreativitet och Kommunikation" (Andersson et al. 1988, 7).

Suomessa tämänhetkisen hallitusohjelman kulttuuripoliittiseen osaan sisältyy lause: "Hallituksen painopisteenä riippumatta taloudellisista suhdanteista on koulutus, tutkimus ja kulttuuri" (Arsis 1991/2, 4). Taloudellisen laman syventyessä kyseinen lause on joutunut jäämään tyhjäksi, jopa ideologiattomaksi merkkijänteeksi. Sitä paitsi sangen läpinäkyväksi tämän virallisen lupauksen tekee se postmodernilla tavalla sävytyvä taloudellis-

hallinnollinen viritys, joka tiivistyy erinomaisesti nykyisen kulttuuriministerin esitykseen: "Minua kiehtoisi kovasti yhteistoiminta yritysmaailman kanssa, jossa yksi osapuoli tukee tätä ja toinen tuota" (Kauppalehti 17.5.1991).

Kulttuurin ja taiteen sekä kulttuuripolitiikan alueilla Suomessa kuten muissakin hyvinvointivaltioissa on nähtävissä eri aikakausille tyypillisiä, toteeminomaisia avainkäsitteitä ja –teemoja. Opetusministeriön muistiossa (1991, 45) todetaan, "että 1980-luvun kulttuuripolitiikka on rakentunut 1960-luvulla aloitetun hyvinvointivaltioprojektin perustalle. Hyvinvointivaltio on perinteisesti merkinnyt markkinavoimien tuottamien epäkohtien korjailua. (...) Hyvinvointivaltion kulttuuripoliittisia tavoitteita toteutettiin keskitetysti ja yksityiskohtaisella lainsäädännön normiohjauksella." Kritiikki hyvinvointiprojektia kohtaan on kuitenkin lisääntynyt, mitä kuvastaa hyvin Kankaan (1991, 144) toteamus, että julkinen hallinto ei kuitenkaan ole kyennyt – eikä pohjimmiltaan kykene – pureutumaan riittävän hyvin eriarvoisuuden vähentämiseen liittyviin kysymyksiin.

Ahponen (1991a, 218–248, ks. myös Ahponen 1990) tematisoi ja vaiheistaa viime vuosikymmenten suomalaisen kulttuuripolitiikan ja sen institutionalisoitumisen seuraavasti: 1) ohjaava taiteen edistämispolitiikka, 2) kulttuurin sosiaalinen kehittämispolitiikka, 3) kulttuurinen yhteiskuntapolitiikka ja 4) epostkulttuurinen vapaa-aikapolitiikka. Ahponen (1991a, 248–249) kirjoittaa:

"**Taiteen edistämispolitiikan** lähtökohtana oli 1960-luvulla taiteen tuotannon alueellis-sosiaalinen eriarvoisuus, mutta kulttuurin vastaanoton tasa-arvoistamisesta tuli hallinnonin laajentamisperuste, jonka termeinä **regionalisaatio** ja **demokratisointi** luonnehtivat 70-luvun kulttuuripolitiikkaa eli positiivista sosiaalipolitiikkaa "sosiaalipalveluna" valtion ohjannassa. **Kulturalismi**, **regionalismi** ja **lokalismi** ovat 80-luvun kulttuuripolitiikan ideaalitermit, joilla traditiot ja luovuus kulttuurin perimmäisinä arvoina pyritään tuomaan kulttuuridemokratian yhteyteen.

Taiteen edistämispolitiikka pyrkii tehostamaan kansakunnan kulttuuristen resurssien käyttöönottoa ja samalla varjelemaan kansallisia kulttuuriarvoja. Kulttuuripolitiikan professionaalinen asiantuntijatarve legitimoituu kulttuurisena merkityksenanto-oikeutena. Tästä ortodoksisesta representaatiotehtävästä tulee kulttuuripolitiikan kentän laajenemisen myötä yhä kriittisempi eli se alkaa yhä näkyvämmiin altistua kritiikille. Taiteen näkyvästi politisoituessa yhteiskunnallisen kulttuurin välttämätön ideologisuus myönnetään. **Kulttuuripolitiikasta** representaatio-muotoineen tulee oma erityinen intressikenttänsä, jonka puhtaita välinearvoja tuottava merkitys kasvaa omana kulttuurisena funktionaan, politiikan ja hallinnon kulttuurina. Tähän sisältyy myös kulttuuriarvojen ja niiden merkitysten

perustelu "omaehtoisuudella" eli kulttuurituotteiden vastaanottajien ja kulttuuritoimintoihin osallistuvien antamalla sisällöllä, joiden eksplikoinnista kulttuuripolitiikan hallinnointi-intressin edustajat vetäytyvät. Kulttuuripolitiikan kentän heterodoksian lisääntyessä marginaaliset vaatimukset tehdään vaarattomiksi perustelemalla ne 'taiteen kaikkien kukkien kukkimisen vapaudella'. Näin tuotetaan **kulttuurisen yhteiskuntapolitiikan** positiivista ideologiaa, jossa kulttuurismin merkitykset löytävät kauneimman ilmaisunsa. Mutta tyhjentyvätkö ne samalla sisällöistään? (...)

Nyt investoidaan kehityspanoksia viestintäverkostoihin, jotka tuottavat ja välittävät 'kulttuurisia' merkkejä. Viestien innovaatioarvo kasvaa. Kaikki säilyttämisen arvoinen on taltioidavissa. Tiedon sosiaalisesti perusteluksi tulee informointi uutuuksista ja sen kulttuuriseksi perusteeksi tulkintayhteisö."

Postkulttuurisessa vapaa-aikapoliitikassa korostuvat mielikuvina parhaiten myyvät merkkiarvot. Kulttuuri mitoitetaan yhä määrätietoisemmin tuotteeksi, jota kuluttajat kuluttavat. Tämä tendenssi on osa voimistuvaa ja laajenevaa jälkiliberalistista merkityksenantoa, jota käsitellään aivan kohta tarkemmin.

Kangas (1990, 61) toteaa, että lopputuloksellisen tasa-arvon ideaalista on luovuttu ja nyt suositetaan ajatusta mahdollisuuksien tasa-arvosta. Kangas (1992, 16) viittaa hyvinvointipalvelusektorin uudelleenjärjestelyihin iskusanoilla joustavuus, laatu, markkinariippuvuus, tehokkuus, erilaistuminen, lokaalisuus, uusin teknologia, pieni ja desentralisaatio, jotka sopivat varsin hyvin Veggelandinkin (1992) esittämään "pienten kertomusten" suunnitteluparadigmaan. Korpipää (1990, 4–7, 78) puolestaan kaipaa nykyisen 1960- ja 70-lukujen arvomaailmaan perustuvan kulttuurin tuki-, kulutus- ja hallintoyhteisöjen tilalle muun muassa laajempaa kulttuurin määritelmää, erillislakeihin nojautuvan sektoriajattelun purkamista ja tasokkaampia kulttuuripalveluja. Nämä ideaalit ovatkin nähtävissä KUPOLI-toimikunnan (1992: 36) mietinnössä, jonka voidaan olettaa toimivan eräänlaisena löyhänä käsikirjana valtionosuusuudistuksen jälkeisessä valtakunnallisessa ja kunnallisessa kulttuuripolitiikassa.

Tällä hetkellä erityisesti yritystalouden ja huippumodernin tavoitejohtamisen ideologiasta ammennetaan innokkaasti käsitteellistä energiaa, joka on tarkoitus muuntaa myös kulttuurin ja kulttuuripolitiikan megamodemeiksi määrittelyiksi, tavoitteiksi ja strategioiksi sekä toimenpiteiksi. Puhutaan mielellään kulttuurin ja taiteen tulosvastuusta, arviointimittareista, vaikutusten indikaattoreista ja erityisesti siitä, että kulttuuripoliittista päätäntävaltaa tulee hajauttaa entistä

enemmän kuntatasolle. Tämä käsitevyörytys liittyy oleellisesti kulttuuripolitiikan ja -hallinnon remonttiin, toisin sanoen kuntien valtionosuusjärjestelmän uudistamiseen, joka lisää kuntien mahdollisuuksia valita itsenäisesti rahoitettavat kulttuurin painopistealueet. Muutoksen ideologisina perusteluina toimivat sellaiset markkinavetoiset arvot ja normit, jotka aikaisemmin saattoivat vaikuttaa kulttuuripolitiikassa piiloisina ja harsomaisina, mutta jotka nyt nostetaan tabujen maailmasta esille virallisiksi veistoksiksi (ks. *businesslike attitude*, Korpipää & Arminen 1993, 22). Kulttuuria ja taidetta aikaisemmin jäsentänyttä ja mahdollistanutta kielellistä ja institutionaalista "rautahäkkiä" (vrt. Weber) ollaan siis ainakin osittain purkamassa, mutta näyttää siltä, että tilalle rakennetaan uusia kaltereita, toisin sanoen markkinavoimiin ja panos-tuotos -ajatteluun tukeutuvia strategioita. Positiivinen ideologia esitetään viekoittelevasti ajatuksella "deterministisen rationaliteetin loppumisesta" (ks. Korpipää 1990, 58) ja uudenlaisen vapauden koittamisesta toiminnan suunnittelussa. "Vapaiden" kuntien visionääriset päämäärät pyritään muodikkaasti tiivistämään kulttuuripoliittisiksi tavoitteiksi ja strategioiksi, jotka talouselämästä tutun "liikeajatuksen" ja "johtamisteoreettisen logiikan" mukaisesti edellyttävät kokonaista semioottista toimenpidekenttää. Ajatellaan, että tarvitaan talouden, hallinnon ja kulttuurin sfäärejä yhdistävä työskentelykieli ja konsensukseen perustuva näkemys kulttuurin merkkiarvoisista painopisteistä ja suunnasta.

Erityisen seikkaperäisen, Suomessakin paljon siteeratun käsikirjan kuntien kulttuuripoliittisista päämääristä ja strategioista on tehnyt Ruotsin kunnallisiitto (suom. Porna 1989). Siinä todetaan, että kunnat ovat kiinnostuneita kulttuuripoliittisista päämääristä uudella tavalla ja että kaikilla tahoilla myönnetään kulttuurin ja taiteen merkitys sekä yksilön että yhteiskunnan kehittämisessä. Vaatimukset kulttuurin tietoisista strategioista ja tehokkaammasta toiminnasta voimistuvat. (Mt., 54.) Strategiseen ajatteluun kuuluu oleellisesti tulosjohtaminen, jonka periaatteita ovat tulosajattelun korostaminen, delegointi, pyrkimys selkeisiin tavoite- ja vastuualueisiin, palvelukyvyyn ja osaamisen arvostus, joustavuus toiminnoissa, demokraattisuus sekä henkilöstön osallistuminen työtehtävien ja tavoitteiden suunnitteluun, innovatiivisuus, päätöksenteon ja toiminnan nopeus, kustannustietoisuus sekä laadun korostaminen. Keskusohjatussa, byrokraattisessa ja funktionaalisesti

järjestetyssä julkisessa organisaatiossa näitä vaatimuksia ei kyetä täyttämään. (Neilimö 1992, 136–138.)

Granholm et al. (1990, 12–13) perustelevat julkisen sektorin uudelleen strategioimista julkisten rahojen niukkuudella, veronmaksuväsymyksellä sekä julkishallinnon tehokkuuden ja laadun kyseenalaistumisella sekä julkisen sektorin kohtuuttomalla paisumisella. He katsovat, että julkinen sektori ei kykene sopeutumaan omiin markkinoihinsa ja asiakkaisiinsa, so. poliittikkoihin ja kuluttajiin. Julkisia palveluita suunnittelevien ja tuottavien käsitykset eivät voi enää perustua vanhaan viranomaisrooliin, vaan uuden roolin on nojattava ajatukseen, että julkisen sektorin käyttäjät ovat asiakkaita eivätkä alamaisia. He katsovat (mt., 67), että vaikka kaikkia julkisia palveluja ei voida ostaa ja myydä markkinoilla, julkiset palvelut "voivat hyvin", kun niitä tarkastellaan ikään kuin ne olisivat markkinoilla vapautettuina suojasta, jonka esivalta, monopoli ja vuosikymmenten perinteet niille ovat antaneet. Saman asian muotoilee kärkevämmin Sneck (1989, 55–69) kaupunkiskenaarioissaan. Hän katsoo, että elinkeinopoliittisista syistä on luotava malleja, joissa kansantalouden suljettua sektoria on avattava kilpailulle. Sääntelyyn liittyvä periaate palvelujen tasaisesta saavutettavuudesta ja oikeudenmukaisesta käyttömahdollisuudesta on korvattava jälkiliberalistisella näkemyksellä: laitostuneet kulttuuripalvelutkin voidaan – jos markkinat niin osoittavat – purkaa tai niiden käytöstä on veloittava kustannusvastaavuusperiaatteella.

Useissa Suomen kunnissa tutkitaan, valmistellaan ja toteutetaan nyt kulttuuripoliittisia ohjelmia, joiden eräänä keskeisenä tavoitteena on kuntien imagojen ja merkkiarvojen profilointi ja tätä kautta kuntien taloudellisen kilpailukyvyyn parantaminen. Sen sijaan ajatuksia kunnallisten kulttuuripalvelujen markkinoille saattamisesta on dokumentoitu näkyville vähän. Kulttuuriprojekteja on viime vuosina toteutettu kartoitusten, toimintasuunnitelmien tai seminaarien muodossa muun muassa Kotkassa, Jämsän seudulla ja Oulussa (ks. Salonen 1991, 30–34). Karjalaisen (1988) laatima *Kainuun kulttuurikartoitus* kulminoituu kulttuurimatkailua edistämään tarkoitettuun mainosvalttiin "Kulttuurimaakunta Kainuu", johon merkkiin elämää tulisi hänen mielestään puhalltaa kulttuurimatkailupakettien, kulttuurin tuotteistamisen sekä matkailuväen, yrittäjien ja kulttuuriväen yhteistyömuotojen kautta. *Helsingin kulttuurin kehittämissuunnitelma vuosille 1991–1999* (Kulttuurisuunnitelmakomitea 1990)

sisältää muun muassa hyvinvointivaltiollisen virityksen, jonka mukaan kulttuuria mobilisoimalla voidaan vähentää suurkaupunkielämän varjopuolia – sosiaalista eriarvoisuutta, yksinäisyyttä ja eristyneisyyttä. Suunnitelmassa todetaan myös, että Helsingin kulttuurikehitys on koko Suomen tulevaisuuden kannalta keskeinen kysymys. Luttisen (1991) hallinnon näkökulmaan painottuvassa *Ylä-Savon kulttuurisuunnitelmassa* on tarkoitus turvata alueen menestyminen 1990-luvulla, toisin sanoen säilyttää alue kilpailukykyisenä vaihtoehtona asumista, elämistä ja viihtymistä varten. Osatavoitteena on alueen imagon nostaminen laadukkaitten ja hyvin toimivien kulttuuripalvelujen avulla.

Salaston (1992) kokoamassa varsin laajassa ja seikkaperäisessä raportissa *"100 askelta Vaasan kaupungin kulttuurin kehittämiseksi"* keskeistä on kulttuurin strategiointi, jonka tarkoituksena on toimia kulttuuri- ja vapaa-ajan hallinnon apuvälineenä kulttuuripoliittisen keskustelun sekä hallinnonalojen ja järjestöjen välisen yhteistyön lisäämiseksi. *Kulttuurinen luovuus talouselämän voimavarana* –strategiatyöryhmän (Vaasan lääninhallitus 1992) lähtöajatuksena puolestaan on, että kulttuuritoiminnan eri muodot sekoittuvat yhä enemmän koko yhteiskuntaan. Suunnitelman pedagogisena visiona on, että talouden ja kulttuurin suhde tulisi sisäistää osaksi Vaasan läänin kehitystä "kansantalouden kestävä kehityksen" pohjalta. Kulttuurin uudessa tuotannossa matkailu, kuntasuunnittelu, taloudellinen kehitys, ympäristö ja taiteet halutaan kietoa toisiinsa. "Räätälöidyt kulttuuripalvelut" muodostaisivat tuotekokonaisuuksia, joihin alueen kulttuurihallinto ja talouselämä voisivat sitoutua.

2.4. Strategiat lavasteina

Kulttuurin strategioissa oleellinen piirre on se, että talouden, hallinnon ja kulttuurin kielelliset sfäärit pyritään sulauttamaan keskenään. Merkitseekö tämä kulttuurin sfäärille sitä, että talous ja hallinto systeemeinä kolonisoivat nyt täysin esteettä kulttuurin elämismaailmaa, puhumattakaan taiteen autonomista, osittain salaperäiseksi jäänyttä ymmärryshorisonttia? Kykeneekö kulttuurin elämismaailma kehittämään omasta piiristään instituutioita, jotka rajoittavat taloudellisen ja hallinnollisen toimintajärjestelmän omaa dynamiikkaa (Habermas 1989, 110)? Toisaalta voidaan Jamesonin (1989, 271–272) tapaan

kyseenalaistaa "vanhojen radikaalien" ajatus kulttuurin "semi-autonomisuudesta" ja kulttuurin asettumisesta vallitsevan käytännön maailman yläpuolelle. Sen sijaan on kysyttävä, eikö myöhäiskapitalismin logiikka ole tehnyt lopun kulttuurin utooppisuudesta ja eikö postmodernismissä etäisyys, erityisesti "kriittinen etäisyys", ole lakannut olemasta. Pikemminkin autonominen kulttuurisfääri on purkautunut ja laajentunut läpi koko sosiaalisen todellisuuden. Toisin sanoen kaiken – taloudellisista arvoista ja valtiovallasta itse psyyken käytäntöihin ja rakenteisiin saakka – voi tulkita muuttuneen "kulttuuriseksi".

Kun hyvinvointivaltiomallissa suhteellisen itsenäiset ja eriytyneet toiminta-alueet kommunikoivat keskenään säädösten, sopimusten ja normien kautta, jälkiliberalistisessa "vapaudessa" ja "positiivisuudessa" visioita rakennetaan löyhissä ja projektinomaisissa diskursseissa, strategiapalaverissa. Jamesonin ironiasta huolimatta voidaan olla kiinnostuneita siitä, halutaanko näissä hallinnon, talouden ja kulttuurin yhteistyöstrategioissa luoda pakotonta ja tasavertaista keskusteluilmapiiriä, esimerkiksi Habermasin tarkoittamassa mielessä kommunikatiivista diskurssia, jonka pohjalta arvo- ja normiyksimielisyys kulttuuripoliittisista tavoitteista ja menetelmistä olisi hiukan lähempänä ideaalitulannetta. Jos vastaus on myönteinen, kulttuurin suunnittelu rakentuisi tällöin *kommunikatiivisten strategioiden* pohjalta.

Jos kulttuurin strategioinnissa lähdetään kyselemättä liikkeelle valmiista, esimerkiksi jälkiliberalistisista avainkäsitteistä ja -teemoista (kulttuurin markkinat, mittarit, kilpailu, yksityistäminen, välinearvojen korostaminen taiteen autonomian kustannuksella), joilla keskustelut ennalta ideologisesti merkitään ja samalla keskustelujen merkki- ja merkityskehikko aidataan, kyse on pikemminkin *lavasteellisista strategioista*. Tällaiset suunnittelumallit omaavat julkisuudessa pelillistä näyttöarvoa, mutta ovat näennäisestä positiivisuudestaan ja demokraattisuudestaan huolimatta alistavia ja manipulatiivisia ja edustavat silkkihansikkain varustettua vallankäyttöä, jonka kohteiksi saattavat joutua huomaamattaankin erityisesti kulttuuriliuomusten tekijät, taiteen ammattilaiset ja harrastajat mutta miksipä ei myös yleisö. Markkinahenkiseen termistöön sopeutuminen voisi merkitä sitä, että taloudellinen paine määräisi rakenteellisesti yhä olennaisemmalla tavalla esteettisten uudistusten ja kokeilujen tehtävää ja asemaa (Jameson 1989, 232).

Tai *Adornoa* vapaasti mukaillen voisi myös kuvitella, että taideteosten esineistyminen ja sitä kautta niiden peruuttamaton "turmeltuminen" kulutustavaroina kiihtyisi (ks. Mehtonen et al. 1991, 56). Lisäksi systeemi-imperatiiveihin ehdollistunut julkisuus muodostaisi tilan, jossa yksisuuntaisesti muunnetut taiteen ja kulttuurin merkitykset ja merkit tulisivat legitimoiduiksi ja "ajan hengen mukaisesti" hyväksytyiksi.

Voloshinovin (1990, 40) ja Hallin (1992, 176–179) ajatuksia lainaten lavasteellisissa strategioissa tosiasiaa hallitsisi valmiiksi hävitty kamppailu kielellisistä merkeistä ja niiden tulkinnoista, toisin sanoen diskurssin hallinnasta. Diskurssin rakenteellista eriarvoisuutta ja symbolista väkivaltaa kuvastaa erinomaisesti Hallin (1992, 181) kannanotto: "Taistelun osapuolia ovat yhtäältä ne yhdeltä tai toiselta taholta valtuutetut todistajat ja puhujat, joilla on ikään kuin lain puolesta etuoikeus julkisen diskurssin maailmaan ja joiden lausunnoille on ominaista sellainen edustavuus ja auktoriteetti, että heidän on mahdollista asettaa keskustelun ehdot tai lähtökohdat. Toisaalta ovat ne, joiden on kamppailtava ylimalkaan päästäkseen julkisen diskurssin maailmaan ja joiden sinne päästessään on *pelattava osuutensa pelille jo asetetun ongelmanmäärittelyn pohjalta*" (kursivointi Kl). Tässä tulkinnassa ideologia-käsitteeseen liitetään negatiivinen eli pejoratiivinen merkitys (ks. Kaunismaa 1992, 8).

Habermasin (1981b ja c) ajattelua soveltaen yllä esitetyssä voisi olla kysymys sellaisesta ideologiasta, jonka funktiona on oikeuttaa hallintasuhteet siten, että ne näyttävät nousevan elämismaailmallisista suhteista – vapaan, yhtäläisen ja kommunikatiivisesti rationaalisen tahdonmuodostuksen prosessina. Kuitenkin normatiivisesti jo etukäteen sidottu kommunikaatio on systemaattisesti vääristynyttä kommunikaatiota; se on itse asiassa latenttia strategista toimintaa. Kyseessä on siis tietyllä tavalla "väärä konsensus". (Kaunismaa 1992, 109–111.) Kaunismaa (mt., 111) tiivistää ajatuksen seuraavalla tavalla: "Yhteiskunnallisena seurauksena ideologisesta kommunikaatiosta on se, että epäsymmetriset valtasuhteet ja hallintasuhteet voidaan uusintaa väärän konsensuksen etukäteen varmistetulla normatiivisella kiinnittämisellä. Ideologia sallii väärän konsensuksen nojalla yhteiskunnallisen herruuden ja rakenteellisen väkivallan yhteiskunnallisia ryhmiä kohtaan." Toisaalta tietenkin voidaan ajatella, että ideologiset asetelmat tulevat kielellisen kommunikaation

diskursiivisen kehittymisen myötä läpinäkyviksi, jolloin ideologia kuivuu ja käy mahdottomaksi; tähän on eräs Habermasin modernisaatioteorian perusteema. Kaunismaa (mt., 121) ei kuitenkaan luopuisi ideologian käsitteestä kokonaan. Vaikka kieli mahdollistaisi "puhtaana tyyppinä" asioiden herruudettoman kommunikaation, tätä ei tarvitse omaksua empiirisen kommunikaation tutkimuksen "nollahypoteesiksi".

2.5. Kulttuurin imagot ja merkit

*Ensin merkki oli
pisara;
pyhä ohjelma, vireä visva
ja lämmin.
Ajan analyttisessä katseessa
"merkki" on
rusentuva kuori,
poissaolevan esitys,
näлкиintyneille miltei
ei-mitään.*

(runokokoelmasta *Merkkien sade*)

Tässä luvussa käsitellään kulttuurin ja fyysisten tilojen tuotemuotoistumista erilaisten imago- ja merkkistrategioiden pohjalta. Julkisenkin sektorin imagokampanjoissa näyttää hallitsevan yhä useammin merkkien yksisuuntaisuus, joka piirre on tyypillinen kaupalliselle markkinoinnille. Tämä postmoderniksi määriteltävä ilmiö toteutumissaan kietoo ja kiehtoo subjektia. Imagopolitiikka voidaan tulkita myös althusserilaisittain ideologiaksi, joka maanittelee subjektia Subjektiksi, jolloin yksilön valinnat tuntuvat itsenäisiltä ja siksi "aidon" arvokkailta, jopa identiteetin rakentumisen kannalta. Toisaalta voidaan kysyä, jättääkö merkkien strateginen luonne yksilön inhimillisesti tyhjäksi, sen sijaan kuluttajana täysimääräiseksi objektiksi.

Imago-käsite määritellään yleisesti niiden kuvitelma- ja arvoisältöjen, ajatusten ja tuntemusten mielikuvalliseksi kokonaisuudeksi, joita yksilöllä tai

joukolla on tietystä kohteesta. Imago on subjektiivinen, mutta myös kulttuurisista malleista muotoutunut todellisuuskuva, jonka kautta yksilö tulkitsee kohdettaan. Kyse ei välttämättä ole siitä, miten asiat ovat, vaan miltä ne näyttävät. (Bernstein 1984, Rope et al. 1987.) Morgan (1986) rinnastaa imagon käsitteen metaforan, kielikuvan, käsitteeseen; metaforassa kirjaimellinen merkitys saa rinnalleen sivumerkityksen, jolla varhempi merkitys saattaa kokonaan korvautua. Hall (1992, 140–141) katsoo, että eronteon denotaation (kirjaimellisen merkityksen) ja konnotaation (sivumerkityksen) välillä tulee olla ainoastaan analyttinen. Todellisten diskurssien useimmissa merkeissä yhdistyvät niiden denotatiiviset ja konnotatiiviset puolet. Analyttisesti katsoen erityisesti vähemmän kiteytyneiden sivumerkitysten ja miellelyhtymien joustavuutta voidaan käyttää ideologisesti hyväksi, toisin sanoen niitä voidaan muuntaa tarkoituksenmukaisilla tavoilla, kuten varsinkin mainoksissa tapahtuu. Ropen et al. (1987) mukaan yritysmaailmassa korostetaan sitä, miten liiketoiminnan menestymisen kannalta on keskeistä yritystä ja tuotteita koskevien positiivisten mielikuvien onnistunut markkinointi kohderyhmille. Mielikuvien markkinoilla pyritään psykologisen tietämyksen pohjalta tunkeutumaan ihmismielen sekä tietoisille että tiedostamattomille alueille. Yksilön mielikuvakenttä halutaan valloittaa – ja hyödyntää. Kaikki on pelissä: informatiivisuus, miellelyhtymät, emotionaalisuus ja suggestiivisuus.

Paasi (1990, 39–40) kiteyttää, että postmodernissa yhteiskunnassa todellisuus hahmottuu yhä enemmän silmänräpäyksellisinä mielikuvina, jotka ovat kauppatavaroit siinä kuin muutkin artikkelit. Imagojen rakentamisessa ja välittämisessä mainostoimistojen, konsulttien ja medioiden rooli korostuu. Ajan henkeen kuuluu se, että myös kunnat pyrkivät aktiivisesti muokkaamaan kuntakuviaan edullisemmiksi. Esimerkkinä imago- ja merkkituotannosta voidaan mainita Lehtosen (1991, 1–8) ajatus kuntakuvan kehittämisstrategiasta, joka tähtää imagon rakentamisen kautta ihmisten mielikuviiin vaikuttamiseen ja käyttäytymisen muuttamiseen. Koska kuntakuvaa sellaisenaan ei voida markkinoida, se tulee aineellistaa ja operationaalistaa konkreettiseksi kielelliseksi ja kuvalliseksi sanomiksi, tietenkin myös toiminnoiksi. Samassa teoksessa Eräsaari (1991, 12) toteaa, että vaikka urbaani rationaalisuus tuottaa itse merkityksiä ja merkkejä, näihin prosesseihin ei sisälly mitään perimmäistä ykseyttä tai identiteettiä. Rationaalisia

merkkiyttämisprosesseja onkin tarkasteltava kriittiseltä etäisyydeltä erilaisina teksteinä, diskursseina ja kielipeleinä.

Mielikuvamarkkinointiin ja tavaaestetiikkaan kriittisesti suhtautuva Haug (1982) katsoo, että mainonnassa on useimmiten kyse reseptitiedosta, jolla tähdätään ihmisjoukkojen suostuttelevaan ohjaukseen, toisin sanoen ihmismielen esteettiseen hallintaan. Kielellisillä ja kuvallisilla keinoilla tuotteet kuorutetaan ihmisten selän takana mielikuva-avaruuksilla, designeilla, kauniilla kasvoilla, jotka eivät välttämättä vastaa tuotteiden todellisia käyttöarvoja. Merkkistrategia palvelee kovan kilpailun markkinoilla imagollista erottautumista. Kulutuksen maailmassa muodikas subjekti ei ole muodin subjekti, vaan on tullut valjastetuksi yhteiskunnalliseen ylläkejärjestelmään. "Vapaus", "yksilöllisyys" ja "identiteetti" puristuvat etiketeiksi ja naamioiksi, so. esteettisiksi käyttöarvolupauksiksi tuotteiden pintaan ja ulkoasuun.

Ahposen (1991a, 257) mukaan myös "kulttuurin" julkisuusarvo merkinä lisääntyy, jolloin tärkeintä on tietää, mihin kulttuuriseen erotteluasteikkoon kukin tuote kuuluu ja mitä merkkiä se edustaa. (Post)modernisaatio prosessoii yhä enemmän ja intiimimmin ihmisten vapaa-aikaa, arkea ja jopa elämyksiä sosiaalis-kulttuuriseksi pääomaksi merkkiarvoista kulutusta varten. Postmodernissa yhteiskunnassa pyhimmäksi lanseeratusta individuaalisuudestakin rakentuu yhteiskunnallisesti arvokas merkkituote. Design-tuotteisiin liimataan nostalgisia häivähdyksiä individualismin jo unohtuneesta kokemuksesta. (Ahponen 1991b, 15.) "Menestyksen ratkaisee merkki-ideoiden kekseliäisyys ja kekseliäisyyden patentointi oikealla hetkellä sosiaalisesti oikeassa paikassa. Tärkeäksi tulee konsultaatio ja konsulttien herkkyyden aistia myös *heikot signaalit* tulkittavaksi menestyksen kielelle." (Ahponen 1991a, 50.)

Baudrillardin (1983, 1–13) kulttuurikritiikkiin sisältyy keskeisesti ajatus, että kaikki arvot ovat muuttuneet merkkiarvoiksi. Siksi ne ovat yhdentekevästi korvattavissa toisillaan. Merkit eivät viittaa enää niiden takaiseen todellisuuteen, sillä todellisuus on imeytynyt merkkien järjestelmään havaitsemisen malleiksi ja koodeiksi. Inhimillisesti latautuneet, "aidot" todellisuuden tulkinnat ovat tulleet mahdottomiksi. Diskurssit palautuvat omiin merkkeihinsä ilman että jälkeäkään mielestä jäisi näkyviin. Merkit ovat itsenäistyneet suhteessa reaalisuuteen. (Ks.

myös Aro 1990, 42–43, Arppe 1989, 182.) Asia voidaan ilmaista toisinkin: Merkkien itsenäistyneessä verkossa subjektien merkitystulkinnat alkavat noudattaa yhä enemmän samojen diskursiivisten ehtojen rajoja kuin itse mainokset, joissa kulttuuriset merkit kahliutuvat tavaramuodon alaisuuteen (Heiskala 1991, 54). Dramaattiselta vaikuttaa myös Jamesonin (1989, 246, 254) muotoilema merkkien maailmaa kuvaava ajatus, että vähitellen menneisyyskin "tarkoitteena" sulkeistuu ja häipyä kokonaan. Meille jäävät pelkät pölyiset speaktaakkelit ja tekstit. Joudumme etsimään Historiaa – joka on meille ainaisesti tavoittamaton – "omien siitä värkkäämiemme pop-kuvien ja *simulacrumien* (toiston ja jäljittelyn – K.I.) kautta". Tunteemme ja historiantajumme heikkenevät, mikä on osa postmodernin kulttuurin psykopatologiaa (ks. Vainikkala 1991, 288).

Jos postmoderni kulttuuri muodostuu omalakisien ja itsenäistyneiden merkkien esteettömistä ja purkautuvista virtauksista, herää kysymys, onko kulttuurin inhimillisellä suunnittelulla enää sijaa ja tarkoitusta. Onko "suunnittelu" itsessäänkin muuntunut merkiksi muiden merkkien joukkoon ja siten liennut enintään nostalgiseksi rituaaliksi, jossa tiivistyy kaipaus kadotettuun rationaaliseen eheyteen ja yhteisöllisyyteen? Suuntauksena on ollut joka tapauksessa se, että kaikkinaisen kilpailun kiristyessä kunnissa ja alueilla on katsottu tarpeelliseksi ryhtyä merkkistrategioiden luomiseen, jonka tuloksina on synnytetty muun muassa "merikaupunkeja", "kulttuurikuntia" ja "kestävän kehityksen" periaatteita. Ytimekkäät hokemat muodostuvat kokonaisia paikallisyhteisöjä ja alueita somistaviksi merkkiarvoiksi, joiden avulla kuvitellaan kurottauduttavan imagolliseen ja viime kädessä taloudelliseen menestykseen. Naiivisti yritysmaailmaa jäljittelevissä kunta- ja aluestrategisissa imagokampanjoissa vallitsee helposti merkkien takaisen todellisuuden poissaolo ja tekninen intressi. Tällöin kulttuuri, luonto ja ihminen saavat arvonsa etupäässä manipuloinnin ja kontrollin kohteina. Nopeasti kiihdytetyt ja viettelevät merkit kenties myyvät hetken, mutta sammuvat nopeasti eivätkä ehkä jätä rakennuspuita yhteisön tai ohikulkijan elämämaailmaan.

Kuntien ja alueiden kulttuuristrategioita luotaessa voidaan lähteä myös siitä, että sosiaalinen yhteisö on traditioiden (vaikkakin ohentuneiden tai muuntuvien) ja kulttuurin rakenteistama kokonaisuus, jonka jatkuvuuden turvaaminen edellyttää mahdollisimman laajaa arvo- ja normipohjaista yhteisymmärrystä

yhteisön tulevaisuutta koskevista tulkinnoista. Habermasin ajatteluun tukeutuen strategioita ei tulisi luoda talouden ja hallinnon valtapiireissä ihmisten selän takana, vaan yhteisön uusintaminen ja uudelleenrakenteistuminen voisi tapahtua kielivälitteisen vuorovaikutuksen, kommunikatiivisen toiminnan, kautta. Tämä merkitsisi parhaimmillaan sitä, että yhteisössä laajenisi se piiri, jonka sisällä toimintojen koordinaatio perustuisi rationaalisen keskustelun kautta saavutettavaan pakottomaan yksimielisyyteen. Yhteisistä toimintaperiaatteista ja luovasta työstä mahdollisesti kasvavat imagot eivät typistyisi markkinoilla yhdentekevästi vaihdettaviksi, lyhytikäisiksi merkkiarvoiksi, vaan yhteisön ja yksilön identiteettiä tukeviksi elämänsisällöiksi.

Kulttuuritutkimuksen kannalta nämä kysymyksenasettelut nostavat esille kiinnostavia jännitteitä juuri nyt kun kulttuuria laajalti järjestetään, määritellään ja kenties kolonisoidaan uusin ideologisin ja strategisin keinoin. Arkihavaintojenkin perusteella voi olettaa, että nopeasti voimistuva uudenlainen kulttuuripoliittinen kielipeli ja uudet institutionaaliset ratkaisut herättävät ristiriitaisia tunteita kulttuurin ja taiteen parissa työskentelevien keskuudessa riippumatta siitä, ovatko he romanttisen, modernin, postmodernin tai ei minkään taiteilijamyytin lumoissa (taiteilijatyypeistä tarkemmin Lepistö 1991). Johtaako yhteiskunnallisia ongelmia (työttömyyttä, lamaa, tyhjyyden psykopatologiaa) positiivisesti ratkaisemaan pyrkivä (post)moderni kulttuuripolitiikka siihen, että marginaalisetkin kulttuuri- ja taidemuodot liputetaan fanfaarein sisään yhteiseen rakentavaan merkki- ja imagotuotantoon? Ilmeisesti karsiutumisen tai karkaamisen merkkiytyvästä kulttuurista merkitsisi täydellistä katoamista tai tuleamista jollekin tuntemattomalle, anarkistiselle ja ehdottomasti autonomiselle vyöhykkeelle, jota järjestäynyt yhteiskunta yleensä ennakkoluuloisesti arastelee ja hylkii. Ahosen (1991a, 286) mukaan juuri kulttuurin *kesyttämispolitiikka* synnyttää virallisen, institutionaalisen ja epävirallisen, ei-institutionaalisen kulttuurin eron.

Toinen kysymys liittyy siihen, keille alueiden, kaupunkien ja maaseutukuntien imagokampanjat ja kulttuurihankkeet on tarkoitettu, toisin sanoen millaisten ihmisryhmien houkuttelemiseen imagopolitiikka perustuu. Voidaan ainakin epäillä, että esimerkiksi "historian" ja kulttuurin painopisteiden strateginen valinta ja markkinointi sisältää yhteiskunnallisen eriarvoisuuden mahdollisuuden. Ne "vähäosaiset" ja "poikkeavat" ihmiset, jotka eivät hallitse

kulttuuristen representaatio- ja imagokenttien edellyttämiä tarkkoja sosiaalisia sääntöjä eivätkä ole riittävän kulttuuriorientoituneita, tulevat kenties suljetuksi pois imagoilla vaipoitetuista tiloista, kuten museoista ja taide-esityksistä, mahdollisesti koko paikkakunnalta. Erityisesti kaupungeissa uusi keskiluokka on se ryhmä, joka tuottaa tiettyä identiteettiä ja urbaania elämäntapaa. Kaupungeista saattaa muodostua näennäisesti avoimia, mutta tosiasiallisesti suljettuja; ne ihmisryhmät, joiden ei katsota edustavan uuden keskiluokan arvoja, ovat ulkopuolisia. Tätä problematiikkaa Cantell (1993b) on käsitellyt perusteellisemmin.

2.6. Kulttuuri ja sosio-spatiaalinen identiteetti

Kulttuurin ja taiteen puolustuspuheissa esiintyy usein ajatuksia kulttuurisen identiteetin ja yksilön juurtumisen teemoista. Niissä yksilöllisen ja kollektiivisen identiteetin rakennuspuiksi tarjotaan kulttuurisia elämäntapoja, merkkejä tai merkkihenkilöitä, jotka representoidaan alueen ja paikallisyhteisön symbolisina ankkureina. Kysymys on usein symbolisen merkitysvaihtelun tietoisesta ja hallitusta rakentamisesta tietyn rajatun kartta-alueen tai tilan sisään. Herää kuitenkin kysymys, voiko joko hallinnoitu tai kaupallistettu identiteettistrategia olla yksilön ja yhteisön eheytyksen ja lujittumisen kannalta riittävän syvälinen ja ylipäänsä onko ajatus kiinteästä alueellisesta, paikallisesta tai yhteisöllisestä identiteetistä jo aikansa elänyt.

Jälkitekollisen yhteiskunnan suuntaamassa kulttuurin murroksessa vanhat perinteet, tavat ja normit murenevät, ohenevat ja muuntuvat. Yhteiskunnallisten ehtojen ja kulttuuristen tulkintamallien muuttuessa yksilön psyykkiset syvärakenteetkaan eivät jää muutosten ulkopuolelle. Yksilön ja yhteisön eheys ja jatkuvuus joutuvat uudenlaisen arvioinnin kohteiksi. Identiteetiltä ei odoteta enää taipumatonta samuutta ja pysyvyyttä. *Kulttuurinen vapautuminen* mahdollistaa identiteettien kokeilemisen, muuttamisen ja vaihtamisen, jopa perumisen. Identiteettiä ei välttämättä saada enää kokonaisvaltaisena "pakettina", vaan sen vuoksi on työskenneltävä jatkuvasti. Kulttuurisessa vapautumisessa tapahtuu yksilöllistymistä ja sosialisoinnin muuttumista joustavammaksi. Yksilöllisten odotusten ja unelmien liikkumatila laajenee.

Kulutustakaan ei koeta tärkeäksi pelkästään omistamisen takia, vaan kulutus tulee merkitykselliseksi yhä enemmän minuuden muuttamisen, itseilmaisun ja uusien kokemusten kautta. (Ziehe 1991.)

Kulttuurisen vapautumisen kääntöpuolena on jatkuvan *identiteettityön* raskaus ja kriisinomaisuus. Kun murtuneet tai ohentuneet traditiot eivät tarjoa valmiita kulttuurisia tulkintamalleja, yksilön on tulkintatyössään ponnistettava omin päin selviytyäkseen sekä psyykkisesti että sosiaalisesti. Joillekin tämä epävarma tila voi olla sietämätön ja ahdistava. Lukuisat yksilölliset vaihtoehdot ja mahdollisuudet voidaan siis nähdä myös yksilöllisinä riskeinä. (Ziehe 1991.)

Kollektiivisuuden, yhteisöllisyyden ja identiteetin kysymysten yhteenkietoutuminen on perinteisesti kiinnostanut sosiologeja. Lainatuin heistä lienee vuosisadan vaihteen molemmin puolin vaikuttanut *Emile Durkheim* (esim. suomennetut teokset *Uskontoelämän alkeismuodot* 1980 ja *Itsemurha* 1985). Vaikka voisi ajatella, että postmoderni keskustelu olisi vaimentanut nykyisten yhteiskuntatieteilijöiden kiinnostuksen yhteisöihin, tämä ei ainakaan Lehtosen (1990) *Yhteisö*-teoksen valossa näytä pitävän paikkaansa. Lehtosen mukaan yhteisö-käsitteellä on useita merkityksiä ja lähestymistapoja. Sosiologisesta yhteisötutkimuksesta hän erottaa kaksi pääsuuntausta; yhtäältä *alueellisen* ja toisaalta *sosiaalista vuorovaikutusta korostavan* suuntauksen, jotka tosin eivät ole toisiaan poissulkevia. Alueellisessa yhteisötutkimuksessa rajataan kohteeksi esimerkiksi kylä tai kaupunki, kun vuorovaikutusta korostavassa lähestymistavassa puolestaan kiinnostus painottuu ryhmämuodostelmiin. Tämän lisäksi empiirisessä yhteisötutkimuksessa tavaksi on vakiintunut myös *yhteenkuuluvuuden tunteiden ja muiden symbolista yhteisyyttä* osoittavien ilmiöiden tarkastelu. (Mt., 14–20.) Lehtonen (mt., 23) liittää identiteetti-käsitteen yhteisyyden muotoihin siten, että

- 1) jäsenten ryhmäidentiteetti muotoutuu konkreettisen toiminnane seurauksena ja tuloksena voi olla *toiminnallinen yhteisö*;
- 2) jäsenten välille syntyy ryhmäidentiteettiä vahvistavaa *symbolinen yhteisyys*.

Kysymys alueellisuuden tai paremminkin *spatiaalisuuden* (tilan) ja *sosiaalisuuden* vuorovaikutuksesta on kiinnostanut myös sosiologiaa lähestyviä aluetutkijoita. Tuomen (1991, 17) mukaan alueellisuutta ei ole mielekäästä

tarkastella kuntapohjakartan perusteella, mikä korostaisi tilaa säiliönä ja mykkänä näyttämönä (ks. Häkli 1991). Selvärajaiset maantieteelliset alueet ja jäykät spatiaaliset mallit ikäänkuin sulavat auki, kun kiinnostuksen painopiste suunnataan toimiviin, tulkitseviin ja tavoitteellisiin ihmisiin. *Relatiivisessa tilakäsityksessä* sosiaalinen ja spatiaalinen voidaan ymmärtää vuorovaikutteisina tekijöinä, jotka yhdessä muovaavat yhteiskuntaa. Tällöin puhutaan sosio-spatiaalisista prosesseista. Tätäkin pidemmälle menee *relatiivinen tilakäsitys*, jossa sosiaalinen ja spatiaalinen muodostavat ykseyden; korostetaan ilmeisesti konteksteja, joissa sosiaalinen vuorovaikutus tapahtuu. Myöskään *lokaliteetin* ideaa ei voida rajata tiettyyn alueeseen tai paikkaan, vaan se tulisi ymmärtää osana monitahoista ja monitasoista sosiaalisen järjestelmän ja inhimillisen toiminnan kokonaisuutta. (Mt., 32–48.) Esimerkiksi selvityksissä paljon käytetty hallinnollinen alue saattaa olla täysin epämielikkäs rajaus, vaikka hallinto kutoisikin yhteen joitakin arkielämän, politiikan ja talouden prosesseja (Paasi 1989, 305). Tilan tulkitseminen moniulotteiseksi, eläväksi, ajalliseksi ja suhteelliseksi aiheuttaa sen, että identiteettiäkin voidaan määrittellä Ziehen tavoin jatkuvasti muokkautuvaksi ja huokoiseksi. Tämä lähestymistapa synnyttää tietenkin epäilyä, onko mielekästä tutkia ja määrittellä identiteettiä laisinkaan tilastollisin menetelmin, vai tulisiko suuntautua kokonaan semioottiseen ja hermeneuttiseen tarkasteluun, toisin sanoen yksilöiden ja ryhmien omiin tulkintoihin ja merkityksenantoihin. Mutta vaikka tilastomateriaalin anti identiteettitutkimuksessa rajautuu lähinnä pintoihin ja vihjeisiin, se sellaisenaankin voi muodostaa perustan kuvailulle, varovaisille vertailuille ja jopa syvemmille tulkinnoille teoreettisen viitekehyksen myötä.

Identiteetin muokkautumista tai hetkittäistä lukkiutumista erilaisissa trampoliinimaisissa konteksteissa voidaan peilata aluetasojen suhteen. Paasi (1988, 9) jäsentää ne globaaliseksi, kansalliseksi, regionaaliseksi ja paikalliseksi. Lisäksi "alimpana yksikkönä" on ihmisen jokapäiväisen elämän perspektiivi, jossa kaikki aluetasot saavat viime kädessä inhimillisiä merkityksiä. Juuri yksilötasolla tapahtuu kulttuurin eri muotojen tuottaminen ja kuluttaminen, so. uusintaminen (mt., 11). Muokkautuvan identiteetin kohtaamispisteissä matkustamisen, tiedotusvälineiden ja ylikansallisen kulttuuriteollisuuden avaamat henkiset maisemat sekoittuvat paikallisuuden ja alueellisuuden kulttuurisiin aineksiin. Sitä paitsi alue- tai tilaulottuvuuksien

lisäksi esimerkiksi sukupolvi, sukupuoli ja sosiaalinen asema tarjoavat edelleenkin ihmiselle samastumiskohteita (Paasi 1990, 45).

Ziehen (1991) mukaan jälkiteolliselle yhteiskunnalle on tyypillistä inhimillisten elämänalueiden teknokratisoituminen pienimpiäkin huokosia myöten. Yksilöiden ja ryhmien elämismaailmoja tarkkaillaan, mitataan, arvioidaan – ja hallitaan. Traditioiden kontrolli on vaihtunut systeemien kontrolliksi. Kuvitellaan, että kulttuurisesti vapautumassa oleva identiteetti voitaisiin hallinnoida jälleen yhtenäiseksi, samalla järjestelmien kannalta helpommin valvottavaksi ja liikuteltavaksi.

Kaupallinen tai hallinnollinen kontrolli on liitettävissä *kirjoitettujen identiteettien strategioihin*, joihin voi tutustua erilaisissa imagollisissa esitteissä ja raporteissa (vrt. Paasi 1990, 40–41). Niille on usein leimallista historiattomuus, ulkokohtaisuus ja tuotemuotoisuus. On kuitenkin ilmeistä, että traditioiden ja niiden tarjoamien psyykkisten turvasatamien murenemista ei voida peruuttaa hallinnollisilla, poliittisilla tai kaupallisilla projekteilla. Sekä jähmeät kulttuuripoliittiset strategiat että kulttuurin esineellistymistä lisäävät markkinamekanismit kykenevät ehkä luomaan vain ohikiitäviä harhoja kadonneesta yhteisöllisyydestä ja eheästä identiteetistä. Aktia seuraava pettymys voi olla silmänräpäyksellistä innostumista voimakkaampi, mikä johtaa yhdentekevyyden ja tyhjyyden tunteen vahvistumiseen.

Yllä esitettyä kirjoitettujen identiteettien kritiikkiä voidaan tietenkin laajentaa ottamalla mukaan Habermasin (1973) huomio ns. legitimaatiokriisitendensistä, johon liittyy se, että poliittinen ja byrokraattinen järjestelmä ottaa tehtäväkseen "ideologiasuunnittelun". Kuitenkaan systeemisesti tuotetut merkitykset eivät takaa tehokasta legitimaatiota. Symbolien kaupallisessa tuottamisessa ja hallinnollisessa suunnittelussa toteutuukin päinvastainen tendenssi: symbolien normatiivinen voima ehtyy ja merkityshorisontit murentuvat.

Kulttuurin suunnittelussa voidaan myös pyrkiä rakentamaan *kokemuksellisten identiteettien strategioita*, jotka sallisivat normatiivisen autonomian kulttuurin tuottajille ja vastaanottajille sekä yksilöllisen ja yhteisöllisen identiteetin työstämiselle. Erilaisten kulttuuristen elämismaailmojen kunnioittaminen ja niiden kanssa kommunikoiminen voisivat synnyttää kestävämpää optimismia

yksilöissä ja jälkimoderneissa yhteisöissä. Hallinnon ja talouden roolit eivät olisi kolonisoivia tai kahlitsevia, vaan kulttuurista moniarvoisuutta ja omalakisuuksi tukevia. Tällöin paikallinen ja alueellinen kulttuuripolitiikka ei tähtäisi yksipuolisesti esimerkiksi "osaavien", hyvin koulutettujen ihmisten houkuttelemiseen paikkakunnille, vaan Geir Breidablikin (1991, 28) ajatuksiin: *Kulttuurisektorilla voi olla suuri merkitys – ei niinkään suuren yhteisyyden tunteen, vaan – yhdysiteen rakentamiseksi niiden ihmisten välille, joiden muut sosiaaliset ulottuvuudet ovat erilaiset.*

2.7. Kulttuuri ja luokkayhteiskunta

*Kun ovet avataan
ja muurit kaadetaan,
näkyttömät rajat
alkavat elää.
Kun ihmiset todetaan veljiksi,
erojen mestarit nostavat
pulleat purjeet.*

(runokokoelmasta *Merkkien sade*)

Jos halutaan tarkastella yhteiskuntajärjestelmän ja sosiaalisen hierarkian säilymistä ja *reproduktiota* Marxin ja Weberin luomien teoriakehikoiden pohjalta, varsinkin *Pierre Bourdieun* (ks. mm. 1984, 1985, 1986 ja 1990) käsittelemät koulutusta ja kulttuuria koskevat tematisoinnit luovat yhä uudelleen kiinnostavan tarkastelutavan. Muita huomattavia reproduktioteoreetikkoja ovat taannoin kuollut, strukturalistisesti orientoitunut Louis Althusser (1977) ja kulturalistista suuntausta edustava nuoremman polven Paul Willis (1977). Pohjoismaissa erityisesti koulutukseen liittyviä uusintamismekanismeja ovat käsitelleet mm. Lars Erling Dale (1974 ja 1975), Donald Broady (1986) ja selvästi Bourdieun jalanjälkiä seuraavat Risto Rinne (1987) ja Osmo Kivinen (1988). Bourdieulaisessa teoriakehikossa erityisen suuren työn Suomessa on tehnyt JP. Roos (mm. 1987 ja 1988), joka on analysoinut suomalaisten elämäkertoja ja haastatteluaineistoja.

Mainittujen lähteiden pohjalta* voidaan tiivistää: Reproduktioteorioiden ydin-sanoma on, että erityisesti koulu mutta myös muut kulttuuriset kentät ovat modernin yhteiskunnan ideologisen dominaation välineitä, joiden kautta yhteiskuntajärjestelmän ja sosiaalisen järjestyksen jatkuvuus turvataan. Koulu on tietynlainen suodatin kodin ja työmarkkinoiden välissä. Koulu karsii ja valikoi, erottelee ja lajittelee ihmisiä yhteiskunnallista hierarkiaa vastaaviin asemiin. Koulutus kulttuuripääomana muodostaa keskeisen voimavaran, jonka avulla yksilöt, perheet ja sosiaaliryhmät pyrkivät lujittamaan strategisia asemiaan varallisuudesta, statuksesta ja vallasta käytävissä kamppailuissa. Luokkayhteiskunnan leimallinen piirre on, että koulussa arvostettujen ja legitiimien symbolien ja älyllisten kriteerien hallinta on luontevinta niille, jotka jo lapsuudesta saakka ovat kasvaneet "korkeakulttuurin" mittapuun mukaan vahvan taloudellisen, sosiaalisen ja kulttuurisen pääoman kodeissa. Yhtenäiskoulussakin perheen luokka-asema ja kulttuurinen pääoma suuntaavat selvästi oppilaiden uravalintoja ja menestymistä. Koulu ei ole siis neutraali pedagoginen laitos, vaan se sosiaalistaa kansalaiset vallitsevan kulttuurin arvoihin ja yhteiskunnan ehtoihin, ts. sen ideologiaan ja valtarakenteisiin. Kun koulu itse psykologisoi tai medikalisoi oppimiserot älykkyys- ja lahjakkuuskysymyksiksi, reproduktioteoretikot puolestaan korostavat yhteiskunnan sosiaalista eriarvoisuutta.

Reproduktioteoretikot ovat tietyllä tavalla pessimistejä: makrotasolla tulisi luopua uskosta koulutukselliseen ja kulttuuriseen tasa-arvoon yhteiskunnallista tasa-arvoa lisäävänä tekijänä. Kysymystä voidaan pohtia toisestakin näkökulmasta. Ulrich Beck (1986) katsoo, että modernissa yhteiskunnassa teollisuusyhteiskunnan aikaiset sosiaaliset kitit, ts. luokka-, kerrostuma- ja perhemuodot purkautuvat. Myös identiteettimallit, ammattikuvat ja sukupuoliroolit muotoutuvat joustavammiksi. Tähän ajatteluun nojaten Thomas Ziehe (1989 ja 1991) painottaa, että kulttuurinen vapautuminen ilmenee yksilölle lisääntyvinä mahdollisuuksina identiteetin rakentamiseen ja erilaisten elämäntyylien kokeilemiseen. Ziehen mukaan nuoret kykenevät sosiaalistaustasta riippumatta refleksiivisesti välttämään eräitä piilo-opetussuunnitelman ja näkymättömän pedagogiikan selektiivisiä

*) Luku Kulttuuri ja luokkayhteiskunta perustuu pääosin alustukseen *Regionalkulturens sociala dimensioner - på väg mot ett kulturellt klassamhälle?* (NordREFOn päätösseminaari Hillerødissa 12.5.93)

toimintamekanismeja. Nuoriso- ja rockkulttuureista identiteettiaineiksia ammentavat nuoret onnistuvat jopa hämäämään keskiluokkaista kouluinstituutiota ja eivät siten välttämättä ajaudu "heikomman" sosiaalitaustansa perusteella koulutuksen ja "normaalin" yhteiskunnan ulkopuolelle.

Reproduktionäkemyksen puolustukseksi voi kuitenkin todeta, että Suomessa tehdyt tilastolliset selvitykset yhä osoittavat sosiaalitaustan yhteyden nuorten uravalintoihin ja koulumenestykseen. Tilastolliset analyysit sellaisenaan eivät tietenkään kerro mitään ilmiöön liittyvistä symbolisista ulottuvuuksista.

Koulutuksen lisäksi Bourdieu on käsitellyt muidenkin (esim. kulttuurin ja politiikan) kenttien herruutta koskevaa taistelua. Hän on myös pohtinut, missä mielessä yhteiskuntaluokka on todellinen ja missä mielessä kategorisoinnin tulosta. Yksinomaan tuotantosuhteiden järjestelmään perustuvan objektivistisen luokkakäsityksen hän hylkää ja päätyy moniulotteisempaan ja huokoisempaan luokkarakenteeseen, jonka analysoinnissa ihmisten symboliset toimintamuodot, elämäntyyli ja erottelut sekä heidän asemansa sosiaalisilla kentillä nousevat keskiöön. Bourdieun luokkakäsityksessä yhdistyvät siis elämäntapa ja luokka. Ihmiset toimivat suhteellisen itsenäisillä sosiaalisen toiminnan alueilla pyrkien vahvistamaan niitä ominaisuuksia eli sitä pääomaa, mikä kullakin kentällä (esim. taiteessa) on pelin sääntöjen mukaan arvokkainta. Pääoman muodot ovat etupäässä symbolisia: merkityksiä, kieltä, tietoa ja suhteita. Kentillä selviytymisen kannalta keskeistä on, että taloudelliset, sosiaaliset ja kulttuuriset pääomat karttavat osittain perheessä kasvatuksen tai perinnön kautta, osittain koulussa, mutta myös eri kentillä tapahtuvissa kamppailuissa. Distinktioteoriassa keskeinen käsite onkin *habitus*, jolla tarkoitetaan ihmisten henkilökohtaisen elämäntavan perustaa asenteineen, suhtautumistapoineen ja toimintataipumuksineen. Luokkakulttuurin (esim. työväenkulttuurin) suuntaama habitus on dispositioita synnyttävä ja dispositioiden pohjalta syntynyt tapa jäsentää, arvottaa ja hierarkisoida elämän eri puolia, kuten taidetta.

Kentillä käytävä symbolinen peli on ennen kaikkea luokitustaistelua vaikkapa siitä, kuka voi määrätä mikä on "hyvää" ja "huonoa". *Maku* onkin yksi vallan uusintamisen ja legitimoinnin keskeisimpiä ulottuvuuksia. Itsestäänselvänä näyttäytyvä maku on salaisen vallankäytön kenttä. Bourdieun mukaan

hallitseva luokka hallitsee maullaan. Hän jakaa yhteiskunnan kolmeen luokkaan maun perusteella:

1) *Täydellinen erojen taju ja oikeutettu maku*, mikä on ominaista hallitsevana luokan ryhmiille, sivistyneelle porvaristolle, johtaville intellektueille jne.

2) *Hyvä kulttuuritahto ja hyvän maun seuraaminen*, mikä on ominaista nousukaille ja keskiluokalle, joilla on halua ja edellytyksiä seurata legitiimin maun normeja.

3) *Välttämättömyyden valitseminen ja symbolisen voitontavoittelun hylkääminen* esim. mitätöinnin kautta, mikä on ominaista "rahvaalle". Sille on myös tyypillistä "hyvän maun" jäljittely, jolloin tämä on jo muuttunut vulgaariksi ja senhetkinenä "hyvä maku" on karannut "rahvaan" käsistä.a

Koska makuun liittyy usein rajaamista ja torjumista ("tuosta en pidä"), luokkarakenteessa torjunnalla on keskeinen asema. Inho paljastaa luokkahabituksen perustan. Erityisesti musiikki on se kenttä, jolla kulttuurisen pääoman ja maun välinen suhde tulee selkeästi esille. Myös kuvataiteen kentällä symboliset erot ilmenevät selkeinä.

JP. Roosin mukaan Suomen oloissa taiteen kenttä ei paljasta maun hierarkioita välttämättä yhtä selkeästi kuin Ranskassa, jossa keskiluokan ja hallitsevien ryhmien maku on ilmeisesti sofistikoituneempi. Salonen (1990) on todennut Jyväskylän Sinfoniaorkesterin konserttilyeisöä koskevassa tutkimuksessaan, että tšekäläisissä oloissa makuhierarkiat ilmenevät pikemminkin valintoina tiettyjen kenttien, ei niiden hienompijakoisten sisältöjen – esim. säveltäjänimien – suhteen. Tämä ilmenee siten, että konserttimusiikin yleisöksi hakeutuvata *kenttätietoisina* mutta eivät niinkään *merkkietoisina* korkeasti koulutetut, a korkeassa sosioekonomisessa asemassa olevat, naispuoliset ja keski-ikäiset ihmiset. Kaupunkilaisina he ovat muutoinkin aktiivisia kulttuuripalvelujen käyttäjiä. Sen sijaan esimerkiksi kansanmusiikkiyleisö Kaustisen festivaaleilla on sosiaalitaustoiltaan huomattavasti monipuolisempi (Cantell 1993a).a

Tutkimus (Liikkanen et al. 1993 a, b ja c) suomalaisten kulttuuripalvelujen käytöstä vahvistaa usein havaitun – vaikkapa bourdieulaisittain tulkittavissa olevan – ilmiön, että kulttuuripalvelujen käyttöaktiivisuus korostuu ylemmissä sosiaaliryhmissä. Tietenkin enemmän tai vähemmän institutionalisoituneet

kulttuuripalvelut yhdessä – teatteri, kuvataide, musiikki, museo ja kirjasto – muodostavat hyvin löyhän kentän, jonka kautta tarkastellen kulttuurin osakenttien, saati sitten nyansoidumpien sisältöjen ja merkkien makuhierarkiat jäävät havaitsematta. Mutta tutkimuksessa jo hataraksi muodostuva kulttuuripalvelujen kenttäkin näytti paljastavan eroja sosiaaliryhmien välillä. Liikkasen et al. (mt.) tilastojen valossa voidaan päätyä myös tulkintaan, että nuorten verrattain aktiivinen kulttuuripalvelujen käyttö saattaa olla merkki Ziehen mainitsemasta "kulttuurisesta vapautumisesta"; sosiaalitaustan merkitys vähenee ja yhtäältä kouluinstituution traditionaalinen kulttuurimyönteisyys ja toisaalta kulttuuriteollisuuden postmoderni speaktaakkelisuus avaavat tietä kulttuurin ja taiteen arkipäiväistymiselle. Sen sijaan reproduktiotulkintaa voisi vahvistaa se, että institutionaalista kulttuuria kuluttavat silmiinpistävän vähän niukasti kouluttautuneet sekä maatalousyrittäjät ja työntekijät. Myös eläkeläiset ja työttömät näyttäisivät olevan kulttuuripalvelujen pienkuluttajia.

Helsingin Sanomat (22.4.93, s. C4) puristi hallituksen kulttuuripoliittisen selonteon otsikoksi "*Idealismin aika on ohi. Hallitus siirtää selonteossaan vastuun kulttuurista kunnille ja markkinoille*". Tämän journalistisen merkin takaa löytyy sarja kulttuuripolitiikan kentän diskursseja mutta myös opetusministeriön KUPOLI-toimikunnan komiteanmietintö (1992: 36). Hallituksen selonteon linjanvetoja ovat mm.:

- * "Yksityiskohtaista lainsäädäntöä ja opetusministeriön valtaao puretaan. Määräraha-päätöksiä siirretään kuntiin ja taiteeno keskustoimikunnalle.o
- * Valtio ei puutu kulttuurin sisältöihin vaan ainoastaan tukee seno monipuolisuutta ja toimintaedellytyksiä. Toisaalta kulttuuriltao edellytetään laatua ja tuloksellisuutta.o
- * Markkinoiden ja yksityisen rahoituksen osuus korostuu. Valtiono tukea kehitetään taloudellisten mahdollisuuksien mukaano
- * Kulttuuri- ja taidelaitosten kasvukausi on ohi. Nyt laitoksiltao edellytetään joustoa ja yhteistyökykyä.o
- * Apurahajärjestelmää ei laajenneta mutta säilytetään."o

Vaikka nämä viralliset kielelliset linjaukset eivät anna ymmärtää, että hyvinvointivaltiollinen kulttuuripolitiikka Suomessa olisi jotenkin dramaattisessa

käännekohtassa, eräät linjausten kielelliset merkit herättävät kiinnostuksen pohtia kysymystä "kulttuurisesta luokkayhteiskunnasta". Jos hyväksytään *a priori* uskomus, että kulttuuripolitiikan hyvinvointivaltioprojekti on täydellisen onnistumisen sijasta kyennyt ainakin lievittämään luokkaeroja kulttuuripalvelujen käyttö- ja arvostustavoissa, nousee kysymys: Mihin suuntaan nyt mennään? Kulttuuripoliittinen valta ja vastuu näyttävät siirtyvän alueille ja kunnille. Kulttuurin ja taiteen ovia avataan yhä enemmän markkinoille, tulosvastuulle ja ylipäättään taloudelliselle kielipelille. Syvenevätkö vai kapenevatko kulttuuriset luokkaerot tämän prosessin myötä? Vai säilyvätkö luokkaerot sitkeästi entisellään huolimatta pienehköistä kulttuuripoliittisista rakennemuutoksista?

Kulttuuripolitiikan hyvinvointimalliin liittyi keskeisesti sekä sosiaalinen että alueellinen tasa-arvoideaali. Halvat kulttuuripalvelut tarjoutuivat periaatteessa mahdollisuutena kaikille. Ajateltiin, että elämismaailmoja voi ja pitääkin ohjailta, jotta "rahvaskin" kultivoituisi. Hohtavina pursuilevat viralliset mietintö- ja juhlatekstit muodostivat ideologisen kilven, jonka takana pirullinen "piilo-opetussuunnitelma" teki kuitenkin keskeytymätöntä työtään. Valtaosa työntekijöistä ja maanviljelijöistä pysytteli sitkeästi omissa harrastuspainotteisissa elämäntavoissaan ja osakulttuureissaan, enimmäkseen korkeakulttuuristen instituutioiden varjossa.

Jos ajatellaan *kulttuuripolitiikan suuntautuvan voimakkaasti markkinoille ja markkinahenkisiin kielipeleihin*, kulttuuri ja taide mahdollisesti koteloituvat yhä selkeämmin tuotteiksi, esineiksi ja imagoiksi. Taiteen osakentillä kilpailu kiristyy, koska "vapaat" ja "itsenäiset" kunnat eivät välttämättä panosta enää kulttuurin laaja-alaisuuteen, vaan postliberalistisesta ajattelusta väkevytyneinä ne hakevat imagollisesti säkenöiviä painopistealueita. Kulttuuri on taloudellinen hyödyke, jonka arvo määräytyy yhä enemmän markkinoilla. Kulttuuri- ja taidehyödykkeistä maksamamme hinnan kautta paljastamme omat mieltymyksemme. Jos hinta on liian korkea, mieltymykset suuntautuvat muualle. Sosiaalista järjestystä reprodusoiva näkymätön "piilo-opetussuunnitelma" kiertyy näkyväksi ja luonnolliseksi osaksi symbolista kamppailua sosiaalisilla kentillä. Eriarvoisuus on ilakoivaa moniarvoisuutta. Rahalla voi ostaa itselleen – moukkamaisuudestaan huolimatta – parvekepaikan makuhierarkian yläpäästä.

2.8. Postkapitalismi

Päämäärärationaaliset strategiat ovat muodostuneet (post)modernin yhteiskunnan eri toimintaloikoilla tämän ajan iskukykyiseksi suunnittelumalliksi. Strategiatyöryhmät ovat imagojen ja virtaviivaisen merkkikielen työpajoja, joiden toimintaideaalit esittäytyvät omissa merkeissään: "projektiluonteisuus", "joustavuus", "vallan alueellinen ja alakohtainen hajauttaminen", "tehokkuus" ja "kehitysoptimismi" sekä "idearikkaus". Strategiaympäristöt ja -ihmiset näyttäytyvät ulospäin vapauden ja positiivisuuden vaalijoina, suurten massojen kyvykkäinä ja luovina etujoukkoina – markkinatalouden väsymättöminä uudisraivaajina. Strategisen suunnittelun kiihokkeita ovat kaikkinaisessa taloudellisessa ja imagollisessa kilpailussa menestyminen, orastavan yhteiskunnallisen kaaoksen hallinta ja lisääntyvä myöntyminen sille levottomuudelle, jonka aiheuttaa tietoisuus riskiyhteiskunnan mahdollisista ennennäkemättömistä vaaratilanteista, esimerkiksi ympäristötuhoista.

Samalla kun keskusjohtoiset hallintajärjestelmät ovat osittain murenemassa ja suuret henkiset kertomukset (myös tiede?) ovat menettämässä turvallista merkityserustaansa, yhteiskunnallinen valta ja vastuu valuu alueiden ja paikallisyhteisöjen strategisiin suunnittelukehikoihin. Strategiset työpajat, jotka miehitetään useimmiten oman alueen vallankäyttäjillä ja mieluiten "yhteistyöhenkisillä asiantuntijoilla", perustavat toimintansa kielellisesti hallittuihin ymmärrystapoihin, yhteiseen kielipeliin. Nopeasti näkönsälle kiihdytetyt kielelliset merkit, esimerkiksi "kestävä kehitys", "kulttuurikunta", "ekokunta" ja "bisnes-kaupunki", antavat vaikutelman, että kaikkialla tapahtuu koko ajan jotakin ja että tapahtumat ovat sysättävissä liikkeelle lähes yksinomaan mielikuvallisten sopimusten ja profiloitien kautta. Jos halutaan, kaupalliset konsulttitoimistot imagotehtailun mestareina tekevät tämän vielä nopeammin, tehokkaammin ja kenties taitavammin.

Näyttää siltä, että yhteiskunnan hallintaperiaatteissa ja (merkki)arvoissa "uudeksi" suureksi kertomukseksi on työntymässä *postkapitalismi*. Hyvinvointivaltioprojektin hiipuessa markkinaidealeihin nojaava merkkikieli ideologiana läpäisee entistä syvämmiin ja laajemmin kaikki julkiset ja intiimit elämänalueet. Ajan pyhäksi toteemiksi nousee elämismaailman *tuote- ja imagomuotoisuus*. Kulttuurinkin päämäärärationaalisessa strategioinnissa tämä voi merkitä sitä, että keskustelut kulttuurin toimintaperiaatteista ja tärkeydestä

merkitään ja vangitaan – tietenkin suostuttelun keinoin – kielellisillä pakkopaidoilla. Kun markkinaideaalisesti värjäytynyt hallinnollis–taloudellinen kieli yhä vaativampana ulottaa katseensa kulttuurin ja taiteen toimintaedellytyksiin, se hivuttautuu samalla myös luovuuden syvimille ja osittain autonomisina säilyneille ydinalueille. Vastarinta on menettämässä utooppista voimaansa ja ohenee.

Postkapitalistisen kehityksen vaihtoehtoisena tai tähän kehitykseen sopeutettuna diskurssimuotona voidaan nähdä tasavertainen ja "herruudeton" kommunikaatio, jonka kautta kulttuurin ja taiteen toimintaedellyksiä pohditaan strategisissa, toiminnallisissa, epävirallisissa ja jatkuvasti muotoutuviissa projektiluonteisissa ryhmissä. Niissä käytettävä kieli ja sen välittämät normit ja arvot eivät näytä olevan ideologisesti etukäteen merkittäviä, vaan kieltä pyritään muotoilemaan toimijoiden, esimerkiksi hallintoihmisten, valtuutettujen, taiteilijoiden, taiteen harrastajien ja kuntalaisten sekä halukkaiden yritysedustajien tasavertaisten keskustelujen pohjalta. Tämä idealistinen periaate asettaa kuitenkin toimijoille vaativan haasteen: miten käytännössä toteutuu motivoituneiden ihmisten yhdistyminen, demokratia ja "herruudettomuus" kulttuurin strategioita läpivietäessä?

Luontevimmalta saattaisi tuntua eri toimintakenttien – esimerkiksi talouden, hallinnon ja kulttuurin – eristyneisyys ja niiden jättäytyminen "vapaan" keskinäisen kielikamppailun markkinoille. Kuntien itsenäisen päätäntävällän lisääntyessä ja valtiollisesti ohjattujen normatiivisten velvoitteiden osittain purkautuessa markkinoilla tapahtuva villi kielellinen kilvoittelu voi kuitenkin johtaa taiteen ja kulttuurin peruuttamattomiin tappioihin. Myytti raamatullisesta Daavidin ja Goljatin kamppailusta ja sen yllättävästä lopputuloksesta särkyä. Sitä paitsi postmodernisaation avaamat "positiiviset" sulautumistendenssit ovat jo peruuttamattomasti käynnistyneet.

Kulttuurin suunnittelun *kommunikatiivisia strategioita* voidaan perustella siten, että niissä kuntia ja alueita koskevat kulttuuriset toimintasuunnitelmat ja kielelliset merkit voivat nousta niistä aineellisista ja henkisistä elementeistä, jotka ovat oleellinen osa yksilöllistä ja yhteisöllistä identiteettiä ja historiallisen jatkuvuuden tunnetta. Kulttuurin ja taiteen aloilla on totuttu kärsivällisesti uurastamaan, etenemään pienin askelin ja välttämään helppoja oikoteitä.

Mielikuvat ja merkit ovat syntyneet *toiminnan* ja *tekojen* pohjalta, eivät yksinomaan markkinahenkisten mainostempausten tai jälkibrezneviläisten suunnittelustrategioiden tuloksena.

Riippumatta siitä, toimiiko yhteiskunta hyvinvointivaltiollisten, markkinahenkisten tai näiden väliin sijoittuvien ideaalien varassa, yhteiskunnallinen tasa-arvoisuus kulttuurin ja taiteen kulutuksen ja makujen kentillä lienee illuusio – vaikka kieltämättä Ziehen esille nostama kysymys kulttuurisesta vapautumisesta ja vanhojen sosiaalisten ja kulttuuristen kittien murtumisesta kiehtoo ja avaa uusia näkymiä sosiaalisen todellisuuden muutoksista. Joka tapauksessa voidaan todeta, että toteutetussa kulttuuripolitiikassa valtiolliset ja korporatiiviset interventiot ovat ainakin osittain epäonnistuneet pyrkimyksissään luoda sosiaalista tasa-arvoa. Mutta miten tasa-arvon luomiseen kykenisi (mikä tahansa) institutionalisoitunut kulttuuripolitiikka, kun siihen ei näytä kykenevän kouluinstituutiokaan? Nostetaanko postkapitalismissa se, mikä oli hyvinvointivaltioprojektissa mahdotonta vain piiloisesti, nyt avoimesti näkyville osana markkinoiden ja "kovan maailman" luonnollisia valikoitumisprosesseja? Yksilön kamppailu merkkiarvoista ja kulttuurisista pätevyyksistä olisi käsitettävä siis yksilöllisenä – ei kollektiivisena pulmana. Oleelliseksi lähtökohdaksi virittyisi: *The show must go on.*

3. TUTKIMUKSEN SUORITTAMINEN

3.1. Tutkimusongelmat

Edellä oleva kertomus on kuvaus, miten kulttuurin, taiteen ja kulttuuripolitiikan nykypiirteitä voidaan ottaa haltuun ja puristaa tulkinnalliseksi kokonaisuudeksi. Samalla se toimii empiirisen tutkimuksen lähtökohtana ja kehyskertomuksena. Käsitellyn näkökulman aineisto on hyvin pitkälle systeeminen, ts. siinä korostuu institutionaalisen kulttuuripolitiikan, yleisen hallinnon, talouden ja näihin kietoutuneen tieteen (merkki)arvomaailma ja paikoin kognitiivis-instrumentaalinen ote. Vaikka tarkastelutapa pyrkii olemaan systeemisiä arvolähtökohtia kuvaileva, se on jossain määrin myös niitä problematisoiva, jopa kyseenalaistava. Mitatut kuntalaisten kulttuuriarvostukset tarjoavat oman kiintoisan näkökulman käsiteltyyn tematiikkaan.

Tutkimuksessa tarkastellaan ensisijaisesti siis kuntalaisten kulttuuriarvostuksia, ts. sitä, miten kuntalaisten arvostivat kulttuurin aineellisia ja henkisiä ulottuvuuksia etupäässä henkilökohtaisen, paikallisen ja alueellisen kehityksen kannalta. Empiiriset tutkimusongelmat jaetaan tarkemmin seuraaviin osakysymyksiin:

- *mitä piirteitä kuntalaiset arvostivat nykyisellä asuinpaikkakunnallaan?*
- *miten kuntalaiset arvostivat kulttuurin aineellisia ja henkisiä ulottuvuuksia?*
- *poikkesivatko kulttuuriarvostukset eri väestöryhmissä?*
- *poikkesivatko kulttuuriarvostukset erilaisissa kulttuurin käyttäjäryhmissä?*

Toiseksi kiinnostus kohdistuu keskipohjalaisten kulttuuripalvelujen käyttöaktiivisuuteen ja -tapoihin. Kulttuuripalveluilla tarkoitetaan tässä enemmän tai vähemmän "korkeakulttuurisesti" sävyttyneitä ja institutionaalisia teatteri-, näyttely-, museo-, musiikki- ja kirjastopalveluja. Tutkimusongelmat jaetaan seuraavasti:

- kuinka aktiivisesti kuntalaiset käyttivät kulttuuripalveluja?*
- minne kulttuurikäynnit suuntautuivat?*
- oliko kuntalaisten kulttuuripalvelujen käyttöaktiivisuus muuttunut runsaan kymmenen vuoden aikana?*
- poikkesiko kuntalaisten kulttuuripalvelujen käyttöaktiivisuus valtakunnallisista ja ruotsalaisista tilastoista?*
- oliko kulttuuripalvelujen käyttöaktiivisuus erilaista eri väestöryhmissä?*

3.2. Tutkimusaineisto

Tutkimuksen *perusjoukon* muodostivat kokkolalaiset, pietarsaarelaiset, kaustislaiset ja halsualaiset 15–75 –vuotiaat henkilöt. Tutkimuskuntien yhteenlaskettu väkiluku vuoden 1992 alussa oli hieman yli 60 000. Väestökisterikeskuksen suorittamalla satunnaisotannalla tutkimusjoukon (15–75 –vuotiaat) henkilömääräksi saatiin yhteensä 1 236, joista yhden ja Pietarsaaren suomenkielisten osalta kahden lisäkyselykierroksen tuloksena palautti hyväksytysti täytetyn kyselylomakkeen 721 henkilöä. Vastausprosentiksi muotoutui 58.3, jota voitaneen sisällöltään vaikeahkossa ja kohderyhmältään suurehkoissa kyselyssä pitää kohtuullisen edustavana. Kysely suoritettiin marras–joulukuussa 1991.

Päätettäessä otosprosentista pyrittiin varmistamaan, että tutkimusryhmät ovat riittävän suuria taustamuuttujakohtaisten tarkastelujen kannalta. Kaksikielisten kaupunkien Kokkolan ja Pietarsaaren osalta haluttiin myös turvata luonnollisia osuuksia edustavat otokset sekä suomen– että ruotsinkielisestä väestöstä. Vuoden 1992 alussa ruotsinkielisten osuus kuntalaisista oli Kaustisella vain 1.8 % ja Halsualla 0.4 %. Pietarsaareissa puolestaan ruotsinkielisiä oli enemmistö (55 %), ja Kokkolassakin heidän osuutensa oli 20 %.

Vastanneiden joukossa oli 10 henkilöä, jotka eivät ilmoittaneet kotipaikkaansa. Heistä 6 oli ruotsinkielisiä. Nämä vastaukset olivat mukana analyysissä, jotka koskivat koko tutkimusaineistoa. Kyselyyn vastanneiden kokonaislukumäärä ja –osuus otoksesta laskettiin niinkään koko saadun aineiston perusteella.

Taulukossa 1 kuvataan tutkimuksen kohteena olleet *väestöryhmät, otokset ja kyselyyn vastanneet*.

Taulukko 1.

Kuntakohtaiset tiedot väkiluvuista, kielijakaumista, otoksista ja kyselyyn vastanneista.

kunta	väkiluku 1992 alku	kieli (%) su/ru	otos (%) 15-75 v	otos (N) 15-75 v	kyselyyn vast. (N)	kyselyyn vast. (%)
Kokkola	34 385	su 80 ru 20	2 2	418 102	235 59	56.2 57.2
Pietarsaari	19 823	su 45 ru 55	3 3	201 247	120 142	59.7 57.5
Kaustinen	4 496		5	169	92	54.4
Halsua	1 640		8	99	63	63.3
yhteensä	60 344			1 236	721	58.3

Taulukossa 2 esitetään kuntakohtaisesti sekä perusjoukkojen että tutkimusjoukkojen ikäryhmäosuudet.

Taulukko 2.

Tutkimuksessa mukana olevien ikäryhmien osuudet perusjoukoista (pe) ja tutkimusjoukoista (tu) (%).

ikäryhmä/kunta	Kokkola N = 292 pe/tu	Pietarsaari N = 261 pe/tu	Kaustinen N = 92 pe/tu	Halsua N = 63 pe/tu	kaikki N = 718 pe/tu
15-24 v	20.1/22.3	20.0/23.0	19.9/18.5	19.3/20.6	20.0/21.7
25-34 v	18.6/14.4	17.7/14.6	19.7/18.4	16.0/12.7	18.3/14.8
35-44 v	23.4/20.2	19.9/16.5	21.2/18.5	19.8/22.2	22.0/18.7
45-54 v	16.2/18.8	17.3/18.4	14.3/17.4	15.0/14.3	16.4/18.2
55-64 v	12.6/14.4	14.0/17.2	14.6/17.4	16.1/20.6	13.3/16.4
65-75 v*	9.2/9.9	11.0/10.3	10.3/9.8	13.8/9.5	10.0/10.2
yhteensä	100/100	100/100	100/100	100/100	100/100

Kokkolassa kyselyssä mukana olevista ikäryhmistä 25-44 -vuotiaat olivat hieman aliedustettuja. Nuoret ja ikääntyvät puolestaan olivat tutkimuksessa lievästi yliedustettuja. Sama suuntaus ilmeni myös Pietarsaaressa lukuunottamatta 65-75 -vuotiaita, joiden osuus hieman ylikorostui.

*) Kuntatilastoissa ikäluokka oli 65-74 -vuotiaat.

Tutkimuksessa mukana olevien kaustislaisten 15–44 –vuotiaden osuudet olivat perusjoukon vastaaviin osuuksiin nähden jonkin verran pienempiä, 45–64 –vuotiaden osuudet puolestaan suurempia. Halsualaisista tutkimushenkilöistä erityisesti 25–34 ja 65–75 –vuotiaat olivat aliedustettuja ja varsinkin 35–44 ja 55–64 –vuotiaat yliedustettuja. Koko tutkimusaineistossa painottuivat nuorten ja ikääntyvien (yli 45–vuotiaden) osuudet.

Pietarsaaressa ja Kokkolassa *naisia* oli vuoden 1992 alussa vähän yli 51 %. Kyselyyn vastanneiden naispuolisten osuus Pietarsaaressa oli 55.7 % ja Kokkolassa 53.6 %. Kaustisella naisia oli kuntatilastojen mukaan 50.1 % ja Halsualla 47.9 %. Kaustislaisista kyselyyn vastanneista 50 % oli naispuolisia, ja Halsualta kyselylomakkeen palauttaneista naisia oli 54 %. Näin ollen kaupunkien ja Halsuan osalta miesten panos tutkimuksessa oli jonkin verran aliedustettu.

Tutkimusaineiston joukko jaettiin *koulutustaustaltaan* seuraavasti: 1) kansakoulu, keski- tai peruskoulu tai ammattikoulu tai vastaava, 2) opistotasoinen koulu, ylioppilastutkinto tai ylioppilastutkinto + ammattikoulu tai opisto sekä 3) korkeakouluopintoja/korkeakoulututkinto. Tässä tutkittavat nimettiin **perus-, keski- ja korkeatason koulutuksen** suorittaneisiin. Taulukossa 3 esitetään tutkimusjoukon koulutustaustat kuntakohtaisesti.

Taulukko 3.
Tutkittavien koulutustaustat (%).

koulutus/kunta	Kokkola N = 293	Pietarsaari N = 261	Kaustinen N = 91	Halsua N = 61	kaikki N = 716
perustaso	63.1	70.9	75.9	85.2	69.8
keskitaso	25.3	17.3	15.4	13.1	19.7
korkeataso	11.6	11.8	8.7	1.7	10.5
yhteensä	100	100	100	100	100

Kaupungeissa keski- ja korkeatason kouluttautuneiden osuudet kyselyssä olivat suurempia kuin maaseutukunnissa. Kokkolalaisten ja pietarsaarelaiten

koulutustasoa vertailtaessa havaitaan, että keskitason koulutuksen saaneita oli enemmän Kokkolassa. Sen sijaan korkeakouluopintoja suorittaneiden osuudet kaupungeissa olivat samansuuruiset. Merkillepantavaa on, että kyselyssä mukana olleiden kaustislaisten koulutustaso oli keskimäärin selvästi korkeampi kuin halsualaisten, joista esimerkiksi korkeatason koulutuksen saaneita oli vain 1.7 %. Vaasan läänin tilastokatsauksen (1992, 22) mukaan korkea-asteena koulutuksen suorittaneita oli 31.12.1990 15 vuotta täyttäneistä kokkolalaisista 7.6 %, pietarsaarelaisista 8.5 %, kaustislaisista 5.8 % ja halsualaisista 4.2 %. Vastaava osuus koko maassa oli 9.7 %.

Tutkimuskuntien henkilöt ryhmiteltiin myös ammattirakenteen mukaan. Mahdollisimman kattavan *sosioekonomisen kartan* muodostamiseksi kuntalaisilta kysyttiin, mikä oli ollut heidän ammattinsa tai päätoimensa viimeisten 12 kuukauden aikana. Heitä pyydettiin mainitsemaan myös mahdollinen työttömyystilanne kuluneen vuoden aikana. Opiskelijat, kotirouvat ja avustavat perheenjäsenet yrityksessä tai maatilalla saatiin myös esille. Eläkkeellä olevia pyydettiin mainitsemaan entinen ammatti. Kyselyhetkellä työvoimaan kuulumattomia koko tutkimusaineistossa (N = 702, tässä yhteydessä puuttuvia tietoja 19) oli runsas kolmannes (N = 250), joista oli eläkeläisiä 47 %, opiskelijoita ja koululaisia 42 %, kotirouvia 7 % ja muita 4 %. Kuluneen vuoden aikana työttömänä olleiden osuus koko tutkimusaineiston työvoimasta oli 9.7 %, joka vastasi melko tarkasti tutkimuskuntien keskimääräistä työttömyysastetta vuonna 1991.

Lopullinen sosioekonominen luokittelu perustui kuitenkin kuntalaisten senhetkisiin tai (esimerkiksi eläkeläisten ja työttömien tapauksessa) entisiin ammatteihin, mikä mahdollisti perinteisemmän – ehkä myös varsin karkean – sosiaalisia kerrostumia kuvastavan tarkastelun (taulukko 4).

Taulukko 4.
Tutkittavien sosioekonominen tausta (%).

ammatti/kunta	Kokkola N = 284	Pietarsaari N = 258	Kaustinen N = 90	Halsua N = 61	kaikki N = 702
maatalousyritt.	2.1	0.8	16.7	29.5	6.0
muut yrittäjät	3.5	1.9	5.6	8.2	3.6
ylemmät toimih.	18.3	17.1	13.1	9.8	16.2
alemmat toimih.	19.7	11.6	16.7	8.2	15.7
työntekijät	33.5	46.6	27.9	19.7	36.2
opisk. ja koul.	16.2	14.3	15.6	13.1	15.1
muut	6.7	7.7	4.4	11.5	7.3
yhteensä	100	100	100	100	100

Kuntakohtaisessa sosioekonomisen rakenteen tarkastelussa havaitaan, että lähes kolmannes halsualaisista tutkimushenkilöistä ilmoitti olevansa tai olleensa päätoimeltaan maatalousyrittäjiä. Myös muiden yrittäjien osuus halsualaisista oli verrattain suuri (8.2 %). Taustaltaan alempia ja ylempiä toimihenkilöitä oli Kokkolan aineistossa verrattain paljon (yhteensä 38 %). Työntekijätaustaisuus Pietarsaaressa oli selvästi vahvin (46.6 %). Maaseutukunnaksi Kaustisella toimihenkilöiden ja työntekijöiden yhteenlaskettu osuus oli huomattava (57.7 %). Ryhmä "muut" sisältää ne koulutukseen ja työelämään kuulumattomat (esim. työttömät, eläkeläiset ja kotirouvat), jotka eivät ilmoittaneet tai omanneet tarkempaa sosioekonomista taustaa.

Kuntalaisilta kysyttiin, *kuinka kauan* he *olivat asuneet* nykyisessä asuinkunnassa. Taulukosta 5 ilmenee asumisen keston vuosijakauma kunnittain.

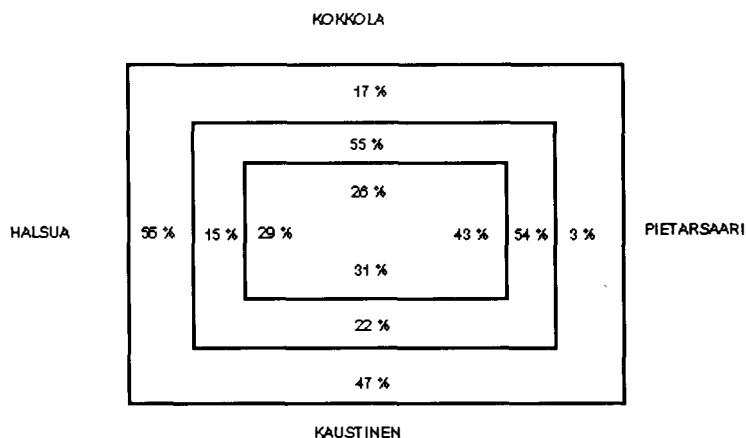
Taulukko 5.
Asumisen kesto paikkakunnalla (%).

as. kesto/kunta	Kokkola N = 293	Pietarsaari N = 258	Kaustinen N = 92	Halsua N = 63	kaikki N = 716
0–5 vuotta	8.2	8.5	14.1	1.6	8.5
6–10 vuotta	5.5	5.0	5.4	7.9	5.4
11–20 vuotta	19.5	19.0	14.1	22.2	18.9
yli 20 vuotta/ koko elämä	66.8	67.5	66.4	68.3	67.3
yhteensä	100	100	100	100	100

Kaupunkilaisten asumiskeston jakauma oli samankaltainen; runsas 8 % heistä oli asunut nykyisessä kotikaupungissa korkeintaan 5 vuotta. Tutkimuksessa mukana olevista kaustislaisista peräti noin 14 % oli 80-luvun loppupuolella kuntaan muuttaneita. Kaustisella korkeintaan vuoden asuneiden osuuskin oli verrattain suuri, nimittäin 5.4 %. Sen sijaan halsualaisista vain 1.6 % oli muuttanut kuntaan lähimpien vuosien aikana.

Kysyttäessä kuntalaisilta, *harkitsevatko he muuttoa* toiselle paikkakunnalle, kyllä-vastauksen antoi kokkolalaisista 8.6 %, pietarsaarelaisista 11.9 %, kaustislaisista 8.8 % ja halsualaisista 6.5 %. Muuttamishalukkuutta perusteltiin etupäässä työhön tai koulutukseen hakeutumisella ja kaupungeissa jonkin verran myös viihtymättömyydellä. Pietarsaarelaisista osa aikoi muuttaa maaseudulle.

Kuviosta 1 ilmenee, *kuinka kaukana* tutkimuksessa mukana olevat kuntalaiset *asuivat kunnan keskustasta*. Satunnaisotanta laadittiin siten, että kuntien sisäiset alueet olivat mahdollisimman todenmukaisesti edustettuna tutkimuksessa.

Kuvio 1.

Tutkittavien asumistiheydet kuntien keskustoista (%). Sisän kehikko alle 2 km, keskimäinen kehikko 2-5 km ja ulommaisn kehikko yli 5 km.

Alle 2 kilometrin säteellä kunnan keskustasta (sisän kehikko) asui Kokkolassa 28 %, Pietarsaareissa 43 %, Kaustisella 31 % ja Halsualla 29 %. Kaupunkien osalta voi todeta, että Pietarsaari (maapinta-ala 87 km²) on pinta-alaltaan verrattain pieni ja asumistiheydeltään keskustapainotteinen. Kokkolassa (maapinta-ala 377 km²) väkirikkaat asuntoalueet sijaitsevat osaksi kaupungin reunamilla, kuten Koivuhaassa ja Ykspihlajassa. Suurin osa kaupunkilaisista asui 2-5 kilometrin päässä keskustasta (keskimäinen kehikko), kun maaseutukunnissa, erityisesti Halsualla, asutus painottui kirkonkylästä yli viiden kilometrin päässä sijaitseviin sivukyläin (ulommaisn kehikko).

Verotoimistojen kuntatilastot osoittavat, että kokkolalaisten ja pietarsaarelaisten tulonsaajien *tulorakenne* oli profiililtaan lähes yhdennäköinen. Kokkolassa tulonsaajista ansaitsi vuonna 1990 a) alle 51 000 mk 45 %, b) 51 000 - 88 999 mk 33 %, c) 89 000 - 139 999 mk 17 % ja d) vähintään 140 000 mk 5 %. Vastaavat osuudet Pietarsaareissa vuonna 1989* olivat a) 44 %, b) 32 %, c) 19 % ja d) 5 %. Vuonna 1990 Kaustisella ja Halsualla edellä mainitut tuloluokat sisälsivät seuraavat osuudet tulonsaajista: a) 56 % ja 61 %, b) 30 % ja 28 %,

*) Pietarsaaren kaupungin verotiedot perustuivat vuoden 1989 tilastoihin, koska uudempia tietoja ei ollut saatavilla. Verotoimiston arvion mukaan tulorakenne ei ollut mainittavasti muuttunut vuoteen 1990 mennessä.

c) ja 11 % ja 8 % sekä d) 3 % ja 3 %. Erityisesti kaupunkilaiset mutta jonkina verran myös kaustislaiset näyttävät ansainneen tuona vuonna halsualaisia paremmin. Koko Vaasan lääniä koskevat tulonsaajaosuudet olivat kyseisenä vuonna a) 51 %, b) 31 %, c) 14 % ja d) 4 %, joihin nähden kokkolalaiset ja pietarsaarelaiset tulonsaajat sijoittautuivat edullisemmin sekä kaustislaiset ja varsinkin halsualaiset puolestaan epäedullisemmin.

Vaikka käsillä olevassa tutkimuksessa käytettiin erilaista tilastollista tuloluokitusta, edellä suoritettu perusjoukkoa koskeva tiivis sanallinen kuntavertailu sopii tutkimusaineistonkin tulostruktuurikuvaukseksi: kaupunkilaisten ansiorakenne oli ylivertaisuudessaan likimain identtinen, halsualaisten tulot olivat vaatimattomimmat. Taulukossa 6 esitetään tutkimuksessa mukana olevien prosentuaaliset tulojakaumat.

Taulukko 6.

Tutkittavien kuuluminen eri tuloluokkiin vuoden 1990 bruttotulojen mukaan (%).

vuositulot/kunta mk	Kokkola N = 285	Pietarsaari N = 256	Kaustinen N = 90	Halsua N = 62	kaikki N = 703
alle 50 000	37	36	41	50	39
50 000–99 999	36	34	33	37	35
100 000–149 999	19	21	21	13	19
150 000 tai yli	8	9	5	0	7
yhteensä	100	100	100	100	100

Koko tutkimusaineistossa alle 100 000 markan ansainneita oli kolme neljäsosaa. Varmuudella voi todeta, että kaikkien kuntien osalta pienituloiset (alle 50 000 mk ansainneet) olivat tutkimuksessa aliedustettuja ja kaupunkien sekä Kaustisen osalta suurituloiset puolestaan yliedustettuja.

Yleisesti ottaen voi arvioida, että kyselyyn vastanneiden edustukset erilaisista tutkimuksen kannalta keskeisistä sosiaalis-taloudellisista ja demografisista osaryhmistä olivat suhteellisen hyvät. Sen sijaan on mahdollista, että tutkimusaineistoa hallitsi symbolisella ja diskursiivisella ulottuvuudella lievästi kollektiivinen harha, joka rakenteellisesti korosti tutkimuksessa kulttuurisiin ja

yhteiskunnallisiin asioihin ylipäänsä verrattain aktiivisesti tai ainakin lojaalisti suhtautuvien panosta. Tämä on varovaisiinkin yleistyksiin pyrkivän kyselytutkimuksen ainainen ongelma, joka kalvaa mutta ei välttämättä hidasta tekijää tutkimuksen eteen tulevissa käännteissä.

Jos halutaan yllä esitetyn perusteella "merkkiyttää" tutkimuskunnille toisistaan erottuvat profiilit, voidaan todeta, että Kokkola on varsin *keskiluokkainen*, Pietarsaari puolestaan *työväenluokkainen* ja toisaalta *ruotsinkielisvoittoinen* kaupunki. Kaustinen erottuu *paikkakunnalle muuttamisen kannalta houkuttelevana* ja verrattain *monitaustaisena*, Halsua puolestaan *traditionaalisempänä* ja *pysähtyneempänä* maaseutukuntana.

3.3. Muuttajat ja metodit

Tutkimuksen kyselylomaketta suunniteltaessa vaikutteita otettiin etupäässä Gösta Willmanin (1982) tekemästä selvityksestä "Elämisen taso ja kulttuuritottumukset Pietarsaaren ja Kokkolan alueilla". Willman kartoitti 80-luvun alussa laajasti sosiaalisia ja kulttuurisia piirteitä, jotka koskivat mm. keskipohjalaisten uskonnollisia, poliittisia, elämäntapaan ja vapaa-aikaan liittyviä tottumuksia. Willmanin raportissa erityisesti kulttuuripalvelujen käyttöaktiivisuutta kuvaavat muuttajat olivat ajallisen (noin 11 vuotta) vertailun kannalta jokseenkin käyttökelpoisia myös käsillä olevassa tutkimuksessa.

Tutkimuksen **sosiaalis-taloudelliset ja demografiset taustamuuttajat** ovat **kieli, kotikunta, sukupuoli, ikä, koulutus, sosioekonominen asema, vuositulot, asumisen kesto paikkakunnalla ja kulttuuripalvelujen käyttöaktiivisuus**. Taustamuuttajat ovat pääosin kvalitatiivisen asteikon muuttujia ja kuvattiin suorilla jakaumilla.

Kulttuuripalvelujen käyttöä havainnollistettiin aikavertailun mahdollistamiseksi Willmanin (1982) laatimalla kyselyrakenteella. Teatteri, musiikki- ja kirjastotoimintaan kohdistunutta käyttöaktiivisuutta arvioitiin sen pohjalta, kuinka monta kertaa kuntalaiset olivat viimeksi kuluneiden 12 kuukauden aikana käyneet edellä mainituissa kulttuurilaitoksissa. Taidenäyttelyissä ja

historiallisissa museoissa käyntiä mitattiin kysymällä, olivatko kuntalaiset käyttäneet viimeksi kuluneiden 12 kuukauden aikana tai ennen tätä ajanjaksoa ko. kulttuuripalveluja. Eräiltä osin koottua tutkimusmateriaalia voitiin varovaisesti vertailla vastaaviin valtakunnallisiin kulttuuritilastoihin (Tilastokeskuksen ajankäyttötutkimus 1987–88) ja erityisin varauksin Länsi-Ruotsissa Rubenowitzien (1991) suorittamaan kulttuuripalvelujen käyttöä ja arvostuksia käsittelevään tutkimukseen.

Avoimilla kysymyksillä kartoitettiin, millä paikkakunnilla ja alueilla kulttuurilaitosten tarjontaa oli käytetty viimeksi. Tämä kysymyksenasettelu avasi mahdollisuuden arvioida kuntalaisten **kulttuurikäyntien** ulottumista lähialueiden ulkopuolelle ulkomaita myöten.

Sekä kulttuuripalvelujen käyttöä että kulttuurimatkailun suuntautumista kuvattiin prosentuaalisilla jakaumilla. **Kulttuuripalvelujen "käyttöindeksi"** puolestaan oli ns. summamuuttuja (ja siitä laskettu keskiarvo), joka kuvasi tässä teatteri-, musiikki-, kirjasto-, näyttely- ja museopalvelujen yhteenlaskettua käyttöintensiivisyyttä. Summamuuttujan laskeminen ordinaaliasteikollisista muuttujista ei ole oikeaoppista, joten tässä instituutiokohtaisten kulttuuripalvelujen käyttöä kuvaavat muuttujat pisteitettiin uudelleen, jolloin nämä muuttujat saivat intervalliasteikollisen luonteen. Esimerkiksi teatteria viimeisten 12 kuukauden aikana koskevat käynnit pisteitettiin seuraavasti:

- *ei yhtään teatterikäyntiä* = 1 pe
- *1–5 teatterikäyntiä* = 2 pe
- *yli 5 teatterikäyntiä* = 3 pe

Vastaavasti museossa käynti pisteitettiin siten, että henkilö, joka ei ollut käynyt museossa koskaan, sai 1 pisteen, joskus aikaisemmin museossa käynyt sai 2 pistettä ja viimeisten 12 kuukauden aikana museossa käynyt sai 3 pistettä. Näin ollen viidestä osiомуuttujasta puristetun summamuuttujan, so. kulttuuripalvelujen "käyttöindeksin" minimipistemäärä oli 5 ja maksimipistemäärä oli 15. Kulttuuripalvelujen "käyttöindeksi" luokiteltiin ja nimettiin seuraavien pistemäärien mukaan:

- **kulttuuripalvelujen pienkuluttajat** = 5–7 pe
- **kulttuuripalvelujen keskikuluttajat** = 8–12 pe
- **kulttuuripalvelujen suurkanuttajat** = 13–15 pe

Kyseinen luokittelutapa ei ole aivan ongelmaton. Seitsemän pisteen pienkuluttajaksi saattoi tulla henkilö, joka muita kulttuuripalveluja käyttämättömänä saattoi kuitenkin olla esimerkiksi teatteripalvelujen suurkuluttaja (yli 5 teatterikäyntiä). Pisteitys tapahtui hänen kohdallaan siis seuraavasti: $3+1+1+1+1 = 7$ p. Voiko häntä siis kutsua kulttuuripalvelujen pienkuluttajaksi? Kyselylomakkeiden silmäily ei tuonut esille tällaisia tapauksia kuin muutaman. Varmuuden vuoksi lukijan on hyvä mieltää käsitteet "pienkuluttaja", "keskikuluttaja" ja "suurkuluttaja" myös kulttuuripalvelujen käytön *yksi-* tai *monipuolisuutta* kuvaaviksi termeiksi.

Kulttuuripalvelujen kokonaiskäytön intensiivisyyttä kuvaavan summamuuttujan yhteyttä taustamuuttujiin selvitetään riippumattomien ryhmien varianssianalyysilla.

Kuntalaisten kulttuuriarvostuksia operationaalistamaan tarkoitettujen muuttujien ideaaliset lähtökohdat haettiin osittain pohjoismaisesta KULTUR OG REGIONAL UDVIKLING I NORDEN –tutkimusprojektista, jossa tarkastellaan kulttuurin merkitystä sosiaaliselle integraatiolle, identiteetin muodostumiselle ja taloudelliselle kehitykselle (ks. Duelund 1992). Myös eräät Timo Cantellin (1993a) vuonna 1991 Kaustisen kansanmusiikkijuhlia koskevat tutkimusteemat antoivat virikkeitä mm. kulttuurin toimintaperiaatteita ja säteilyvaikutuksia kuvaavien mielipiteiden arvioimiseen. Vähemmän systemaattisesti mutta innokkaasti muuttujaideoita punottiin yhteen joidenkin paikallisten, alueellisten, kansallisten ja pohjoismaisten kulttuuria ja kulttuuripoliittikkaa käsittelevien seminaari- ja työryhmäkeskustelujen pohjalta. Myös sanomalehdissä esitetyt polemiikit ja hallinnollisissa julkaisuissa (esim. Korpipää 1991) tarjotut manifestit kulttuurin rahoituksesta ja rationaalisesta suunnittelusta sekä taloudellisista vaikutuksista loivat viitteellisen perustan kuntalaisten kulttuuriarvostuksia jäsentävien lauseiden muotoilemiseen. Tutkijan kvalitatiivista jatkotutkimusta varten tekemät teemakeskustelut kokkolalaisten taiteilijoiden ja kulttuuripoliitikkojen kanssa sekä osallistuminen eräisiin kaupungin kulttuuriprojekteihin (mm. Kaunotaiteiden Studia Generalia) nostivat esiin ajankohtaisia tulkintaesityksiä taiteen ja yhteiskunnan suhteista, mikä sekin vaikutti kyselylomakkeen arvostuslauseiden laatimiseen. (Ks. tutkimuksen arvostusväittämät taulukko 7.)

Taulukko 7.

TUTKIMUKSEN ARVOSTUSVÄITTÄMÄT

1. Taitelija on tärkeämpi yhteiskunnalle kuin liikemies.n
- 2.n Kulttuuria ei pitäisi avustaa verovaroin.n
3. Vilkas kulttuurielämä parantaisiin paikkakuntamme työllisyyttä.
- 4.n Kulttuuritilaisuuksissa ihmisten tapaaminen on minulle henkisesti tärkeää.n
5. Paikallisen kulttuurimme tulee suojata itseään kansainvälisiltä vaikutteilta.
6. Pankkien ja yritysten tulisi entistä enemmän tukea rahallisesti kulttuuriamme ja taidettamme.n
- 7.n Jokaisella kunnalla/kaupungilla tulisi olla jokin vetävä mainosvaltti, kuten "Taidekaupunki Kokkola" tai "Nuorekas Nastola".
8. Kunnalliset kulttuuripalvelumme (esim. kirjasto) tulisi yksityistää kaupallisiksi yrityksiä.n
9. Taide laajentaa näkemystä elämästäni.
- 10.n Kansainvälinen kulttuuri on kiinnostavampaa kuin paikallinen kulttuurimme.n
- 11.n Asuinkuntamme tulisi panostaa taidelaitoksiin entistä enemmän.n
12. "Keskijohjalaista" kulttuuria ei ole.n
13. Korkeatasoinen kulttuuri- ja taidetoiminta lisääisi matkailua paikkakunnallamme.
- 14.n Ammattitaidetta on kiinnostavampaa kuin harrastajataidetta.n
15. Taide on vain "hienostoväen" harrastus.n
- 16.n Urheilu on taidetta tärkeämpi.n
17. Elinvoimainen kulttuuri ei ratkaisevasti edistä ihmisen juurtumista asuinseudulleen.n
- 18.n Taitteen ei pitäisi sopeutua kaupalliseen ajatteluun
- 19.n Kuntamme kulttuuria suunniteltaessa pitäisi ottaa kuntalaisten mielipiteet paremmin huomioon.
- 20.n Euroopan yhdyntyminen voisi rikastuttaa paikkakuntamme omaa kulttuuria.
21. Kulttuuritapahtumien tulisi olla suurta bisnestä.
- 22.n Kulttuuritapahtumien taloudellinen onnistuminen tulisi turvata riittävän korkeilla lippumaksuilla.
23. Haluan olla mieluummin "keskipohjalainen" kuin "eurooppalainen".n
- 24.n Jos pankit ja yritykset ottaisivat päävastuun kulttuurin rahoittamisesta, se yksipuolistaisin huolestuttavasti kulttuuritapahtumien ohjelmistoa.n
25. Vanhat historiallisesti merkittävät rakennukset tulisi säilyttää asuinkunnassamme.n
- 26.n Vilkas kulttuurielämä lisääisi paikkakuntamme puoleensavetävyyttä.n
27. Kuntamme tulisi solmia entistä enemmän pohjoismaisia yhteyksiä kulttuurin alalla.n
- 28.n Keski-Pohjanmaata voi hyvällä syyllä luonnehtia "kansanmusiikin maakunnaksi".n
29. Rakastan nykyistä asuinseutuani.n
30. Kulttuuriyhteistyö keskijohjalaisten kuntien ja kaupunkien välillä ei kiinnosta minua laisinkaan.

Kuntalaisten kulttuuriarvostuksia arvioitiin 30 Likert-asteikon muuttujalla. Likertin (1932, 11–15) kehittäneen asennetutkimusmetodin suuntaisesti yksinkertaistetut, selkiytetyt ja lyhyet väittämät ilmaisivat pikemminkin arvostuksia kuin tosiseikkoja koskevia mielipiteitä. Arvostukset ymmärrettiin tässä eräänlaisina affektien, kognitioiden ja toimintavalmiuksien muodostelmina (Krech et al., 1962, 177–178), joita kuntalaisia pyydettiin kohdistamaan tutkimuksessa rakennettuihin kulttuuria ja taidetta koskeviin kuvitelmalauseisiin. Arvostuksiin oletettiin kietoutuvan persoonallisuutta, arvoja, asenteita, mielipiteitä ja uskomuksia, joita tässä ei kuitenkaan asetettu tiukkaan hierarkiseen syvyysjärjestykseen (vrt. Oppenheim 1966, 109–110).

Sosiaalipsykologian näkökulmasta Krech et al. (1962, 199–200) katsovat, että vaikka sosiaalisten ryhmien arvoilla on tärkeä asema yksilön asenteiden kehittämisessä ja organisoitumisessa, asenteissa esiintyy myös persoonallisuuserojen aiheuttamaa vaihtelua. Tämä näkökulma jäi tässä tutkimuksessa kuitenkin taka-alalle. Sosiologisemmin asenteita ja arvostuksia voi lähestyä Willisin (1978, 191–193) käyttämän "homologisen analyysin" kautta, jolloin yksilöiden merkityksenannoilla katsotaan olevan rakenteellisesti yhtenäinen perusta jonkin sosiaalisen ryhmän, osakulttuurin tai yhteiskuntaluokan arvomaailmassa. Myös Bourdieun (1984) kuvaama "habitus" ankkuroi yksilöiden asenteet osittain sosiaalisissa ryhmissä ja kerrostumissa esiintyviin toiminta-, ajatus- ja tunnepositioiden järjestelmiin.

Kuntakohtaisesti kulttuuriarvostuksia tarkastellaan prosentuaalisilla jakaumilla. Tässä yhdistettiin asteikot "täysin eri mieltä" ja "melko eri mieltä" keskenään sekä "melko samaa mieltä" ja "täysin samaa mieltä" keskenään, jotta esitystapa kolmijakoisuudessaan (eri mieltä – en osaa sanoa – samaa mieltä) olisi selkeä ja yksinkertainen. Vaarana on häiritsevää karkeus aineiston kuvailussa. Tosin tilastollistyyppisessä tutkimuksessa ohjattujen merkityksenantojen vivahteet ja semanttiset kerrokset tai jos niin halutaan – diskurssit – jäävät joka tapauksessa tarkastelun tavoittamattomiin.

Kulttuuriarvostuksia kuvaavat Likert-asteikolliset muuttujat voidaan käsittää mittaustasoltaan korkeintaan ordinaaliasteikollisiksi, jos ei nähdä havaintoarvojen välimatkalla olevan empiirisesti minkäänlaista mielekästä tulkintaa (ks. Manninen 1976, 28), kuten sillä ei vakavasti ajatellen olekaan.

Kuitenkin Vartian (1989, 45) mukaan asenneasteikko (tässä asteikolla1–5) on usein lähempänä välimatka–asteikkoa kuin järjestysasteikkoa, varsinkin jos tutkija haluaa ajatella näin. Siispä kun ordinaaliasteikon vaatimuksiin lisätään luokkien etäisyyksien järjestysrelaatio, saadaan ensimmäinen kvalitatiivinen mitta–asteikko, so. intervalliasteikko, joka mahdollistaa verrattain monipuoliset testimenettelyt, kuten keskiarvotestit (Vasama & Vartia 1980, 614). Kulttuuriarvostuksien keskiarvojen ja taustamuuttujien välistä yhteyttä tarkastellaan tässä yksisuuntaisella (riippumattomien ryhmien) varianssianalyysillä, jota metodia voidaan käyttää, kun kyseessä ovat yhtäältä kvalitatiivisen asteikkotason taustamuuttujat ja toisaalta intervalliasteikollisiksi tulkitut riippuvat muuttujat (ks. Vartia 1989, 142).

Pistemäisessä ja ulottuvuudettomassa tilassa olleet muuttujat asetettiin faktorianalyysin järjestettäväksi. Tällöin syntyi muuttujarakenne, jolle oli annettava tulkinta, jotta faktorirakenne alkaisi kielellisesti elää ja sulautuisi tutkimuksen kokonaiskehikkoon. Vaikka faktorianalyysi tarkastelutavaltaan on kvantitatiivinen tilastomenetelmä, sen yhteydessä tarvitaan siis myös intuitioon pohjautuvaa ajattelua (Sänkiaho 1989, 11–12). Siksi faktorianalyysi on lähtökohdiltaan väistämättä enemmän tai vähemmän arvosidonnainen (mt., 23). Kiehtovaksi faktorianalyysi muodostuukin vaiheessa, jossa muuttujajoukon "kylmä rakenne" sallitaan upotettavan teoreettisestikin kiinnostavaan kielelliseen horisonttiin. Tässä tutkimuksessa arvostusväittämät tiivistyivät neljäksi perusulottuvuudeksi, faktoriksi (ominaisarvot 1.5 – 5.8, selitysosuus 38.4 %), joiden kautta kulttuurin merkitystä paikallisen ja alueellisen kehityksen kannalta voitiin tarkastella aikaisempaa eheämmistä kuvakulmista (ks. liite 12).

Lähtökohtana oli korrelaatiomatriisi eli muuttujien väliset riippuvuudet. Matriisista suoritettiin pääkomponenttimenetelmällä faktorointi, jonka tarkoituksena oli kuvailla aineistoa mahdollisimman vähäisellä uusien ulottuvuuksien määrällä. Tämän jälkeen suoritettiin rotatointi varimax-menetelmällä, jonka kautta selityskuva yksinkertaistui eli saatiin mahdollisimman paljon suuria ja pieniä latauksia. Rotaatiossa faktoreita edustavia akseleita kierretään koordinaatistossa niin, että kunkin muuttujan varianssista saadaan mahdollisimman suuri osa lueteltua vain yhdelle faktorille. Tulosten analyysia jatkettiin kuvaamalla, miten faktoripistemäärien keskiarvot vaihtelivat taustamuuttujittain. Faktoripistemääriä voidaan pitää painotettuina

summapistemäärinä, jotka uusina muuttujina kuvaavat faktoreiden sisältöä. (Ks. esim. Sänkiaho 1989, 14–18.)

Myös faktorianalyyssissa ongelmat liittyvät teoreettissävyytteisten käsitteiden operationaalistamiseen tai toisinpäin empiirisen havaintokielen teoreettis-käsitteelliseen hahmottamiseen. Yleensä teoreettisen viitekehyksen elementeille luodaan empiirisesti mitattavissa olevat vastineet, havaintokäsitteet, mikä onkin "objektiivisen tutkimuksen" perustavanlaatuisen kriteeri. Ensimmäinen ongelma syntyy, kun oivalletaan, että erilaisissa kieli- ja kulttuuriyhteisöissä eläneet ihmiset tulkitsevat empiirisiä havaintokäsitteitä eri tavoin. Havaintokäsitteet eivät ole siis semanttisesti yksiselitteisiä. Toinen yleisesti positivistiseen tutkimukseen liittyvä ongelma on, voidaanko teoreettisia käsitteitä – esimerkiksi "identiteettiä" tai "elämäntapaa" – kääntää tyhjentävästi havaintokielelle. Tutkimusta jäsentävien ja suuntaavien ydinkäsitteiden suhde todellisuuteen ei ole itsestään selvä. On myös kestämatöntä väittää, että empiirisille indikaattoreille saadut havaintotulokset ilman muuta viittaavat teorian ilmiöiden olemassaoloon. Käsillä olevassa tutkimuksessa esimerkiksi "taide habituksena" -ulottuvuutta kuvaavien havaintolauseiden myönnetään kertovan jotakin oleellista mutta ei tietenkään kaikkea yläkäsitteestään, joten naiivin kielellisen käännettävyyden harha tulee ainakin tiedostetuksi. Myös semanttiseen empirismiin sisältyvä kielen yksiselitteisyyden harha pyritään ottamaan huomioon siten, että tässä representoituvia kuntalaisten kulttuuriarvostuksia ei kirjata "semanttisina totuuksina", vaan pikemminkin vihjeinä ja pintoina.

4. KULTTUURIN TARJONTA JA KÄYTTÖ TUTKIMUSKUNNISSA

Kuntien kulttuurihistoriaa, -laitoksia, -toimintaa ja -elämää koskevat kuvaukset aloitetaan tässä erilaisissa mainostyyppisissä opasteissa esiintyvillä termeillä ja lauseilla. Ne useimmiten avaavat turistille ja ohikulkijalle, joskus myös oman kunnan asukkaalle, ensimmäisen kielikuvallisen kosketuksen kuntaan. Opasteiden kielelliset merkit muodostavat – samaan tapaan kuin rajatut valokuvatkin – mielikuvallisia "tunneleita", joiden kautta lukija johdatellaan tulkitsemaan ja näkemään kuntakohteita. Jotkut tarjotut tulkinta- ja havaitsemismallit jäävät elämään, jotkut sammuvat nopeasti. Seuraavissa alaluvuissa kuntien kulttuurikuvailut muuntuvat edetessään vähitellen faktisemmiksi, tosin valikoivasti kohdistetun suurennuslasin kautta. Osa todellisuudesta jää esittämättä, mutta varsin runsaasti edustavia seikkoja sattuu suurentavaan linssiin. Ajallisesti kuvaus ulottuu kuntalaiskyselyn ajankohdan välittömään läheisyyteen.

Tutkimuksen se osa, joka käsittelee keskipohjalaisten kulttuuripalvelujen käyttöä, luo pohjan tarkastella tiivistyksenomaisesti kokkolalaisten, pietarsaarelaisten, kaustislaisten ja halsualaisten kulttuuripalvelujen käyttöaktiivisuutta (ks. tarkemmin Ilmonen 1992c, 21–41). Siinä huomio rajattiin varsin perinteisten ja institutionaalisten kulttuurimuotojen – teatterin, musiikin, kirjaston, taidenäyttelyiden ja museon – käyttötapoihin. Näin saatiin kuva kuntalaisten niistä kulttuuriaktiiviteeteista, jotka ovat olleet kenties selkeimmin hyvinvointivaltiollisen kulttuuripolitiikan toimenpidekohteina viime vuosikymmeninä. Kuntalaisten kulttuuriaktiivisuutta suhteutettiin eräisiin keskipohjalaisiin, valtakunnallisiin ja länsiruotsalaisiin tilastomateriaaleihin, jotta saataisiin selkeyttäviä vertailupisteitä. Karkeiksi jääviin tilastollisiin vertailuihin kannattaa aina suhtautua joustavasti. Ne eivät kerro koko totuutta, mutta tarjoavat kiinnostavia vihjeitä ihmisten toiminnoista ja tottumuksista sekä tässä tapauksessa myös eräänlaisen eetoksellisen käsikirjoituksen tutkimuksen kohteina olevista kunnista ja kuntalaisista.

4.1. Kokkola

Kunta- ja matkailuesitteissä Kokkolan kaupunki esittäytyy "maakunnan hallinnollisena, taloudellisena ja kulttuurisena keskuksena", joka on "aito ja värikäs". Kaupunkia edustava kielellisten merkkien kirjo on rönnyilevä ja tarkoitettu tietenkin houkuttelevaksi: "monipuolinen liikunta- ja vapaa-ajankaupunki", "vilkas musiikkikaupunki", "teollisuus- ja kauppakaupunki", "urheilukaupunki", "ostoskaupunki", "merikaupunki" ja viimein makujen kentällä kenties ylevimpänä "kulttuurikaupunki", joka ulkoiseksi imagoksi tarkoitettuna saa vahvistusta maininnasta vanhan puutalokaupunginosan säilymisestä. Sitä paitsi Kokkola antaa lupauksen olla "avoimesti sympaattinen". Nykyaikaisinta merkkikieltä edustaa kuitenkin kaupungin kehittämisstrategia, joka puristuu lauseeseen: "Kokkolan kaupunki on kansainvälisesti suuntautunut, valtakunnallisesti osaamiskeskuksena tunnettu, merellinen yhteistyökaupunki." Yhtenä pohdittavana kehittämistavoitteena on ollut julistautua "taidekaupungiksi" tai "luovuuden kehdoiksi".

Tekstuaalisessa esittäytymisessään tämä *Kustaa II Aadolfin* vuonna 1620 perustama kaupunki ammentaa menneisyyttänsä kirkkoherra, taloustieteilijä ja valtiopäivämies *Anders Chydeniuksen* (1729–1803) ajasta ja elämäntyöstä ja museoi sitä aineellisiksi ja henkiseksi merkkiarvoiksi, jotka tarjoavat kaupungin nykyhetkelle yhä uudestaan vaihtoarvoista gloriaa. "Kaupungin elinvoimaista nykypäivää" sävyttää "värikäs historia", jolla halutaan viitata myös merenkulkuun, kauppaan, tervan välitykseen ja laivanrakennukseen nojaavaan "suuruudenaikaan".

Kaupungin keskustassa sijaitsee liikemies ja mesenaatti *K. H. Renlundin* nimeä kantava taidemuseo (Roosin talo vuodelta 1813) ja historiallinen museo (pedagogio vuodelta 1696), joka on Suomen vanhin ei-kirkollinen puinen kaupunkirakennus. Museoalueella sijaitsee myös Lassanderin talo vuodelta 1748 ja taidenäyttelytilana toimiva kivirakennus vuodelta 1816. Historiallisessa museossa on erillinen kamerakokoelma. Luontomuseossa on esillä luonnonhistoriallisia kokoelmia. Kaupungin laidalla entisen Kaarlelan kunnan puolella on Kirkonmäen kotiseutumuseo, jonka alueella voi tutustua mm. Suomen vanhimpaan käytössä olevaan puupappilaan, Anders Chydeniuksen muistohuoneeseen, nahkamuseoon ja myöhäiskeskiaikaiseen kivikirkkoon,

jossa Chydenius suoritti sakramentit. Muita museaalisia kohteita ovat Tankarsaassa vuonna 1754 rakennettu kalastajien kirkko (Tankarin kappeli), hylkeenpyyntimuseo ja Tankarin majakkatorni vuodelta 1889, Öjassa kalastajamuseo ja kotiseutumuseo sekä kaupungin keskustan läheisyydessä Englantilainen venehuone.

Kokkolan kulttuurilaitoksia ovat pääkirjasto auto- ja sivukirjastoineen sekä kotipalveluineen, kaupunginteatteri, Keski-Pohjanmaan Konservatorio, Lasten ja nuorten kuvataidekoulu ja kaikkialta Pohjolasta kotoisin olevia kuvataideopiskelijoita kouluttava Pohjoismainen taidekoulu sekä Keski-Pohjanmaan balettikoulu ja -opisto. Klassisen musiikin arvostettuja tukipilareita ovat kansainvälisestikin meritoitunut Keski-Pohjanmaan Kamariorkesteri, Kokkola-kvartetti ja sinfoniamusiikkia tuottava Kokkolan Orkesteri. Konserttisaleja ovat Snellman-sali, Raatihuone ja Konservatorion sali sekä kirkot.

Musiikin, tanssitaiteen, sanataiteen, kuvataiteen, kotiseututyön ja näyttämötaiteen aloilla toimii yhteensä viitisenkymmentä kulttuurijärjestöä. Näyttämötaiteen alalta mainittakoon ruotsinkielinen Karleby Ungdomsförenings Teatergrupp (perustettu 1894) ja Ykspihlajan Työväen Näyttämö (perustettu 1907) sekä Kokkolan Iltanäyttelijät. Kaupungissa on runsaasti toimivia kuoroja, kuten Kokkolan Nuorisokuoro, Keski-Pohjanmaan Kamarikuoro ja Lauluveikot. Kevyttä musiikkia, varsinkin tanssi-, rock- ja jazzmusiikkia, harrastetaan ja esitetään aktiivisesti sekä soitetaan myös ammattiluonteisesti jonkin verran. Ammattitaiteilijoiksi ja taidepedagogeiksi luokiteltavia henkilöitä oli kaupungissa vuonna 1991 satakunta, joista suuri osa työskenteli näyttämötaiteen ja klassisen musiikin parissa. Ammattitaiteilijoita löytyi varsinkin kuvataiteen mutta myös taideteollisuuden, valokuvauksen ja tanssitaiteen sarjoilta. Kirjailijoita oli muutama.

Vuonna 1991 kaupunginteatterissa oli esityksiä 172 ja yhteenlaskettu yleisömäärä lähes 18 000. Teatterikävijöiden lukumäärät 80-luvulla ovat vaihdelleet siten, että varsinaista tendenssiä on vaikea tulkita. Esimerkiksi vuonna 1981 katsojia oli 147 esityksessä yhteensä yli 26 000, mutta dramaattinen pudotus tapahtui jo kaksi vuotta myöhemmin 111 esityksellä noin 13 000 katsojaan. Taidemuseossa puolestaan järjestettiin vuonna 1991 18

näyttelyä, joissa kävi 11 700 ihmistä. Taidemuseo järjestää vuosittain myös kaksi viikon kestäväää kuva- ja poikkitaiteellista lastentapahtumaa. Kaupungissa toimi kaksi yksityistä galleriaa. Keski-Pohjanmaan Kamariorkesteri, Kokkolan Orkesteri ja Kokkola-kvartetti esiintyivät etupäässä Kokkolassa mutta myös muualla maassa vuonna 1991 55 kertaa. Kuuntelijoita kertyi kaikkiaan lähes 13 000.

Kokkolassa huomattavimmat kulttuuritapahtumat ovat Kokkolapäivä ja kesäkauden päättäjäiset Venetsialaiset. Vuonna 1991 järjestettiin kaupungissa vielä Kulttuuriviikot. Vuoden 1992 kulttuuritoimintoja olivat Keski-Pohjanmaan Kamariorkesterin 20-vuotisjuhlakonsertti, Keski-Pohjanmaan Konservatorion saneerausvalmistuminen, Ukri Merikannon monumentin "Maalla ja merellä" paljastaminen ja kaupunginteatterin monitaiteellinen produktio "Kullervo". Kokkolan kaupunki on tehnyt selvitystä Anders Chydeniuksen elämäntyötä ja aikakautta esittelevän museon perustamiseksi. Vireillä on ollut pitkään uuden kirjastotalon rakentaminen.

Kulttuurilaitoksille, -tapahtumille ja -järjestöille yhteensä kaupunki myönsi vuosina 1989-91 pyöreästi *25 miljoonaa markkaa*. Jotta tutkimuskuntien kulttuurille myöntämät subventiot olisivat vertailukelpoisia ja rahan arvon muutos tulisi otettua huomioon, tässä asukaskohtaiset tukimarkat lasketaan vuoden 1991 rahassa (KOP:n taloudellinen katsaus 1992). Edellämainitut Kokkolan kaupungin kulttuurille myöntämät tukimarkat muotoutuvat seuraavanlaisiksi:

v.t1989 **693 mk/as.t**

v.t1990 **827 mk/as.t**

v.t1991 **793 mk/as.t**

Taloudellisen laman ja säästövaatimusten paineessa kaupunki aikoo karsia kulttuurin määrärahoja kautta linjan. Kulttuurin yksityistä sponsorointia koskevat tulevaisuuden näkymät ovat edelleenkin heikot.

Kokkolassa työllisestä työvoimasta vuoden 1989 lopussa toimi 33.1 % jalostuksen ja 60.9 % palveluiden sektoreilla. Kaupungin työllisyystilanne vuonna 1991 oli muihin tutkimuskuntiin verrattuna heikoin; työttömyysaste oli tuona vuonna ennennäkemätön 11.4 ja oli lähes puolet suurempi kuin edellisellä vuonna. Verrattuna Vaasan läänin keskimääräiseen

työttömyysasteeseen Kokkolan työttömyys on ollut 80-luvulla ja erityisesti vuosikymmenen loppupuolella jatkuvasti korkeampi. (Vaasan läänin tilastokatsaus 1992, 28, 34.)

Verrattuna muiden keskipohjalaisten tutkimuskuntien, koko maan* ja Länsi-Ruotsin tilastotietoihin kokkolalaiset olivat ahkeria **teatterissa** kävijöitä. He hakeutuivat etupäässä oman kaupunkinsa teattereihin. Myös tutkimuskuntien keskinäisiä teatterivierailuja tarkasteltaessa voidaan perustellusti todeta, että Kokkola on alueella teatteripalvelujen keskus. Kokkolalaisten teatteriaktiivisuus oli vuonna 1991 selvästi korkeampi kuin noin yksitoista vuotta aikaisemmin.

Väestöpohjaan nähden kokkolalaiset kävivät **musiikkitilaisuuksissa** selvästi enemmän kuin koko maassa ja Länsi-Ruotsissa keskimäärin ja hiukan aktiivisemmin kuin pietarsaarelaiset. Halsualaiset jäivät selvästi jälkeen. Musiikkipalvelujen kysynnän suhteen kokkolalaiset olivat verrattain kotikaupunkikeskeisiä; erityisen kiinnostuksen kohteena oli kevyt ja rockmusiikki, klassinen musiikki sekä kirkko- ja hengellinen musiikki. Jonkin verran suuntauduttiin Kaustiselle. Muistakin tutkimuskunnista käytiin Kokkolassa musiikkia kuuntelemassa. Musiikin kysyntä oli periodiin 1979–80 verrattuna selvästi voimakkaampaa.

*) Suomen kaupunkiliiton tutkimuksessa "Asukkaiden mielipiteet kaupunkien hallinnosta ja palveluista" (Varhe et al. 1990) oli mukana yli kolmekymmentä kaupunkia. Tutkimuksen Kokkolaa koskevassa osareportissa (Varhe 1990, 32) käy ilmi, että vuoden 1989 aikana kokkolalaisista ei käynyt kertaakaan kirjastossa 28 %, teatterissa 66 %, konsertissa 67 %, taidenäyttelyssä 61 % ja museossa 66 %. Jos otetaan vertailukohteiksi kaikkien tutkimuskaupunkien kuntalaisosuudet, jotka edustavat kulttuuripalvelujen 0-käyttäjiä po. vuonna, voidaan todeta, että kokkolalaiset olivat kulttuuripalvelujen käytössä lähellä kaupunkien keskitasoa kirjasto- ja konserttiaktiivisuuden suhteen. Sen sijaan kokkolalaiset olivat teatteri-, taidenäyttely- ja museopalvelujen käyttäjinä passiivisempia kuin kaupunkilaiset keskimäärin. Kaupunkiliiton vuoden 1983 tutkimusaineistoon verrattuna kokkolalaisten kirjasto-, teatteri- ja taidenäyttelyaktiivisuus oli kasvanut, konsertti-, museo- ja elokuvakysyntä puolestaan oli laskenut. Tässä vuoden 1991 kulttuuripalvelujen käyttöä kuvaavassa tutkimusaineistossa kokkolalaisten kulttuuriaktiivisuus oli kauttaaltaan vahvempaa kuin Varhen tutkimuksessa. Tämä voi johtua seuraavista syistä: 1) Kokkolalaisten kulttuuriaktiivisuus oli todellakin vuonna 1991 suurempi kuin vuonna 1989. 2) Kyselylomakkeet ovat teknisesti erilaiset. Esimerkiksi musiikin osalta Varhen kyselyssä tiedusteltiin konserteissa käymistä. Käsillä olevassa tutkimuksessa puolestaan mainitaan konserttien lisäksi musiikkitilaisuudet, mikä on selvästi väljempi ilmaisutapa ja "haarukoi" siten runsaammin vastaajia musiikin kuluttajaryhmään. 3) Koska käsillä oleva tutkimus keskittyy kokonaan kulttuurialaan, tutkimusaineistossa saattavat painottua "kulttuurimyönteiset vastaajat". Varhen tutkimuksessa kulttuurisektori muodosti vain pienen osan ongelmakentästä.

Vertailuaineistoihin nähden kokkolalaisten **kirjasto**aktiivisuus oli vahvinta ja se oli runsaassa kymmenessä vuodessa voimistunut.

Taidenäyttelyissä kokkolalaiset kävivät pietarsaarelaisia hieman vähemmän mutta muuhun vertailuaineistoon nähden runsaammin. Kokkolalaiset olivat taidenäyttelykänneissään suhteellisen "omavaraisia", tosin he hakeutuivat taidenäyttelyihin myös Vaasan läänin ulkopuolella. Runsaan kymmenen vuoden takaiseen kysyntään verrattuna taidenäyttelyissä käytiin nyt aktiivisemmin.

Museokäyntien intensiivisyyden suhteen kokkolalaiset käyttäytyivät samansuuntaisesti kuin pietarsaarelaiset, mutta he olivat pietarsaarelaisia jonkin verran kotikaupunkikeskeisempiä. Kokkolalaiset hakeutuivat museaalisiin kohteisiin myös Vaasan läänin ulkopuolella. Vertailuajankohtina 1979–80 ja 1991 museoaktiivisuus oli saman suuruista.

Kokkolaa voidaan luonnehtia kaupungiksi, jota leimaavat ammattimaiset mutta myös harrastuspohjaiset kulttuuri-instituutiot. Kokkolalaiset käyttivät verrattain aktiivisesti ja monipuolisesti kulttuuripalveluja. Kulttuurikysynnässään kokkolalaiset olivat hyvin "omavaraisia". Kaupungin kulttuuritilaisuuksiin, erityisesti teatteriin, hakeuduttiin muualtakin.

4.2. Pietarsaari

Sotapäällikkö *Jacob de la Gardien* lesken *Ebba Brahen* vuonna 1652 perustamaa Jaakobin kaupunkia markkinoiva videoesitys ilmoittaa suorasukaisesti, että "merenläheisellä ja ainutlaatuisella Pietarsaaren historialla on selviä heijastuksia nykypäivän Pietarsaari-identiteetille ja elinkeinoelämälle". Avainmerkeiksi nostetaan "merenkulku-, tupakka-, teollisuus-, koulu-, urheilu- ja kulttuurikaupunki". Ajanmukaisuudesta ja sitä kuvaavasta strategis-kielellisestä osaamisesta muistuttaa varmuuden vuoksi lause: "Tämän päivän Pietarsaari on dynaaminen teollisuus- ja palvelukaupunki." Pietarsaaren mielikuvallinen ydin rakentuu merellisen menneisyyden ja urbaanin nykyajan aineistojen yhteensaattamisesta, mikä palvelee matkailullisia tarkoituksia sekä

tarjoaa monikulttuuriselle ja kaksikieliselle kaupungille yhtenäisen identiteetti-perustan. Pietarsaari on "museoiden luvattu kaupunki", todetaan matkailuesitteessä, mutta viikonloppuisin myös "mahtavan menon" ja "mannermaisena meiningin" kaupunki, josta osoituksena esite kertoo paikallisen nuorisokulttuurin erikoisuudesta, katurallista.

Historiallinen merkkihenkilö on kansallisrunoilija *Johan Ludvig Runeberg* (1804–1877), joka syntyi merikapteenin poikana ja eli lapsuutensa Pietarsaareissa. Runebergin muistoa vaalitaan kaupungissa muun muassa museaalisisissa pyhätöissä, Runebergin ensimmäisessä koulussa Westmaninmuorin tuvassa ja metsästys- ja kalastusmajana toimineessa Runebergin tuvassa.

Kaupunkia symboloidaan kokonaisella 40 korttelin puutaloalueella "Skatalla", jonka rakennukset ovat suurimmaksi osaksi 1800-luvulta ja vanhimmat puutalot 1700-luvulta. Tämä alunperin merimiesten ja käsityöläisten ja myöhemmin etupäässä tehdastyöläisten asuttama yhteisö on eräs kaupungin tärkeimmistä suojelukohteista. Työläismiljöö on kuitenkin elämäntavaltaan rapautunut ja muuttunut sosiaalisesti ja kulttuurisesti monipiirteisemmäksi. Kaupungin monikulttuurisuus perustuu muun muassa kaksikielisyyteen, pohjalaisissa olosuhteissa harvinaisen näkyvään työväenliikkeeseen ja vahvaan poliittiseen vasemmistoon, eri vapaakirkollisiin suuntauksiin ja ruotsinkielisten omaehtoiseen kulttuuriin. Sekä uskonnolliset että työväenliikkeen historialliset raittiusaatteet kulminoituivat eettisesti keskiolutkielloksi, joka on nyttemmin kumottu. Myös agraariselta Järviseudulta kaupungin tehtaisiin työhön saapuneet muodostavat omintakeisen osakulttuurin, jota vaalitaan muun muassa Järviseututalossa. Niinikään Etelä-Pohjanmaan härmäläiset ovat aikoinaan tuoneet kaupunkiin kulttuuriset erityispiirteensä. Tarkoituksena on kokonaisvaltaisen kaupunkikuvan ylläpitäminen, mitä heijastaa esimerkiksi kaupunkilaistenkin mielipiteitä kartoittanut "Hyvä kaupunki paremmaksi" – kaupunkisuunnitteluprojekti. Miljööhankkeen tuloksena Pietarsaaren keskustassa on kävelykatu ja useita suojelukohteita. Pietarsaari sai arkkitehtien valtakunnallisen SAFA-palkinnon vuonna 1987.

Muita museaalaisia kohteita ovat kaupungin sisääntuloväylän kupeessa sijaitseva *Malmin* laivanvarustaja- ja kauppiasuvun rakennus, joka toimii kaupunginmuseona, Pedersören kotiseutumuseo, Pedersören (tai Pietarsaaren

pitäjän) osittain keskiaikainen kivikirkko, Villa Sveden, sikurimuseo, Strengbergin tupakkamuseo, moottoripyöräsalonki ja kaupungin hiekkarantojen läheisyyteen rakennettu arktinen museo Nanoq. Kaupunginmuseon yhteydessä on myös kauppiasmuseo ja 1950–60 –lukujen maalaiskauppainteriööri. Todelliseksi tulevaisuuden postmoderniksi museo- ja virkistysalueeksi voidaan luonnehtia Wanhaa Satamaa, jossa sijaitsee 1700-luvun kaksimastaisen kaljaasin lähes täydellinen simulaatio "Jakobstads Wapen", Suomen vanhin käytössä oleva veneveistämö, tekoaaltoja muodostava FantaSea Park, uimaranta, ortodoksinen tsasouna, kesäravintola, venesatama ja jalkapallokenttä sekä kuntopolku. Kaljaasi Jakobstads Wapenin osittain talkoohenkiset rakennustyöt ovat elvyttäneet vanhoja laivanrakennukseen liittyviä käsityötaitoja, mikä jo sellaisenaan ennen purjelaivan valmistumista on herättänyt laajalti kiinnostusta näyttelyineen ja "Wapen-tapahtumineen".

Pietarsaareissa on kaupunginkirjasto ja kaksikielinen musiikkioppilaitos, jonka konservatorio-osasto on maan ainoa pelkästään ruotsinkielinen. Taidetoiminta rakentuu suurimmaksi osaksi harrastuspohjaisuuteen. Yhdistyksiä on peräti yli 400, joista useat kymmenet ovat toiminnoiltaan selkeästi kulttuuripainotteisia. Vapaakirkkojen panos kulttuurin saralla on voimakas. Harrastajateatterit ovat vuonna 1894 perustettu ruotsinkielinen Teater Jacob ja vuonna 1902 perustettu suomenkielinen Pietarsaaren Näyttämö, jotka järjestävät yhteensä useita kymmeniä näytöksiä vuosittain. Sekä suomen- että ruotsinkielisiä kuoroja on lukuisia. Klassista musiikkia tuottaa Pietarsaaren Orkesteri. Kaupungin musiikkielämässä erityisen vahva piirre on ja on ollut rockmusiikki, jonka saralla useat kokoonpanot ovat menestyneet muun muassa rockin SM-kilpailuissa. Eri taidealoilla toimii viitisenkymmentä päätoimiseksi taiteilijaksi tai pedagogiksi tulkittavaa henkilöä. Erityispiirteenä voidaan mainita vahva ruotsinkielisten kirjailijoiden osuus; heitä on peräti toistakymmentä.

Kulttuurin toimintatiloja ovat mm. Palokunnantalo, Runebergin sali, nuoriso- ja monitoimitalo Tupakkamakasiini näyttely-, harjoitus- ja studiotiloineen, kaupungintalon tanssisali, Viktor Sundin tupa ja yksi yksityinen galleria. Myös Villa Svedenissä järjestetään pienimuotoisia näyttelyitä. Klassisen, hengellisen ja kuoromusiikin konsertteja pidetään Pedersören kirkossa. Huomattavimmat kulttuuri- ja taidetapahtumat ovat muun muassa monipäiväinen kesäkarnevaali Jaakon Päivät, Runeberg-viikko ja Ars Jakobin taidenäyttelyt. Esimerkiksi

vuonna 1990 Pietarsaareissa järjestettiin parisataa erilaista ja eri kokoista kulttuuritilaisuutta. Vuonna 1992 kaupungissa järjestettiin muun muassa valtakunnalliset kansalais- ja työväenopistojen teatteripäivät, Jakobstads Wapenin vesillelaskujuhlat ja pohjoismainen kuoroviikko Nordklang 8. Tulevaisuuden suuria kulttuurihankkeita ovat uuden kirjastotalon rakentaminen ja Wanhan Sataman merimuseaalisen kokonaisuuden valmiiksi saattaminen sekä taidemuseon sijoittaminen mahdollisesti Tullikamariin.

Pietarsaaren kaupunki myönsi kulttuurille kokonaisuudessaan vuosina 1989–91 *alun toistakymmentä miljoonaa markkaa*. Vuoden 1991 rahassa mitattuna asukaskohtaiset tukimarkat olivat seuraavat:

v.e1989 **526 mk/as.e**

v.e1990 **566 mk/as.e**

v.e1991 **627 mk/as.e**

Näinä vuosina kaupungin kulttuurille osoittamat rahalliset tuet ovat selvästi kasvaneet, mutta yleisten kunnallisten säästötoimenpiteiden mukaisesti kulttuurin rahoitusta koskevia supistuksia on luvassa. Pietarsaareissa yhteisöt ja yritykset sponsoroivat kulttuuria verrattain runsaasti. Erityisesti kaljaasi Jakobstads Wapenin rakennustöitä ovat sponsoroineet yhteensä miljoonilla markoilla paikalliset, kansalliset ja kansainvälisetkin yritykset.

Pietarsaarelaisesta työllisestä työvoimasta vuoden 1989 lopussa toimi 42.2 % jalostusaloilla ja 53.7 % palvelualoilla. Pietarsaaren työttömyysaste on ollut koko 1980-luvun korkeampi kuin Vaasan läänissä keskimäärin. Vuonna 1991 työttömien osuus oli 9.4 %. (Vaasan läänin tilastokatsaus 1992, 28, 34.)

Pietarsaarelaisten **teatteri**aktiivisuus muistuttaa suuresti kokkolalaisten teatteripalvelujen käyttöprofiilia ja oli täten keskipohjalaiseen, valtakunnalliseen ja länsiruotsalaiseen vertailuaineistoon nähden voimakasta. Pietarsaareissa oli teatterin suurkuluttajia jopa hieman enemmän kuin Kokkolassa. Teatterissa käytiin etupäässä omassa kaupungissa, mutta verrattain paljon teatteripalveluja haettiin muualta Vaasan läänistä ja kauempaa Suomesta. Myös Kokkolan teattereissa käytiin jonkin verran, tutkijan odotuksiin nähden kuitenkin yllättävän vähän. Willmanin tutkimusaineistoon verraten teatterissa käynti oli vuonna 1991 jonkin verran runsaampaa.

Musiikkitalaisuuksissa pietarsaarelaiset kävivät lähes yhtä aktiivisesti kuin kokkolalaiset. Musiikin suurkuluttajien osuus sen sijaan oli jonkin verran suurempi kuin Kokkolassa. Valtakunnalliseen ja ruotsalaiseen aineistoon verrattuna pietarsaarelaiset olivat musiikkipalvelujen käyttäjinä aktiivisia. Pietarsaarelaiset suosivat erityisesti rockmusiikkia, mutta myös klassista sekä kuoro-, kirkko- ja hengellistä musiikkia. Kysytyimmät musiikkitalaisuudet olivat enimmäkseen omassa kaupungissa, mutta jonkin verran myös Kokkolassa, muualla Keski-Pohjanmaalla ja muualla Suomessa. Willmanin tutkimusajankohtaan verrattuna musiikkiaktiivisuus Pietarsaarella oli nyt selvästi vahvempi.

Kirjastopalvelujen käytössä pietarsaarelaiset jäivät jälkeen kokkolalaisista, mutta olivat keskimäärin aktiivisempia kuin muut tutkimuskuntalaiset, suomalaiset ja länsiruotsalaiset. Kirjastopalveluja käytettiin tutkimushetkellä aikaisempaa enemmän.

Taidenäyttelyissä pietarsaarelaiset kävivät muuhun vertailuaineistoon nähden aktiivisesti. Taidekokemuksia hankittiin oman kaupungin lisäksi muualla maassa, Pohjoismaissa ja Euroopassa. Taidenäyttelyissä pietarsaarelaiset kävivät aktiivisemmin vuonna 1991 kuin Willmanin tutkimusajankohtana.

Myös **museoihin** pietarsaarelaiset tutustuivat – kuten kokkolalaisetkin – verrattain runsaasti; oman kaupungin lisäksi museaalisiin kohteisiin suuntauduttiin muualla Keski-Pohjanmaalla ja Suomessa sekä ulkomailla erityisesti Pohjoismaissa. Pietarsaarelaisten museoaktiivisuus oli runsaassa kymmenessä vuodessa hieman laskenut.

Pietarsaari on yhdistysten ja etupäässä ei-ammattillisuuteen rakentuvan kulttuuritoiminnan kaupunki. Pietarsaarelaisten kulttuuripalvelujen käyttö oli verrattain aktiivista ja monipuolista sekä suuntautui myös oman kaupungin ulkopuolelle Pohjoismaita ja muuta Eurooppaa myöten. Muista tutkimuskunnista ei juuri hakeuduttu kaupungin kulttuuritalaisuuksiin.

4.3. Kaustinen

Pelimannikulttuuria ja modernia maaseutuyhteisöä selvittävässä tutkimuksessa todetaan, että "Kaustisesta on muotoutunut jaloilleen päässeen ja ennennäkemättömällä tavalla mittansa ylittäneen maaseutukulttuurin avainsymboli, jonka myyntiarvo bisneksen leimaamassa yhteiskunnassa on melkoinen" (Ilmonen 1986, 66). "Kaustinen" on kiihdytetty kollektiivisissa representaatioissa supermerkiksi, johon kiedotaan lähes mytologiaksi muotoutunut sankaritarusto kansanmusiikin historiallisista tukipilareista, kuten *Kreeta Haapasalosta*, *Hinrik Peltoniemestä*, *Viljami Niittykoskesta* ja *Konsta Jylhästä*. Unenhohtoinen ja vähän salaperäinen maaseutuidylli esittyy viekoittelevasti ylivertaisina kielellisinä tiivistyminä: "kulttuuri ympäröi kyläläisiä", "maaperä on otollista", "kulttuuri yhteisenä asiana" ja "kaustislainen kulttuurihenki". Myös taloutta ja yritystoimintaa kerrotaan pyöritettävän poikkeuksellisella "henkisellä pääomalla".

Vuonna 1968 Kaustisella järjestettiin ensimmäiset kansanmusiikkijuhlat, jonka esikuvana pidetään waleslaisen pikkukaupungin Llangollenin kansainvälisiä musiikkijuhlia. Kaustisen ensimmäisillä juhlilla kävi neljän päivän aikana 30 000 ihmistä, mikä hämmästytti asianharrastajia. Juhlien katsotaan olleen käännekohta kansanmusiikin uudelle nousulle Kaustisella ja muuallakin Suomessa. Kansanmusiikkijuhlien syvämerkityksistä kirjoittaa Laitinen (1979, 167) seuraavasti: "Kaustisen juhlat ovat koko historiansa ajan olleet enemmän kuin vain pelkät kansanmusiikkijuhlat. Niiden merkitys on kertautunut yli mittojensa, ne ovat synnyttäneet 'kaustislaisuuden', joka on tosin usein merkinnyt vain muodikasta ja pinnallista perinnehakuisuutta, mutta ehkä vielä useammin kaupungistumisensa ja teollistumisensa kivullosesti kokevan yhteisön terapeutista prosessia, hakeutumista turvalliseen, talonpoikaiseen lähtökohtaan". Voidaan puhua kaustislaisen pelimanniperinteen uudelleenrakenteistumisesta ja sen "kulttuurisesta siltaluonteesta", jonka kautta talonpoikainen (post)traditionaalisuus on voinut suunnata yhteisön selviytymisstrategiaa nopeasti kapitalisoituneessa ja modernisoituneessa yhteiskunnassa (vrt. Ilmonen 1986, 68). Tämä yhteisön kannalta positiivinen selitys lienee hyväksyttävämpi kuin se postmoderni tulkinta, että "kulttuurinen siltaluonne" pelkistyisi merkkiarvoksi, joka merkkien kiihtyvässä pelissä ja

leikissä houkuttelisi ja myisi, mutta tyhjenisi terapeuttisesta ja identiteettiä luovasta sisällöstään.

Kesällä 1991 Kaustisen kansanmusiikkijuhlien kannatusyhdistys ry järjesti 24. kansainväliset kansanmusiikkijuhlat – "Kaustinen Folk Music Festival", jonka teemana oli hääperinne. Juhlat pidennettiin ensimmäisen kerran yhdeksänpäiväisiksi. Juhlatilaisuuksia oli kaikkiaan 223 – kolmekymmentä enemmän kuin edellisenä vuonna. Kotimaisia esiintyjiä oli 2 622, joista huomattava osa oli kansantanssijoita. Ulkomaisia esiintyjiä oli 270 kahdestatoista maasta. Eri tilaisuuksissa kävi yhteensä noin 92 000 ihmistä. Juhlilla esittäytyi monipuolinen kirjo kansanmusiikin tyyliä, myös maailmanmusiikkia. Erilaiset workshopit sekä ravintola- ja ulkoilmajamit muodostivat oleellisen osan festivaalien ohjelmaa. Paikalle saapui ulkomaisiakin lehtitoimittajia USA:sta, Kanadasta, Neuvostoliitosta, Ruotsista ja Italiasta. Kansanmusiikkijuhlien kannatusyhdistyksen toimintakertomuksen mukaan juhlien kokonaistulot 4.04 milj. markkaa koostuivat lipputulosta (54.1 %), majoitustulosta (9.4 %), valtionavusta (15.3 %), kunnan avusta (5.9 %) ja sponsorituesta (2 %) sekä muusta, lähinnä oheismyyntituloista (13.3 %).

Kaustisella kansanmusiikki- ja kansanperinnetoiminta on vuosien myötä institutionalisoitunut ja pedagogisoitunut. Kunnassa on vuonna 1974 perustettu Kansanmusiikki-instituutti, jonka tehtäviin kuuluu tutkimus-, julkaisu-, tiedotus-, tallennus-, arkistointi- ja koulutustoiminta. Kansanmusiikin kesäkurssuja tarjoaa Ala-Könni-Opisto. Suomen kansansoitinmuseossa on ollut näytteillä tämän vuosisadan pelimannisoittimia. Kaustiselle on sijoittunut myös maan ainoa kansanmusiikin ammattiyhtye Tallari, joka on konsertoinut Suomen lisäksi Euroopan eri maissa ja Yhdysvalloissa. Tallari on julkaissut useita levyjä ja nauhoittanut lukuisia teoksia Yleisradion kantanauhoille. Kansanmusiikkia ovat modernisoineet yhtyeet JPP, Salamakannel ja Folkkarit. Kaustisella valmistetaan myös ammattimaisesti kansansoittimia. Lähivuosien suurhanke on Kansantaiteenkeskus, josta on tarkoitus muodostaa valtakunnallinen, "kansalliselta pohjalta uutta luova" kulttuuri-, koulutus-, tutkimus- ja taidekeskus. Tähän instituutioon keskitetään siis soitinmuseo, Kansanmusiikki-instituutti, festivaalitoimisto, Tallari, Keski-Pohjanmaan konservatorion toimipiste, vaihtuvien näyttelyiden tila ja suurehko musiikkisali.

Aaro Kentala ja myöhemmin *Mauno Järvelä* ovat systemaattisesti pitäneet vireillä kaustislaisten lasten ja nuorten – Näppäreiden – kansanmusiikki- ja viulunsoittoharrastusta. Kunnassa sijaitseva Keski-Pohjanmaan konservatorion kanssa yhteistyötä tekevä musiikkilukio luo nuorille institutionaalisen pohjan laaja-alaisemmallekin musiikkiharrastukselle ja musiikin jatko-opinnoille. Kaustisen kylissä toimii harrastuspohjaisesti useita perhe- ja kyläyhtyeitä. Pelimanni-iltoja järjestetään jatkuvasti muun muassa häiden yhteydessä. Eräät vanhan polven kyläpelimannit ovat olleet huolissaan siitä, että kansanmusiikin pedagogisoitumisen myötä soittotyylit samanlaistuvat, toisin sanoen henkilökohtaiset ja kyläkohtaiset vivahteet ja säröt katoavat. Kyläpelimannien soittotyyleissä vivahte-erot ovat ilmenneet lähinnä kappaleiden rytmityksessä ja jousenkäytössä, jotka taidot ovat siirtyneet kylissä korvakuulolla sukupolvelta toiselle (ks. Ilmonen 1986, 50).

Kaustisella toimii kaksi lasten ja nuorten tanhuryhmää – Häkkyrät ja Ottoset – sekä useita esiintyviä kuoroja, kuten Hääkuoro, Kirkkokuoro ja Mieskuoro. Kaustisen seurakunta on erityisen aktiivinen kirkkomusiikin vaalija. Kevyempää musiikkia harrastavat muun muassa pari rockyhtyettä, Kaustisen torviseitsikko, Pauanne bigband ja Kaustisen viihdeorkesteri. Korkeakulttuurin merkkituotteiksi ovat muotoutuneet Kaustisen kvartetti, eräät yksittäiset klassisen musiikin ammattitaiteilijat ja erityisesti talvikaudella pidettävä Kaustisen kamarimusiikkiviikko, johon kutsutaan esiintyjä omalta alueelta, muualta Suomesta ja myös ulkomaista. Kaustisen kunnalla on tapana tilata kamarimusiikkiviikolle jonkin merkittävän kotimaisen tai ulkomaisen säveltäjän kantaesitys. Tapahtuman taiteellisena johtajana on aiemmin toiminut musiikkiviikon perustaja, kaustislaistunut säveltäjä Pehr Henrik Nordgren ja nykyisin kaustislainen viulisti Jari Valo. Konserteja pidetään kirkonkylän ala-asteen salissa, Kaustisen kirkossa ja Friiti-salissa.

Kaustisella on parikymmentä toimivaa kulttuuriyhdistystä. Harrastaja-teatteritoimintaa harjoittavat muun muassa teatteriyhdistys Palavat Olkilyhteet ja Salonkylän nuorisoseura. Myös musiikkilukio on järjestänyt musiikki-teatteriesityksiä. Ulkopuoliset teatterivierailut mukaanlukien Kaustisella esitetään parikymmentä teatterinäytöstä vuodessa. Kuvataiteen näyttelyt kulminoituvat vuosittain yhteen päänäyttelyyn valtuustosalissa, kutsunäyttelyyn kamarimusiikkiviikon yhteydessä ja paikallisten kuvataideharrastajien

näyttelyihin kunnantalon aulassa. Kaustisella toimivat Perhonjokilaakson kuvataideyhdistys ja kameraseura. Ammattitaitelijoita ja taidepedagogeja kunnassa on alun kolmattakymmentä, joista suurin osa toimii kansanperinteen ja musiikin aloilla. Kotiteollisuuteen liittyviä taitoja voi opetella eri neuvontasemilla.

Museaalisia kohteita Kaustisella ovat soitinmuseon lisäksi kotiseutumuseo ja Kansanmusiikki-instituutin toimipisteenä oleva Pelimannitalo. Kaustisen kirkko ja tapuli ovat kaustislaisen *Kuorikosken* kirkonrakentajasuvun käsialaa. Kirjailija ja sanomalehtimies *Majju Lassila* (oikealta nimeltään *Algoth Tietäväinen*, 1868–1918) toimi lyhyen ajan opettajana Kaustisen Vintturin koululla. Hän perusti kouluun kirjaston, jossa alkuperäisiä teoksia säilytetään. Lassilan muistoksi rakennuksen seinään on kiinnitetty muistolaatta.

Kansanparannustaitoja Kaustisella on vaalittu eräissä suvuissa useiden sukupolvien ajan. Kansanparannusperinteitä on ylläpidetty yhteistyössä virallisen lääketieteen kanssa Kansanlääkintäkeskuksessa, jossa on harjoitettu myös alan tutkimusta. Erityisesti vapaiden taiteiden keskuksen "Pauanteen" toiminnalle on ollut ominaista valtakulttuurista poikkeavan – jopa shamanistisen – elämäntavan etsintää.

Kaustisen kunta tuki kulttuuria vuosina 1989 *2.3 miljoonalla markalla*, 1990 *4.7 miljoonalla markalla* ja 1991 *5.3 miljoonalla markalla*. Tukimarkkojen raju kasvu johtui kirjaston kunnostus- ja laajennustöistä sekä Friiti-salin rakentamisesta. Huomattava osa kulttuurin tukimarkoista suunnattiin kansanmusiikin ja kansanperinteen kokonaisorganisaatiolle. Asukaskohtaiset tukimarkat olivat

v.a1989 **566 mk/as.a**

v.a1990 **1 087 mk/as.a**

v.a1991 **1 178 mk/as.a**

Edellä mainittujen rakennushankkeiden vuoksi Kaustisen kunnan subventiot olivat 1990-luvun alussa muihin tutkimuskuntiin verrattuna selvästi mittavammat. Kunnassa on päätetty lakkauttaa vapaa-aikasektorin virkoja. Kulttuurisihteerin virka on muutettu kulttuuriohjaajan viraksi.

Vuoden 1989 lopussa kaustislaisesta työllisestä työvoimasta toimi 29 % maa- ja metsätaloudessa, 22.6 % jalostussektorilla ja 42.9 % palvelualueilla. 1980-

luvun alussa Kaustisen työttömyysaste oli alhaisempi kuin läänissä keskimäärin. Myöhemmin se on kivunnut lähelle läänin keskiarvoa, ajoittain ylikin. Muihin tutkimuskuntiin verrattuna Kaustisen työttömyys on ollut lievempää. (Vaasan läänin tilastokatsaus 1992, 28, 34.)

Kaustislaiset olivat tutkimusajankohtana kaikkiin käsillä oleviin vertailuaineistoihin nähden varsin passiivisia **teatterikävijöitä**. He hakeutuivat verrattain vähän oman kunnan teatteriesityksiin, mutta erityisen selvästi Kokkolan teattereihin ja jonkin verran muualle Vaasan lääniin ja muualle Suomeen. Kaustislaisten teatteriaktiivisuus oli nyt alhaisempaa kuin Willmanin aineistossa.

Musiikkitalaisuuksissa kaustislaiset kävivät ylivoimaisen runsaasti; tilaisuuksissa he kuuluivat voittopuolisesti kansanmusiikkia, mutta jonkin verran myös kirkko- ja hengellistä musiikkia sekä klassista musiikkia. Kaustislaiset olivat musiikkitarjonnan vastaanoton kannalta erityisen "omavaraisia", mutta hakeutuivat jonkin verran myös Kokkolaan ja muualle Keski-Pohjanmaalle. Willmanin tutkimusajankohtaan verrattuna kuntalaisten musiikkikysyntä oli entisestään kasvanut.

Kirjastopalvelujen käyttö Kaustisella oli muihin tutkimuskuntiin nähden verrattain vähäistä, vaikka olikin lähellä maan keskitasoa. Willmanin tutkimusajankohtaan verrattuna kirjastoaktiivisuus oli nyt alhaisempaa.

Kotimaisiin vertailuaineistoihin nähden kaustislaiset kävivät **taidenäyttelyissä** melko vähän. Kaustislaiset hakeutuivat näyttelyihin jonkin verran omassa kunnassa, mutta myös Kokkolassa ja muualla Keski-Pohjanmaalla sekä erityisesti muualla Suomessa. Näyttelyaktiivisuus oli samansuuruista vertailun kohteina olevina ajanjaksoina.

Museoihin kaustislaiset tutustuivat muihin keskipohjalaisiin nähden huomattavan vähän, ja museokokemuksia kuntalaiset hankkivat etupäässä Kaustisen ulkopuolella, varsinkin muualla Suomessa.

Kaustinen on moderni maaseutukunta, jossa kansanmusiikki ja kansanperinne ovat pääosin muotoutuneet instituutioksi, järjestelmälliseksi opetuksiksi ja kestäväksi imagoksi. Kansainvälisyys,

kansallisuus ja paikallisuus kohtaavat ammattilaispainotteisissa musiikin suurtapahtumissa. Musiikki on muotoutunut eläväksi monoliitiksi, jonka rinnalla muiden kulttuurialojen kysyntä oli verrattain ohutta ja suuntautui paljolti oman kunnan ulkopuolelle.

4.4. Halsua

Kuntaesitteessä Halsua esittäytyy 1800-luvun alkupuolelle saakka "eräänä kaukaisena kylänä", jonka identiteetti ja itsellisen olemassaolon merkit kuvioituvat tunnistettaviksi ja edustuskelpoisiksi vasta kirkollisten mandaattien myötä. Maallisen vallan sijasta kirkollinen valta juurtuu kyläyhteisön elämismaailmaan. Aluksi oli kinkeripiiri, josta kehittyi vuonna 1826 rakennetun kirkon myötä rukoushuonekunta. Ensimmäinen pappila rakennettiin vuonna 1836. Useiden anomusten jälkeen rukoushuonekunnasta muodostettiin kappeli vuonna 1856. Itsenäiseksi seurakunnaksi Halsua tuli vuonna 1906. Seurakunnallinen elämä ja toimintatapa nimetään "isien kirkoksi", joka symboloi ihmisten taistelua ja toivoa. Uskonnollista elämää leimaavat myös herätysliikkeet, erityisesti evankelisuus. Samassa kuntaesitteessä on sekularistisempikin osasto, joka ilmenee iskulauseina: "maineikas urheiluseura – Halsuan Toivo", "perinteiset Miljoonaravit ja väliyö" ja "massajuoksu-tapahtuma Kalliokosken lenkki".

Viiden naapurikunnan kanssa yhteistyössä tehty, yrittäjiä alueelle houkuttelemaan tarkoitettu esite kertoo Halsuan vahvasta raviurheiluperinteestä (kunnassa on toistasataa hevosta) sekä eränkäynti- ja harrastusmahdollisuuksista. Yrittäjille markkinoita ja mahdollisuuksia luvataan mm. luontomatkailusta ja soitinten valmistuksesta. Kunnan vaakunassa on kaksi kannelta, joka onkin tyypillisin perinnesoitin Halsualla. Tunnettu kanteleensoittaja ja laulaja *Kreeta Haapasalo* (1813–1893) asui osan elämästään Halsualla.

Sen lisäksi että Halsuan historiaa tiivistetään ja monistetaan näkyviin uskonnollisten elementtien pohjalta, talonpoikaiskulttuurin ja eettisten arvojen perussymboliksi voidaan nostaa maanviljelijä *Viljami Kalliokoski* (1894–1978),

joka maalaisliittolaisena toimi kansanedustajana ja maatalousministerinä. Hän osallistui aktiivisesti myös kirkon toimintaan ja nuorisoseuratyöhön.

Halsualla on laaja museoalue, joka koostuu muun muassa talonpoikaistyylisistä tuvista, aitoista, navetasta, riihestä, pajasta ja tuulimyllystä. Vanhimmat rakennukset ovat 1700-luvulta. Talkootyönä ja lahjoituksilla kunnostettu Halsua-talo toimii kokoontumis-, näyttely- ja juhlatilana. Näyttelyissä on esillä muun muassa paikallisten asukkaiden käsitöitä, valokuvia ja maalauksia. Halsualla on pääkirjasto ja kaksi sivukirjastoa. Halsualle on leimallista aktiivinen eläkeläistoiminta. Ammattimaisesti harjoitetaan jonkin verran käsiteollisuutta. Kunnan ainoa ammattitaiteilija on Kaustisella toimivan kansamusiikin ammattiyhtyeen Tallarin muusikkojäsen. Halsualla harrastetaan varsin runsaasti kansanmusiikkia; eräille kanteleen- ja viulunsoittajille on myönnetty mestaripelimannin arvo. Perhonjokilaakson kansalaisopisto on monenlaisen harrastustoiminnan ainoa institutionalisoija.

Jokavuotinen kulttuuritapahtuma on karnevaalityyppinen Kuhilajuhulat. Kuorokonsertteja pyritään järjestämään vuosittain. Vuonna 1991 järjestettiin Halsua-viikot, jonka ohjelmaan sisältyi erilaisia kylätapahtumia, kilpailuja ja illanviettoja. Tapahtumaan ovat perinteisesti saapuneet myös Helsingin halsualaiset. Vuoden 1992 tärkein kulttuuritapahtuma oli Maakuntajuhlat, jotka Halsua järjesti yhteistyössä naapurikuntien Perhon ja Vetelin kanssa.

Halsuan kunta myönsi kulttuurille eli kirjastolle sekä kotiseutu- ja kulttuurilautakunnalle (vuonna 1990 Halsua-talolle) vuosina 1989 *758 000 markkaa*, 1990 *793 000 markkaa* ja 1991 *820 000 markkaa*. Vuoden 1991 rahassa asukaskohtaiset tukimarkat kulttuurille olivat

v. 1989 **498 mk/as.a**

v. 1990 **496 mk/as.a**

v. 1991 **499 mk/as.a**

Vaikka Halsualla ei kyselyajankohtana ollut varsinaista strategiaa kulttuurin rahoituksen supistamiseksi, yleinen suositus oli, että jokainen omalla toimialallaan säästää mahdollisimman paljon. Kulttuuri- ja kotiseutulautakunnan toimialalla voidaan säästää esimerkiksi siten, että kannatusilmoituksista kieltäydytään. Raveja ja etupäässä pesäpalloa ylläpidetään osittain

sponsorivaroin. Kunnalle ominainen talkoohenki on myös harrastusten tärkeä käyttövoima.

Maa- ja metsätalouteen, turkistarhaukseen ja pienimuotoiseen yritystoimintaan nojaavan Halsuan työttömyysaste oli vuonna 1991 9.0. Vuonna 1987 Halsuan työttömyysaste oli jopa alhaisempi kuin Vaasan läänin keskimäärin, mutta muina aikoina se on ollut selvästi korkeampi. (Vaasan läänin tilastokatsaus 1992, 28, 34.)

Halsualaiset olivat suomalaisiin ja länsiruotsalaisiin verrattuna **teatterin** pienkuluttajia, mutta kaustislaisiin nähden aktiivisempia. Halsualaiset hakeutuivat teatteriesityksiin varsin vähän oman kunnan alueella, mutta leimallisesti Kokkolaan ja muualle Vaasan lääniin sekä jonkin verran muualle Suomeen. Willmanin aineistoon verrattuna teatterissa käynti oli nyt runsaampaa.

Musiikkipalvelujen käytössä halsualaiset olivat suomalaiseen ja länsiruotsalaiseen keskitasoon verrattuna varsin toiminnallisia, mutta muihin keskipohjalaisiin – varsinkin kaustislaisiin – nähden passiivisempia. Musiikkikysyntä suuntautui oman kunnan lisäksi erityisesti Kaustiselle ja muualle Keski-Pohjanmaalle sekä jonkin verran Kokkolaan. Halutuimmat musiikkilajit olivat kansanmusiikki, mutta myös kirkko- ja hengellinen musiikki sekä kevyt musiikki. Halsualaistenkin musiikkikysyntä oli runsaan kymmenen vuoden aikana jonkin verran kasvanut.

Halsualaisten **kirjastopalvelujen** käyttö oli verrattain aktiivista, vaikka olikin hiipunut Willmanin tutkimusajoista.

Halsualaiset tutustuivat **taidenäyttelyihin** kaustislaisia tarmokkaammin, mutta muuhun kotimaiseen vertailuaineistoon nähden vähäisemmin. Erityisen selvästi hakeuduttiin näyttelyihin oman kunnan ulkopuolella Kokkolassa, muualla Keski-Pohjanmaalla ja muualla Suomessa. Halsualaisten näyttelyaktiivisuus oli po. aikavälillä kasvanut.

Kuntalaisten kiinnostus **museaalisiin** kohteisiin oli Halsualla valtava ja sitä paitsi korostuneen "omavarainen", mikä johtuu talonpoikaisen museoalueen laajentumisesta 1980-luvun loppuvuosina.

Halsua on yhtäältä traditionaalinen ja toisaalta moderni maaseutukunta, jossa uskonto, urheilu ja ravitoiminta muodostavat keskeiset osakulttuurit. Ei-institutionaalisen kulttuurin käyttövoimana on talkoohenki. Halsualaiset olivat pienkuntalaisiksi melko aktiivisia kulttuuripalvelujen käyttäjiä ja hakeutuvat erityisesti kunnan ulkopuolelle, mm. musiikin alalla Kaustiselle ja kuvataiteen alalla Kokkolaan. Maaseudun perinteiden tehokas museoiminen on aiheuttanut kuntalaisten museoinnostuksen.

5. KUNTALAISTEN KULTTUURIARVOSTUKSET

5.1. Arvostetut piirteet kunnissa

Kuntalaisilta kysyttiin, mitä seikkoja he arvostavat nykyisellä asuinpaikkakunnallaan. Avoimissa vastauksissaan kuntalaiset luettelivat useampiakin arvostamia asioita. Vastaukset luokitellaan osa-alueisiin, jotka kuvaavat kuntalaisten elämäntapaan kuuluvia positiivisiksi koettuja painopistealueita. Tässä yhteydessä voidaan tarkastella myös kulttuurin merkitystä suhteessa muihin elämänlohkoihin. Asiaa kuvataan taulukossa 8.

Taulukko 8.

Kuntalaisten mielipiteet asuinkuntansa arvostettavista painopistealueista (%).

painopisteet/kunta	Kokkola	Pietarsaari	Kaustinen	Halsua
työ tai opiskelu	13.9	8.8	6.5	4.8
luonto	18.7	19.8	20.7	38.1
rauha, turvallisuus, idylli	34.7	37.7	41.3	41.3
ihmisten kanssakäyminen	13.3	9.2	17.4	11.1
kulttuurinen vapaa-aika	11.6	3.8	17.4	11.1
urheil. ja liik. vapaa-aika	12.6	6.9	8.7	4.8
sukulaiset ja "juuret"	6.1	5.3	4.3	3.2
koti ja asuminen	6.1	6.5	6.5	4.8
lyhyet etäisyydet, kulkuyht.	15.0	18.3	3.3	4.8
palvelut	22.4	16.4	31.5	9.5
muu	4.8	11.8	15.2	9.5

Kaikissa tutkimuskunnissa erityisen korostuneesti arvostettiin rauhaa, turvallisuutta ja pikkukaupungin ja -kunnan idylliä. Myös luontoa arvostettiin, erityisesti Halsualla. Kaupungeissa ja varsinkin Kaustisella painotettiin julkisten ja kaupallisten palveluiden toimivuutta. Lyhyet etäisyydet ja kulkuyhteydet painottuivat positiivisesti Kokkolassa ja Pietarsaaressa. Ihmisten kanssakäyminen koettiin tärkeänä varsinkin Kaustisella. Urheilulliset ja liikunnalliset piirteet saivat myönteistä palautetta Kokkolassa, jossa myös työn

ja opiskelun merkitys oli verrattain vahva. **Kulttuuriin liittyviä toimintoja** arvostettiin melko voimakkaasti Kaustisella, mutta yleisesti ottaen kulttuuria ei nostettu "vapaisissa vastauksissa" kovin tärkeälle sijalle. Erityisen niukan painoarvon kulttuuri sai Pietarsaassa.

5.2. Taide osana habitusta

Faktorianalyysin avulla voidaan yksinkertaistaa kulttuuriarvostusten "tilkkutäkkimäistä" kuvaa, ts. saada esille toisiinsa taustamuuttujakohtaisesti suhteutuvat arvostusprofiilit. Faktorianalyysin kautta hahmottuvat "suuret linjat", perusulottuvuudet, jotka edustavat keskenään voimakkaasti latautuvien muuttujien kasautumia. Faktoreille eli perusulottuvuuksille on ominaista riippumattomuus toisistaan.

Faktorianalyttinen lähestymistapa ei anna kuvaa kulttuuriarvostusten todellisesta tasosta. Faktoripistemäärien keskiarvot havainnollistavat ennen kaikkea esimerkiksi kuntien välisiä eroja. Koko aineiston faktoripistemäärien keskiarvo on 0, johon taustamuuttujakohtaisia arvoja verrataan.

Muotoutuneet neljä faktoria nimetään siten, että otsikot vastaavat mahdollisimman paljon faktoreiden sisäisiä muuttujia ja näiden latausintensivisyyttä. Tässä ensimmäisen faktorin rakenne ja muuttujien saamat viisi suurinta latausta muotoutuvat seuraavasti (ks. liite 12):

- <i>Urheilu on taidetta tärkeämpi.</i>	-0.713
- <i>Taide laajentaa näkemystä elämästäni.</i>	+0.677
- <i>Taide on vain "hienostoväen" harrastus.</i>	-0.613
- <i>Asuinkuntamme tulisi panostaa taidelaitoksiin entistä enemmän.</i>	+0.591
- <i>Elinvoimainen kulttuuri ei ratkaisevasti edistä ihmisen juurtumista asuinseudulle.</i>	-0.572

Tämä muuttujakokonaisuus nimetään **Taide habituksena** –faktoriksi, jossa painottuu positiivinen suhde taiteeseen. Tällä perusulottuvuudella urheilun merkitys ei ylitä taiteen merkitystä. Urheilu kenties koetaan

rahvaanomaisempana ja huonon maun merkinä. Taiteen kautta voi laajentaa henkilökohtaista elämännäkemyötä, symbolista pääomaa. Kulttuurilla voi olla asuinseudulle juurruttava ja siten identiteettiä vahvistava vaikutus. Taidetta ei pidetä kuitenkaan elitistisenä. *Taide on vain "hienostoväen" harrastus* –väitettä lienee pidetty häiritsevän karkeana ja läpinäkyvänä, jotta siihen olisi voinut yhtyä. Tärkeänä koetaan taidelaitosten olemassaolon ja kehityksen turvaaminen.

Tälle perusulottuvuudelle sijoittuvat myös muun muassa arvostusväittämät *Kulttuuria ei pitäisi avustaa verovaroin* (–.539) ja *Kulttuuritilaisuuksissa ihmisten tapaaminen on minulle henkisesti tärkeätä* (+.523). Näistäkin osiolatauksista voi todeta, että kulttuuria pidetään yhteiskunnallisen tukemisen arvoisena ja sosiaalisen kanssakäymisen, sosiaalisen pääoman kannalta tärkeänä.

Kun taide habituksena –perusulottuvuutta peilataan taustamuuttujiin, voidaan todeta faktoripistemäärien keskiarvojen pohjalta seuraavaa:

1. kieli: Taide habituksena korostuu lievästi ruotsinkielisillä (**ka = a 0.02**) verrattuna suomenkielisiin (**ka = –0.01**). Ero on kuitenkin mitättömän pieni.a

2. kunta: Positiivinen suhde taiteeseen ja kulttuuriin korostuu pietarsaarelaisilla (**ka = 0.10**) verrattuna kokkolalaisiin (**ka = 0.02**) jaa erityisesti kaustislaisiin ja halsualaisiin (**ka = –0.19**).a

3. sukupuoli: Taiteen myönteinen dispositio on silmiinpistäväna erottuva naisilla (**ka = 0.15**) verrattuna miehiin (**ka = –0.17**).a

4. ikä: Erottuvin ikäryhmä on 15–24 –vuotiaat, joille taidea habituksena merkitsee verrattain vähän (**ka = –0.13**). Vanhemmata ikäryhmät ovat hieman keskiarvon yläpuolella siten, että 25–54 –vuotiailla taide korostuu suhteellisesti eniten (**ka = 0.04**), kun taasa ikääntymisen myötä taiteen merkitys laskee: 55–64 –vuotiaat (**ka = a 0.03**) ja 65–75 –vuotiaat (**ka = 0.02**).a

5. koulutus: Taidetta ja kulttuuria preferoidaan verrattain voimakkaasti korkeatason koulutuksen saaneiden keskuudessa ($ka = 0.73$) ja jonkin verran myös keskitason koulutuksen ryhmässä ($ka = 0.28$). Taiteen habituaalinen merkitys on suhteellisen vähäinen niukasti kouluttautuneiden keskuudessa ($ka = -0.18$).

6. sosioekonominen asema: Verrattain voimakkaasti taiteene habitusarvo korostuu ylempien toimihenkilöiden ryhmässä ($ka = 0.53$) ja lievemmin alempien toimihenkilöiden keskuudessa ($ka = 0.07$). Lähellä keskiarvoa ovat opiskelijat ja koululaiset ($ka = -0.02$). Sen sijaan taide saa suhteellisen vähäisen painoarvon työntekijöiden ($ka = -0.11$) sekä työvoimaan ja koulutukseen kuulumattomien ($ka = -0.12$) mutta varsinkin maatalousyrittäjien (-0.32) ja muiden yrittäjien ($ka = -0.75$) keskuudessa.

7. tulot: Taiteen ja kulttuurin habituaalinen painoarvo kohoaa, mitä yleemmäksi tuloryhmissä mennään: kahden alimman tuloryhmäne keskiarvot ovat järjestyksessä -0.06 ja 0.02 . Kolmanneksie suurimman tuloryhmän keskiarvo on 0.04 ja hyvätuloisten keskiarvoe on 0.16 .

8. asumisen kesto: Asumisen keston yhteys taiteene positiiviseen arvostamiseen on kiintoisa: taiteen ja kulttuurine painoarvo on sitä myönteisempi, mitä vähemmän aikaa kuntalaisete ovat asuneet paikkakunnalla. Vain muutaman vuoden kunnassae asuneiden keskuudessa kyseinen keskiarvo on 0.30 . Asumisene keston pidentyessä keskiarvot putoavat portaittain seuraavasti: 0.19 e ja 0.02 . Kunnassa yli 20 vuotta tai koko elämänsä asuneidene ryhmässä keskiarvo on alhaisin eli -0.07 .

9. kulttuuripalvelujen käyttöaktiivisuus: Taiteen jae kulttuurin habituaalinen voimakkuus eroaa – kuten saattaae odottaakin – erityisesti kulttuuripalvelujen käyttöintensivisyysdene myötä. Keskiarvo on kulttuuripalvelujen pienkuluttajilla -0.68 ,e keskikuluttajilla -0.01 ja suurkuluttajilla peräti 0.87 . Erot ovat siise erittäin selkeät.

Taide habituksena –perusulottuvuutta tarkastellaan tässä myös hienojakoisemmin kyseiseen ulottuvuuteen sijoittuvien erillisten arvostusväittämien kautta. Tässä yhteydessä esitellään viisi voimakkaimmin latautunutta väittämää, loput ovat liitteissä 13–17.

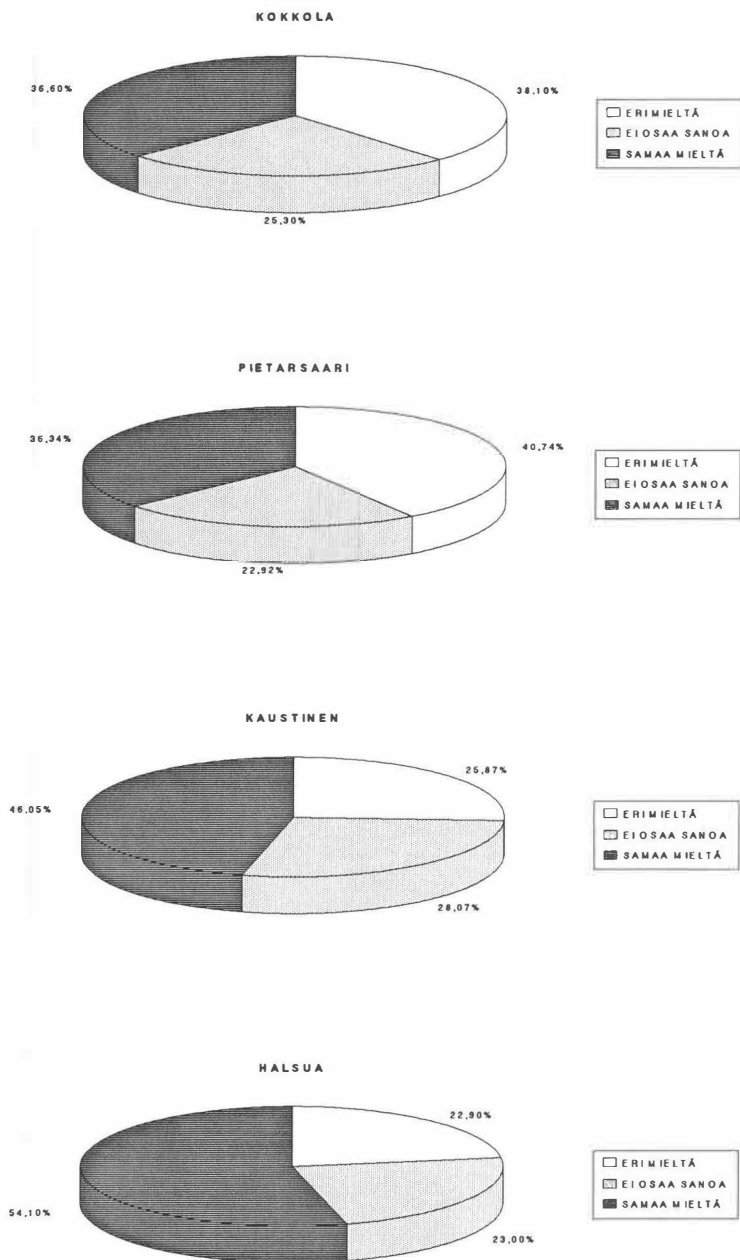
Väittämään **16 urheilu on taidetta tärkeämpi** suhtauduttiin koko aineistossa lievän myönteisesti keskiarvolla **3.09** (liite 1). Sen sijaan väitteen kanssa eri mieltä olivat *naiset* (liite 4), *keski- ja varsinkin korkeatasoinen koulutuksen suorittaneet* (liite 6), *ylemmät toimihenkilöt* (liite 7), *suurituloiset* (liite 8), *kunnassa alle kymmenen vuotta asuneet* (liite 9) ja selvästi erottautuen *kulttuuripalvelujen suurkuluttajat* (liite 10). Urheilua suosivat erityisen selkeästi *miehet, 65–75 -vuotiaat* (liite 5), *niukasti kouluttautuneet, maatalousyrittäjät ja yrittäjät, kunnassa yli 20 vuotta tai koko elämänsä asuneet ja kulttuuripalvelujen pienkuluttajat*.

Kokkolassa urheilua ja taidetta ensisijaisesti arvostavien voimasuhteet olivat lähes tasoissa. Pietarsaareissa taidetta suosi enemmistö **41 %** vs. **36 %**. Maaseutukuntalaiset olivat selvästi urheilun kannalla, varsinkin halsualaiset. (Kuvio 2 ja liite 3.)

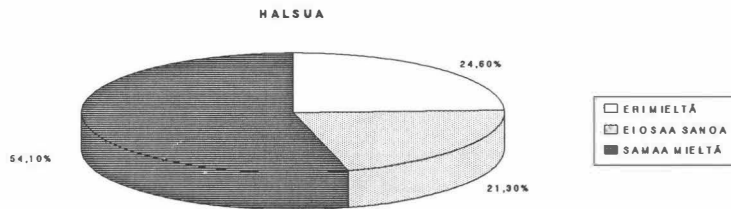
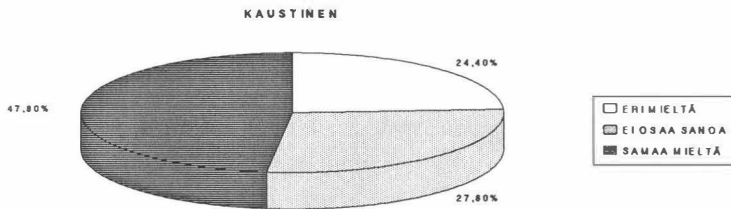
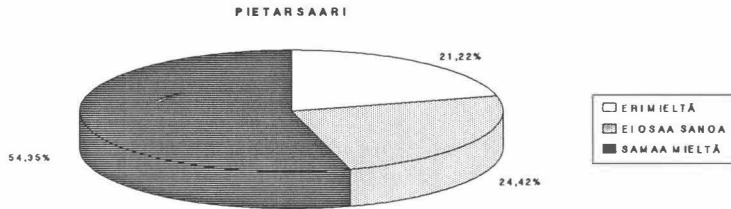
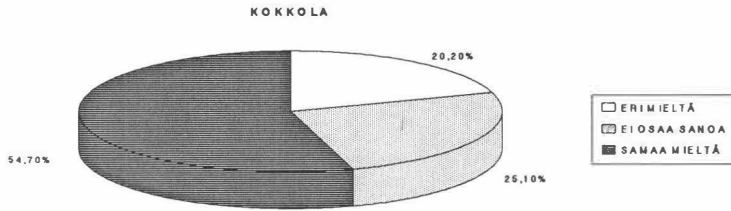
Taiteen henkilökohtaista tärkeyttä selvitettiin väittämällä **9 taide laajentaa näkemystä elämästäni**. Väittämään suhtauduttiin koko aineistossa selkeän myönteisesti keskiarvolla **3.49** (liite1) ja erityisen positiivisesti *naisten* (liite 4), *45–54 -vuotiaiden* (liite 5), *korkeasti koulutettujen* (liite 6), *ylempien toimihenkilöiden* (liite 7), *suurituloisten* (liite 8) ja *kulttuuripalvelujen suurkuluttajien* (liite 10) keskuudessa. Taiteen näkemyksellistä merkitystä eivät kokeneet tärkeänä *yrittäjät* eivätkä *kulttuuripalvelujen pienkuluttajat*.

Taiteen ja elämän sisällöllistä yhteyttä korosti kokkolalaisista **55 %**, pietarsaarelaisista **54 %**, kaustislaisista **48 %** ja halsualaisista **54 %**. Kaupunkilaisten asenneprofiliitit ovat hyvin samantyyppiset. Halsualla taiteen näkemyksellistä luonnetta painotettiin enemmän kuin Kaustisella, mutta erimielisten osuudet (**n. 25 %**) maaseutukunnissa olivat samansuuruiset. (Kuvio 3 ja liite 3.)

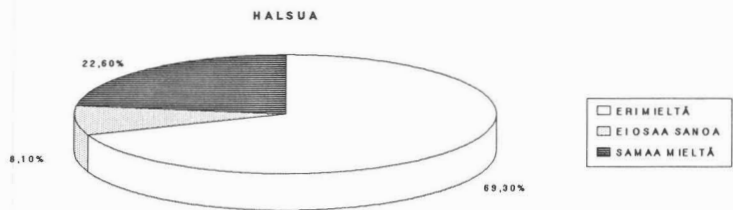
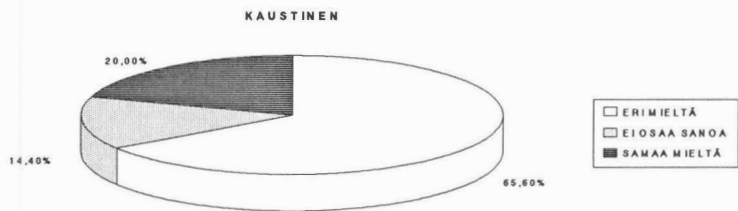
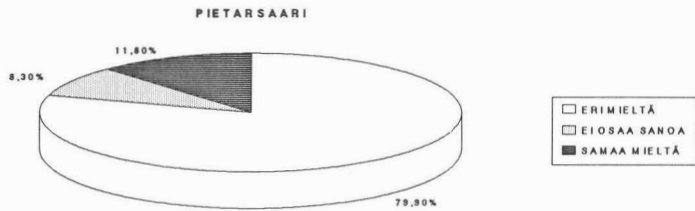
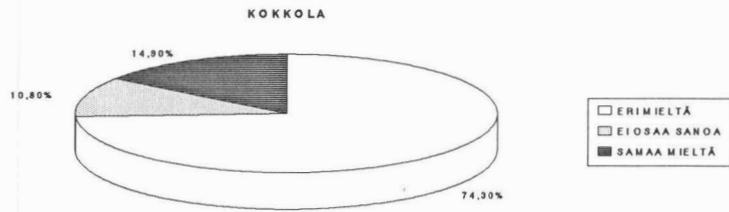
Kuvio 2.
URHEILU ON TAIDETTA TÄRKEÄMPI.

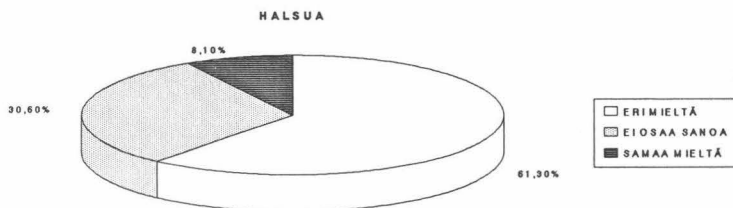
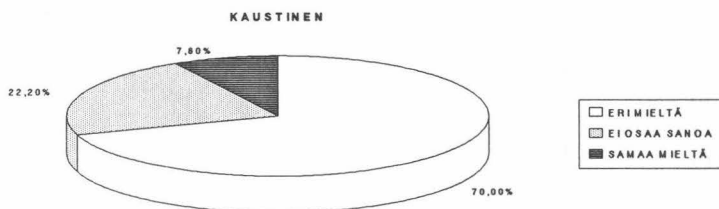
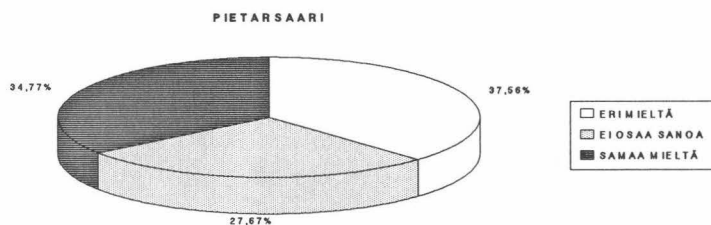
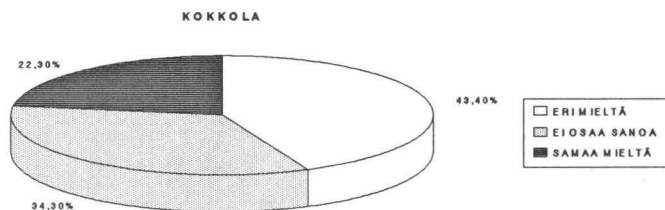
Kuvio 3.
TAIDE LAAJENTAA NÄKEMYSTÄ ELÄMÄSTÄNI.

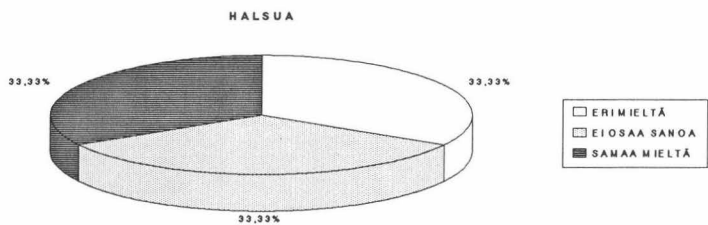
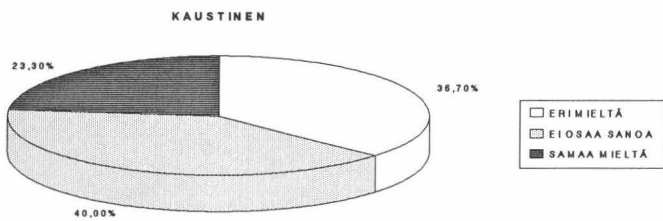
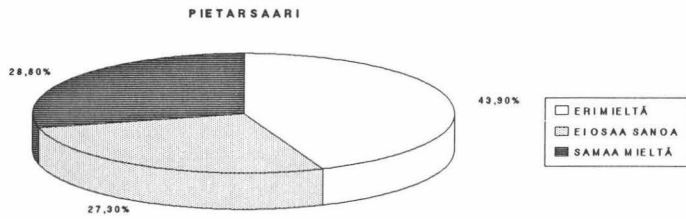
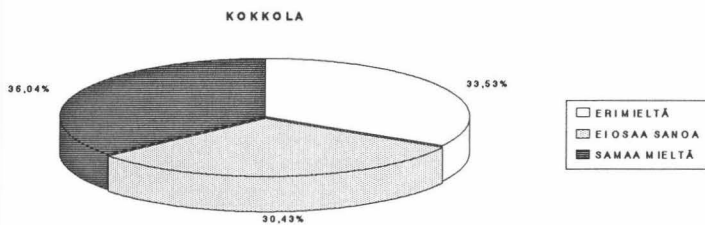
Kuvio 4.
TAIDE ON VAIN "HIENOSTOVÄEN" HARRASTUS.

Kuvio 5.
ASUINKUNTAMME TULISI PANOSTAA TAIDELAITOKSIIN
ENTISTÄ ENEMMÄN.

Kuvio 6.
ELINVOIMAINEN KULTTUURI EI RATKAISEVASTI EDISTÄ
IHMISEN JUURTUMISTA ASUINSEUDULLEEN.

Käsityksiä taiteen kietoutumisesta yksinomaan sosiaalisen eliitin elämäntapaan ja tyyleihin tiedusteltiin hieman provokatorisesti lauseella **taide on vain "hienostoväen" harrastus** (väittämä 15). Oletamus saa jyrkän kielteisen latauksen keskiarvolla **1.90** (liite 1). Taiteen eliittiluonnetta eivät hyväksyneet varsinkaan *ruotsinkieliset* (liite 2), *naiset* (liite 4), *korkeasti koulutetut* (liite 6), *ylemmät toimihenkilöt* (liite 7), *suurituloiset* (liite 8) ja *kulttuuripalvelujen suurkuluttajat* (liite 10). Väitteen karkea läpinäkyvyys näyttää siis herättäneen erityisen vastustuksen nimenomaan ylemmissä sosiaaliryhmissä.

Kuntakohtaisessa tarkastelussa havaitaan, että taiteen eliittiluonteen kielsi kokkolalaisista **74 %**, pietarsaarelaisista **80 %**, kaustislaisista **66 %** ja halsualaisista **69 %** (kuvio 4). Keskiarvojen kautta erityisesti pietarsaarelaisten keskuudessa korostui taiteen elitistisyyden kumoaminen (liite 3).

Kuntalaisille esitettiin väite (11), että **asuinkuntamme tulisi panostaa taidelaitoksiin entistä enemmän**. Koko tutkimusaineistossa vastausten keskiarvoksi muotoutui **2.61**, joka voidaan tulkita melko selkeäksi varauksellisuudeksi taidelaitoksiin lisäpanostamista kohtaan. Erityisen vastahakoisia ajatukselle lisääntyvistä kunnallisista taidepanostuksista olivat *suomenkieliset* (liite 2), *miehet* (liite 4), *niukasti kouluttautuneet* (liite 6), *maatalousyrittäjät ja muut yrittäjät* (liite 7) sekä *kulttuuripalvelujen pienkuluttajat* (liite 10). Sen sijaan taidelaitosten tuen lisäämistä jopa lievästi kannattivat *pitkälle koulutetut* ja varsinkin *kulttuuripalvelujen suurkuluttajat*.

Taidelaitoksiin kohdistuvien lisäpanostusten kannalla oli kokkolalaisista **22 %**, pietarsaarelaisista **35 %**, kaustislaisista **8 %** ja halsualaisista **8 %**. Ainoastaan pietarsaarelaiset näyttävät siis olleen verrattain myönteisiä kasvaville taidepanostuksille. (Kuvio 5 ja liite 3.)

Väitteessä 17 selvitettiin, koetaanko kulttuuri ratkaisevasti integroivana "kittinä" yksilön ja asuinseudun välillä. **Elinvoimainen kulttuuri ei ratkaisevasti edistä ihmisen juurtumista asuinseudulle** –väittämä saa latauksen (**ka = 2.96**), joka on lähellä teoreettista keskiarvoa. Kieltolauseen sisältämää ajatusta vastustivat varsinkin *ruotsinkieliset* (liite 2), *25–44 ja 65–75 -vuotiaat* (liite 5), erityisen jyrkästi *korkeasti koulutetut* (liite 6), *ylemmät toimihenkilöt* (liite 7), *suurituloiset* (liite 8), *lyhyen ajan kunnassa asuneet* (liite 9) ja *kulttuuripalvelujen*

suurkuluttajat (liite 10). Sen sijaan kulttuurin merkitystä paikallisen integraation kannalta ei koettu tärkeänä *niukasti kouluttautuneiden, maatalousyrittäjien ja muiden yrittäjien, pienituloisten ja varsinkaan kulttuuripalvelujen pienkuluttajien keskuudessa.*

Väitteen kanssa samaa mieltä oli kokkolalaisista **36 %**, pietarsaarelaisista **29 %**, kaustislaisista **23 %** ja halsualaisista **33 %**. Epävarmoja tai neutraaleja oli erityisen paljon Kaustisella. (Kuvio 6.)

5.3. Kulttuurin hyötyarvot

Kulttuurin väline- tai hyötyarvoa on kiintoisaa arvioida aikana, jolloin kulttuuri entistä enemmän huolitaan mukaan alueiden ja paikallisyhteisöjen profilointiin ja strategiointiin. Kulttuurin strategioissa ja projekteissa intressit suuntautuvat hyvinvoinnin, kilpailukyvyn, positiivisten mielikuvien ja taloudellisen selviytymisen parantamiseen. Tutkimuksessa tiedusteltiin kuntalaisten asenteita kulttuurin mahdollisista työllistävästä, matkailullisista ja imagollisista vaikutuksista. Kyselyn ajankohta oli "kriittinen", sillä se osui ensimmäisen lamavuoden loppupuolelle.

Toinen faktori on rakenteeltaan, muuttujiltaan ja latauksiltaan seuraavanlainen (liite 12):

- <i>Vilkas kulttuurielämä lisäisi paikkakuntamme puoleensavetävyyttä.</i>	+.671
- <i>Jokaisella kunnalla/kaupungilla tulisi olla jokin vetävä mainosvaltti.</i>	+.640
- <i>Kuntamme tulisi solmia entistä enemmän pohjoismaisia yhteyksiä kulttuurin alalla.</i>	+.593
- <i>Korkeatasoinen kulttuuri- ja taidetoiminta lisäisi matkailua paikkakunnallemme.</i>	+.546
- <i>Vilkas kulttuurielämä parantaisi paikka-kuntamme työllisyyttä.</i>	+.433

Näiden viiden verrattain voimakkaasti latautuneen muuttujan perusteella peruselottuvuus saa nimen **Kulttuuri hyötyarvona**. Tämä faktori muodostuu

sisällöistä, joissa painottuu positiivisilla latauksilla kulttuurin instrumentaaliset seikat, kuten paikkakunnan puoleensavetävyyden, merkkiarvon, matkailun ja työllisyyden vahvistaminen. Perusulottuvuuden harmoniaa häiritsee hieman osio, jossa on kysymys kulttuurikontakteista pohjoismaissa. Tietenkin tämäkin voidaan tulkita jotenkin instrumentaaliseksi kannanotoksi; pohjoismaisista kulttuuriyhteyksistä voi olla suomalaisille hyötyä sekä henkisesti että aineellisesti.

Kyseisellä perusulottuvuudella melko voimakkaan latauksen saa myös muuttuja *Keski-Pohjanmaata voi hyvällä syyllä luonnehtia "kansanmusiikin maakunnaksi"* (+.459), jossa korostuu maakunnan vakiintunut ja laajasti sisäistetty imagomerkki. On tietenkin mahdollista, että kansanmusiikkia merkinä ei koeta pelkkänä hyötyarvona, vaan myös keskipohjalaisten alueellista identiteettiä rakentavana ja tukevana psyykkisenä kiinnekohtana.

Taustamuuttujiin suhteutettuna faktori saa seuraavanlaisen tulkinnan:

1. kieli: Kulttuuria hyötyarvona priorisoivat suomenkielisiä ($ka = -0.06$) voimakkaammin ruotsinkieliset ($ka = 0.10$).

2. kunta: Kaupunkilaiset ja maaseutukuntalaiset erottuvat siten, että kulttuurin paikallista ja alueellista hyötyä korostetaan enemmän Kokkolassa ja Pietarsaareissa ($ka = 0.01$) kuin Kaustisella (-0.10) ja varsinkin Halsualla ($ka = -0.14$).

3. sukupuoli: Naiset ($ka = 0.05$) katsovat kulttuurilla olevan myönteisiä oheisvaikutuksia miehiä ($ka = -0.08$) enemmän.

4. ikä: Kulttuurin hyödyllisiä vaikutuksia painottavat voimakkaimmin vanhemmat ikäryhmät seuraavilla keskiarvoilla: 45–54 -vuotiaat (0.24), 55–64 -vuotiaat (0.07) ja 65–75 -vuotiaat (0.22). Nuorempien ikäryhmien keskiarvot liikkuvat ääripäiden -0.13 ja -0.18 välillä.

5. koulutus: Kulttuurin hyöty- ja merkkiarvoa korostavat voimakkaimmin korkeasti kouluttautuneiden ($ka = 0.02$) lisäksi

yllättäen erityisesti niukasti kouluttautuneet (**0.05**). Verrattain pienen painoarvon asialle antaa keskitason koulutusryhmä (**ka = -0.21**).

6. sosioekonominen asema: Kulttuuria hyötyarvoksi jäsennetään voimakkuusjärjestyksessä seuraavasti: työntekijät (**ka = 0.09**), alemmat toimihenkilöt (**ka = 0.04**), työvoimaan ja koulutukseen kuulumattomat (**ka = 0.03**) yrittäjät (**ka = 0.02**), ylemmät toimihenkilöt (**ka = 0.06**), maatalousyrittäjät (**ka = -0.15**) sekä opiskelijat ja koululaiset (**ka = -0.19**).

7. tulot: On vaikea löytää mitään suoraviivaista logiikkaa tulojen ja kulttuurin hyötyarvostuksen välisistä kytkennöistä. Toiseksi alin tuloryhmä korostaa verrattain voimakkaasti kulttuurin hyötyarvoa keskiarvolla **0.07**, kun muut tuloryhmät puolestaan saavat keskiarvoja lukemien **-0.04** ja **-0.07** väliltä.

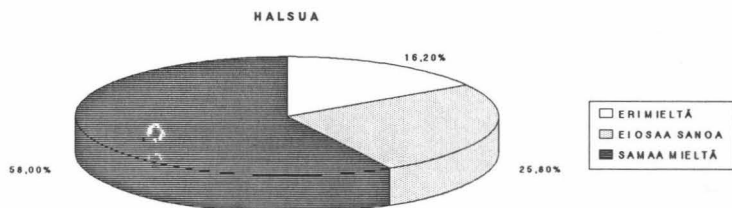
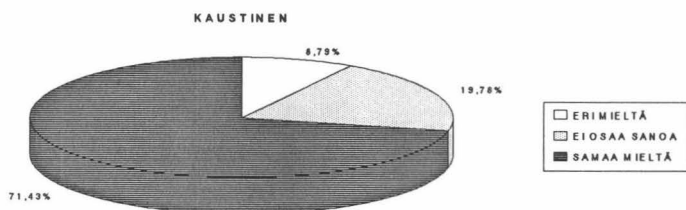
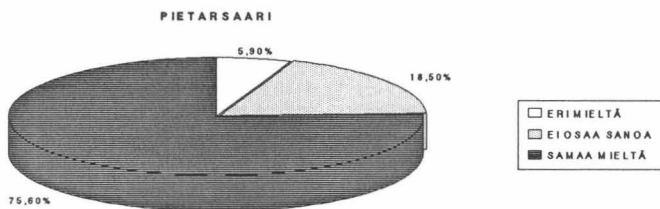
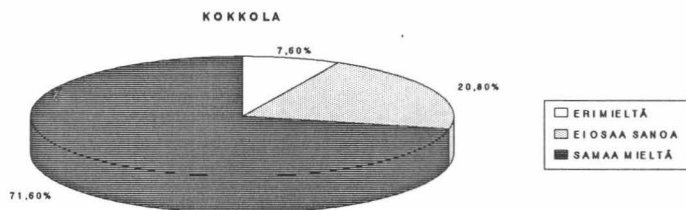
8. asumisen kesto: Kulttuurin positiivisia välinearvoja korostavat vähiten alle viisi vuotta paikkakunnalla asuneet keskiarvolla **-0.33**. Sen sijaan kulttuurin tähän puoleen suuntautuvat eniten pitkäaikaisasukkaat (**ka = 0.05**). Kunnassa 6–20 vuotta asuneet saavat keskiarvot **-0.10** ja **-0.07**.

9. kulttuuripalvelujen käyttöaktiivisuus: Kulttuuripalvelujen suurkuluttajat sijoittuvat hyötyarvostuksissaan lähelle koko aineiston 0–keskiarvoa (**ka = 0.01**). Keskikuluttajat saavat keskiarvon **-0.01** ja pienkuluttajat puolestaan arvon **-0.09**.

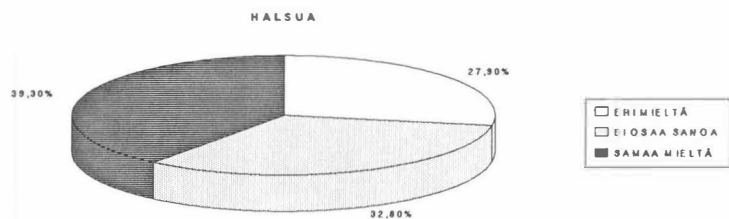
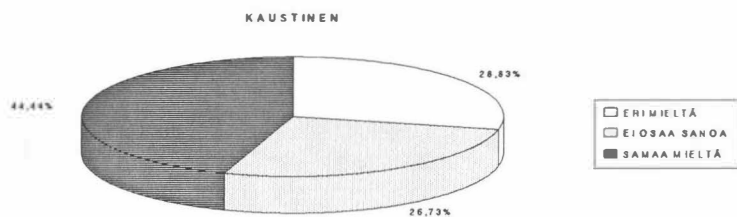
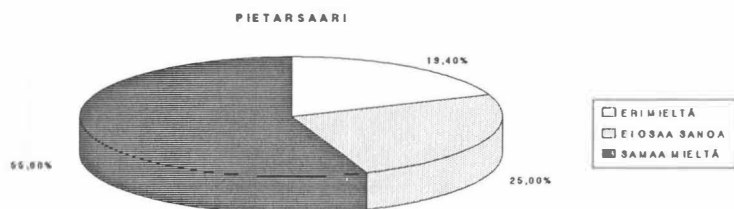
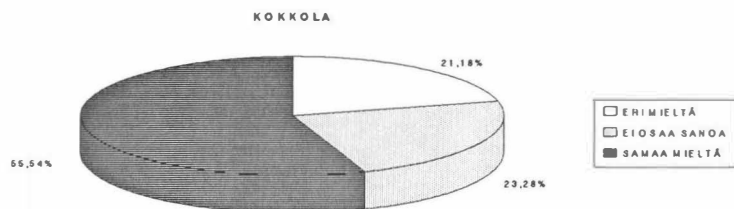
Kulttuuri hyötyarvona –faktorin osiomuuttujia tarkastellaan tarkemmin seuraavaksi. Loput arvostusvastausten graafisista kuvauksista jätetään liitteisiin 18 ja 19.

Kulttuurin imagovaikutuksia arvioitiin väittämällä (numero 26) kuntalaisille, että **vilkas kulttuurielämä lisäisi paikkakunnan puoleensavetävyyttä**. Vastaus-trendi oli selkeästi positiivinen keskiarvolla **3.98** (liite 1). Kulttuurin imagollisiin säteilyvaikutuksiin luottivat varsinkin *naiset* (liite 4), *45–54 -vuotiaat* (liite 5), *korkeasti koulutetut* (liite 6), *ylemmät toimihenkilöt* mutta myös *alemmat*

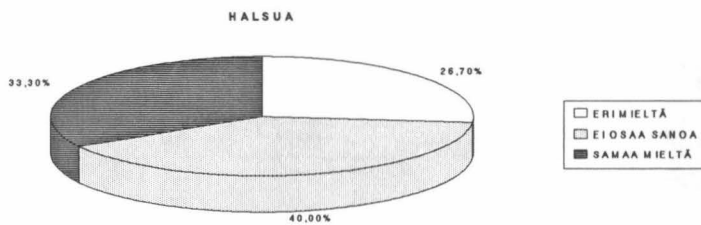
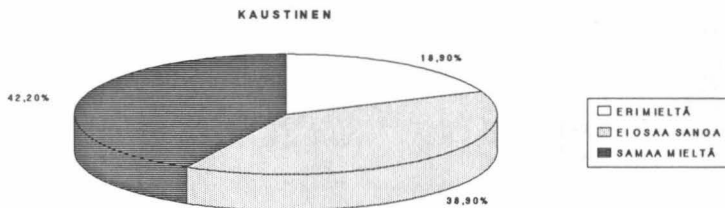
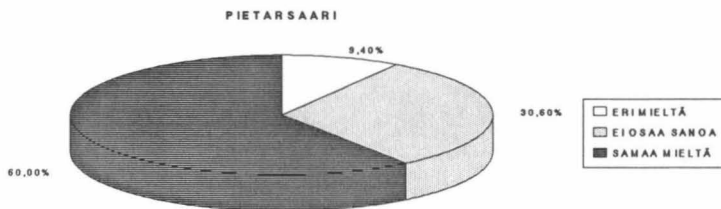
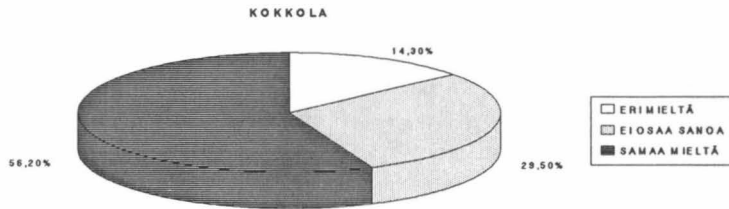
Kuvio 7.
VILKAS KULTTUURIELÄMÄ LISÄISI PAIKKAKUNTAMME
PUOLEENSAVETÄVYYTTÄ.

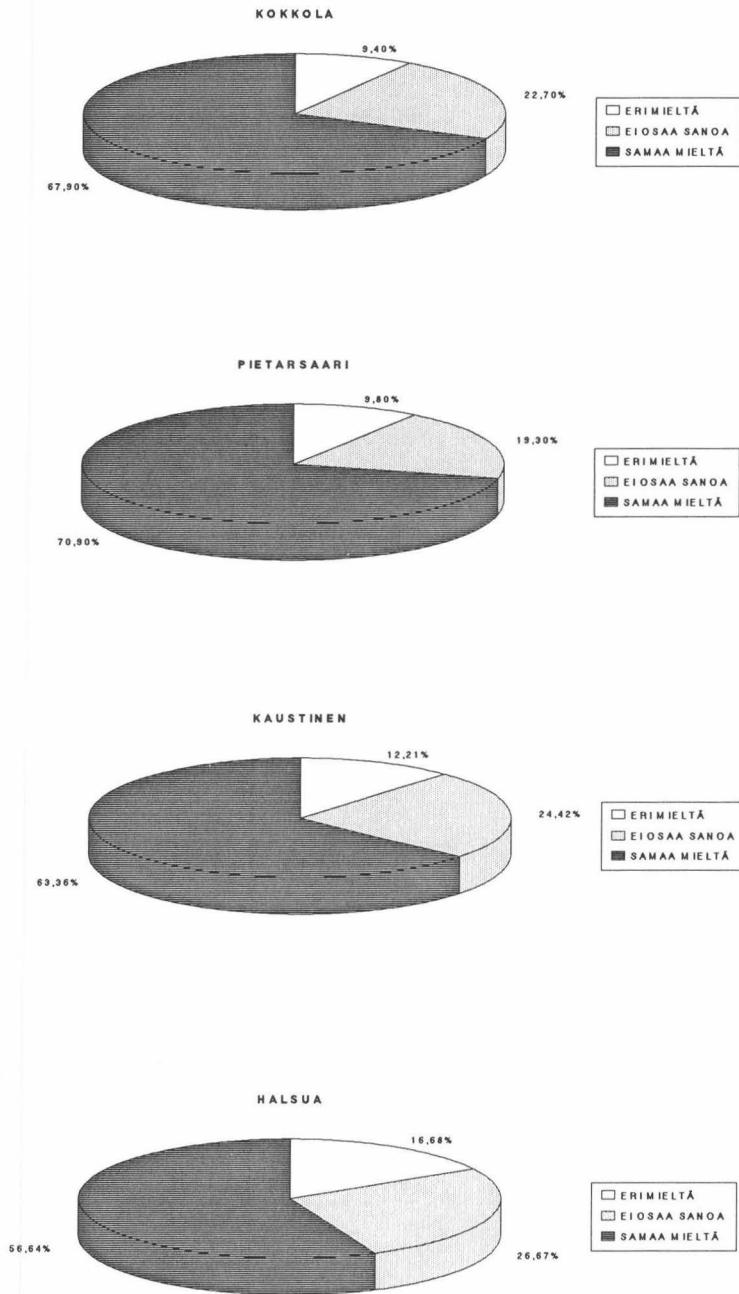
Kuvio 8.
JOKAISELLA KUNNALLA/KAUPUNGILLA TULISI OLLA JOKIN
VETÄVÄ MAINOSVALTTI, KUTEN "TAIDEKAUPUNKI KOKKOLA"
TAI "NUOREKAS NASTOLA".

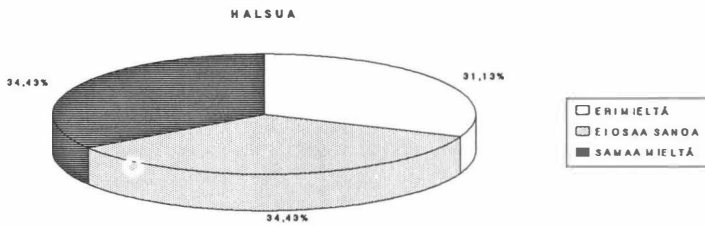
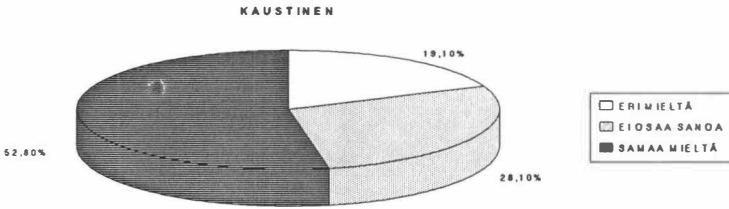
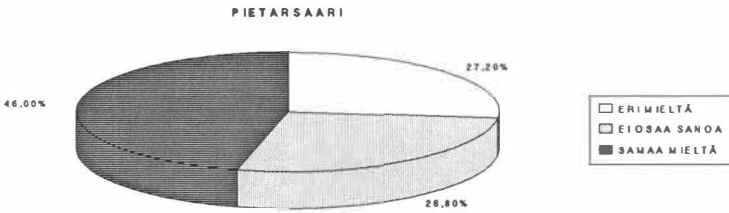
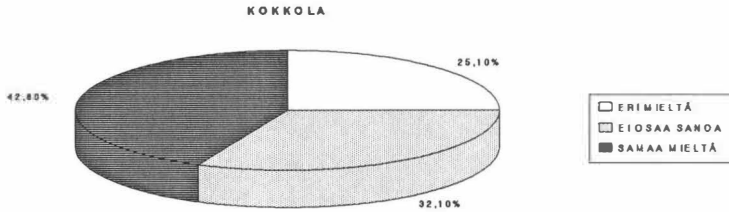
Kuvio 9.
KUNTAMME TULISI SOLMIA ENTISTÄ ENEMMÄN POHJOISMAISIA
YHTEYKSIÄ KULTTUURIN ALALLA.

Kuvio 10.
KORKEATASOINEN KULTTUURI- JA TAIDETOIMINTA LISÄISI
MATKAILUA PAIKKAKUNNALLEMME.

Kuvio 11.
VILKAS KULTTUURIELÄMÄ PARANTAISI PAIKKAKUNTAMME
TYÖLLISYYTTÄ.

toimihenkilöt ja työntekijät (liite 7) sekä erityisen painokkaasti *kulttuuripalvelujen suurkuluttajat* (liite 10). *Nuorten* imagoinnostus oli muihin ikäryhmiin verrattuna varovaisempaa (liite 5). Verrattain varauksellisia – vaikkakin positiivisia – olivat *maatalousyrittäjät*.

Pietarsaarelaiset erottautuivat siten, että sekä jakauma- että keskiarvotarkastelun kautta arvioiden he (**76 % ja ka = 4.06**) suuntautuivat myönteisimmin kulttuurin imago vaikutuksiin. Vastaavat osuudet olivat Kokkolassa **72 %**, Kaustisella **71 %** ja Halsualla **58 %**. Kokkolalaiset ja kaustislaiset suhtautuivat asiaan hyvin samantyyppisesti, mutta halsualaisten imagokäsitykset olivat muihin nähden laimeampia, joskin selvästi myönteisiä. (Kuvio 7 ja liite 3.) Kaustisen festivaaliyleisöstä peräti 88 % katsoi, että vilkas kulttuurielämä lisää paikkakunnan puoleensavetävyyttä (Cantell 1993a).

Kuntalaisilta tiedusteltiin, **tulisiko jokaisella kunnalla/kaupungilla olla jokin vetävä mainosvaltti, kuten "Taidekaupunki Kokkola" tai "Nuorekas Nastola"** (väittämä 7). Koko aineistossa arvostuslinjaus oli myönteinen (**ka = 3.46**) (liite 1). Kaupungin tai kunnan imagolliseen merkkiyttämiseen suhtautuivat erityisen positiivisesti *vanhemmat ikäryhmät* (liite 5), *niukasti kouluttautuneet* (liite 6) ja *suurituloiset* (liite 8). Verrattain kriittisiä väittämän suhteen olivat *opiskelijat ja koululaiset* (liite 7) sekä ylipäänsä *nuoret ikäryhmät* (liite 5).

Imagollista merkkiä suosi kokkolalaisista ja pietarsaarelaisista **56 %**, kaustislaisista **44 %** ja halsualaisista vain **39 %** (kuvio 8). Kaupunkilaiset olivat maaseutukuntalaisia selvästi enemmän kuntaa tai kaupunkia somistavan etiketin kannalla (liite 3).

Kansainvälisyyttä merkkiarvona tutkittaessa erityisen kiinnostava kohde on pohjoismaisuus ja pohjoismainen yhteistyö. Lause 27 **kuntamme tulisi solmia entistä enemmän pohjoismaisia yhteyksiä kulttuurin alalla** latautuu hyvin positiivisesti keskiarvolla **3.56** (liite 1). Tätä mieltä olivat varsinkin *ruotsinkieliset* (liite 2), *naiset* (liite 4), *65–75 –vuotiaat* (liite 5), *korkeasti koulutetut* (liite 6) ja *kulttuuripalvelujen suurkuluttajat* (liite 10) sekä *kaikki sosioekonomiset ryhmät paitsi maatalousyrittäjät* (liite 7). Myös *muut yrittäjät* olivat muita varauksellisempia pohjoismaisuuden suhteen.

Pohjoismaisen kulttuuriyhteistyön kannalla oli kokkolalaisista **56 %**, pietarsaarelaisista **60 %**, kaustislaisista **42 %** ja halsualaisista **33 %**. Erityisesti maaseutukuntalaisista suuri osa oli epävarmoja tai neutraaleja. (Kuvio 9.) Kaupunkilaiset – kärjessä pietarsaarelaiset – suuntautuivat maalaisia, etenkin halsualaisia, voimakkaammin pohjoismaisuuteen (liite 3).

Kuntalaisten käsityksiä kulttuurin matkailullisista vaikutuksista selvitettiin väitteellä 13. **Korkeatasoinen kulttuuri- ja taidetoiminta lisäisi matkailua paikkakunnallamme.** Koko tutkimusaineistossa väite saa voimakkaan positiivisen latauksen ($ka = 3.81$) (liite 1). Erytisen selvästi kulttuurin matkailullisia vaikutuksia painottivat *45–54 -vuotiaat* (liite 5), *korkeasti koulutetut* (liite 6), *ylemmät toimihenkilöt* (liite 7) ja *kulttuuripalvelujen suurkuluttajat* (liite 10).

Kulttuurin matkailuarvoa painotti kokkolalaisista **68 %**, pietarsaarelaisista **71 %**, kaustislaisista **63 %** ja halsualaisista **57 %** (kuvio 10). Keskiarvotarkastelussa halsualaiset olivat muihin nähden jonkin verran varauksellisempia (liite 3).

Kuntalaisille esitettiin väittämä 3 eli **vilkas kulttuurielämä parantaisi paikkakuntamme työllisyyttä.** Vastauksissa korostui lievästi myönteinen trendi ($ka = 3.19$) (liite 1). Verrattain selkeästi kulttuurin työllistävät vaikutukset nähtiin *naisten* (liite 4), *45–54 -vuotiaiden* (liite 5), *korkeasti koulutettujen* (liite 6), *toimihenkilöiden* (liite 7) ja *kulttuuripalvelujen suurkuluttajien* (liite 10) keskuudessa. Sen sijaan *maatalousyrittäjät* ja *muut yrittäjät* eivät painottaneet kulttuurin työllistäviä oheisvaikutuksia.

Kuviossa 11 nähdään, että kulttuurin työllistävien vaikutusten kannalla oli kokkolalaisista (**43 %**), pietarsaarelaisista (**46 %**) ja kaustislaisista (**53 %**). Sen sijaan tässä yhteydessä halsualaisista suuri osa oli eri mieltä tai epävarma. Myös keskiarvot osoittavat kaustislaisten myönteisyyden ja halsualaisten kielteisyyden (liite 3).

Lause (28) **Keski-Pohjanmaata voi hyvällä syyllä luonnehtia "kansanmusiikin maakunnaksi"** sisältää yrityksen antaa maakunnalle kulttuurin kautta imagollinen merkki, mikä saakin erittäin positiivisen latauksen ($ka = 4.26$) (liite 1). Voimakkaimmin tätä mieltä olivat *suomenkieliset* (liite 2),

vanhemmat ikäryhmät (liite 5), niukasti kouluttautuneet (liite 6) sekä maatalousyrittäjät, muut yrittäjät ja työntekijät (liite 7). Verrattain myönteisesti ajatukseen suhtautuivat myös paikkakunnalla pitkän ajan asuneet (liite 9). Varauksellisesti kansanmusiikki-mielikuvaan suhtautuivat opiskelijat ja koululaiset sekä ylipäänsä nuoret.

Maakunnan hahmottamisen kansanmusiikin kautta hyväksyi kokkolalaisista 85 %, pietarsaarelaisista 70 %, kaustislaisista 95 % ja halsualaisista 92 % (kuviot 20). Erityisesti maaseutukuntalaiset – kärjessä kaustislaiset – identifioivat Keski-Pohjanmaan "kansanmusiikin maakunnaksi". Pietarsaaressa oli eniten epäilijöitä. (Liite 17.)

5.4. Kulttuuri ja alueellinen integraatio

Tässä luvussa käsitellään kulttuuria sosio-spatiaalisen tilan osatekijänä. Huomion kohteena on kulttuurin "saumausluonne" paikallisuuteen, alueellisuuteen ja kansainvälisyyteen. Kolmas faktori koostuu muun muassa seuraavista muuttujista (liite 12):

- Haluan olla mieluummin "keskipohjalainen" kuin "eurooppalainen".	- .695
- Euroopan yhdentymisen voisi rikastuttaa paikkakuntamme omaa kulttuuria.	+ .580
- Kansainvälinen kulttuuri on kiinnostavampaa kuin paikallinen kulttuuri.	+ .559
- Paikallisen kulttuurimme tulee suojata itseään kansainvälisiltä vaikutteilta.	- .476
- Rakastan nykyistä asuinseutuani.	- .459

Muuttujarykelmälle annetaan nimi **kulttuuri kansainvälistymisenä**. Faktori rakentuu ulottuvuuksista, joissa painottuu eurooppalaisuuden ja kansainvälisyyden näkökulmat paikallisuuden ja "keskipohjalaisuuden" sijasta. Tälle perusulottuvuudelle sijoittuvat myös arvostusväittämät *ammattitaide on kiinnostavampaa kuin harrastajataide* (lataus +.367) ja *"keskipohjalaista" kulttuuria ei ole olemassa* (lataus +.364). Varsinkin jälkimmäinen lause

positiivisine latauksineen vahvistaa faktorin sisällöllistä suuntausta maakunnallisuudesta pois päin.

Taustamuuttujittain tarkasteltuna kansainvälisyys-ulottuvuus strukturoituu seuraavalla tavalla:

- 1. kieli:** Kulttuurin yhteyttä kansainvälistymiseen painotetaan erityisesti ruotsinkielisten keskuudessa ($ka = 0.12$). Suomenkielisten keskiarvo on -0.12 .
- 2. kunta:** Kansainvälistymistendenssi hyväksytään verrattain voimakkaasti Pietarsaareissa ($ka = 0.24$). Suhteellisen kielteisesti aiheeseen suhtautuvat kokkolalaiset ($ka = -0.02$) mutta erityisesti kaustislaiset ($ka = -0.57$) ja halsualaiset ($ka = -0.58$). Kääntäen voidaan todeta, että maaseutukuntalaiset sitoutuvat selkeimmin maakuntaan ja paikallisyhteisöön.
- 3. sukupuoli:** Miehet ($ka = 0.01$) orientoituvat kansainvälisyyteen naisia ($ka = -0.10$) voimakkaammin.
- 4. ikä:** Myönteinen asenne kansainvälisyyttä kohtaan on verrattain leimallista nuorille ikäryhmille seuraavin keskiarvoin: 15–24 –vuotiaat (0.43) ja 25–34 –vuotiaat (0.15). Lintukoto-ajattelu puolestaan on vahvinta yli 45 –vuotiaiden keskuudessa (keskiarvot -0.23 tai yli).
- 5. koulutus:** Kuntalaisten kansainvälistymisorientaatio on sitä voimakkaampi mitä enemmän koulutusta heillä on. Keskiarvo on koulutuksen perustasolla -0.17 , keskitasolla 0.18 ja korkeatasolla 0.26 . Paikallisyhteisöllisyys ja alueellisuus korostuvat suhteellisesti eniten niukasti kouluttautuneiden keskuudessa.
- 6. sosioekonominen asema:** Kansainvälisyyttä painotetaan verrattain selvästi koululaisten ja opiskelijoiden ($ka = 0.44$) sekä ylempien ($ka = 0.10$) ja alemmien ($ka = 0.09$) toimihenkilöiden

ryhmissä. Kotiseutu puolestaan korostuu työvoiman ulkopuolella olevien ($ka = -0.16$), työntekijöiden ($ka = -0.17$), yrittäjien ($ka = -0.19$) ja erityisesti maaseutuyrittäjien (-0.84) keskuudessa.

7. tulot: Ylimpään tuloryhmään kuuluvat suuntautuvat selkeimmin kansainvälisyyteen ($ka = 0.15$). Muut tuloryhmät ovat O-keskiarvon alapuolella.

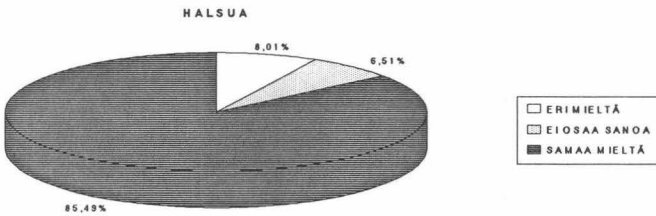
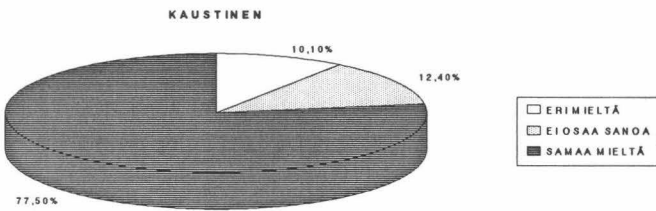
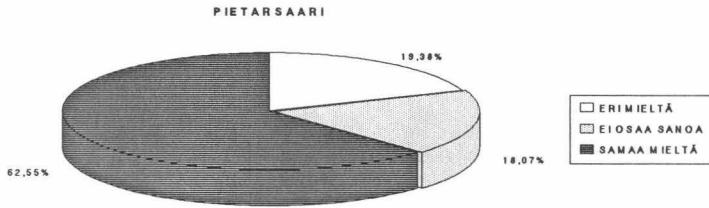
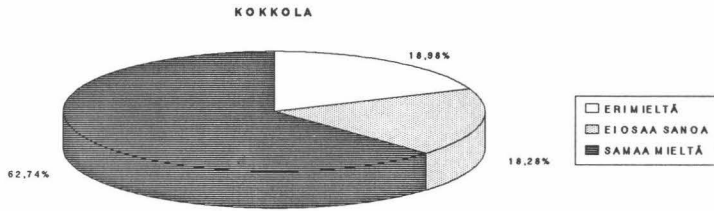
8. asumisen kesto: Asumisen keston yhteys lintukoto-asenteeseen muotoutuu niin että lähialue on sitä tärkeämpi mitä pitempään on asunut paikkakunnalla. Kansainvälisyys-faktorilla keskiarvot ovat seuraavat: yli 20 vuotta/koko elämä (-0.14), 11–20 vuotta (0.03), 6–10 vuotta (0.09) ja 0–5 vuotta (0.33).

9. kulttuuripalvelujen käyttöaktiivisuus: Kansainvälistyminen on sitä tärkeämpää mitä enemmän on käyttänyt kulttuuripalveluja. Keskiarvo on pienkuluttajilla -0.15 , keskikuluttajilla -0.05 ja suurkanaluttajilla 0.13 .

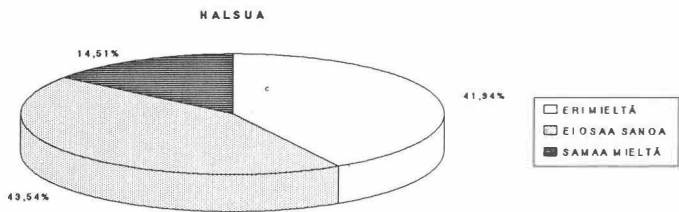
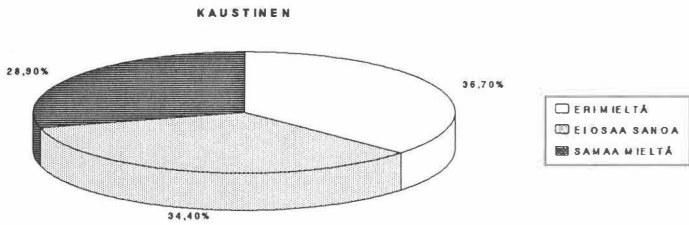
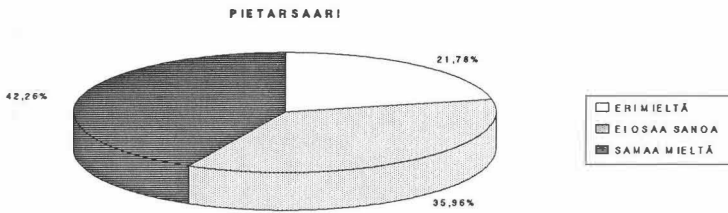
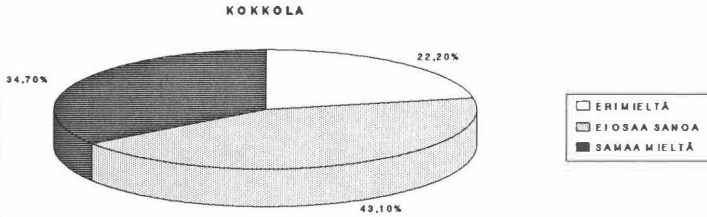
Kulttuuri kansainvälistymisenä –perusulottuvuudella yksittäiset arvostuslauseet saavat kuntalaisten ja muiden ryhmien keskuudessa seuraavanlaisia arvotuksia. Kuntakohtaisia kuvioita on esitetty myös liitteissä 20 ja 21.

Kuntalaiset asetettiin varsin vaikeaan valintatilanteeseen "joko-tai" –lauseen (23) haluan olla mieluummin "keskipohjalainen" kuin "eurooppalainen" kautta. Mahdollisesti "sekä-että" –tapaukset hakeutuivat arviointiskaalan keskelle. Vastaukset suuntautuivat selvästi "samaa mieltä" –ulottuvuudelle keskiarvolla **3.90** (liite 1). "Keskipohjalaisuus" asetettiin "eurooppalaisuuden" edelle varsinkin *vanhempien ikäryhmien* (liite 5), *niukasti kouluttautuneiden* (liite 6), *maatalousyrittäjien, yrittäjien ja työntekijöiden* (liite 7), *paikkakunnalla yli 20 vuotta tai koko elämänsä asuneiden* (liite 9) ja *kulttuuripalvelujen pienkuluttajien* (liite 10) keskuudessa. Sekä *suomen-* että *ruotsinkieliset* suhtautuivat asiaan samalla positiivisella intensiteetillä (liite 2). *Opiskelijat* ja *koululaiset* sekä ylipäänsä *nuoret* eivät painottaneet "keskipohjalaisuutta" siinä määrin kuin muut.

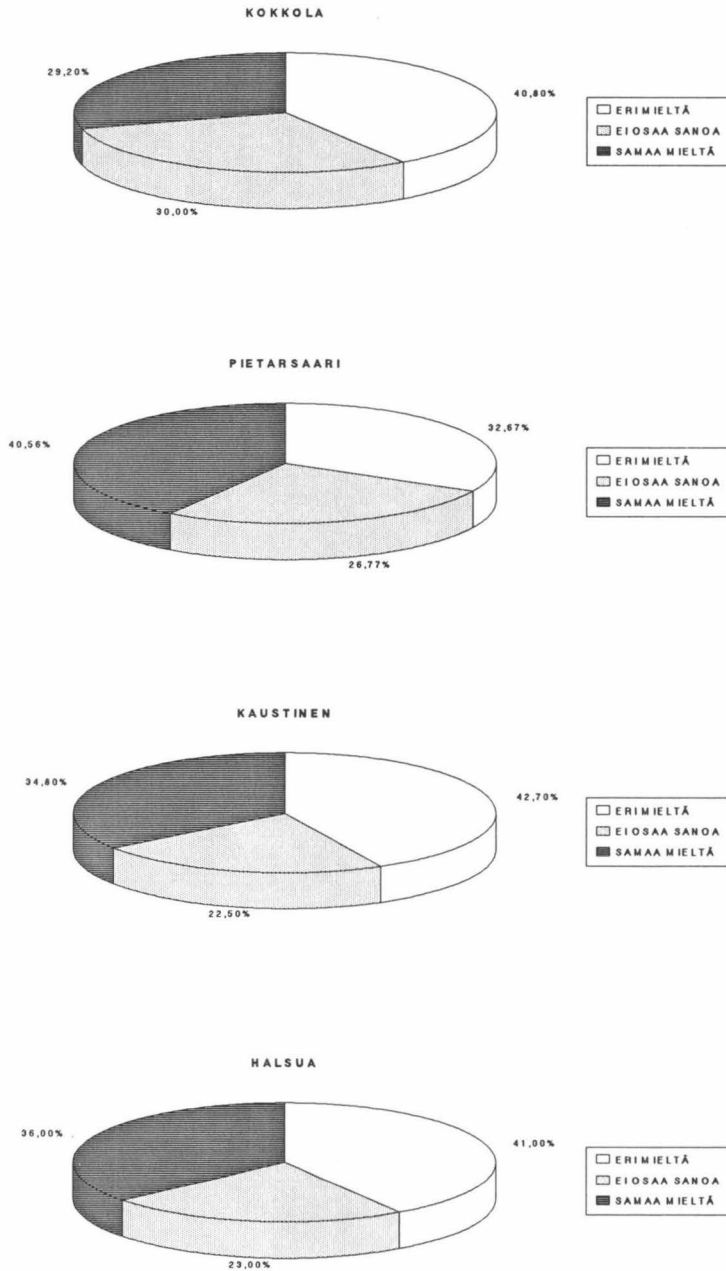
Kuvio 12.
HALUAN OLLA MIELUUMMIN "KESKIPOHJALAINEN"
KUIN "EUROOPPALAINEN".

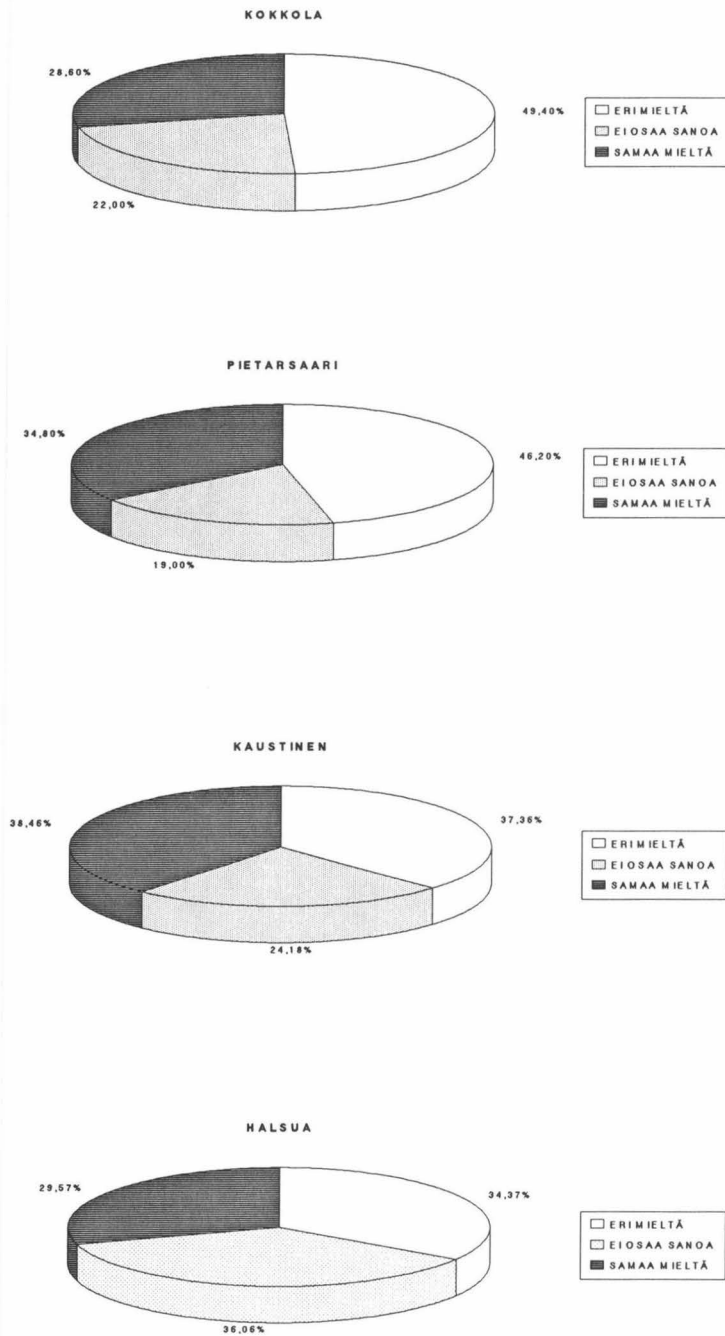
Kuvio 13.
EUROOPAN YHDENTYMINEN VOISI RIKASTUTTAA
PAIKKAKUNTAMME OMAA KULTTUURIA.

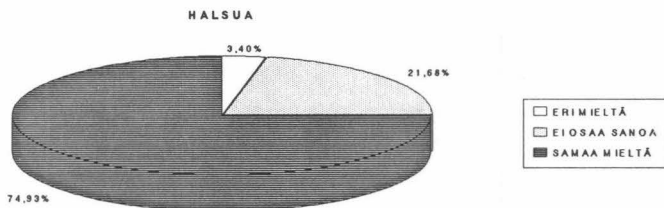
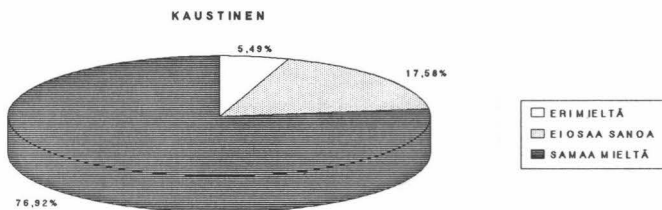
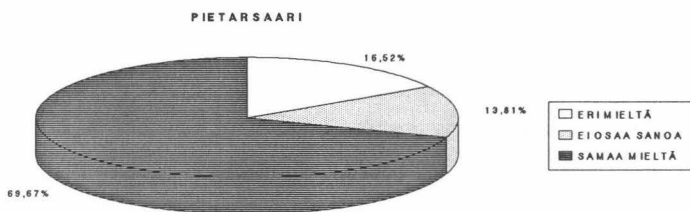
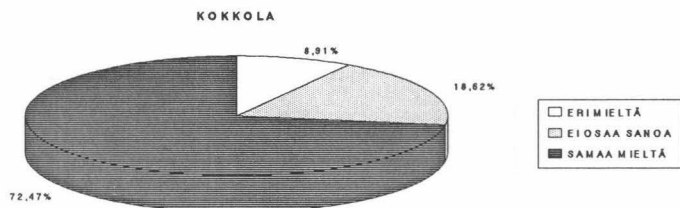
Kuvio 14.
KANSAINVÄLINEN KULTTUURI ON KIINNOSTAVAMPAA
KUIN PAIKALLINEN KULTTUURIMME.

Kuvio 15.
PAIKALLISEN KULTTUURIMME TULEE SUOJATA ITSEÄÄN
KANSAINVÄLISILTÄ VAIKUTTEILTA.

Kuvio 16.
RAKASTAN NYKYISTÄ ASUINSEUTUANI.

"Keskipohtalaisuutta" priorisoi kokkolalaisista ja pietarsaarelaisista **63 %**, kaustislaisista **78 %** ja halsualaisista **86 %**. **Lähes viidennes** kaupunkilaisista suosi "eurooppalaisuutta" (kuvio 12). Maaseutukuntalaiset ankkuroituivat kaupunkilaisia enemmän maakunnalliseen tilaan ja henkeen (liite 3).

Alueen ja paikallisyhteisön huokoisuutta kansainvälisyydelle arvioitiin myös lauseella (20) **Euroopan yhdyntyminen voisi rikastuttaa paikkakuntamme omaa kulttuuria**. Ajatusta linjattiin keskiarvolla **3.11** (liite 1). Tätä mieltä olivat varsinkin *ruotsinkieliset* (liite 2), *nuoret ikäryhmät* (liite 5), *korkeasti koulutetut* (liite 6), *toimihenkilöt* sekä *opiskelijat* ja *koululaiset* (liite 7), *suurituloiset* (liite 8) ja *kulttuuripalvelujen suurkuluttajat* (liite 10). Jyrkän kielteisesti asiaan suhtautuivat *maatalousyrittäjät* ja myös *kulttuuripalvelujen pienkuluttajat*.

Myönteisimmin asiaan suhtautuivat pietarsaarelaiset (**42 %**) ja kokkolalaiset (**35 %**). Maaseutukuntalaiset – varsinkin halsualaiset – olivat varsin kriittisiä. Kaikissa tutkimuskunnissa epävarmojen tai neutraalien osuus oli suuri, mikä selittää osittain keskiarvon osoittaman lievän positiivisuuden koko aineistossa. (Kuvio 13 ja liite 3.)

Asennetta kansainvälistymiseen arvioitiin myös väittämällä (10), että **kansainvälinen kulttuuri on kiinnostavampaa kuin paikallinen kulttuurimme**. Ajatus sai lievästi negatiivisen latauksen ($ka = 2.94$) (liite 1). Kansainvälistä kulttuuria priorisoivat kuitenkin *opiskelijat* ja *koululaiset* (liite 7) sekä ylipäänsä *nuoret* (liite 5) ja lievästi erottautuen *kulttuuripalvelujen pienkuluttajat* (liite 10). Varsinkin *maatalousyrittäjät* ja *ylemmät toimihenkilöt* olivat verrattain haluttomia asettamaan kansainvälistä kulttuuria paikallisuuden edelle. On mahdollista, että "kansainvälinen kulttuuri" oli tässä yhteydessä ymmärretty nimenomaan ulkomaisena kulttuuriteollisuutena, kuten taivaskanavat, television sarjaelokuvat, videoelokuvat sekä pop- ja rockidolit.

Enemmän kansainvälisestä kuin paikallisesta kulttuurista oli kiinnostunut kokkolalaisista **29 %**, pietarsaarelaisista **41 %**, kaustislaisista **35 %** ja halsualaisista **36 %** (kuvio 14). Myös keskiarvotarkastelussa pietarsaarelaiset erottautuvat lievällä kansainvälisyysmyönteisyydellä (liite 3).

Halusivatko kuntalaiset vaalia oman kulttuurinsa "puhtautta" ja "itsenäisyyttä"? Väittämä 5 on **paikallisen kulttuurimme tulee suojata itseään kansainvälisiltä vaikutteilta**. Näin jyrkkä separatismi sai koko aineistossa kielteisen latauksen (**ka = 2.78**) (liite 1), varsinkin *nuorten* (liite 5), *keski- ja korkeatason koulutuksen suorittaneiden* (liite 6), *kulttuuripalvelujen keski- ja suurkuluttajien* (liite 10) sekä *kaikkien sosioekonomisten ryhmien paitsi maatalousyrittäjien ja yrittäjien* (liite 7) keskuudessa. Esimerkiksi *kulttuuripalvelujen pienkuluttajat* halusivat muita enemmän suojautua kansainvälisiltä vaikutteilta.

Kulttuurista suojautumista suosi kokkolalaisista **29 %**, pietarsaarelaisista **35 %**, kaustislaisista **39 %** ja halsualaisista **30 %**. Halsualla oli erityisen paljon (**36 %**) epävarmoja tai neutraaleja. (Kuvio 15.) Kaustislaiset olivat muita jonkin verran suojautumishaluisempia (**ka = 3.02**) (liite 3).

Hieman paatoksellinen väittämä (29) **rakastan nykyistä asuinseutuani** sai hyvin voimakkaan positiivisen painoarvon (**ka = 4.01**) (liite 1). Ajatukseen erityisen myönteisesti suhtautuivat *ruotsinkieliset* (liite 2), *65–75 –vuotiaat* (liite 5), *niukasti koulutetut* (liite 6), *maatalousyrittäjät* (liite 7) ja *yli 20 vuotta tai koko elämänsä paikkakunnalla asuneet* (liite 9). Esimerkiksi *nuoret ikäryhmät, ylemmät toimihenkilöt, suurituloiset* (liite 8) ja *kulttuuripalvelujen suurkuluttajat* (liite 10) suhtautuivat kotiseuturakkauteen muita varauksellisemmin.

Asuinseutuaan ilmoitti rakastavansa kokkolalaisista **73 %**, pietarsaarelaisista **70 %**, kaustislaisista **77 %** ja halsualaisista **75 %**. Pietarsaaressa verrattain suuri osuus (**17 %**) oli väittämän kanssa eri mieltä. (Kuvio 16.) Maaseutukuntalaiset näyttävät olleen kaupunkilaisia jonkin verran enemmän kiintyneitä paikallisyhteisönsä (liite 3).

Väittämä 12 **"keskipohjalaista kulttuuria" ei ole olemassa** muotoiltiin tahallisen kärkeväksi. Koko aineistossa ajatukseen suhtauduttiin hyvin kriittisesti keskiarvolla **2.12** (liite 1). "Keskipohjalaisen kulttuurin" olemassaoloa puolustivat vahvimmin *suomenkieliset* (liite 2), *maatalousyrittäjät* (liite 7) ja *kulttuuripalvelujen suurkuluttajat* (liite 10). *Ruotsinkieliset* eivät mieltäneet samassa määrin kulttuurin painoarvoa "keskipohjalaisuuden" kautta, kuten eivät *suurituloisetkaan* (liite 8).

Ajatusta "keskipohjalaisen kulttuurin" olemattomuudesta ei hyväksynyt kokkolalaisista 67 %, pietarsaalaisista 53 %, kaustislaisista 85 % ja halsualaisista 71 % (liite 20). Keskipohjalainen identiteetti korostui dramaattisesti maaseutukunnissa, erityisesti Kaustisella. Pietarsaarelaisten maakuntahenki oli muita lievempää. (Liite 3.)

5.5. Kulttuurin toimintaperiaatteet

Kuntalaisten ja eri väestöryhmien arvostuksia kulttuurin toimintaperiaatteista selvitettiin yhtäältä markkinavoimia ja toisaalta implisiittisesti julkista rahoitusta kuvaavilla painopisteväittämällä. Tarkoituksena oli myös selvittää, miten kuntalaiset suhtautuvat taiteen/kulttuurin sisällön ja rahoitusmuodon väliseen problematiikkaan. Tässä **Kulttuuri hyvinvointipalveluna** –faktoriksi nimetty perusulottuvuus voidaan ajatella rakentuvan pitkälle "modernin projektin" kertomukselle: kulttuuri on yhteistä hyvää, ja se on osa julkista palvelusektoria ja suhteellisen riippumaton markkinamekanismeista. Faktorin rakenne on seuraava (liite 12):

- <i>Kulttuuritapahtumien tulisi olla suurta bisnestä.</i>	- .646
- <i>Taiteen ei pidä sopeutua kaupalliseen ajatteluun.</i>	+ .627
- <i>Kunnalliset kulttuuripalvelumme (esim. kirjasto) tulisi yksityistää kaupallisiksi yritysiksi.</i>	- .507
- <i>Kulttuuritapahtumien taloudellinen onnistuminen tulisi turvata riittävän korkeilla lippumaksuilla.</i>	- .486
- <i>Jos pankit ja yritykset ottaisivat päävastuun kulttuurin rahoittamisesta, se yksipuolistaisi huolestuttavasti kulttuuritapahtumien ohjelmistoa.</i>	+ .324

Näiden muuttujien ja latausten perusteella voidaan todeta, että faktorin sisältö muotoutuu kriittisyydeksi kulttuurin bisnesluonnetta kohtaan. Taiteen tulee olla kaupallisesta ajattelusta riippumatonta. Kulttuuripalvelujen privatisoimista ei hyväksytä. Tässä esimerkkinä on mainittu kirjasto – vakiintunut julkinen peruspalvelu Suomessa. Arvostuskuva saattaisi kuitenkin olla toisenlainen, jos esimerkkinä olisi mainittu vaikkapa teatteri. Tällä faktorilla myöskin lippujen

markkinahinnoittelu saa kielteisen latauksen. Yksityiseen sponsorointiin suhtaudutaan varauksellisesti ainakin mahdollisten kulttuurin ohjelmapolitiittisten muutosten vuoksi. Kyseiselle faktorille asettuu myös muuttuja *kuntamme kulttuuria suunniteltaessa pitäisi ottaa kuntalaisten mielipiteet paremmin huomioon* (+.319).

1. kieli: Kulttuuria hyvinvointipalveluna arvostavat ruotsinkielisiä (**ka** = **-0.14**) voimakkaammin suomenkieliset (**ka** = **0.07**).

2. kunta: Pietarsaarelaiset erottautuvat muista kuntalaisista kulttuurin hyvinvointiorientaatiollaan (**ka** = **0.09**). Kokkolalaiset (**ka** = **-0.02**) ovat lähellä koko aineiston keskiarvoa. Kaustislaiset saavat keskiarvon **-0.04**. Halsualaiset suuntautuvat voimakkaimmin markkinahenkiseen kulttuuripolitiikkaan (**ka** = **-0.13**).

3. sukupuoli: Naiset (**ka** = **0.10**) karttavat kulttuurin markkina-periaatteita miehiä (**ka** = **-0.09**) enemmän.

4. ikä: Kulttuurin hyvinvointiprojektia puolustavat voimakkaimmin nuoret ja keski-ikäiset (keskiarvot vaihtelevat lukemien **0.01** ja **0.11** välillä, jälkimmäinen ikäryhmässä 15–24 -vuotiaat). Markkinaperiaatteisiin puolestaan orientoituvat verrattain voimakkaasti 65–75 -vuotiaat (**ka** = **-0.34**) mutta myös 55–64-vuotiaat (**ka** = **-0.10**).

5. koulutus: Kulttuurin hyvinvointimallia priorisoivat korkean tason koulutuksen saaneet (**ka** = **0.04**) ja niukasti kouluttautuneet (**ka** = **0.02**). Koulutuksen keskitasoryhmä saa markkinasuuntautumista osoittavan keskiarvon **-0.05**.

6. sosioekonominen asema: Kulttuurin markkinahenkisyyttä korostavat selkeimmin yrittäjät (**ka** = **-0.51**) ja maatalousyrittäjät (**ka** = **-0.43**). Työntekijät (**ka** = **0**) asemoituvat faktoripistemäärien keskiarvoon. Sen sijaan markkinamekanismien soveltamista kulttuuriin karttavat voimakkaimmin opiskelijat ja koululaiset (**ka** = **0.21**) ja toimihenkilöt (**ka** = **0.05 – 0.09**).

7. tulot: Kaksi alinta tuloryhmää sijoittuvat faktorilla lähelle kokot aineiston keskiarvoa. Kulttuurin hyvinvointimalliin selkeimmin kiinnittyi toiseksi suurin tuloryhmä (**ka = 0.12**). Suurin tuloryhmä osoittautuu markkinahenkisimmäksi (**ka = -0.18**).

8. asumisen kesto: Paikkakunnalla vähän aikaa asuneet hyväksyvät selkeimmin kulttuurin *businesslike attitude* -näkökulman (**ka = -0.07**). Sen sijaan 6–10 vuotta paikkakunnalla asuneet puolustavat verrattain vahvasti hyvinvointimallia (**ka = 0.17**). Tätä kauemmin asuneet sijoittuvat lähelle koko aineiston keskiarvoa.

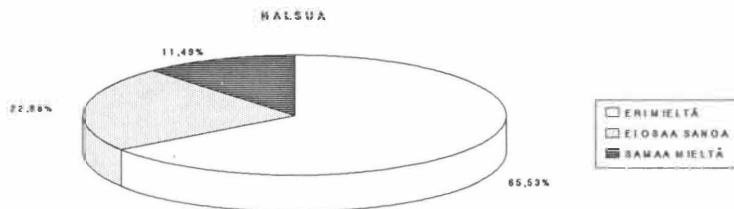
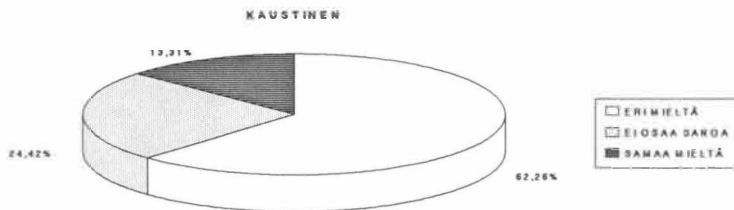
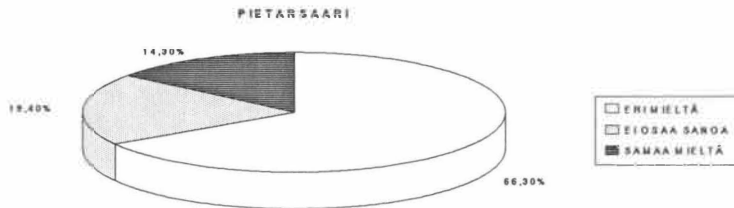
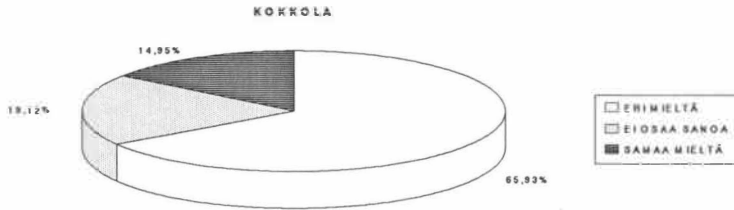
9. kulttuuripalvelujen käyttö: Kulttuuripalvelujen käyttöaktiivisuus erottelee hyvin selvästi kulttuurin toimintaperiaatteita jäsentävät mielipiteet. Kulttuuripalvelujen pienkuluttajat ovat markkinahenkisimpiä keskiarvolla **-0.09** kun taas keskikuluttajat sijoittuvat lähelle keskiarvotasoa (**ka = 0.01**). Kulttuuripalvelujen suurkanaluttajat puolustavat voimakkaimmin kulttuurin hyvinvointijärjestelmää (**ka = 0.09**).

Kulttuuri hyvinvointipalveluna -faktorin muuttujien yksityiskohtaisempit tarkastelu esitetään seuraavaksi.

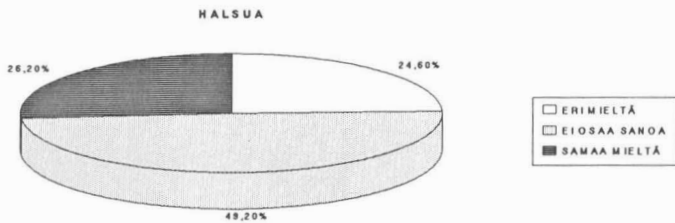
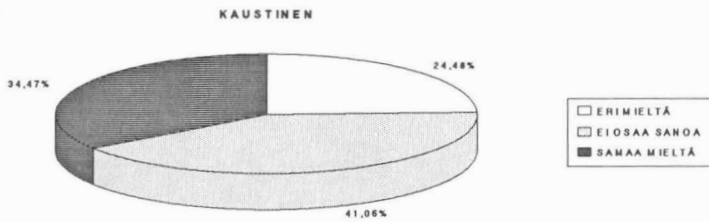
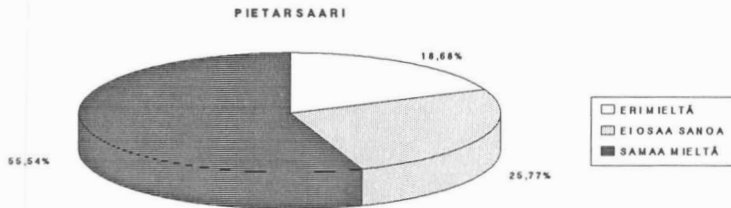
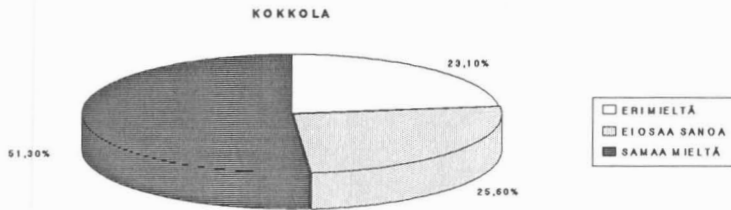
Kulttuurin toivottavaa tai epätoivottavaa perusuonnetta kuvaa väittämä 21. **Kulttuuritapahtumien tulisi olla suurta bisnestä.** Väitteen luomaan todellisuuteen suhtauduttiin jyrkän kielteisesti keskiarvolla **2.11** (liite 1). Kielteisyyden suunnassa olivat erityisesti *suomenkieliset* (liite 2), *naiset* (liite 4), *keski-ikäiset* (liite 5) ja *ylemmät toimihenkilöt* (liite 7). *Maatalousyrittäjät* ja *muut yrittäjät* suhtautuivat muita sosioekonomisia ryhmiä vähemmän kielteisesti kulttuurin bisnesluonteeseen.

Kuntakohtaisessa tarkastelussa (kuviot 17) havaitaan, että **62–63 %** kuntalaisista ei halunnut kulttuuritapahtumiin valtavaa markkinahumua. Arvostusten keskiarvot eivät poikkea merkittävästi kunnissa (liite 3). Cantell (1993a) esitti Kaustisen festivaaliyleisölle väittämän, että "kulttuuritapahtumat ovat suurta bisnestä". Yleisöstä oli eri mieltä 31 % ja samaa mieltä 38 %.

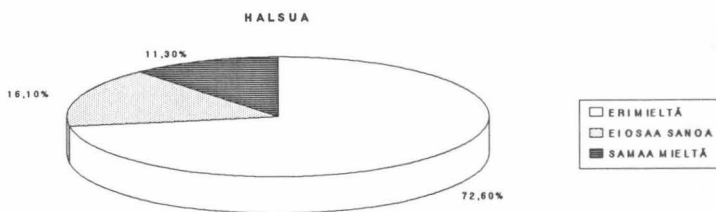
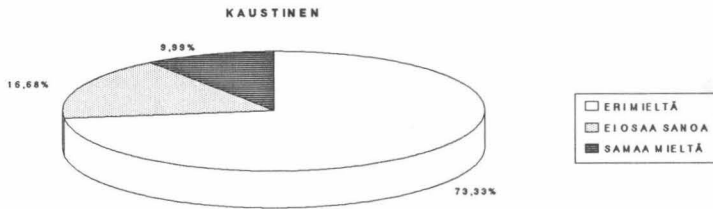
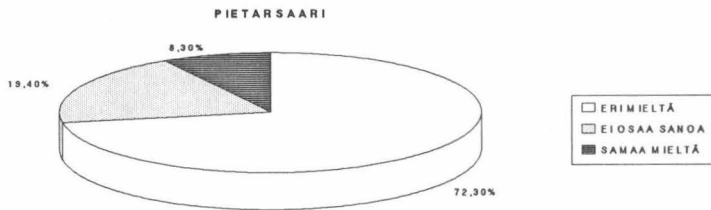
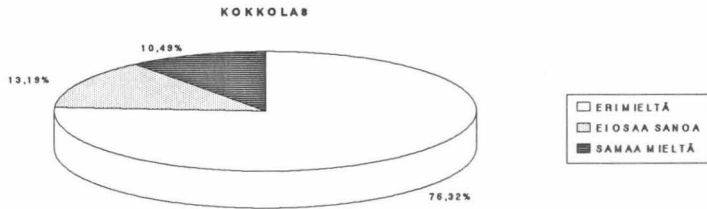
Kuvio 17.
KULTTUURITAPAHTUMIEN TULISI OLLA
SUURTA BISNESTÄ.

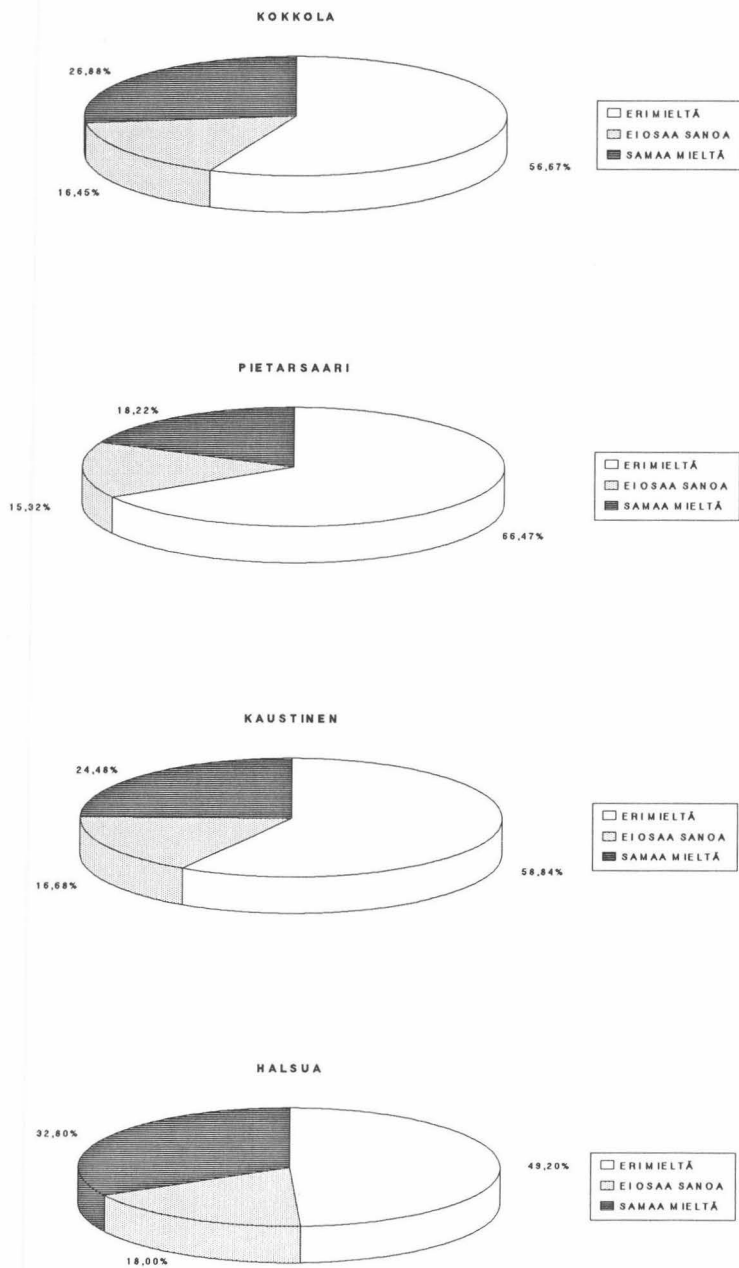
Kuvio 18.
TAITEEN EI PIDÄ SOPEUTUA KAUPALLISEEN
AJATTELUUN.

Kuvio 19.
KUNNALLISET KULTTUURIPALVELUMME (ESIM. KIRJASTO)
TULISI YKSITYISTÄÄ KAUPALLISIKSI YRITYKSIKSI.

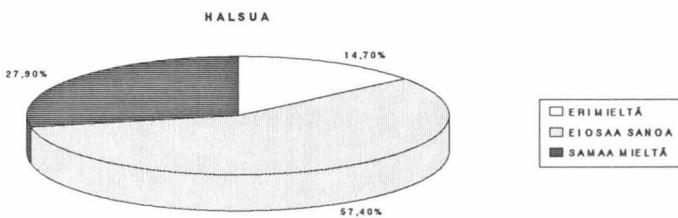
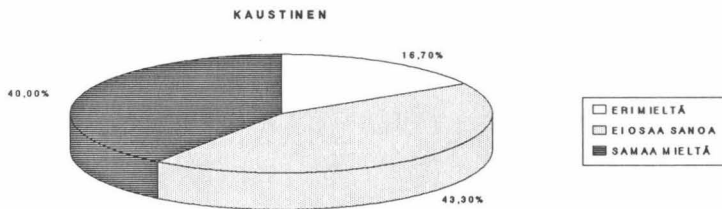
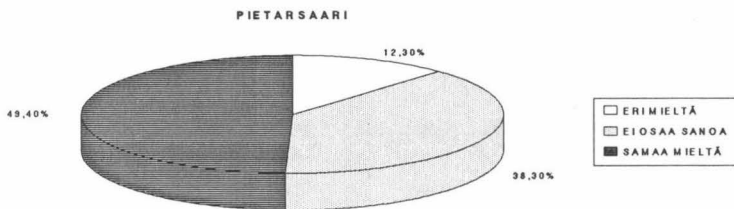
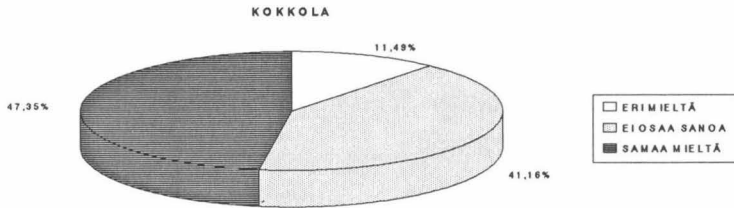

Kuvio 20.
KULTTUURITAPAHTUMIEN TALOUDELLINEN ONNISTUMINEN
TULISI TURVATA RIITTÄVÄN KORKEILLA LIPPUMAKSUILLA.

Kuvio 21.

JOS PANKIT JA YRITYKSET OTTAISIVAT PÄÄVASTUUN KULTTUURIN RAHOITTAMISESTA, SE YKSIPUOLISTAISI HUOLESTUTTAVASTI KULTTUURITAPAHTUMIEN OHJELMISTOA.

Käsityksiä taiteen sisällöllisestä muokkautumisesta markkinaperiaatteen suuntaisesti tarkastellaan väittämän 18 kautta: **Taiteen ei pidä sopeutua kaupalliseen ajatteluun.** Koko tutkimuaineistossa suuntauduttiin selvästi taiteen kaupallistumista vastaan (**ka = 3.48**) (liite 1). Taiteen markkinaluonnetta vastustivat varsinkin *naiset* (liite 4) ja lievästi erottautuen *kulttuuripalvelujen keski- ja suurkuluttajat* (liite 10). Vaikka muilla taustatekijöillä ei näytä olevan yhteyttä po. arvostusväittämään, taiteen markkinavastaisuus oli verrattain lievää *maatalousyrittäjien* ja *muiden yrittäjien* keskuudessa.

Kuviossa 18 havaitaan kuntakohtaisesti, että taiteen kaupallistumista vastusti kokkolalaisista **51 %** ja pietarsaarelaisista **56 %**. Maaseutukunnissa, varsinkin Halsualla, vastustus oli selvästi lievempää. Kaustisella ja Halsualla suurin joukko oli asian suhteen epävarma tai neutraali. Vastauksissa korkeimman keskiarvon (**3.62**) saivat pietarsaarelaiset ja alhaisimman keskiarvon (**3.15**) puolestaan halsualaiset (liite 3).

Kunnalliset kulttuuripalvelumme (esim. kirjasto) tulisi yksityistää kaupallisiksi yrityksiksi on väittämä numero 8. Tähän ajatukseen koko tutkimusaineistossa suuntauduttiin jyrkän kielteisesti (**ka = 1.80**) (liite 1). Kulttuuripalvelujen privatisoimista vastustivat varsinkin *suomenkieliset* (liite 2), *naiset* (liite 4), *toimihenkilöt*, *työntekijät* sekä *opiskelijat* ja *koululaiset* (liite 7) sekä *kulttuuripalvelujen suurkuluttajat* (liite 10). *Maatalousyrittäjät* ja *muut yrittäjät* suhtautuivat yksityistämisajatukseen vähemmän kielteisesti kuin muut sosioekonomiset ryhmät. Esimerkiksi tulojen suuruudella ei näytä olevan yhteyttä privatisoimiskannanottoon.

Kaikissa tutkimuskunnissa tutkittavista noin **kolme neljäsosaa** asennoitui kunnallisten kulttuuripalvelujen yksityistämiseen kriittisesti (kuvio 19 ja liite 3).

Kulttuurin rahoittamiseen liittyy myös väittämä 22 eli **kulttuuritapahtumien taloudellinen onnistuminen tulisi turvata riittävän korkeilla lippumaksuilla.** Tässä yhteydessä oltiin yleisesti eri mieltä (**ka = 2.41**), kuten liitteestä 1 voidaan todeta. Kulttuurin edellytysten turvaamista korkeilla lippumaksuilla vastustivat varsinkin *naiset* (liite 4), *nuoret ikäryhmät* (liite 5), *korkeasti koulutetut* (liite 6), *opiskelijat* ja *koululaiset* (liite 7) sekä *kulttuuripalvelujen suurkuluttajat* (liite 10). Tuloryhmillä ei näytä olevan yhteyttä vastausten keskiarvoon.

Kulttuurin korkean hinnoittelun kannalla oli kokkolalaisista **27 %**, pietarsaarelaisista **18 %**, kaustislaisista **25 %** ja halsualaisista **33 %** (kuvio 20). Myös keskiarvotarkastelussa pietarsaarelaiset erottautuivat muista kielteisyydellään korkeita kulttuurihintoja kohtaan (liite 3).

Väitteessä 24 hahmotellaan todellisuutta, jossa kulttuuritapahtumat olisivat pääasiassa sponsoreiden ylläpitämiä. Kuntalaiset ottivat siis kantaa sponsorijärjestelmän ohjelmasisällöksiin vaikutuksiin. Väittämä on: **Jos pankit ja yritykset ottaisivat päävastuun kulttuurin rahoittamisesta, se yksipuolistaisi huolestuttavasti kulttuuritapahtumien ohjelmistoa.** Vastaukset olivat yleisesti väittämän suuntaisia ($ka = 3.52$). Taustamuuttujien valossa ei syntynyt tilastollisesti merkitseviä eroja lukuunottamatta kulttuuripalvelujen kokonaiskäyttöä ja kuntalaisten ikää. *Kulttuuripalvelujen suurkuluttajat* (liite 10) ja *keski-ikäiset* (liite 5) näkivät sponsoroinnin laajentumisen aiheuttavan sen, että kulttuuritapahtumat toteutetaan pankkien ja yritysten ehdoilla. Merkillepantavaa on, että *yrittäjät* olivat verrattain vähän huolissaan tämänkaltaisesta kehityksestä (liite 7).

Huolen kulttuuritapahtumien ohjelmallisesta yksipuolistumisesta laajenevan sponsoroinnin alaisuudessa toi esille kokkolalaisista **47 %**, pietarsaarelaisista **49 %**, kaustislaisista **40 %** ja halsualaisista vain **28 %**. Epätietoisten joukko oli suuri varsinkin Halsualla. (Kuvio 21.) Keskiarvojen valossa havaitaan, että kaupunkilaiset näkivät ohjelmistojen yksipuolistumisen uhkakuvana maaseutukuntalaisia enemmän (liite 3). Cantell (1993a) esitti Kaustisen festivaaliyleisölle väittämän: "Sponsorointi yksipuolistaa kulttuuritarjontaa." Epävarmoja tai neutraaleja oli erityisen paljon eli 50 %. Väitteen kanssa samaa mieltä oli 30 % . Cantellin esittämä väittämä on toteava, kun käsillä olevassa tutkimuksessa puolestaan lause on arvostustyyppinen ja sitä paitsi sponsoroinnin päävastuullisuutta korostava.

Kuntalaiset suuntautuivat selvästi väittämän 19 mukaisesti ($ka = 4.21$) (liite 1). He katsoivat kautta linjan, että **kunnan kulttuuria suunniteltaessa pitäisi ottaa kuntalaisten mielipiteet paremmin huomioon.** Erityisesti *naiset* olivat tätä mieltä (liite 4). Kaikista kuntalaisista vain muutama prosentti ei katsonut kuntalaisten osallistumista kulttuurin suunnitteluun tarpeelliseksi. Kaustislaisista peräti **84 %** koki osallistumisen tähdelliseksi. (Liite 21.)

5.6. Yhteenveto

Ensinnäkin kiinnostuksen kohteena oli kuntalaisten *taiteelle antama arvostus*, joka voidaan tulkita osamerkinä henkilöiden *habituksesta* ja johon vetoamalla erityisesti hyvin koulutettuja ihmisiä on pyritty houkuttelemaan paikkakunnille. **Toiseksi** tarkasteltiin *kulttuurin hyötyarvoa*, jolla argumentilla systeemit ovat pyrkineet kulttuurin olemassaoloa ja sen kehittämistä puolustamaan ja joka on toiminut mielikuvamarkkinoinnin taloudellisena ja päämäärärationaalisena motiivina. **Kolmanneksi** selvitettiin kuntalaisten kulttuurille antamaa *sosio-spatiaalista merkitystä* akselilla *paikallisuus–alueellisuus–kansainvälisyys*. Systeemiset puheenvuorot pyrkivät yhä näkyvämmiin puolustamaan ja tekemään houkuttelevaksi Euroopan integraatiokehitystä; tämä heijastuu nykyään myös suomalaisen kulttuuripolitiikan kansainvälistymisteemoissa (ks. KUPOLI-toimikunnan mietintö). Erityisen haastavaa oli **neljänneksi** selvittää, minkälaisen *legitimiteetin* kuntalaiset antoivat systeemien harjoittamalle *hyvinvointivaltiolliselle* ja toisaalta orastavalle, *jälkiliberalistisia aineksia* sisältävälle kulttuuripolitiikalle.

Koko tutkimusaineisto

Taidetta osana habitusta korostivat varsinkin naiset, ylemmät sosiaaliryhmät ja kulttuuripalvelujen suurkuluttajat sekä lievästi erottuen ruotsinkieliset. Erityisesti koulutus oli erotteleva tekijä. Urheilua taiteen sijasta suosivat varsinkin miehet, niukasti kouluttautuneet, maatalousyrittäjät ja muut yrittäjät sekä odotetusti kulttuuripalvelujen pienkuluttajat. Kulttuuritilaisuuksien sosiaalista luonnetta (sosiaalista pääomaa) korostivat muun muassa naiset, ruotsinkieliset, vanhemmat ikäryhmät, korkeasti koulutetut, koulutuksen ja työvoiman ulkopuolella olevat sekä kulttuuripalvelujen suurkuluttajat (ks. Ilmonen 1992c, 64). Ajatusta taiteen eliittiluonteesta ei yleensä hyväksytty, varsinkaan ylemmissä sosiaaliryhmissä. Myönteinen arvostus taidetta kohtaan elämäntavan ja tyylin osaulottuvuutena onkin osittain tiedostamatonta. Toisaalta tyylin strategiaan voi kuulua myös taiteen "elitistisyys–merkin" tietoinen ja kultivoitunut vastustaminen – osana valistuksen projektia. Taiteen elämännäkemyistä laajentavaan vaikutukseen luotettiin laajemminkin, mutta tässäkin taidepositiivisuudessa ylemmät sosiaaliryhmät erottuivat muista.

Kulttuuri koettiin kotiseudulle juurruttavana erityisesti ruotsinkielisten, ylempien sosiaaliryhmien ja kulttuuripalvelujen suurkuluttajien sekä lyhyen ajan kunnassa asuneiden keskuudessa. Voidaan ajatella, että erityisesti kansalliselle kielivähemmistölle ja uudisasukkaille elinvoimainen kulttuuritoiminta tarjoaa tunnistettavat ja hyväksyttävät merkit jatkaa tai muotoilla omaa elämäntapaa ja kiinteyttää paikallisidentiteettiä. Kuitenkin taide- ja kulttuurilaitoksiin halusivat suhteellisen voimakkaasti varsinaisia lisäpanostuksia ainoastaan akateemisesti kouluttautuneet ja kulttuuripalvelujen suurkuluttajat. Yleisesti ottaen taitelaitosten lisäinvestointeihin suhtauduttiin selkeän varauksellisesti.

Merkillepantavaa on, että kulttuuripalvelujen verrattain voimakkaasta käyttöaktiivisuudestaan huolimatta koululaiset ja opiskelijat asettuvat taide- ja kulttuuriarvostuksissaan "keskiveroajatteluun". Tämä voidaan tulkita esimekiksi siten, että opiskelevien nuorten nopeasti muuttuva habitus ja huokoinen, joustava ja jatkuvan työn alla oleva identiteetti eivät välttämättä tarvitse institutionaaliseen kulttuuriin ja taiteen kenttään kuuluvia pelimerkkejä ja merkkiarvoja. Taide olisi heille vain yksi arkinen ja artefaktinen arvoulottuvuus kubistisessa, postmodernissa ja jossain mielessä surrealistisessa kulutustodellisuudessa, mikä olisi yksi piirre lisääntyvästä kulttuurisesta vapautumisesta. Sen sijaan vanhempien sukupolvien yhteydessä voitaisiin edelleenkin puhua reproduktiotulkinnan pitävyydestä.

Kulttuurin hyötyarvoihin, lähinnä imago-, matkailu- ja jonkin verran myös työllisyysvaikutuksiin suhtauduttiin yleisesti sängen myönteisesti. Selkeimmin kulttuurin hyödyllisiä oheisvaikutuksia korostivat ruotsinkieliset, naiset, vanhemmat ikäryhmät ja kuntien pitkäaikais- tai elinikäisasukkaat. Yllättävää on se, että sosio-ekonomisessa kartassa hyötyarvoihin myönteisimmin suhtautuivat työntekijät ja alemmat toimihenkilöt. "Rahvaan" keskuudessa kulttuuri saakin korostetusti konkreettisen arvon, joka kiertyy varsinkin selkeään, Keski-Pohjanmaalla toimivaksi osittautuneeseen imagolliseen merkkiin "kansanmusiikin maakunta". Tähän yksittäiseen mielikuvapuristumaan yhtyivät myös maatalousyrittäjät ja yrittäjät, vaikka he muutoin olivat varauksellisimpia kulttuurin yleisten hyötyarvojen suhteen. Sen sijaan on mahdollista, että pitkälle kouluttautuneissa ylemmissä sosiaaliryhmissä kulttuurin instrumentaalisuuden liiallinen ja yksiselitteinen painottaminen koettiin jotenkin rahvaanomaisena ja sekularistisena. Myös kulttuurin pienkuluttajat

väheksyivät oheisvaikutuksia, kuten lähes kaikkia muitakin tutkimuksessa esille tulleita kulttuurin "positiivisia" dimensioita. Heidän varauksellisuutensa on selitettävissä yleisellä taide- ja kulttuurikielteisyydellä tai välinpitämättömyydellä, koskien institutionaalista korkeakulttuuria.

Yksityiskohtaisempi tarkastelu kuitenkin osoittaa, että toki myös ylemmät sosiaaliryhmät asemoituivat kulttuurin hyötyarvostuksissa selvästi positiiviselle puolelle, kun kyseessä oli varsinkin paikkakunnan työllisyyden ja matkailun edistäminen taide- ja kulttuuritoiminnan kautta. Sen sijaan vähäisemmän arvon sai imagollisen merkin - mainosvaltin - strateginen tuottaminen ja kansanomaisuutta korostava mielikuvallinen logo "kansanmusiikin maakunnasta". Ylemmät sosiaaliryhmät preferoivat tässäkin korkeakulttuuria kansanomaisen kulttuurin sijasta. Nuorison käsitys kulttuurin hyödyllisyydestä oli verrattain varauksellinen, sillä heidän tulkinnoissaan todellinen bisnes pyörii kulttuuriteollisuudessa, ei niinkään julkisissa taide- tai kulttuuripalveluissa - varsinkaan "junttimaisessa" kansanmusiikissa.

Kulttuurin kansainvälistymisaspektia painottivat verrattain voimakkaasti ruotsinkieliset, miehet, koululaiset ja opiskelijat ja ylipäänsä nuoret ikäryhmät, pitkälle kouluttautuneet, toimihenkilöt, hyvätuloiset, kuntien uudisasukkaat ja kulttuuripalvelujen suurkuluttajat. Sitä vastoin kotiseurakkaus ja "keskipohjalaisuus" sekä ylipäänsä lintukoto-ajattelu korostuivat eniten maatalousyrittäjien, vanhempien ikäryhmien, paikkakunnalla pitkän ajan asuneiden ja niukasti kouluttautuneiden joukossa. Myös työntekijätaustaiset korostivat "keskipohjalaisuutta". Ruotsinkielisetkin painottivat kotiseurakkausta, mutta he eivät mieltäneet kulttuuria kovin voimakkaasti "keskipohjalaisuuden" kautta. Ainakin pietarsaarelaiset ruotsinkieliset voidaan tulkita indentifioituvan mieluummin Vaasan rannikkoseutuun kuin Keski-Pohjanmaahan. Kuitenkin ruotsinkielisetkin olivat mieluummin "keskipohjalaisia" kuin "eurooppalaisia", vaikka olivakin suomenkielisiä avoimempia kansainvälisille vaikutteille. Euroopan yhdentymistä arastelivat ennen kaikkea maatalousyrittäjät ja kulttuuripalvelujen pienkuluttajat.

Opiskelijat ja koululaiset sekä ylipäänsä nuoret olivat kiinnostuneita kansainvälisestä kulttuurista (kulttuuriteollisuudesta) enemmän kuin paikallisesta kulttuurista. Mielenkiintoinen seikka on, että nuoriso näyttäisi

kuitenkin olevan monipuolisesti aktiivinen sekä kulttuuripalvelujen että mediakulttuurin käyttäjinä. Kansainvälisestä kulttuuriteollisuudesta olivat verrattain kiinnostuneita myös julkisten kulttuuripalvelujen pienkuluttajat, jotka ilmeisesti hakevat viihteellisiä akteja lähes yksinomaan medioista. Varsinkin maatalousyrittäjät ja ylemmät toimihenkilöt priorisoivat paikalliskulttuuria. Edellisille se merkitsee enemmän tai vähemmän omakohtaista kylä- ja perinnekulttuuria, jopa lievää separatismia, jälkimmäisille paikalliskulttuurista merkkietoisuutta ja kansainvälisen populaarikulttuurin tyylillistä aliarvioimista.

Kulttuurin toimintaperiaatteisiin suhtauduttiin siten, että kulttuurin businesslike attitude –ajattelua vastustivat erityisesti suomenkieliset, naiset, toimihenkilöt, opiskelijat ja koululaiset sekä korkeasti koulutautuneet. Myös aktiiviset kulttuuripalvelujen käyttäjät olivat tätä mieltä. Kulttuurin markkinahenkisyyttä korostivat selkeimmin yrittäjät ja maatalousyrittäjät sekä hyvätuloiset. Odotetusti myös kulttuuripalveluja vähän käyttävät orientoituivat markkinavetoisesti. On kuitenkin todettava, että kyselyajankohtana kuntalaiset ylipäänsä suuntautuivat varsin voimakkaasti kulttuurin hyvinvointimalliin. Tätä tukee myös ensimmäisen faktorin osio; veropohjaista kulttuuritukea kannatti enemmistö keskipohjalaisista (liite 13). Vaikka yrittäjät ja maatalousyrittäjät toivoivatkin taiteeseen ja kulttuuriin kaupallista ajattelua, hekään ryhmänä eivät korostaneet kunnallisten kulttuuripalvelujen yksityistämistä.

Tiivistäen voidaan todeta, että kulttuuriarvostukset asemoituivat sosiaalisen rakenteen mukaan siten, että institutionaalinen kulttuuri ja taide ylipääntään saivat positiivisen leiman naisten keskuudessa ja ylemmissä sosiaaliryhmissä, joissa myös kulttuuripalvelujen käyttö oli aktiivisinta. Työntekijät olivat arvostuksissaan "keskitiellä", kulttuurin hyötykategoriassa jopa positiivisia, kun taas maatalousyrittäjille ja muille yrittäjille tyypillistä oli laituskulttuuriin ja erityisesti taiteeseen kohdistuva varauksellisuus. Kansanmusiikkitoiminta tosin koettiin hyvin myönteisenä. Keskipohjalainen identiteetti ilmeni vahvana varsinkin työväenluokassa, maatalousväestössä ja yrittäjäpiireissä. Ylemmät sosiaaliryhmät, ruotsinkieliset ja nuoret suuntautuivat myös kansainvälisyyteen. Kulttuurin hyvinvointimallia tuettiin yleisesti, erityisesti kulttuuripalvelujen todennäköisimmissä käyttäjäryhmissä.

Kokkola

Avoimissa vastauksissaan kokkolalaiset arvostivat kaupunkinsa paino-pistealueina rauhaa, turvallisuutta ja idylliä. Myönteisinä koettiin myös palvelut, lyhyet etäisyydet ja hyvät kulkuyhteydet. Varsin suuren painoarvon sai luonto. Verrattuna muihin tutkimuskuntiin Kokkolassa korostettiin urheiluun ja liikuntaan liittyvää vapaa-aikaa. Joka kymmenes kaupunkilainen asetti arvostuksissaan kärkisijoille kulttuurin.

Kokkolassa kulttuuri ja kulttuuripalvelut nähtiin osana hyvinvointivaltiota, jossa julkinen ja yksityinen sektori voivat rinnakkain tukea kulttuuria ja jossa kulttuurin suunnittelu tulisi tapahtua tasavertaisen kommunikaation pohjalta. Julkista tukea institutionaaliseen taiteeseen ei pitäisi ainakaan laman aikana laajentaa. Kulttuurin valjastamista markkinaperiaatteisiin ei hyväksytty. Institutionaalinen kulttuuri koettiin epäelitistisenä merkkiarvona, joka voi vahvistaa kaupungin kehitystä sekä kaupunkilaisten yksilöllistä, sosiaalista ja erityisesti maakunnallista identiteettiä.

Pietarsaari

Pietarsaarelaiset arvostivat ennen kaikkea kaupunkinsa rauhaa, turvallisuutta ja idylliä sekä luontoa. Myös elämän perusvälttämättömyydet, so. palvelut ja liikkumisen vaivattomuus, saivat tärkeän sijan. Myös kaksikielisyys nostettiin esille. Vapaissa vastauksissa liikuntaan, urheiluun ja kulttuuripalveluihin ei kiinnitetty erityistä huomiota.

Pietarsaarelaiset halusivat turvata kulttuurin toimintaedellytykset tasavertaiseen kommunikaatioon perustuvan hyvinvointimallin mukaisesti. Pyyteetön sponsorointi hyväksyttiin, mutta kulttuurin läpikaupallistuminen hylättiin. Taide- ja kulttuurilaitosten julkisiin lisäpanostuksiin suhtauduttiin ristiriitaisesti mutta verrattain myönteisesti. Kulttuuri merkkiarvona voi lujittaa kaupungin kehitystä sekä kaupunkilaisten yksilöllistä, sosiaalista, paikallisyhteisöllistä ja myös

kansainvälistä identiteettiä. Ammattitaiteen tarve oli verrattain suuri, ja sitä ei koettu elitistisenä.

Kaustinen

Kaustislaiset korostivat myönteisesti kuntansa rauhaa, turvallisuutta ja idylliä sekä luontoa. Palveluihin oltiin tyytyväisiä. Arvostuksissa verrattain voimakkaan painoarvon saivat myös kulttuuri ja ihmisten kanssakäyminen.

Kaustisella kulttuurin toimintaedellytyksiä koskevat arvostukset hajosivat hyvinvointimallin ja markkinaperustaisen mallin välimaastoon. Kriittisyys taidelaitosten julkisia lisäpanostuksia kohtaan korostui, ja kuntalaisten osallistuminen kulttuurisuunnitteluun koettiin tärkeäksi. Kulttuuri – erityisesti kansanmusiikki – merkkiarvona koettiin kunnan kehityksen sekä erityisesti keskipohjalaisen identiteetin kannalta merkittävänä. Kulttuuriorientaation kulmakiviä ovat "kansanomaisuus" ja "paikallisuus", jotka ovat kansainvälisen etnokulttuurin näyttämöillä edustuskelpoisia merkkejä.

Halsua

Halsualaiset korostivat erityisen positiivisesti kuntansa rauhaa, turvallisuutta ja idylliä. Luontoa arvostettiin vahvasti. Joka kymmenes halsualainen mainitsi vapaissa vastauksissaan myös ihmisten kanssakäymisen ja kulttuurin.

Halsualaiset suuntautuivat – kaustislaisten tavoin – kulttuurin toiminta-periaatteissa rahoitusmuotojen sekatalouteen ja kulttuurisuunnittelun demokratisointiin. Laitosmaiseen taiteeseen ei haluttu panostaa. Kulttuurin myönteisiin oheisvaikutuksiin suhtauduttiin verrattain varauksellisesti. Keskipohjalaisuus, kansanmusiikki ja urheilu nousivat identiteettiä vahvistaviksi toteemeiksi.

6. POHDINTAA

Tutkimuksen kyselyajankohtana loppuvuonna 1991 elettiin syvenevän talouslaman ja kasvavan työttömyyden aikaa. Silti korkeasuhdanteen jälkimainingeissa, 1980-luvun loppuvuosina useissa Suomen kunnissa ja alueilla synnytetty kulttuurin voimallinen strategiointi oli vasta alullaan. Kansainvälisten esikuvien (esim. Glasgow) mukaisesti tehtiin selvityksiä ja kartoituksia sekä strategisia suunnitelmia siitä, miten ja missä määrin kulttuuria ja taidetta voitiin käyttää instrumenttina taloudellisen kehityksen jouduttamisessa. Kuntien ja läänien hallintosektorit olivat monin paikoin ennennäkemättömän kiinnostuneita siitä, minkälainen paikallinen tai alueellinen imago *on* ja minkälaisen sen *tulisi olla*, jotta mielikuvat palvelisivat mahdollisimman tehokkaasti alueen kaikinpuolista kehitystä. Esimerkiksi tämän tutkimuksen päärahoittaja Kokkolan kaupunki halusi saada tutkimuksen avulla perusmateriaalia ja suuntaviittoja "Taidekaupunki Kokkola" -hankkeelleen, jonka kaupungin taiteilijat tyrmäsivät heti alkuunsa syyttäen sitä ylhäältä alaspäin tuotetuksi, kielelliseksi kuplaksi ja taiteen todellisia työskentelyolosuhteita peitteleväksi. Tätä ennen kaupunki oli tilannut Kokkola-kuvaa (imagoa) selvittävän tutkimuksen (Yli-Kokko 1991). Ei ole liioiteltua väittää, että kaupunki oli tulossa kritiikittömästi mukaan ajan henkeä myötäilevään mielikuvakampanjointiin, joissa tuotettujen ja tuotteistettujen merkien katsottiin olevan välttämättömiä ja tarpeellisia taloudellisen ja imagollisen kamppailun selviytymisstrategioissa – kuten ne ehkä postmodernisaation luontevana osana ovatkin.

Kulttuurin strategiat voidaan nähdä osana julkisten toimintalojien – muun muassa terveydenhuollon, sosiaalihuollon ja johtamisen – yleistä strategioimista, pedagogisoimista ja rationalisoimista. Tulosvastuullisen aikuiskoulutuksen taloudellisesti kannattaviksi ja makujen aatelisasteikossa arvostetuimmiksi koulutusmuodoiksi kulminoituivatkin pitkät, strategiseen ajatteluun perehdyttävät koulutusohjelmat. "Strategia" avainkäsitteenä oli megamoderni merkki, joka edusti huipputietämystä, edistystä, selviytymistä ja dynaamista taisteluhenkä hyvinvointivaltion murroksen haasteissa. Lähes kaikki ajattelu, joka ei sopinut strategiseen ja markkinavetoiseen kieliin ja

toimintakehikkoon, määriteltiin "muutosvastarinnaksi". Strateginen ajattelu sisälsi ylimenokauden kielellisiä koodeja, joiden avulla pyrittiin niin vallanpitäjiä kuin alamaisiakin taluttamaan "uuteen politiikkaan", jälkiliberalistiseen merkkihäkkiin, jonka ei pitänyt näyttää ideologialta, vaan realistiselta ja vastuulliselta arkiajattelulta. Strategiakoulutuksessa muodikkaita didaktisia tekniikoita olivat yksilö- ja ryhmätyöskentely sekä ongelma- tai ideakeskeisyys. Kommunikatiivista toimintaa rajoitti kuitenkin enemmän tai vähemmän näkyvästi jälkiliberalistisen ideologian valmis kielikehikko, joka esittyi luonnollisena ja itsestäänselvänä. Reflektoitumisyriytykset kielikehikon ulkopuolelle tai edes sen reunamille merkittiin vanhanaikaisiksi – jopa breznevilaiksiksi.

Strategiakoulutuksen suuntaisesti myös varsinaiset kulttuurin strategiakampanjat kunnissa ja alueilla toteutettiin lähes pääsääntöisesti epäkommunikatiivisen periaatteen mukaisesti: laajapohjainen ja moniulotteinen *arvokeskustelu* (tämä latistunut kielikuva!) jäi käymättä. Yritysmailmaa jäljitellen pyrittiin nopeasti ja tehokkaasti tuottamaan virtaviivaista merkkikieltä, representaatiota, jonka oli määrä viitata paikallisyhteisöjen ja alueiden historiaan ja kulttuuriin. Kulttuurin tuotteistamisprosessin perimmäisenä tarkoituksena oli kuitenkin luoda kielivälineistö, jonka avulla taloudellinen ja imagollinen kamppailu voitetaan. Tässä kamppailussa kulttuuri ja taide instrumentalisoi entistä lujemmin. Tyypillinen oli näkemys, että kulttuuri ja taide hyvin markkinoituna merkkiarvona voisi houkutella paikkakunnalle hyvin koulutettua, innovatiivista väkeä, toki myös turisteja. Imagon rakentamisen kiihkossa keskustelut taiteen ja kulttuurin autonomiasta, todellisista toimintaedellytyksistä ja sosiaalisista tehtävistä sivuutettiin – kenties vanhanaikaisina kysymyksinä. Tärkeintä oli luoda kielellisiä harsoja ja mainoslehtisten huutomerkkejä. Taide ja kulttuuri näyttivät nyt koteloituvan jäännöksettömästi osaksi taloudellista ja esineellistä ajattelutapaa. Taiteen ja kulttuurin arvot olivat kiertymässä yksiulotteisesti merkkiarvoiksi.

Kulttuurin strategioiden painoarvo korostui valtionosuusuudistuksen myötä. Kunnat saivat nyt entistä enemmän vastuuta ja vapautta kulttuuripoliittisten päätösten ja visioiden laatimisessa. Jälkiliberalistisen koodiston piti olla se eväspaketti, kielimaailma, jonka tuli strategia-ajattelun kehikoimana ja

opastamana estää mahdollinen kunnallispoliittinen kaaos sekä yhdistää eri julkiset toimintalohkot ja toimijat. Näiden tehtäväksi jäi kuntien ja alueiden sisällä tarjota koodistoa joko media- tai promootiovälitteisesti kuntalaisille, taiteilijoille, kulttuurijärjestöille ja taiteen harrastajille. Kulttuuripoliittisesta merkkikielestä ja sitä koskevasta konsensuksesta tuli päämäärarationaalinen pakkopaita, ei herruudettomien keskusteluprosessien myötä syntynyt neuvotteluratkaisu. Sitä paitsi laman syvetessä kulttuurimäärärahoja jouduttiin supistamaan, jolloin jälkiliberalistisen merkkikielen ideologisuus alkoi paljastua. Kun kulttuurin määrärahat vähenivät, imagokieli trimmattiin äärimilleen. Kuitenkin kieli viittasi entistä vähemmän tekoihin sekä kulttuurin ja taiteen työskentelyolosuhteisiin. Todellisuus ei sittenkään imeytynyt täysin tuotettuihin imagollisiin havaitsemismalleihin – ainakaan taiteilijoiden keskuudessa. Kokkolalaisen kuvataiteilijan kannanotto kuvaa osuvasti tätä problematiikkaa:

(...) mun mielestä tuntuu vähän oudolle lähtee rakentaa imagoa sillä, että ruvetaan kovalla äänellä toivottaan jotain semmosta mitä todellisuudessa ei paikalla olekaan, vaan täytyis niinkun jos Kokkolasta nyt kulttuurikaupunkia suunnitellaan, niin ensiks tänne täytyis saada se kulttuuri, kaupunkihan täällä jo on (...) ja tota sit sen jälkeen vasta ruveta mainostaan kun tänne tulis jotain semmosia kulttuuritekoja, joita on varaa mainostaa. (...) Että ensiks täytyis olla jotain näyttöä."

Kysymys siitä, onko imagollinen merkkikieli ja kulttuurin tehokas strategiointi vain osa noususuhdanteen luomaa optimismia ja visiointiherkkyyttä, on kiintoisa. Yhtäältä voidaan ajatella, että merkkikieltä tyypillisesti kiihdytetään juuri suotuisan taloudellisen kehityksen aikana, jolloin kulttuuria ja taidetta voidaan tukea avokätisemmin myös aineellisesti. Toisaalta ja todennäköisemmin imagollisen strategia-ajattelun voimistuminen on kuitenkin osa laajempaa ja syvempää postmodernisaatiota ja postkapitalisoitumista – suhdanteista riippumatta. On tietenkin todennäköistä, että vuosikymmenen vaihteessa visioidut ja käynnistetyt kulttuuriprojektit hidastuvat ja uudet projektit lykkääntyvät laman aikana. Kuitenkin imagoilla ja merkeillä kilvoittelu on peruuttamaton ja vieläpä kiihtyvä toimintamuoto taloudellisessa kilpailussa. Vaikka laman aikana kulttuurin julkinen rahoitus supistuu, kielellinen taistelu ei lakkaa vaan pikemminkin kiihtyy. Sitä paitsi jälkiliberalistisen arvomaailman lujittuessa ja hyvinvointivaltion rapautuessa julkista rahoitusta tuskin enää

kasvatetaan tulevana nousukautena; taiteen ja kulttuurin on entistä ahkerammin etsittävä rahoitusta pääsylipputuloista, sponsoreilta ja lahjoittajilta. Tämä puolestaan edellyttää markkinavetoisten strategioiden ja postkapitalististen selviytymiskeinojen hyväksymistä ja omaksumista. Taiteessa imagolliset ponnistelut eivät ole enää pelkästään tarpeellisia vaan yksinkertaisesti välttämättömiä. Irtautuminen tästä prosessista merkitsisi katoamista, suoranaista itsemurhaa, mikä taiteen itsensä kannalta saattaisikin olla se viimeinen aidosti pakahduttava kokemus:

*Festivaaliareenan takaa,
virallisten kavalkadien varjoista
valon soturit
kantavat näkyviin
kituvaa hevosta,
uniensa taakkaa.
Yleisö kääntyy ja
vaikenee.
Suuret kertomukset palaavat
nyt nyt nyt!
pakahduttavana kokemuksena,
eivät sanojen ruosteena.*

Taiteilijoiden täydellinen selän kääntäminen merkkejä tuottavalle, markkinavetoiselle ideologialle tuottaisi siis kuoleman, ei niinkään vetäytymisen marginaaliin, sillä marginaalia ei enää varsinaisesti ole olemassa muuten kuin merkkiarvona, mikä puolestaan merkitsee joka tapauksessa esittäytyvän taiteen imuroitumista julkisuuden kenttien "hyviä" tai "huonoja" merkkejä tuottaviin mekanismeihin. Taiteen hengissäpysymisen ja suhteellisen autonomian takeeksi olisi siis löydettävä jokin sopimuksellinen ratkaisu. Kuntien ja alueiden kulttuuristrategioissa voitaisiin pyrkiä siis kommunikatiivisen toiminnan suuntaisiin tasavertaisiin arvo- ja normikeskusteluihin, joissa toimijat ja osapuolet yhdessä pohtisivat kulttuurin ja taiteen toimintaedellytyksiä, olosuhteita, ongelmia, tavoitteita ja miksipä ei laajempia kehittämissuunnitelmia. Tämä tie olisi "hallittu" kompromissi, jonka vaihtoehdoksi jäisi kaoottinen ja yksinomaisesti markkinoilla määräytyvä selviytymistaistelu tai pienten strategisten kabinettiipiirien valikoivat, imagollisia painopistealueita luotaavat makumieltymykset. Tietenkään kommunikatiivisenkaan toiminnan avaamat prosessit eivät sinänsä voi jättäytyä peruuttamattomassa postmodernisaatiossa kiihtyvästi merkkiytyvän todellisuuden ulkopuolelle, mutta yhdessä

suunniteltuihin visioihin olisi ehkä kaikkien toimijoiden – hallinnon, taiteilijoiden ja kulttuuriyhdistysten – luontevampaa sitoutua. Tätäkin kehitystä voidaan tietenkin kyynisesti kutsua taiteen ja kulttuurin "kesyttämispoliitikaksi".

Hyviä keskipohjalaisia esimerkkejä historiaa ja elävää toimintaa kantavista kulttuurisista merkeistä ovat Kokkolassa *Keski-Pohjanmaan Kamariorkesteri* ja *poikkitaiteelliset teatteriproduktiot*, Pietarsaareissa *rakennusmiljö*, *merimuseaalinen projekti* ja *rockmusiikki*, Kaustisella *pelimanni-* ja *kansanperinne* sekä Halsualla varsinkin kuntalaisten museoaktiivisuuden perusteella *talonpoikasmuseo*. Lukija voi luetella niitä lisää.

Valtakunnallisissa gallupeissa esiintyneet tutkimustulokset antavat ymmärtää, että kansalaiset eivät aseta kulttuuria muihin julkisen sektorin toimintalohkoihin verrattuna kovin korkealle arvojärjestyksessä. Tässä tutkimuksessa kuntalaisten kulttuuria koskeva arvostuskuva kuitenkin sirpaloitui ja moniulotteistui, jolloin kulttuurin merkitys muotoutui verrattain myönteiseksi. Varsin selkeästi kuntalaiset arvostivat kulttuurin välineellisiä, so. työllistäviä, matkailullisia ja imagollisia oheisvaikutuksia. Tässä mielessä kulttuurin strategiset ja systeemiset (merkki)arvot saavat pääosiltaan kuntalaisten hyväksynnän. Kulttuurin toimintaedellyksenä hyvinvointimalli sponsoreilla täydennettynä sai runsaasti kannatusta, varsinkin kaupungeissa. Tässä yhteydessä puolestaan taloudellis-hallinnollisten systeemien jälkiliberalistiset intoilut näyttäisivät olevan ristiriidassa ainakin kaupunkilaisten kulttuurikäsitteiden kanssa.

Suoranaisesta "taidemyönteisyydestä" ei voida kuitenkaan puhua lukuunottamatta ehkä pietarsaarelaisia, jotka elävät verrattain monikulttuurisessa ja heterogeenisessä kaupunkiyhteisössä, mutta jossa on tarjolla – verrattuna esimerkiksi Kokkolaan – varsin vähän ammatillista taidetta. Taidelaitosten vähäinen määrä koetaan ehkä Pietarsaareissa suoranaisena puutteena. Maaseudullakin on "kulttuurimyönteisyyttä", joka liittyy erityisesti paikallisiin ja maakunnallisiin perinteisiin, kuten kansanmusiikkiin.

Taiteilijoille, kulttuurijärjestöille, kulttuuripoliitikoille ja kuntalaisille jää edelleenkin tiedoksi, että kulttuuri- ja taidemyönteisyyttä arvostuksina ja käyttöinä korostavat etupäässä naiset ja ylemmät sosiaaliryhmät. Tämä ei

tarkoita sitä, että miehet, työväenluokka tai maatalousyrittäjät olisivat jotenkin "kulttuurittomia". Teattereiden, museoiden, kuvataidenäyttelyiden ja konserttien ulkopuolellakin koetaan elämyksiä, luodaan ja näytään. Kun korkeakulttuurisesti sävyttyneillä taide- ja kulttuuripalveluilla näyttäisi olevan habituksen ja identiteetin rakentumisen kannalta merkitystä erityisesti pitkälle koulutautuneille ihmisille, alemmissa sosiaaliryhmissä identiteetti muotoutuu enemmänkin arjen, työn ja viihteen vuorottelemassa elämäntavassa. Pohjoismainen hyvinvointivaltioprojekti ei ole kyennyt tätä kulttuurista rakennetta murtamaan, mutta varmaankin pehmentämään.

Lähes kokonaan markkinaidealeihin nojautuva kulttuuripolitiikka todennäköisesti vahvistaisi kulttuurisia eroja. Olisimme kenties tiellä kohti syvenevää kulttuurista luokkayhteiskuntaa. Sen sijaan joustavasti eri kulttuurisilla kentillä puikkelehtiva nuoriso kykenisi olemaan välittämättä kulttuurisen reproduktion selektiomekanismeista ja siten kiertämään ne – kenties kaikissa yhteiskuntamalleissa ja kulttuuripoliittisissa kehyksissä. Tämä olisi merkki lisääntyvästä kulttuurisesta vapautumisesta. Tulevaisuutta on siis vaikea kuvata vain yhdellä determinatiolla tai jos niin halutaan – tieteellisellä merkkituotteella.

KIRJALLISUUS

Althusser, L. (1977) *Ideologie und ideologische Staatsapparate*. VSA. Westberlin.

Ahponen, P. (1990) Kulttuuripolitiikan kehityslinjoista Suomessa. Teoksessa *Luova ympäristö – luova ihminen*. Raportti ensimmäisestä KULTI-seminaarista Oulussa 22.–23.11.1990. Toim. Marjomaa, I. & Nykyri, J. Oulun yliopiston Täydennyskoulutuskeskuksen julkaisuja nro 6.

Ahponen, P. (1991a) Kulttuuripolitiikka ja sen representaatiot. Tutkimus ylevän maallistumisesta. Joensuun yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja nro 13.

Ahponen, P. (1991b) Turismi yhteisö museo. Post-eurokulttuurissa vapaa-aika-politiikka on museopolitiikkaa. *Kulttuuritutkimus* nro 1, 14–20.

Allardt, M., Sihvo, T. & Uusitalo, H. (1992) Mitä mieltä hyvinvointivaltiosta? Suomalaisten sosiaaliturvamielipiteet 1975–1991. *Sosiaali- ja Terveys-hallituksen tutkimuksia* 17. VAPK-kustannus. Helsinki.

Andersson, Å. E. & Strömquist, U. (1988) *K-samhällets Framtid*. Värnamo.

Arnestad, G. (1992a) Kultur i økonomisk belysning. Muligheder og begrænsninger. Foredrag NordREFO-seminar "Nordisk kultur i regional belysning" i Danmark 24.–27. 9. 1992. Vestlandsforskning. Sogndal.

Arnestad, G. (1992b) Kultur som lokaliseringfaktor. Korleis omplante dei mellomeuropeiske erfaringane til Norden? Foredrag i kulturseminar i Helsingfors 18. 2. 1992. Vestlandsforskning. Sogndal.

Arnestad, G. (1992c) Same kva det kostar? Om kulturekonomi og kulturforskning. Sammedrag. Vestlandsforskning. Sogndal.

Aro, J. (1990) Jean Baudrillard ja modernin kulttuurin patologia. *Sosiologia* nro 1, 42–51.

Arppe, T. (1987) Kun kaikki arvoitukset ratkaistaan, tähdet sammuvat .. (Jälkikirjoitus) Teoksessa Baudrillard, J.: *Ekstaasi ja rīvous*. Gaudeamus.

Arsis (1991) Hallituksen kulttuuripoliittinen linjaus. Kirj. Eija Ristimäki. *Arsis* nro 2, 3–4.

Baudrillard, J. (1983) *Simulations. Semiotexte*. New York.

- Baumol, W. J. & Bowen, W. G. (1966) *Performing Arts. The Economic Dilemma*. The M.I.T. Press. Cambridge, Mass.
- Beck, U. (1986) *Risikogesellschaft. Auf dem Weg in eine andere Moderne*. Suhrkamp Verlag. Frankfurt am Main.
- Bernstein, D. (1984) *Company Image and Reality. A Critique of Corporate Communications*. Holt, Rinehart & Winston. London.
- Bianchini, F. (1991) *Cultural Policy and Urban Development: The Experience of West European Cities*. Paper Presented at the Eight Urban Change & Conflict Conference at Lancaster University, September 10–13, 1991.
- Blaug, M. (toim. 1976) *The Economics of the Arts*. Martin Robertson & Co. London.
- Bourdieu, P. (1984) *Distinction. A Social Critique of the Judgement of Taste*. Routledge & Kegan Paul. London.
- Bourdieu, P. (1985) *Sosiologian kysymyksiä. Vastapaino*. Jyväskylä.
- Bourdieu, P. (1986) *Kultursociologiska texter. I urval av D. Broady och M. Palme*. Salamander. Lidingö.
- Bourdieu, P. & Passeron, J.-C. (1990, sec. ed.) *Reproduction in Education, Society and Culture*. Sage Publications. London.
- Broady, D. (1986) *Piilo-opetussuunnitelma. Vastapaino*. Tampere.
- Breidablik, G. (1991) *Lokalkulturen – lim eller løsemiddel? Rapport nr 21. Vestlandsforskning*. Sogndal.
- Callinicos, A. (1990) *Against Postmodernism. A Marxist Critique*. Polity Press. Cambridge.
- Cantell, T. (1993a) *Musiikkijuhlien yleisöt*. Kaustinen, Kuhmo, Viitasaari. Taiteen keskustoimikunta. Helsinki.
- Cantell, T. (1993b) *Kannattaako kulttuuri? Kulttuurisektori ja kaupunkien kehityshankkeet*. Helsingin kaupungin tietokeskuksen tutkimuksia nro 9. Helsinki.
- Cwi, D. (1982) *Merit Good or Market Failure: Justifying and Analyzing Public Support for the Arts*. Teoksessa *Public Policy and the Arts*. Toim. K. Mulcahy & R. Swaim. Westview Press. Boulder (Colorado).

Dale, L. E. (1974) *Pedagogik och samhällsförändring. Om förutsättningar för en frigörande pedagogik.* W & W. Stockholm.

Dale, L. E. (1975) *Inledning till dialektisk pedagogik. Pedagogisk kritik.* Bo Cavefors. Kristianstad.

Duelund, P. (1991) EY-yhteistyön kulttuuriset paradoksit tanskalaisen kulttuuripolitiikan valossa. *Arsis* nro 4, 31–33.

Duelund, P. (toim. 1992) *Kulturens spændetrøje. Om kultur og kulturforskning i Norden.* NordREFO nr 1. København.

Duelund, P. (toim. 1993) *Kulturens brug eller misbrug. Om kultur og regionaludvikling i Norden. Mål, erfaringer, muligheder.* NordREFO nr 2. København.

Duelund, P. (1993) *Kulturelt demokrati eller kulturens misbrug. Teoksessa Kulturens brug eller misbrug.* Peter Duelund (toim.) NordREFO nr 2, 14–30. København.

Durkheim, E. (1980) *Uskontoelämän alkeismuodot.* Tammi. Helsinki.

Durkheim, E. (1985) *Itsemurha.* Tammi. Helsinki.

Eräsaari, R. (1991) *Kaupunkikuva tilanteenmukaisen representaation lavastuksena.* Teoksessa *Kokkola-kuva.* Toim. Yli-Kokko, P. Jyväskylän yliopiston täydennyskoulutuskeskuksen tutkimuksia ja selvityksiä nro 10, 10–17.

Friedman, J. (1987) *Planning in the Public Domain. From Knowledge to Action.* Princeton University Press. Princeton.

Giddens, A. (1984) *Yhteiskuntateorian keskeisiä ongelmia.* Otava. Keuruu.

Giddens, A. (1986) *The Constitution of Society.* Polity Press. Oxford.

Granholm, A. & Karlöf, B. (1990) *Julkisen hallinnon uudet strategiat. Asiakasnäkökulma.* Valtion painatuskeskus. Helsinki.

Gronow, J. (1987) *Länsimainen rationalisointiprosessi ja modernin länsimaisen kulttuurin irrationaalisuus.* Teoksessa *Aiheita Weberistä.* Toim. Hietaniemi, T. Tutkijaliiton julkaisuja. Jyväskylä.

Habermas, J. (1973) Legitimationsprobleme im Spätkapitalismus. Suhrkamp. Frankfurt am Main.

Habermas, J. (1985) Die Neue Unübersichtlichkeit. Kleine politische Schriften. Suhrkamp. Frankfurt am Main.

Habermas, J. (1989) Moderni – keskeneräinen projekti. Teoksessa Moderni/postmoderni. Toim. Kotkavirta, J. & Sironen, E. Tutkijaliiton julkaisuja nro 44. Jyväskylä.

Habermas, J. (1981a) Technik und Wissenschaft als Ideologie. 11. Aufl. Frankfurt am Main.

Habermas, J. (1981b) Theorie des kommunikativen Handelns I. Suhrkamp. Frankfurt am Main.

Habermas, J. (1981c) Theorie des kommunikativen Handelns II. Suhrkamp. Frankfurt am Main.

Hall, S. (1992) Kulttuurin ja politiikan murroksia. Vastapaino. Tampere.

Hansen, T. B. (1993) Kulturens økonomiske betydning. "State of the Art". AKF memo. København.

Haug, W. F. (1982) Mainonta ja kulutus. Vastapaino. Tampere.

Heiskala, R. (1991) Miten mainos puhuu kulttuuria? Teoksessa Mainoskuva – mielikuva. Toim. Lehtonen, K. VAPK-Kustannus. Helsinki.

Helsingin kulttuurin kehittämissuunnitelma 1991–1999. Kulttuuri-suunnitelmakomitea (1990). Helsinki.

Helsingin Sanomat 22.4.1993. Idealismin aika on ohi. Hallitus siirtää selonteossaan vastuun kulttuurista kunnille ja markkinoille. C 4.

Häkli, J. (1991) Tilakäsitykset, aluetutkimus ja lokaliteetti. Teoksessa Avauksia restruktuuraatioon. Toim. Häkli, J. & Kuitunen, J. Tampereen yliopisto, Alutieteen laitos, sarja A, 11. Tampere.

Ilmonen, K. (1986) Pelimannikulttuuri ja moderni maaseutuyhteisö. Chydenius-Instituutin julkaisuja nro 18. Kokkola.

Ilmonen, K. (1991) Järjestys kaaos järjestys. Nousevatko uudet pilarit kulttuurin suunnittelussa. Kulttuuritutkimus nro 3, 16–21.

Ilmonen, K. (1992a) Den rationelle kultur – cementering eller frigørelse? Teoksessa *Kulturens spændetrøje. Om kultur og kulturforskning i Norden*. Peter Duelund (toim.) NordREFO nr 1, 168–177. København.

Ilmonen, K. (1992b) Liukeneeko kaikki markkinatalouden strategioihin? *Arsis* nro 4, 13–16.

Ilmonen, K. (1992c) Kulttuuripalvelujen käyttö ja kulttuuriarvostukset. Chydenius-Instituutin tutkimuksia nro 5. Kokkola.

Ilmonen, K. (1992d) Kulturkonsumtion och kulturvärderingar i Mellersta Österbotten. Chydenius-Institutets rapporter och artiklar nr 5. Karleby.

Ilmonen, K. (1993a) Keskipohjalainen kulttuuri merkkeinä, jotka syttyvät ja sammuvat kuin punaiset tähdet? *Kyrönmaa XV. Eteläpohjalaisen osakunnan julkaisu*. Jussi Aittoniemi et al. (toim.), 49–58. Helsinki.

Ilmonen, K. (1993b) Kulturtjänsterna vid välfärdsmodellens omdaning. Teoksessa *Kulturens brug eller misbrug. Om kultur og regionaludvikling i Norden. Mål. Erfaringer. Muligheder*. Peter Duelund (toim.) NordREFO, 76–98. København.

Ilmonen, K. (1993c) Regionalkulturens sociala dimensioner – på väg mot ett kulturellt klassamhälle? *Sesjon: Kulturpolitisk utvikling. Norden utfordres – internasjonaliseringens mange regionale ansikter. Avslutning av programperiode. 11.–13.5.1993*. NordREFO. Hillerød. Danmark.

Ilmonen, K. (1993) *Merkkien sade. Runokokoelma*. Like Kustannus. Helsinki.

Jalava, K. (1992) Kulttuuritapahtuman paikalliset vaikutukset. *MaailmanKarnevaali-tapahtuma Seinäjoella*. Helsingin yliopisto. Maaseudun tutkimus- ja koulutuskeskuksen raportteja ja artikkeleita nro 17. Seinäjoki.

Jameson, F. (1989) Postmodernismi eli kulttuurin logiikka myöhäiskapitalismissa. Teoksessa *Moderni/postmoderni*. Toim. Kotkavirta, J. & Sironen, E. Tutkijaliiton julkaisuja nro 44. Jyväskylä.

Julkunen, R. (1992) *Hyvinvointivaltio käännekohdassa*. Vastapaino. Helsinki.

Kangas, A. (1990) *Kunta, taide ja markat. Taiteen keskustoimikunnan julkaisuja* nro 11. Helsinki.

Kangas, A. (1991) *Kuntien kulttuurilautakunnat ja 1990-luvun hallinnollinen murros*. Hallinnon tutkimus nro 2, 133–145.

Kangas, A. (1992) Kulttuurisihteeri lähikuvassa. Taiteen keskustoimikunnan julkaisuja nro 14. Helsinki.

Kangas, A. (1993) Kultursekreteraren som yrkeskategori. Analys av kultursekreterarens roller och särskilda typer ur finsk synpunkt. Julkaisematon käsikirjoitus.

Karjalainen, T. (1988) Kainuun kulttuurikartoitus. Kainuun maakuntaliitto.

Kaunismaa, P. (1992) Ideologia, kommunikaatio ja systeemit. Ideologian käsitteen teoria ja ideologian muutos Jürgen Habermasin kommunikatiivisen toiminnan teoriassa. Jyväskylän yliopiston sosiologian laitoksen julkaisuja nro 53.

Kauppalehti 17.5.1991. Kulttuurista kasvuvoimaa. Kulttuuriministeri Isohookana-Asunmaan haastattelu. Kirj. Lahtonen, H.

Kaustisen Kansanmusiikkijuhlien kannatusyhdistyksen toimintakertomus vuodelta 1991.

Khakee, A. (1985) Nationalekonomi och kultur. Meddelande nr 35. Umeå Universitet. Geografiska Institutionen.

Kivinen, O. (1988) Koulutus kulttuuripääomana. Kasvatus nro 6, 445-452.

KOP:n taloudellinen katsaus.

Korpipää, S. (1990) Kunta, kulttuuri, politiikka. Suomen kunnallisiitto. Helsinki.

Korpipää, S. & Arminen, O. (1993) Miten käy kuntien kulttuuri- ja vapaa-aikatoiminnan? Suomen kunnallisiiton kuntajulkaisu nro 2. Helsinki.

Krech, D., Crutchfield, R. S. & Ballachey, E. L. (1962) Individual in Society. A Textbook of Social Psychology. McGraw-Hill Book Company, Inc. New York.

Kulttuurinen luovuus talouselämän voimavarana -strategiaryhmä (1992). Julkaisematon luonnos strategioiksi. Vaasan lääninhallitus.

Kupoli (1992) Kulttuuripolitiikan linjat. Komiteanmietintö nro 36. VAPK. Helsinki.

Laine, S. & Peltonen, P. (1990) Tutkimus Porin jazz-juhlista. Porin koulutus- ja tutkimuskeskus. Julkaisusarja nro 2. Pori.

Laitinen, H. (1979) Kaustisen Kansanmusiikkijuhlat. Juhlakirjassa Suomalaiset merkkipäivät. Toim. Vento, U. Kalevalaseuran Vuosikirja nro 59.

Lash, S. & Urry, J. (1987) *The End of Organized Capitalism*. Polity Press. Cambridge.

Lehtonen, H. (1990) *Yhteisö. Vastapaino*. Tampere.

Lehtonen, J. (1991) Kaupunkikuvat, niiden merkitys ja niiden muuttaminen. Teoksessa Kokkola-kuva. Toim. Yli-Kokko, P. Jyväskylän yliopiston täydennyskoulutuskeskuksen tutkimuksia ja selvityksiä nro 10, 1-9.

Lepistö, V. (1991) *Kuvataiteilija taidemaailmassa*. Tutkijaliitto. Helsinki.

Liikkanen, M., Pääkkönen, H., Toikka, A. & Hyytiäinen, P. (1993 a, b ja c) *Vapaa-aika* numeroina 1,2 ja 3. Kulttuuri ja viestintä nro 3-5. Tilastokeskus.

Likert, R. (1932) A Technique for the Measurement of Attitudes. *Archives of Psychology* 140.

Lindeborg, L. (1991a) *Kulturens betydelse. Exemplet Tyskland*. ERU-rapport 68. Stockholm.

Lindeborg, L. (1991b) *Kultur som lokaliseringfaktor. Erfarenheter från Tyskland*. Industridepartementet nr 22. Göteborg.

Lukács, G. (1968) *Frühschriften II: Geschichte und Klassenbewusstsein*. Luchterhand, Neuwied.

Luttinen, J. (1991) *Ylä-Savon kulttuurisuunnitelma*. Ylä-Savon Instituutin tutkimusraportti nro 5:4.

Manninen, P. (1976) *Tilastotiedettä yhteiskuntatieteilijöille*. Gaudeamus. Hämeenlinna.

Mehtonen, L. & Sironen, E. (1991) *Frankfurtin koulu*. Teoksessa *Taide modernissa maailmassa*. Toim. Sevänen, E., Saariluoma, L. & Turunen, R. Gaudeamus. Helsinki.

Meyerscough, J. (1988) *The Economic Importance of the Arts in Britain*. Policy Studies Institute. London.

Moore, T. (1976) *Reasons for Subsidizing American Theater*. Teoksessa *The Economics of the Arts*. Toim. M. Blaug. Martin Robertson & Co. London.

Morgan, G. (1986) *Images of Organization*. Sage. Beverly Hills.

- Neilimö, K. (1992) Johdon rooli julkisen sektorin tulosjohtamisjärjestelmän kehittämisessä. Hallinnon tutkimus nro 3, 136–143.
- Netzer, D. (1978) *Subsidized Muse: Public Support for the Arts in the U.S.* Abt Books. Cambridge.
- Oksanen, A. (1988) Taide ja taloustiede. Kansantaloudellinen aikakauskirja nro 1, 43–50.
- Opetusministeriö (1991) 1980-luvun kulttuuripolitiikka. OPM:n työryhmien muistioita nro 45.
- Oppenheim, A. (1966) *Questionnaire Design and Attitude Measurement.* Basic Books, Inc. Publishers. New York.
- Paasi, A. (1988) Kulttuuri ja kansainvälinen integraatio. Yhteiskuntasuunnittelu nro 1, 7–12.
- Paasi, A. (1989) Lokaliteetti-tutkimus – sosiologian ja maantieteen uusi yhteys? Sosiologia nro 4, 298–309.
- Paasi, A. (1990) Kulttuuri ja alueellinen kehitys. Teoksessa *Luova ympäristö – luova ihminen.* Raportti ensimmäisestä KULTI-seminaarista Oulusta. Toim. Marjomaa, I. & Nykyri, J. Oulun Yliopiston Täydennyskoulutuskeskuksen julkaisuja nro 6.
- Peacock, A. (1969) *Welfare Economics and Public Subsidies to the Arts.* The Manchester School of Economic and Social Studies. Vol. 37, nr 4.
- Rinne, R. (1987) Koulu symbolisen vallan näyttämönä. *Kasvatus* nro 4, 303–314.
- Roos, J. P. (1987) *Suomalainen elämä.* SKS. Helsinki.
- Roos, J. P. (1988) *Elämäntavasta elämäkertaan.* Tutkijaliitto. Gummerus. Helsinki.
- Rope, T. & Mether, J. (1987) *Mielikuva-markkinointi.* Weilin + Göös. Espoo.
- Rotstein, A. (1989) *Economics and Culture: Separation without Divorce.* Cultural Economics 88. A Canadian Perspective. University of Acron. Ohio.
- Rubenowitz, S. & U. (1990) *Kultur som attraktion – vilken roll spelar kulturen för valet av bostadort.* ERU-rapport nr 65. Stockholm.

Ruotsin kunnallisliitto: Kuntien kulttuuripolitiikka – päämääriä ja strategioita. 1989. Suom. Porna, I. Suomen kaupunkiliitto. Helsinki.

Rydman, J. & Sappinen, J. (1988) Taide ja taloustiede: kvasitiedettä postmodernismin hengessä? *Kansantaloudellinen aikakauskirja* nro 3, 315–317.

Sairanen, K. (1988) Tutkimus Savonlinnan oopperajuhlista. *Matkailun koulutus- ja tutkimuskeskus, sarja A: 6*. Savonlinna.

Salasto, R. (1992) 100 askelta Vaasan kaupungin kulttuurin kehittämiseksi. Vaasan kaupungin kulttuuri- ja vapaa-aikalautakunta. Käsikirjoitus.

Salomonsson, A. (1993) Om regionalitetens anatomi. Teoksessa *Kulturens brug eller misbrug*. P. Duelund (toim.) NordREFO nr 2, 107–118. København.

Salonen, T. K. (1990) Konserttimusiikin yleisö makujen kentällä. Jyväskylän yliopiston nykykulttuurin tutkimusyksikön julkaisu nro 23.

Salonen, T. K. (1991) Kulttuuriprojektit kunnallisen kulttuuritoimen edistäjinä? *Kulttuuritutkimus* nro 1, 30–34.

Scitovsky, T. (1976) *The Joyless Economy: An Inquiry into Human Satisfaction and Consumer Dissatisfaction*. Oxford University Press. London.

Sneck, T. (1989) Kaupunkiskenaariot. Suomen kaupunkiliitto.

Summa, H. (1987) Byrokraatin sadetanssi. Hallinnon rituaalistuminen strukturaatioteorian valossa. *Hallinnon tutkimus* nro 4, 233–242.

Suomen maakuntien liitto (1992). *Suomalaisten elinympäristö. Toiveet ja todellisuus*. Helsinki.

Sänkiaho, R. (1989) Tempu ja kuinka ne tehdään. Monimuuttujamenetelmät kansan palvelijoina. Jyväskylän yliopisto. KTL.

Tilastokeskuksen ajankäyttötutkimus 1987–88.

Tuomi, O. Hyvinvointi, alueellisuus ja tutkimuksen restrukturaatiohaasteet. Teoksessa *Avauksia restrukturaatioon*. Toim. Häkli, J. & Kuitunen, J. Tampereen yliopisto, Alutieteen laitos, sarja A, 11. Tampere.

Tutkimuskuntien verotiedot vuosilta 1989–90.

Unesco (1987) *Maailman kulttuurikehityksen vuosikymmen 1988–1997. Toimintaopas*. Suomen Unesco-toimikunnan julkaisu nro 44.

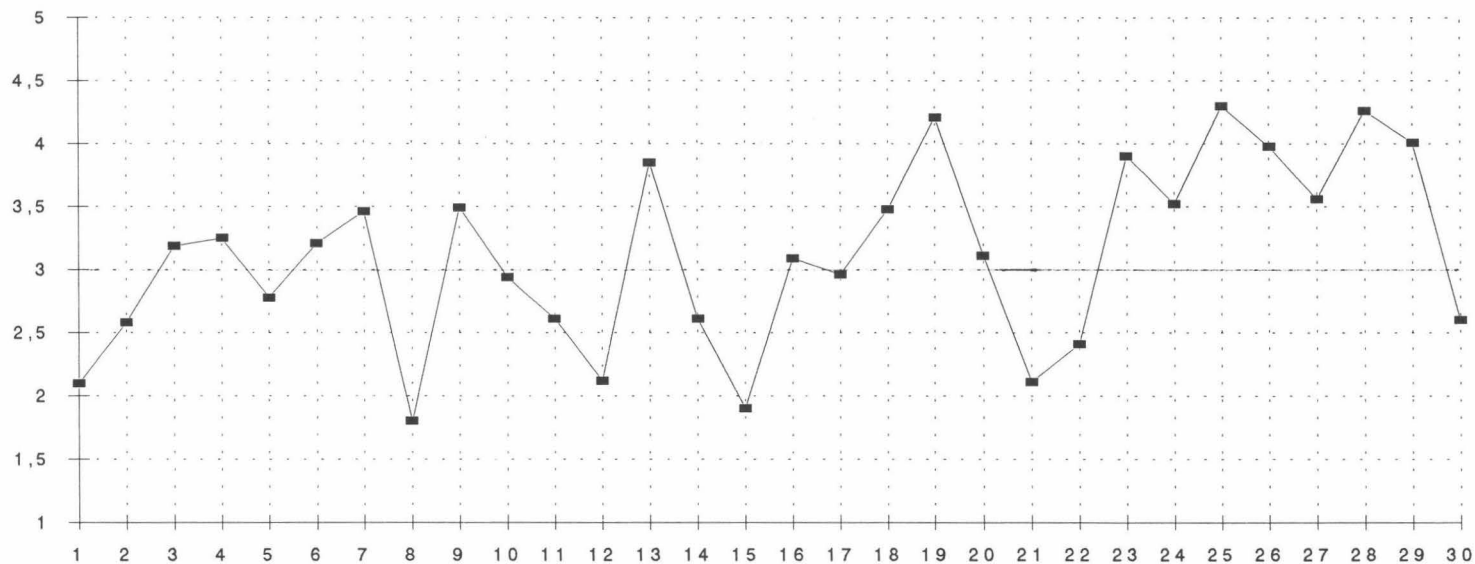
- Vaasan läänin tilastokatsaus (1992). Vaasan läänin seutukaavaliitto. Sarja C: 12. Vaasa.
- Vainikkala, E. (1991) Marxisin paradoksi ja Fredric Jameson. Teoksessa Taide modernissa yhteiskunnassa. Toim. Sevänen, E., Saariluoma, L. & Turunen, R. Gaudeamus. Helsinki.
- Valtonen, H. (1992) Kulttuuri ja kansantalouden edut. Kulttuuritutkimus nro 1, 3–10.
- Varhe, S. (1990) Asukkaiden mielipiteet hallinnosta ja palveluista Kokkolassa 1989. Suomen kaupunkiliitto. Kehittämisen toimialue.
- Varhe, S., Eliasson, A. ja Kurikka, P. (1990) Asukkaiden mielipiteet kaupunkien hallinnosta ja palveluista 1989. Suomen kaupunkiliitto.
- Vartia, Y. (1989) Tilastotieteen perusteet. Helsinki.
- Vasama, P-M. & Vartia, Y. (1980) Johdatus tilastotieteeseen. Osa 2. Gaudeamus. Pori.
- Veggeland, N. (1992) Planlægning, kultur og postmodernitet. Teoksessa Kulturens spændetrøje. Toim. Duelund, P. NordREFO nr 1. København.
- Williams, R. (1988) Marxismi, kulttuuri ja kirjallisuus. Vastapaino. Tampere.
- Willis, P. (1978) Profane Culture. Routledge & Kegan Paul. London.
- Willman, G. (1982) Elämisen taso ja kulttuuritottumukset Pietarsaaren ja Kokkolan alueilla. Chydenius-Instituutin julkaisuja nro 8. Kokkola.
- Voloshinov, V. (1990) Kielen dialogisuus. Marxismi ja kielifilosofia. Vastapaino. Tampere.
- Vähäpassi, S. (1992) Taiteen taloustiede. Kansantaloustieteen pro gradu - tutkielma. Jyväskylän yliopisto.
- Yli-Kokko, P. (1991, toim.) Kokkola-kuva. Raportti Kokkolan kaupungin kuntakuvasta ja sen tutkimuksesta. Jyväskylän yliopiston täydennyskoulutuskeskuksen tutkimuksia ja selvityksiä nro 10.
- Ziehe, T. (1989) Kulturanalyser. Ungdom, utbildning, modernitet. Symposion Bokförlag. Stockholm.

Ziehe, T. (1991) Uusi nuoriso. Epätavanomaisen oppimisen puolustus. Vastapaino. Tampere.

LIITTEET

LIITE 1 . KULTTUURIARVOSTUKSET. Vastausten keskiarvot koko tutkimusaineistossa.

Täysin samaa mieltä

Täysin eri mieltä

Väittämät

LIITTEET 2 – 10

LYHENTEIDEN SELITYKSET:

- * Väit. = arvostusväittäjä
- * Tm. = taustamuuttuja
- * Ka = keskiarvo
- * Kh = keskihajonta
- * n = havaintoyksiköiden lukumäärä
- * p = tilastollinen merkitsevyys

LIITE 2**ARVOSTUSVÄITTÄMIEN KESKIARVOT KIELIRYHMÄN MUKAAN.**

1 = suomi 2 = ruotsi

Väit.	Tm.	Ka	Kh	n	p	Väit.	Tm.	Ka	Kh	n	p
1	1	2.17	1.11	501		16	1	3.09	1.39	499	
	2	1.92	1.16	202	0.008		2	3.11	1.47	202	0.860
2	1	2.59	1.34	502		17	1	3.03	1.24	500	
	2	2.53	1.37	202	0.611		2	2.79	1.26	198	0.019
3	1	3.18	1.21	498		18	1	3.44	1.21	497	
	2	3.23	1.23	202	0.581		2	3.58	1.28	199	0.170
4	1	3.15	1.30	501		19	1	4.22	0.88	498	
	2	3.50	1.30	199	0.001		2	4.20	0.91	202	0.851
5	1	2.75	1.35	499		20	1	3.02	1.17	500	
	2	2.86	1.47	202	0.337		2	3.35	1.19	201	0.001
6	1	3.26	1.32	502		21	1	2.01	1.10	499	
	2	3.10	1.34	202	0.162		2	2.35	1.20	199	0.000
7	1	3.41	1.30	499		22	1	2.42	1.34	500	
	2	3.59	1.28	201	0.109		2	2.38	1.36	200	0.710
8	1	1.75	1.11	501		23	1	3.90	1.31	502	
	2	1.92	1.25	201	0.081		2	3.90	1.39	203	0.992
9	1	3.48	1.31	499		24	1	3.50	1.07	501	
	2	3.50	1.32	202	0.912		2	3.58	1.05	201	0.351
10	1	2.92	1.22	498		25	1	4.30	1.04	500	
	2	2.99	1.27	202	0.470		2	4.28	1.06	203	0.747
11	1	2.55	1.20	500		26	1	3.99	1.06	503	
	2	2.77	1.25	200	0.026		2	3.98	0.98	203	0.901
12	1	1.93	1.05	499		27	1	3.43	1.09	500	
	2	2.58	1.17	202	0.000		2	3.89	1.10	203	0.000
13	1	3.86	1.08	498		28	1	4.38	0.88	502	
	2	3.81	1.14	201	0.598		2	3.99	1.01	203	0.000
14	1	2.47	1.15	499		29	1	3.91	1.12	502	
	2	2.96	1.36	199	0.000		2	4.26	1.05	203	0.000
15	1	1.95	1.28	501		30	1	2.53	1.29	501	
	2	1.77	1.26	202	0.088		2	2.76	1.37	204	0.029

LIITE 3**ARVOSTUSVÄITÄMIEN KESKIARVOT KUNNITTAIN.**

1 = Kokkola 2 = Pietarsaari 3 = Kaustinen 4 = Halsua

Väit.	Tm.	Ka	Kh	n	p	Väit.	Tm.	Ka	Kh	n	p
1	1	2.18	1.11	288		16	1	3.05	1.40	289	
	2	2.11	1.20	254			2	2.96	1.34	253	
	3	1.89	1.06	91			3	3.36	1.35	89	
	4	2.00	1.08	61	0.161		4	3.48	1.36	61	0.016
2	1	2.55	1.35	288		17	1	3.07	1.23	286	
	2	2.50	1.35	254			2	2.81	1.31	253	
	3	2.77	1.27	91			3	2.92	1.08	90	
	4	2.65	1.36	62	0.404		4	3.10	1.22	60	0.080
3	1	3.14	1.20	287		18	1	3.49	1.27	285	
	2	3.22	1.25	254			2	3.62	1.20	252	
	3	3.39	1.10	89			3	3.22	1.15	90	
	4	2.98	1.27	61	0.186		4	3.15	1.18	61	0.008
4	1	3.23	1.32	285		19	1	4.22	0.85	289	
	2	3.32	1.31	253			2	4.23	0.88	253	
	3	3.21	1.25	91			3	4.31	0.90	88	
	4	3.10	1.28	62	0.648		4	4.02	1.01	61	0.248
5	1	2.68	1.35	287		20	1	3.19	1.10	288	
	2	2.74	1.47	253			2	3.30	1.22	253	
	3	3.02	1.34	91			3	2.79	1.19	90	
	4	2.97	1.22	61	0.134		4	2.47	1.13	62	0.000
6	1	3.24	1.31	288		21	1	2.08	1.16	287	
	2	3.43	1.31	254			2	2.12	1.12	252	
	3	2.87	1.27	91			3	2.17	1.17	90	
	4	2.82	1.41	62	0.000		4	2.13	1.10	61	0.929
7	1	3.56	1.31	288		22	1	2.50	1.42	287	
	2	3.54	1.28	252			2	2.20	1.27	253	
	3	3.14	1.25	90			3	2.44	1.23	90	
	4	3.13	1.31	61	0.008		4	2.67	1.35	61	0.018
8	1	1.77	1.15	288		23	1	3.80	1.35	290	
	2	1.77	1.15	253			2	3.76	1.37	255	
	3	1.86	1.16	90			3	4.25	1.21	89	
	4	1.89	1.15	62	0.830		4	4.42	1.03	62	0.000
9	1	3.53	1.34	287		24	1	3.55	1.05	289	
	2	3.53	1.30	254			2	3.60	1.06	253	
	3	3.29	1.25	90			3	3.32	1.10	90	
	4	3.39	1.32	61	0.415		4	3.28	1.05	61	0.052
10	1	2.84	1.22	287		25	1	4.32	1.01	288	
	2	3.09	1.23	254			2	4.31	1.05	255	

	3	2.90	1.23	89		3	4.17	1.08	90		
	4	2.84	1.34	61	0.105	4	4.38	1.04	61	0.577	
11	1	2.66	1.15	286		26	1	3.99	1.05	289	
	2	2.90	1.28	253			2	4.06	0.95	254	
	3	1.92	1.00	90			3	3.97	1.08	91	
	4	2.16	1.01	62	0.000		4	3.65	1.19	62	0.045
12	1	2.07	1.13	288		27	1	3.61	1.09	288	
	2	2.36	1.12	235			2	3.76	1.06	255	
	3	1.64	0.93	90			3	3.24	1.09	90	
	4	1.93	1.09	61	0.000		4	2.98	1.17	60	0.000
13	1	3.85	1.05	286		28	1	4.30	0.87	289	
	2	3.94	1.07	254			2	4.04	1.00	254	
	3	3.74	1.20	90			3	4.60	0.71	91	
	4	3.65	1.22	60	0.206		4	4.52	0.96	61	0.000
14	1	2.57	1.20	287		29	1	4.02	1.11	290	
	2	2.77	1.30	252			2	3.90	1.19	254	
	3	2.34	1.16	90			3	4.14	0.94	91	
	4	2.54	1.16	61	0.033		4	4.20	0.95	60	0.138
15	1	1.92	1.27	288		30	1	2.60	1.35	288	
	2	1.72	1.20	254			2	2.62	1.30	255	
	3	2.14	1.29	90			3	2.44	1.23	91	
	4	2.10	1.46	62	0.019		4	2.66	1.34	61	0.675

LIITE 4**ARVOSTUSVÄITTÄMIEN KESKIARVOT SUKUPUOLEN MUKAAN.**

1 = nainen 2 = mies

Väit.	Tm.	Ka	Kh	n	p	Väit.	Tm.	Ka	Kh	n	p
1	1	2.24	1.12	378	0.001	16	1	2.85	1.37	377	0.000
	2	1.94	1.12	324			2	3.37	1.41	323	
2	1	2.49	1.28	379	0.049	17	1	2.90	1.24	375	0.172
	2	2.69	1.41	324			2	3.03	1.27	322	
3	1	3.32	1.15	377	0.004	18	1	3.56	1.18	374	0.038
	2	3.05	1.27	322			2	3.37	1.28	321	
4	1	3.48	1.25	378	0.000	19	1	4.33	0.80	378	0.000
	2	2.98	1.32	321			2	4.09	0.95	321	
5	1	2.76	1.40	378	0.840	20	1	3.12	1.12	378	0.929
	2	2.79	1.37	322			2	3.11	1.26	323	
6	1	3.39	1.27	379	0.000	21	1	2.01	1.07	375	0.012
	2	3.02	1.36	324			2	2.22	1.21	323	
7	1	3.52	1.27	378	0.204	22	1	2.30	1.31	377	0.019
	2	3.40	1.33	321			2	2.54	1.38	323	
8	1	1.69	1.06	378	0.010	23	1	3.89	1.33	380	0.828
	2	1.92	1.23	323			2	3.92	1.33	324	
9	1	3.67	1.22	378	0.000	24	1	3.52	1.04	377	0.938
	2	3.27	1.37	322			2	3.53	1.10	325	
10	1	2.93	1.24	379	0.799	25	1	4.39	1.00	378	0.018
	2	2.95	1.23	320			2	4.20	1.08	324	
11	1	2.81	1.23	377	0.000	26	1	4.06	1.01	379	0.035
	2	2.39	1.17	322			2	3.90	1.05	326	
12	1	2.13	1.09	378	0.668	27	1	3.64	1.08	379	0.064
	2	2.09	1.15	322			2	3.48	1.14	323	
13	1	3.89	1.08	378	0.271	28	1	4.29	0.96	379	0.555
	2	3.80	1.11	320			2	4.25	0.89	325	
14	1	2.48	1.23	375	0.002	29	1	4.06	1.15	381	0.242
	2	2.77	1.23	322			2	3.96	1.06	323	
15	1	1.75	1.21	379	0.001	30	1	2.46	1.24	380	0.002
	2	2.07	1.32	323			2	2.77	1.38	324	

LIITE 5**ARVOSTUSVÄITTÄMIEN KESKIARVOT IKÄRYHMIEN MUKAAN.**

1 = 15-24 vuotta

2 = 25-34 vuotta

3 = 35-44 vuotta

4 = 45-54 vuotta

5 = 55-64 vuotta

6 = 65-75 vuotta

Väit.	Tm.	Ka	Kh	n	p	Väit.	Tm.	Ka	Kh	n	p
1	1	2.23	1.14	156		16	1	3.21	1.45	156	
	2	2.01	1.03	105			2	3.01	1.44	105	
	3	2.02	1.18	131			3	3.14	1.42	132	
	4	2.20	1.18	127			4	2.98	1.37	126	
	5	2.01	1.07	114			5	2.93	1.37	113	
	6	2.06	1.22	67	0.406		6	3.38	1.41	66	0.253
2	1	2.67	1.30	156		17	1	3.16	1.16	155	
	2	2.50	1.37	105			2	2.82	1.25	105	
	3	2.57	1.31	132			3	2.77	1.16	132	
	4	2.54	1.33	127			4	2.99	1.36	126	
	5	2.66	1.51	114			5	3.13	1.35	113	
	6	2.39	1.21	67	0.714		6	2.81	1.15	64	0.039
3	1	3.21	1.10	156		18	1	3.42	1.16	156	
	2	3.13	1.25	104			2	3.45	1.22	105	
	3	3.14	1.18	132			3	3.49	1.23	133	
	4	3.40	1.29	126			4	3.55	1.22	126	
	5	3.01	1.24	114			5	3.52	1.27	109	
	6	3.25	1.26	65	0.233		6	3.39	1.34	64	0.933
4	1	3.07	1.29	155		19	1	4.24	0.84	156	
	2	2.95	1.37	105			2	4.21	0.92	105	
	3	3.21	1.30	132			3	4.05	0.91	133	
	4	3.38	1.27	127			4	4.29	0.85	126	
	5	3.54	1.31	114			5	4.34	0.87	111	
	6	3.52	1.21	64	0.003		6	4.11	0.98	66	0.101
5	1	2.65	1.28	155		20	1	3.23	1.11	156	
	2	2.49	1.35	105			2	3.28	1.12	105	
	3	2.80	1.40	132			3	3.07	1.28	133	
	4	2.92	1.44	126			4	3.10	1.25	126	
	5	2.91	1.41	114			5	2.93	1.14	113	
	6	2.94	1.43	66	0.096		6	3.05	1.16	66	0.243
6	1	3.15	1.26	156		21	1	2.36	1.22	156	
	2	3.24	1.32	105			2	2.24	1.14	105	
	3	3.10	1.37	132			3	2.05	1.07	133	
	4	3.33	1.36	127			4	1.81	1.02	127	
	5	3.23	1.37	114			5	1.97	1.10	113	
	6	3.30	1.31	67	0.749		6	2.23	1.26	62	0.001
7	1	3.13	1.31	156		22	1	2.12	1.28	154	
	2	3.19	1.32	105			2	2.31	1.20	105	
	3	3.41	1.28	132			3	2.46	1.35	133	
	4	3.81	1.21	126			4	2.40	1.38	127	
	5	3.78	1.21	113			5	2.66	1.46	113	
	6	3.55	1.33	65	0.000		6	2.72	1.35	65	0.008

8	1	1.80	1.10	156	23	1	3.54	1.43	156
	2	1.74	1.17	105		2	3.68	1.40	105
	3	1.72	1.17	132		3	3.93	1.33	132
	4	1.65	1.00	127		4	4.10	1.19	127
	5	2.11	1.35	114		5	4.25	1.14	114
	6	1.85	1.06	65		0.039	6	4.04	1.41
9	1	3.24	1.36	156	24	1	3.31	0.91	156
	2	3.33	1.43	105		2	3.44	1.01	105
	3	3.56	1.27	132		3	3.53	1.06	132
	4	3.81	1.15	127		4	3.76	1.12	127
	5	3.58	1.25	114		5	3.63	1.14	112
	6	3.38	1.35	64		0.006	6	3.48	1.19
10	1	3.44	1.11	155	25	1	4.24	1.10	156
	2	2.99	1.19	104		2	4.48	0.83	105
	3	2.89	1.20	132		3	4.29	1.03	133
	4	2.76	1.19	127		4	4.32	1.05	126
	5	2.56	1.30	114		5	4.26	1.16	113
	6	2.80	1.29	65		0.000	6	4.18	1.10
11	1	2.62	1.20	155	26	1	3.74	1.00	156
	2	2.63	1.33	105		2	3.98	1.00	104
	3	2.55	1.17	132		3	4.05	1.01	133
	4	2.82	1.20	126		4	4.19	0.96	127
	5	2.43	1.20	114		5	3.93	1.15	114
	6	2.62	1.27	65		0.261	6	4.10	1.07
12	1	2.24	1.09	156	27	1	3.53	1.06	155
	2	2.06	1.16	105		2	3.44	0.99	105
	3	2.09	1.14	132		3	3.36	1.17	132
	4	2.10	1.15	126		4	3.71	0.99	127
	5	2.00	1.07	114		5	3.53	1.28	113
	6	2.22	1.15	65		0.563	6	3.96	1.10
13	1	3.75	1.01	156	28	1	3.85	0.98	156
	2	3.85	1.04	104		2	4.16	0.88	105
	3	3.87	1.11	132		3	4.23	0.95	133
	4	4.10	1.00	126		4	4.54	0.75	127
	5	3.66	1.27	113		5	4.54	0.82	112
	6	3.80	1.18	65		0.044	6	4.48	0.98
14	1	2.60	1.23	156	29	1	2.76	1.16	155
	2	2.42	1.21	105		2	3.90	1.09	105
	3	2.43	1.15	132		3	3.84	1.25	133
	4	2.62	1.13	125		4	4.16	1.01	126
	5	2.65	1.34	114		5	4.24	0.95	113
	6	3.27	1.31	63		0.000	6	4.46	0.97
15	1	1.99	1.36	156	30	1	2.85	1.34	156
	2	1.82	1.23	105		2	2.81	1.36	105
	3	1.91	1.22	132		3	2.62	1.29	133
	4	1.86	1.19	127		4	2.32	1.25	126
	5	1.84	1.35	114		5	2.47	1.30	114
	6	2.03	1.34	66		0.823	6	2.38	1.26

LIITE 6**ARVOSTUSVÄITTÄMIEN KESKIARVOT KOULUTUKSEN MUKAAN.**

1 = perustaso

2 = keskitaso

3 = korkeataso

Väit.	Tm.	Ka	Kh	n	p	Väit.	Tm.	Ka	Kh	n	p
1	1	2.06	1.14	484	0.153	16	1	3.32	1.38	482	0.000
	2	2.15	1.11	141			2	2.74	1.44	141	
	3	2.32	1.13	75			3	2.27	1.06	74	
2	1	2.71	1.36	484	0.000	17	1	3.15	1.20	480	0.000
	2	2.42	1.23	141			2	2.79	1.27	140	
	3	1.95	1.20	75			3	2.12	1.14	75	
3	1	3.13	1.22	481	0.059	18	1	3.51	1.20	476	0.557
	2	3.28	1.16	141			2	3.38	1.30	141	
	3	3.47	1.22	75			3	3.45	1.27	75	
4	1	3.22	1.33	480	0.193	19	1	4.23	0.89	480	0.319
	2	3.29	1.25	141			2	4.13	0.90	141	
	3	3.51	1.21	75			3	4.31	0.75	75	
5	1	2.89	1.37	482	0.003	20	1	3.02	1.17	481	0.002
	2	2.47	1.38	141			2	3.23	1.19	141	
	3	2.60	1.39	75			3	3.49	1.16	75	
6	1	3.15	1.32	484	0.021	21	1	2.09	1.14	479	0.139
	2	3.26	1.38	141			2	2.26	1.19	141	
	3	3.60	1.20	75			3	1.95	1.03	75	
7	1	3.54	1.29	481	0.137	22	1	2.48	1.37	481	0.078
	2	3.30	1.27	140			2	2.30	1.34	141	
	3	3.40	1.35	75			3	2.15	1.18	75	
8	1	1.82	1.17	483	0.514	23	1	4.06	1.27	485	0.000
	2	1.81	1.16	140			2	3.63	1.41	141	
	3	1.65	0.99	75			3	3.40	1.41	75	
9	1	3.35	1.30	482	0.000	24	1	3.54	1.05	482	0.476
	2	3.60	1.29	141			2	3.44	1.12	141	
	3	4.16	1.15	75			3	3.61	1.04	75	
10	1	2.98	1.24	482	0.235	25	1	4.24	1.09	483	0.002
	2	2.89	1.27	140			2	4.28	1.02	141	
	3	2.73	1.11	75			3	4.69	0.61	75	
11	1	2.47	1.18	480	0.000	26	1	3.94	1.05	487	0.001
	2	2.83	1.21	141			2	3.94	1.06	141	
	3	3.19	1.32	75			3	4.41	0.72	74	
12	1	2.14	1.12	482		27	1	3.50	1.14	485	
	2	2.04	1.04	141			2	3.60	1.07	141	

	3	2.09	1.24	75	0.669		3	3.91	0.91	74	0.013
13	1	3.80	1.13	480		28	1	4.36	0.91	486	
	2	3.89	1.03	141			2	4.04	0.95	140	
	3	4.13	0.92	75	0.042		3	4.12	0.97	75	0.001
14	1	2.60	1.19	480		29	1	4.14	1.08	484	
	2	2.43	1.29	140			2	3.74	1.11	141	
	3	2.96	1.29	75	0.010		3	3.74	1.13	75	0.000
15	1	2.04	1.32	483		30	1	2.64	1.34	485	
	2	1.71	1.17	141			2	2.60	1.27	141	
	3	1.35	0.85	75	0.000		3	2.27	1.14	75	0.069

LIITE 7**ARVOSTUSVÄITTÄMIEN KESKIARVOT SOSIOEKONOMISEN ASEMAN MUKAAN.**

1 = maatalousyrittäjät

2 = muut yrittäjät

3 = ylemmät toimihenkilöt

4 = alemmat toimihenk.

5 = työntekijät

6 = opiskelijat ja koululaiset

7 = työvoimaan ja koulutukseen kuulumattomat

Väit.	Tm.	Ka	Kh	n	p	Väit.	Tm.	Ka	Kh	n	p
1	1	1.71	1.15	42	0.019	16	1	3.44	1.42	41	0.000
	2	1.48	0.96	25			2	3.96	1.21	25	
	3	2.11	1.05	114			3	2.49	1.28	113	
	4	2.07	1.10	107			4	2.93	1.36	107	
	5	2.15	1.16	245			5	3.29	1.37	244	
	6	2.22	1.09	105			6	3.12	1.43	105	
	7	2.24	1.15	45			7	3.11	1.45	45	
2	1	2.98	1.63	42	0.000	17	1	3.32	1.27	40	0.000
	2	3.20	1.08	25			2	3.28	1.14	25	
	3	2.10	1.19	114			3	2.31	1.19	114	
	4	2.51	1.24	107			4	2.82	1.21	107	
	5	2.68	1.36	245			5	3.15	1.22	243	
	6	2.64	1.35	105			6	3.07	1.22	104	
	7	2.82	1.39	45			7	3.12	1.16	43	
3	1	2.95	1.22	41	0.162	18	1	3.27	1.40	41	0.398
	2	2.72	1.40	25			2	3.08	1.19	25	
	3	3.35	1.24	114			3	3.63	1.33	114	
	4	3.33	1.12	243			4	3.54	1.20	105	
	5	3.18	1.22	243			5	3.46	1.17	241	
	6	3.18	1.17	105			6	3.42	1.18	105	
	7	3.07	1.21	44			7	3.44	1.20	43	
4	1	3.29	1.35	41	0.087	19	1	4.12	0.98	41	0.350
	2	2.64	1.35	25			2	3.84	0.85	25	
	3	3.36	1.32	114			3	4.15	0.96	113	
	4	3.20	1.24	107			4	4.27	0.77	107	
	5	3.29	1.27	243			5	4.26	0.86	242	
	6	3.07	1.39	105			6	4.18	0.89	105	
	7	3.55	1.27	44			7	4.22	0.97	45	
5	1	3.24	1.32	41	0.003	20	1	2.24	1.12	42	0.000
	2	3.40	1.35	25			2	2.96	1.34	25	
	3	2.46	1.40	114			3	3.37	1.18	114	
	4	2.65	1.47	107			4	3.31	1.09	107	
	5	2.87	1.36	245			5	3.07	1.16	243	
	6	2.59	1.30	45			6	3.20	1.16	45	
	7	2.78	1.20	45			7	2.98	1.06	45	
6	1	2.62	1.36	42	0.000	21	1	2.39	1.22	41	0.000
	2	2.56	1.12	25			2	2.36	1.35	25	
	3	3.39	1.40	114			3	1.86	0.99	114	
	4	3.35	1.21	107			4	2.07	1.07	107	

	5	3.38	1.32	245		5	2.14	1.16	241	
	6	3.14	1.29	105		6	2.16	1.19	105	
	7	2.96	1.24	45	0.007	7	2.30	1.23	44	0.096
7	1	3.41	1.32	41	22	1	3.00	1.50	41	
	2	3.60	1.04	25		2	2.60	1.41	25	
	3	3.52	1.33	114		3	2.37	1.29	114	
	4	3.68	1.26	107		4	2.41	1.32	108	
	5	3.54	1.24	243		5	2.52	1.37	244	
	6	3.03	1.38	105		6	1.97	1.20	103	
	7	3.27	1.30	45	0.008	7	2.32	1.36	44	0.001
8	1	2.40	1.36	42	23	1	4.62	1.01	42	
	2	2.48	1.42	25		2	4.16	1.34	25	
	3	1.65	1.03	114		3	3.60	1.34	114	
	4	1.69	1.05	107		4	3.75	1.45	107	
	5	1.79	1.16	224		5	4.14	1.18	245	
	6	1.60	0.97	105		6	3.40	1.45	105	
	7	1.84	1.28	45	0.000	7	3.96	1.21	45	0.000
9	1	3.39	1.28	41	24	1	3.45	1.19	42	
	2	2.68	1.35	25		2	3.08	1.04	25	
	3	3.99	1.21	114		3	3.59	1.05	114	
	4	3.50	1.28	107		4	3.56	1.15	108	
	5	3.42	1.27	243		5	3.58	1.07	243	
	6	3.35	1.38	105		6	3.38	0.98	105	
	7	3.27	1.19	45	0.000	7	3.55	0.98	44	0.283
10	1	2.51	1.31	41	25	1	4.17	1.21	42	
	2	3.08	1.19	25		2	4.08	1.21	42	
	3	2.72	1.18	114		3	4.50	0.91	114	
	4	3.04	1.24	107		4	4.22	1.08	107	
	5	2.84	1.19	243		5	4.23	1.11	244	
	6	3.39	1.22	104		6	4.34	0.96	105	
	7	3.18	1.23	45	0.000	7	4.41	0.90	44	0.226
11	1	2.00	1.10	42	26	1	3.57	1.25	42	
	2	1.96	0.93	25		2	3.72	1.06	25	
	3	2.99	1.33	114		3	4.29	0.84	113	
	4	2.78	1.14	107		4	4.06	1.04	108	
	5	2.51	1.19	243		5	4.03	0.98	246	
	6	2.74	1.17	104		6	3.74	1.10	105	
	7	2.40	1.21	45	0.000	7	3.91	1.08	45	0.000
12	1	1.93	1.17	41	27	1	2.95	1.28	40	
	2	2.04	0.84	25		2	3.12	1.09	25	
	3	2.12	1.20	114		3	3.68	1.03	114	
	4	2.02	1.17	107		4	3.63	1.09	107	
	5	2.09	1.08	244		5	3.36	1.08	246	
	6	2.28	1.11	105		6	3.52	1.00	45	
	7	2.07	0.99	45	0.626	7	3.64	1.00	45	0.003
13	1	3.56	1.23	41	28	1	4.62	0.54	42	
	2	3.52	1.29	25		2	4.44	0.77	25	
	3	4.01	1.10	114		3	4.27	0.83	113	
	4	3.84	1.07	107		4	4.28	0.96	108	
	5	3.88	1.04	242		5	4.35	0.90	246	
	6	3.83	1.13	105		6	3.38	1.05	105	

	7	370	1.02	44		7	4.27	1.04	44	
14	1	2.59	1.24	41	29	1	4.46	0.67	41	
	2	3.28	1.37	25		2	4.16	1.11	25	
	3	2.63	1.23	114		3	3.79	1.03	114	
	4	2.52	1.23	106		4	3.94	1.20	108	
	5	2.59	1.19	242		5	4.06	1.14	247	
	6	2.64	1.29	105		6	3.89	1.11	104	
	7	2.44	1.20	45	0.174	7	4.02	1.28	44	0.035
15	1	2.36	1.48	42	30	1	2.83	1.39	41	
	2	2.60	1.35	25		2	2.72	1.54	25	
	3	1.46	1.09	114		3	2.29	1.25	114	
	4	1.77	1.20	107		4	2.67	1.25	108	
	5	2.06	1.31	244		5	2.61	1.34	245	
	6	1.77	1.19	45		6	2.75	1.35	105	
	7	2.09	1.29	45	0.000	7	2.47	1.16	45	0.128

LIITE 8**ARVOSTUSVÄITTÄMIEN KESKIARVOT VUOSITULOJEN MUKAAN.**

1 = alle 50 000 mk

2 = 50 000–99 999 mk

3 = 100 000–149 999 mk

4 = 150 000 mk tai yli

Väit.	Tm.	Ka	Kh	n	p	Väit.	Tm.	Ka	Kh	n	p
1	1	2.26	1.15	260	0.001	16	1	3.15	1.42	259	0.615
	2	2.11	1.13	240			2	3.10	1.37	239	
	3	2.01	1.16	135			3	3.03	1.42	134	
	4	1.58	0.86	50			4	2.88	1.49	50	
2	1	2.68	1.35	260	0.322	17	1	3.13	1.23	254	0.000
	2	2.53	1.30	240			2	2.97	1.24	240	
	3	2.49	1.38	50			3	2.82	1.29	135	
	4	2.38	1.37	50			4	2.36	1.14	50	
3	1	3.21	1.19	256	0.089	18	1	3.42	1.22	255	0.517
	2	3.23	1.21	240			2	3.46	1.20	238	
	3	3.13	1.22	136			3	3.61	1.21	134	
	4	3.22	1.37	50			4	3.52	1.39	50	
4	1	3.35	1.33	257	0.068	19	1	4.22	0.91	259	0.361
	2	3.34	1.22	240			2	4.25	0.82	239	
	3	3.02	1.31	136			3	4.16	0.88	133	
	4	3.12	1.47	50			4	4.02	1.10	50	
5	1	2.86	1.36	259	0.578	20	1	3.02	1.19	258	0.357
	2	2.69	1.35	239			2	3.16	1.12	239	
	3	2.82	1.49	136			3	3.19	1.25	135	
	4	2.80	1.51	50			4	3.24	1.27	50	
6	1	3.25	1.27	260	0.402	21	1	2.22	1.17	253	0.178
	2	3.25	1.31	240			2	2.08	1.12	240	
	3	3.26	1.36	136			3	1.96	1.09	136	
	4	2.92	1.55	50			4	2.16	1.23	50	
7	1	3.31	1.32	259	0.035	22	1	2.30	1.33	256	0.400
	2	3.59	1.24	239			2	2.48	1.33	240	
	3	3.46	1.34	135			3	2.37	1.32	136	
	4	3.76	1.30	50			4	2.54	1.46	50	
8	1	1.89	1.13	259	0.507	23	1	3.84	1.39	261	0.040
	2	1.74	1.14	240			2	4.08	1.23	239	
	3	1.79	1.21	136			3	3.84	1.32	136	
	4	1.74	1.24	50			4	3.56	1.47	50	
9	1	3.37	1.31	257	0.208	24	1	3.43	1.05	258	0.132
	2	3.57	1.26	240			2	3.57	1.07	239	
	3	3.51	1.39	136			3	3.65	1.06	136	
	4	3.72	1.23	50			4	3.36	1.16	50	
10	1	3.02	1.28	257	0.000	25	1	4.36	1.00	259	0.000
	2	2.98	1.20	240			2	4.21	1.09	239	

LIITE 9**ARVOSTUSVÄITTÄMIEN KESKIARVOT ASUMISEN KESTON MUKAAN.**

1 = 0-5 vuotta

2 = 6-10 vuotta

3 = 11-20 vuotta

4 = yli 20 vuotta/koko elämä

Väit.	Tm.	Ka	Kh	n	p	Väit.	Tm.	Ka	Kh	n	p
1	1	2.13	1.05	60	0.871	16	1	2.63	1.41	60	0.003
	2	2.18	1.11	38			2	2.63	1.38	38	
	3	2.13	1.10	135			3	3.05	1.39	134	
	4	2.07	1.15	465			4	3.21	1.40	464	
2	1	2.13	1.17	60	0.032	17	1	2.78	1.24	60	0.157
	2	2.38	1.44	39			2	2.84	1.12	37	
	3	2.65	1.36	135			3	2.81	1.26	134	
	4	2.64	1.34	465			4	3.04	1.26	462	
3	1	3.17	1.33	60	0.793	18	1	3.42	1.25	60	0.627
	2	3.00	1.17	39			2	3.63	1.24	38	
	3	3.19	1.24	135			3	3.38	1.14	135	
	4	3.20	1.19	461			4	3.50	1.25	458	
4	1	3.17	1.33	60	0.357	19	1	4.12	0.83	60	0.268
	2	3.00	1.15	39			2	4.08	0.97	38	
	3	3.16	1.26	135			3	4.13	0.98	134	
	4	3.31	1.32	461			4	4.26	0.86	463	
5	1	2.45	1.38	60	0.215	20	1	3.40	1.03	60	0.140
	2	2.72	1.54	39			2	3.26	1.31	38	
	3	2.73	1.32	134			3	3.14	1.25	135	
	4	2.84	1.39	463			4	3.05	1.16	463	
6	1	3.20	1.38	60	0.973	21	1	2.25	1.16	60	0.737
	2	3.28	1.41	39			2	2.18	1.21	39	
	3	3.24	1.31	135			3	2.09	1.12	134	
	4	3.20	1.32	465			4	2.09	1.14	460	
7	1	3.25	1.34	60	0.417	22	1	2.37	1.19	60	0.679
	2	3.28	1.15	39			2	2.49	1.32	39	
	3	3.46	1.35	134			3	2.30	1.38	463	
	4	3.50	1.29	462			4	2.45	1.38	463	
8	1	1.82	1.08	60	0.878	23	1	3.42	1.45	60	0.002
	2	1.67	1.26	39			2	3.50	1.70	38	
	3	1.78	1.12	135			3	3.83	1.29	135	
	4	1.82	1.17	463			4	4.02	1.28	467	
9	1	3.48	1.40	60	0.757	24	1	3.37	1.10	60	0.554
	2	3.33	1.38	39			2	3.46	0.91	39	
	3	3.57	1.27	135			3	3.49	0.98	134	
	4	3.47	1.31	462			4	3.56	1.10	464	
10	1	2.95	1.08	60		25	1	4.23	1.08	60	
	2	2.90	1.37	39			2	4.59	1.02	39	

LIITE 10**ARVOSTUSVÄITTÄMIEN KESKIARVOT KULTTUURIPALVELUJEN KÄYTÖN MUKAAN.**

1 = pienkuluttajat

2 = keskikuluttajat

3 = suurkanuttajat

Väit.	Tm.	Ka	Kh	n	p	Väit.	Tm.	Ka	Kh	n	p
1	1	1.88	1.13	112	0.000	16	1	3.95	1.22	111	0.000
	2	2.06	1.10	466			2	3.07	1.37	466	
	3	2.56	1.17	103			3	2.20	1.19	102	
2	1	3.00	1.35	112	0.000	17	1	3.44	1.15	111	0.000
	2	2.61	1.35	467			2	3.02	1.21	465	
	3	1.97	1.16	103			3	2.13	1.11	102	
3	1	2.93	1.21	111	0.000	18	1	3.35	1.15	110	0.484
	2	3.14	1.20	464			2	3.51	1.21	463	
	3	3.70	1.16	103			3	3.51	1.33	102	
4	1	2.65	1.17	112	0.000	19	1	4.10	0.95	112	0.385
	2	3.27	1.33	464			2	4.23	0.89	464	
	3	3.83	1.06	103			3	4.21	0.84	102	
5	1	3.16	1.28	89	0.001	20	1	2.78	1.10	112	0.002
	2	2.78	1.40	465			2	3.18	1.16	464	
	3	2.42	1.38	103			3	3.27	1.32	103	
6	1	2.93	1.33	112	0.000	21	1	2.21	1.15	111	0.345
	2	3.14	1.32	467			2	2.10	1.15	463	
	3	3.82	1.23	103			3	1.98	1.07	103	
7	1	3.39	1.26	110	0.666	22	1	2.87	1.46	112	0.000
	2	3.48	1.32	465			2	2.42	1.33	464	
	3	3.38	1.25	103			3	1.84	1.02	103	
8	1	2.28	1.34	111	0.000	23	1	4.36	1.08	113	0.000
	2	1.73	1.11	466			2	3.88	1.36	466	
	3	1.63	1.03	103			3	3.46	1.30	103	
9	1	2.59	1.17	110	0.000	24	1	3.32	1.01	111	0.077
	2	3.54	1.26	466			2	3.53	1.07	466	
	3	4.27	0.98	103			3	3.64	1.06	103	
10	1	3.07	1.22	110	0.343	25	1	4.11	1.20	113	0.000
	2	2.95	1.23	465			2	4.26	1.04	466	
	3	2.83	1.25	103			3	4.64	0.77	103	
11	1	2.12	1.07	111	0.000	26	1	3.63	1.09	115	0.000
	2	2.55	1.17	464			2	3.96	1.02	466	
	3	3.44	1.23	103			3	4.46	0.84	103	
12	1	2.25	1.13	110	0.000	27	1	3.16	1.12	113	0.000
	2	2.16	1.12	466			2	3.59	1.10	466	

	3	1.89	1.13	103	0.050		3	3.92	0.93	1.02	0.000
13	1	3.44	1.11	110		28	1	4.23	0.95	115	
	2	3.88	1.09	465			2	4.27	0.90	464	
	3	4.16	1.00	103	0.000		3	4.22	1.05	103	0.856
14	1	2.72	1.08	110		29	1	4.02	1.16	115	
	2	2.61	1.26	464			2	4.08	1.05	464	
	3	2.46	1.31	103	0.299		3	3.69	1.25	102	0.005
15	1	2.70	1.38	111		30	1	3.38	1.37	115	
	2	1.82	1.23	467			2	2.52	1.26	465	
	3	1.40	0.89	103	0.000		3	2.09	1.09	103	0.000

KYSELYLOMAKE

Kysymyksiä on kaavakkeessa kahdenlaisia. Useimmissa kysymyksissä on valmiit vastausvaihtoehdot, jotkut ovat avoimia kysymyksiä. Jos kysymykselle on valmiit vastausvaihtoehdot, rengastakaa mielestänne oikean vaihtoehdon numero. Jos on kyse avoimesta vastauksesta, kirjoittakaa vastauksenne sille varattuun tilaan. On tärkeää, että vastaatte kaikkiin kysymyksiin!

1. Kotikunta, mainitkaa myös kaupunginosa tai kylä

2. Sukupuoli 1 nainen
 2 mies

3. Ikä 1 15—24 vuotta
 2 25—34 vuotta
 3 35—44 vuotta
 4 45—54 vuotta
 5 55—64 vuotta
 6 65—75 vuotta

4. Siviilisääty 1 naimaton
 2 kihloissa/avoliitossa
 3 naimisissa
 4 asumuserossa/eronnut
 5 leski

5.a Mikä on koulutuksenne?

1 kansakoulu
2 keski- tai peruskoulu
3 ammattikoulu tai vastaava
4 opistotasoinen koulu
5 ylioppilastutkinto
6 ylioppilastutkinto + ammattikoulu tai opisto
7 korkeakouluopintoja/ korkeakoulututkinto

9 muu, mikä _____

6. Mikä on ollut ammattinne tai päätoimenne viimeisten 12 kuukauden aikana? Jos olette kulu-
neen vuoden aikana ollut työttömänä, mainit-
kaa myös se sekä työttömyysaika.
Mainitkaa myös, jos olette opiskelija, kotirouva
tai avustava perheenjäsen yrityksessä tai maa-
tilalla.
Jos olette eläkkeellä, mainitkaa entinen am-
mattinne.

8. Kuinka kaukana kuntanne keskustasta asutte
tällä hetkellä?

noin _____ km

7. Mitkä olivat Teidän vuositulonne (veroja vähen-
tämättä) vuonna 1990?

1 alle 50000 mk
2 50000— 99999 mk
3 100000—149999 mk
4 150000—199999 mk
5 yli 200000 mk

9. Kuinka kauan olette asunut siinä kunnassa mis-
sä nyt asutte?

1 alle 1 vuoden
2 1—2 vuotta
3 3—5 vuotta
4 6—10 vuotta
5 11—20 vuotta
6 yli 20 vuotta, mutta en koko
elämäni
7 koko elämäni

10. Harkitsetteko tällä hetkellä muuttoa toiselle
paikkakunnalle?

1 kyllä, minne? _____
2 ei

Miksi haluaisitte muttaa? _____

11. Mitä seikkoja arvostatte eniten nykyisellä
asuinpaikkakunnallanne?

12. Osallistuttko uskonnollisiin tilaisuuksiin (jumalanpalvelukset, kokoukset, iltatilaisuudet tms.)

- 1 käyn säännöllisesti seurakuntani tai herätysliikkeen tilaisuuksissa
- 2 käyn silloin tällöin näissä tilaisuuksissa
- 3 en osallistu uskonnollisiin tilaisuuksiin

13. Kuinka monta kertaa olette viimeksi kuluneiden 12 kuukauden aikana ollut mukana poliittisessa kokouksessa, esitelmä- tai keskustelutilaisuudessa?

- 1 ei kertaakaan
- 2 kerran
- 3 2-5 kertaa
- 4 yli 5 kertaa

14. Kuuluttko jäsenenä johonkin seuraavista järjestöistä? Merkitkää (rengastamalla järjestön numero) ne järjestöt, joiden jäsenenä olette!

- 1 ammattijärjestö
 - 2 kulttuuri- tai taidejärjestö
 - 3 seurakunta tai muu uskonnollinen järjestö
 - 4 puoluepoliittinen järjestö
 - 5 nuoriso- tai koululaisjärjestö
 - 6 harrastusjärjestö (esim. metsästysseura, ompeluseura yms.)
 - 7 jokin muu järjestö, mikä?
- _____
- _____

15. Kuinka monta kertaa olette viimeksi kuluneiden 12 kuukauden aikana käynyt seuraamassa urheilukilpailuja, kuten yleisurheilu- tai hiihtokilpailuja, jalkapalloilua, raveja tai moottoriurheilukilpailuja?

- 1 ei kertaakaan
- 2 kerran
- 3 2—5 kertaa
- 4 6—10 kertaa
- 5 yli 10 kertaa

16. Kuinka monta kertaa olette viimeksi kuluneiden 12 kuukauden aikana käynyt teatterissa? Ottaa tällöin huomioon myös kiertävät teatterit ja harrastajanäyttämöt.

- 1 ei kertaakaan
- 2 1—5 kertaa
- 3 yli 5 kertaa

Mainitkaa, millä paikkakunnalla olitte teatterissa viimeksi.

Paikkakunta _____

17. Oletteko käynyt viimeksi kuluneiden 12 kuukauden aikana taidenäyttelyssä, valokuvanäyttelyssä tai taidemuseossa?

- 1 kyllä
- 2 en, mutta olen käynyt joskus aikaisemmin
- 3 en ole koskaan käynyt

Mainitkaa, missä kävitte viimeksi.

Paikkakunta _____

18. Oletteko käynyt viimeksi kuluneiden 12 kuukauden aikana historiallisessa museossa tai kotiseutumuseossa?

- 1 kyllä
- 2 en, mutta olen käynyt joskus aikaisemmin
- 3 en ole koskaan käynyt

Missä museossa kävitte viimeksi (mainitkaa myös paikkakunta)?

Museo ja paikkakunta _____

19. Kuinka monta kertaa olette viimeksi kuluneiden 12 kuukauden aikana käynyt konsertissa tai josakin muussa musiikkitalaisuudessa (esim. kirkkomusiikki, popmusiikki, sinfoniamusiikki, kansanmusiikki, kuoromusiikki)?

- 1 ei kertaakaan
- 2 1—5 kertaa
- 3 yli 5 kertaa

Missä musiikkitalaisuudessa kävitte viimeksi? Mainitkaa myös millä paikkakunnalla olitte konsertissa!

Tilaisuus _____

Paikkakunta _____

20. Kuinka monta kertaa olette viimeksi kuluneiden 12 kuukauden aikana käynyt kirjastossa tai käyttänyt hyväksenne kirjastoauton palveluja?

- 1 ei lainkaan
- 2 1—5 kertaa
- 3 yli 5 kertaa

21. Kuinka monta kertaa olette käynyt elokuvissa viimeksi kuluneiden 12 kuukauden aikana?

- 1 ei kertaakaan
- 2 1—5 kertaa
- 3 yli 5 kertaa

22. Osallistuitteko lukuvuonna 1990-91 (syysluku-kausi 1990 ja kevätlukukausi 1991) johonkin kansalais- tai työväenopiston kurssiin?

- 1 en osallistunut
- 2 osallistuin yhteen kurssiin
- 3 osallistuin kahteen tai useampaan kurssiin

23. Oletteko osallistunut viimeksi kuluneiden 12 kuukauden aikana seuraaventyypisiin tapahtumiin tai juhliin?

	kyllä	ei
— musiikki-, tanssi-, teatteri- yms. kulttuuritapahtumat	1	2
— työväenkulttuuritapahtumat	1	2
— maatalous- tms. järjestöjen juhlat	1	2
— uskonnolliset tapahtumat ja juhlat	1	2
— kotiseutujuhlat	1	2
— muut tapahtumat ja juhlat (kuten erilaiset messut ja kesätapahtumat)	1	2
— kansanmusiikkitalaisuudet	1	2

24. Onko mielestänne olemassa jokin sellainen toimintamuoto, yhdistys tai kerho, joka ei tällä hetkellä toimi kuntanne alueella, mutta jonka pitäisi siellä olla? (Kysymyksessä ei ole pelkästään kulttuuriin liittyvä vaan kaikenlainen toiminta!)

Mainitkaa, mitä nämä toimintamuodot tai yhdistykset olisivat:

25. Pitäisikö Teidän mielestänne kehittää läheisemmät yhteydet Pohjanmaan suomen- ja ruotsinkielisten asukkaiden välille?

- 1 kyllä
- 2 ei
- 3 en osaa sanoa

Jos vastasitte kyllä, kertokaa miten tätä yhteistyötä voitaisiin kehittää ja hahmotella?

26. Alla on luettelo muutamista toiminta-aloista. Miten näitä pitäisi mielestänne kuntanne alueella kehittää ja parantaa?

Kirjoittakaa ehdotuksenne mahdollisimman tarkasti. Ilmaiskaa mielipiteenne vapaasti kuntanne asioista! Mielipiteenne pyritään ottamaan huomioon kuntanne kulttuuria suunniteltaessa!

Toimiala Ehdotuksia toiminnan parantamiseksi

KULTTUURITOIMINTA:

— teatteri _____

— musiikki _____

— kirjallisuus _____

— kuvataide _____

URHEILUTOIMINTA: _____

NUORISOTOIMINTA: _____

KOTISEUTU- JA YMPÄRISTÖTYÖ: _____

JOKIN MUU ALA (esim. elokuva, tanssi...):

27. Mitä mieltä olette seuraavista väittämistä?
Rengastakaa valintanne jokaisesta kohdasta.

Ohje: 1 = täysin eri mieltä
2 = melko eri mieltä
3 = en osaa sanoa
4 = melko samaa mieltä
5 = täysin samaa mieltä

ERI MIELTÄ			SAMAA MIELTÄ		
1	2	3	4	5	
					Taiteilija on tärkeämpi yhteiskunnalle kuin liikemies
					Kulttuuria ei pitäisi avustaa verovaroin.
					Vilkas kulttuurielämä parantaisi paikkakuntamme työllisyyttä.
					Kulttuuritilaisuuksissa ihmisten tapaaminen on minulle henkisesti tärkeätä.
					Paikallisen kulttuurimme tulee suojata itseään kansainvälisiltä vaikutteilta.
					Pankkien ja yritysten tulisi entistä enemmän tukea rahallisesti kulttuuriamme ja taidettamme.
					Jokaisella kunnalla/kaupungilla tulisi olla jokin vetävä mainosvaltti, kuten "Taidekaupunki Kokkola" tai "Nuorekas Nastola"
					Kunnalliset kulttuuripalvelumme (esim. kirjasto) tulisi yksityistää kaupallisiksi yrityksiksi.
					Taide laajentaa näkemystä elämästäni.
					Kansainvälinen kulttuuri on kiinnostavampaa kuin paikallinen kulttuurimme.
					Asuinkuntamme tulisi panostaa taidelaitoksiin entistä enemmän.
					"Keskipohjalaista kulttuuria" ei ole olemassa.
					Korkeatasoinen kulttuuri- ja taidetoiminta lisääisi matkailua paikkakunnallamme.
					Ammattitaido on kiinnostavampaa kuin harrastajataide.
					Taide on vain "hienostoväen" harrastus.

ERI MIELTÄ			SAMAA MIELTÄ		
1	2	3	4	5	
					Urheilu on taidetta tärkeämpi.
					Elinvoimainen kulttuuri ei ratkaisevasti edistä ihmisen juurtumista asuinseudulleen.
					Taiteen ei pidä sopeutua kaupalliseen ajatteluun.
					Kuntamme kulttuuria suunniteltaessa pitäisi ottaa kuntalaisten mielipiteet paremmin huomioon.
					Euroopan yhdentymisen voisi rikastuttaa paikkakuntamme omaa kulttuuria.
					Kulttuuritapahtumien tulisi olla suurta bisnestä.
					Kulttuuritapahtumien taloudellinen onnistuminen tulisi turvata riittävän korkeilla lippumaksuilla.
					Haluan olla mieluummin "keskipohjalainen" kuin "eurooppalainen"
					Jos pankit ja yritykset ottaisivat päävastuun kulttuurin rahoittamisesta, se yksipuolistaisi huolestuttavasti kulttuuritapahtumien ohjelmistoa.
					Vanhat historiallisesti merkittävät rakennukset tulisi säilyttää asuinkunnassamme.
					Vilkas kulttuurielämä lisääisi paikkakuntamme puoleensavetävyttä.
					Kuntamme tulisi solmia entistä enemmän pohjoismaisia yhteyksiä kulttuurin alalla.
					Keski-Pohjanmaata voi hyvällä syyllä luonnehtia "kansanmusiikin maakunnaksi".
					Rakastan nykyistä asuinseutuaani.
					Kulttuuriyhteistyö keskipohjalaisten kuntien ja kaupunkien välillä ei kiinnosta minua lainkaan.

SUURET KIITOKSET VAIVANNÄÖSTÄNNE!

LIITE 12

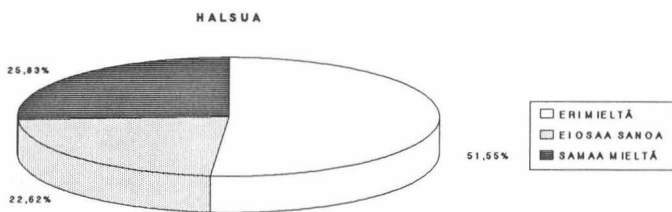
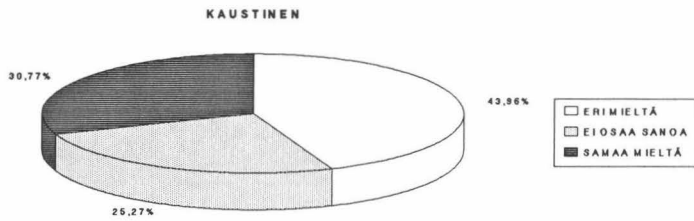
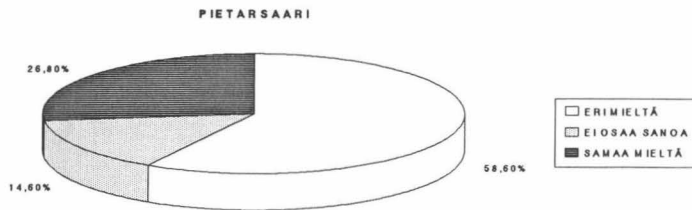
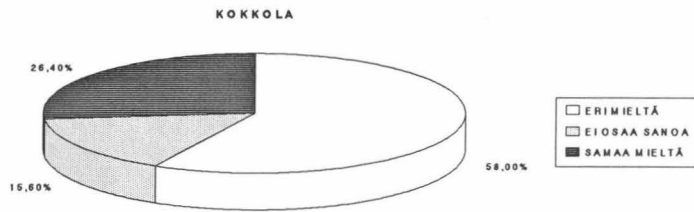
586 PUUTTUVAA TIETOA KORVATTU KESKIVARVOLLA.

ROTATOIDUT FAKTORILATAUKSET - VARIMAX

M/F	1	2	3	4	H2
1	0.415	0.103	0.067	0.216	0.234
2	-0.539	0.013	-0.104	-0.114	0.315
3	0.424	0.433	0.039	0.090	0.377
4	0.523	0.251	-0.145	-0.101	0.368
5	-0.287	0.085	-0.476	0.187	0.352
6	0.426	0.410	0.060	0.163	0.380
7	0.053	0.640	-0.042	-0.034	0.415
8	-0.184	-0.116	-0.034	-0.507	0.305
9	0.677	0.239	-0.051	0.097	0.528
10	-0.289	0.194	0.559	0.009	0.433
11	0.591	0.289	0.188	0.145	0.490
12	-0.279	-0.123	0.364	-0.099	0.235
13	0.384	0.546	0.034	0.118	0.460
14	-0.147	0.206	0.367	-0.316	0.298
15	-0.613	-0.030	-0.017	-0.126	0.392
16	-0.713	0.124	-0.020	-0.066	0.528
17	-0.572	0.022	-0.012	0.060	0.331
18	-0.012	0.077	0.006	0.627	0.399
19	-0.029	0.312	-0.038	0.319	0.202
20	0.124	0.315	0.580	-0.077	0.456
21	-0.203	0.009	0.129	-0.646	0.475
22	-0.276	-0.042	-0.091	-0.486	0.322
23	-0.193	0.175	-0.695	-0.020	0.552
24	0.178	0.023	-0.088	0.324	0.145
25	0.200	0.418	-0.039	0.128	0.233
26	0.403	0.671	-0.020	0.076	0.618
27	0.311	0.593	0.241	0.044	0.508
28	0.002	0.459	-0.379	-0.070	0.359
29	-0.097	0.290	-0.459	-0.248	0.365
30	-0.530	-0.295	0.216	-0.004	0.415
YHT.V.	4.4	3.0	2.2	1.9	

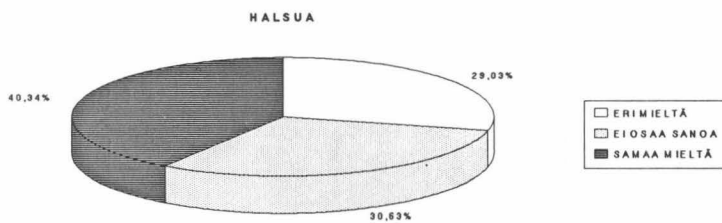
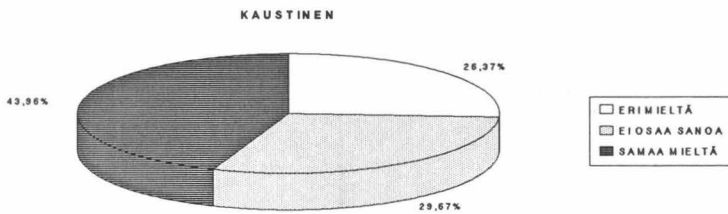
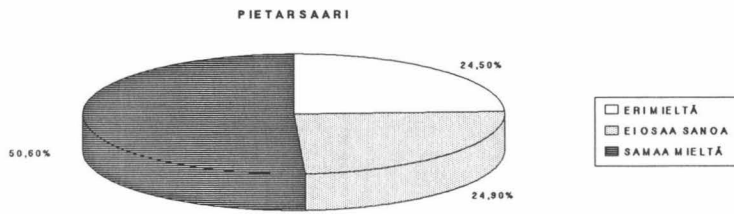
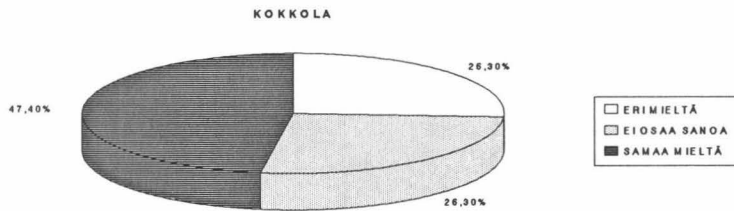
LIITE 13

KULTTUURIA EI PITÄISI AVUSTAA VEROVAROIN.

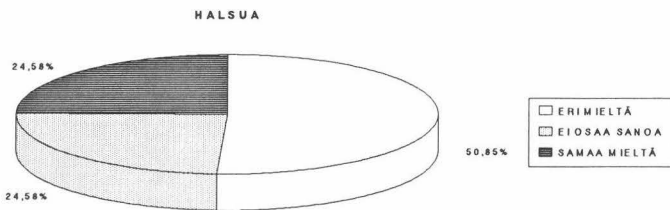
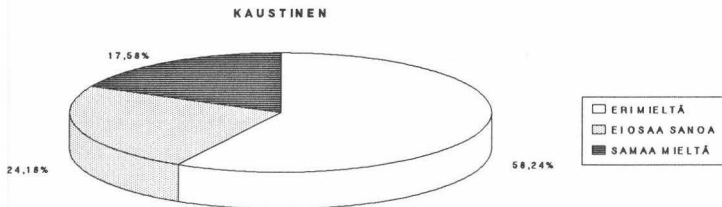
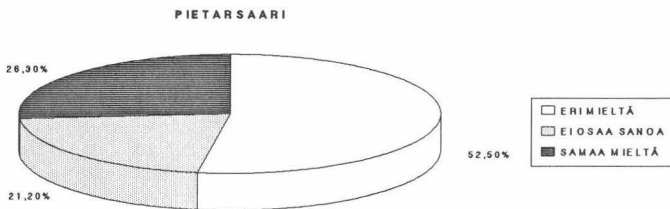
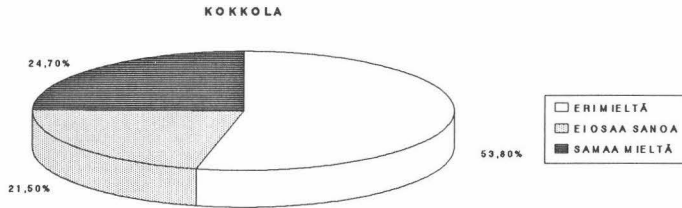

LIITE 14

KULTTUURITILAISUUKSISSA IHMISTEN TAPAAMINEN ON MINULLE HENKISESTI TÄRKEÄTÄ.

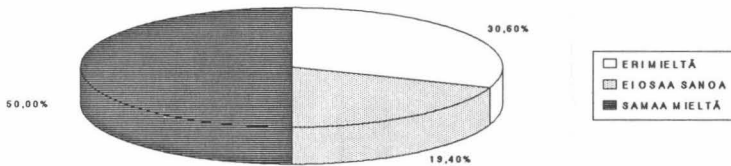
LIITE 15
KULTTUURIYHTEISTYÖ KESKIPOHJALAISTEN KUNTIEN JA
KAUPUNKIEN VÄLILLÄ EI KIINNOSTA MINUA LAISINKAAN.

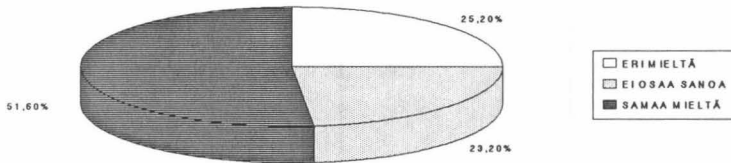
LIITE 16

PANKKIEN JA YRITYSTEN TULISI ENTISTÄ ENEMMÄN TUKEA RAHALLISESTI KULTTUURIAMME JA TAIDETTAMME.

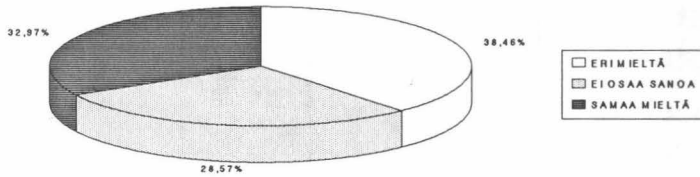
KOKKOLA

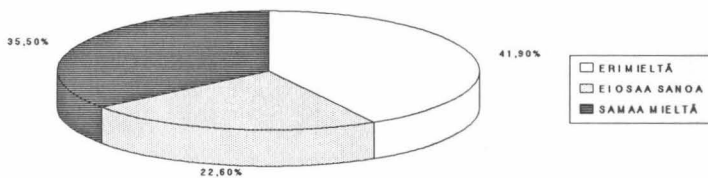
PIETARSAARI

KAUSTINEN

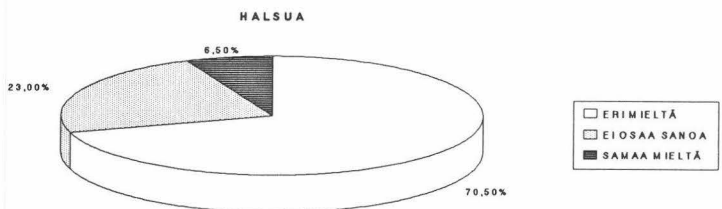
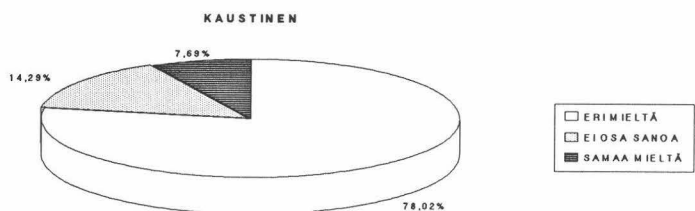
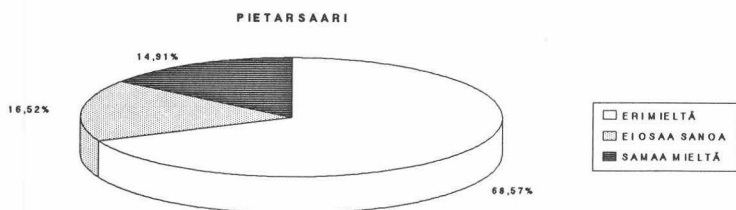
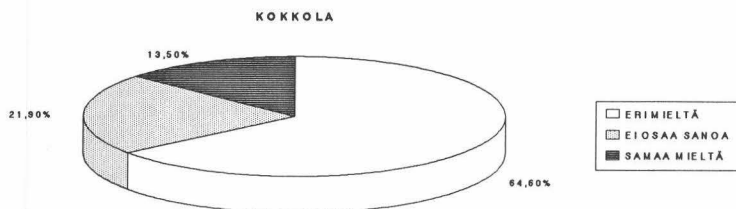

HALSUA

LIITE17

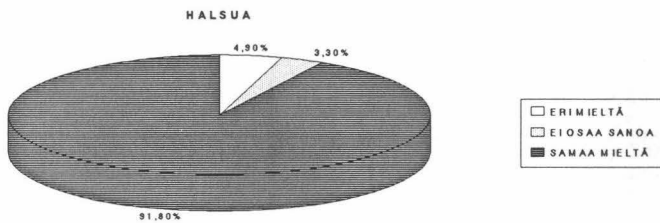
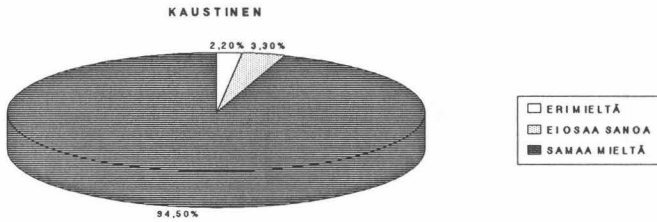
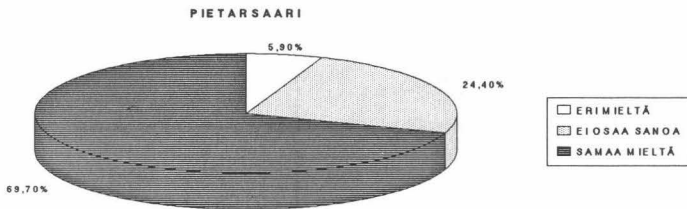
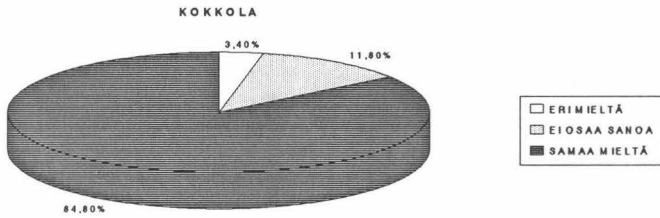
TAITEILIJA ON TÄRKEÄMPI YHTEISKUNNALLE KUIN LIIKEMIES.

LIITE 18

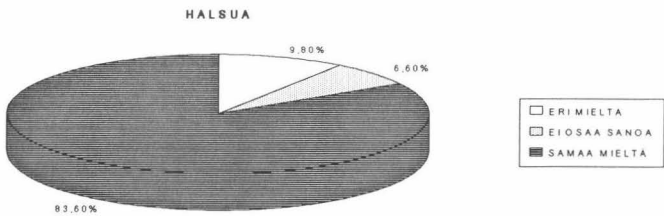
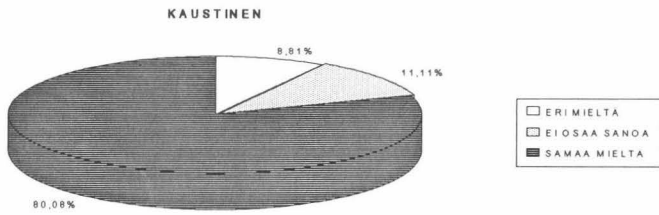
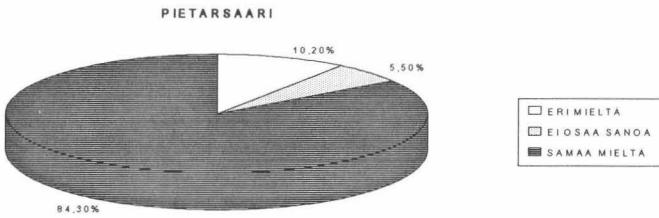
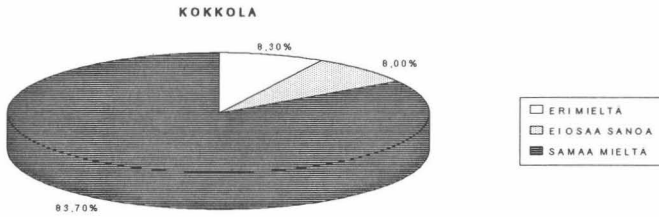
**KESKI-POHJANMAATA VOI HYVÄLLÄ SYYLLÄ LUONNEHTIA
"KANSANMUSIIKIN MAAKUNNAKSI".**

6

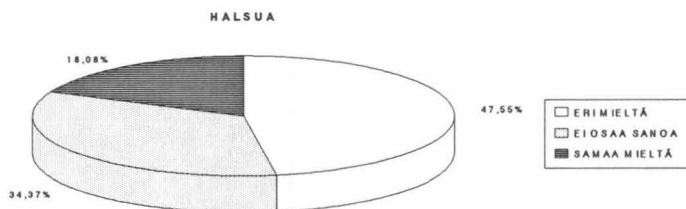
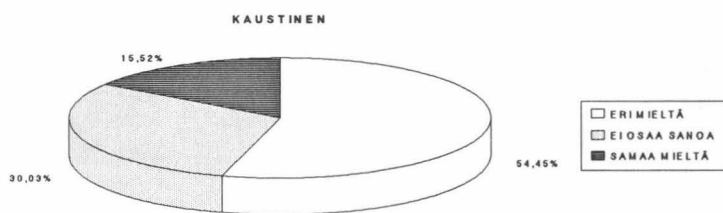
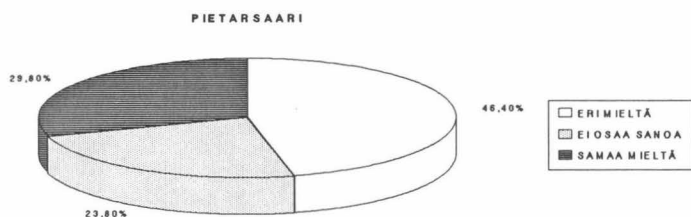
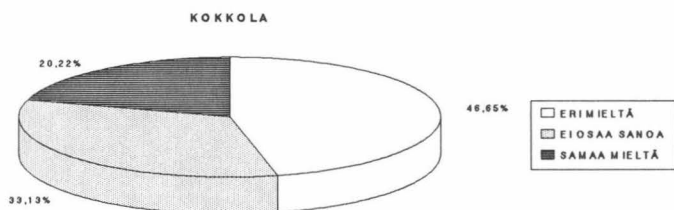

LIITE 19

**VANHAT HISTORIALLISTEesti MERKITTÄVÄT RAKENNUKSET
TULISI SÄILYTTÄÄ ASUINKUNNASSAMME.**

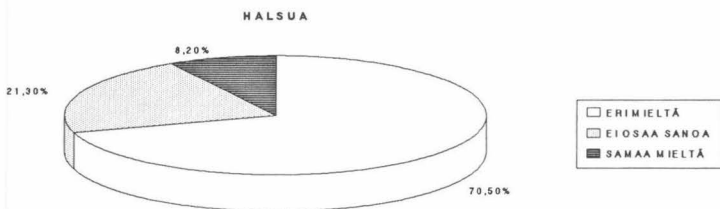
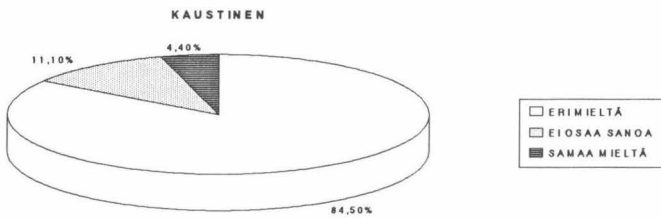
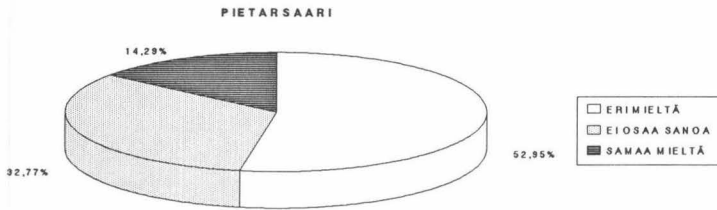
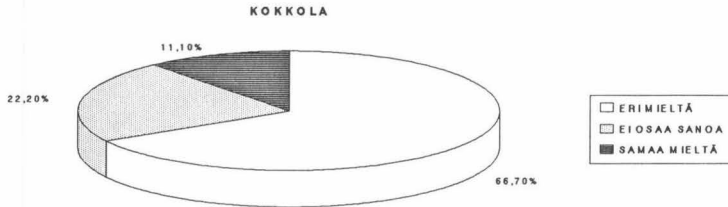

LIITE 20
AMMATTITAIDE ON KIINNOSTAVAMPAA KUIN
HARRASTAJATAIDE.

LIITE 21

"KESKIPOHJALAISTA KULTTUURIA" EI OLE OLEMASSA.

LIITE 22

**KUNTAMME KULTTUURIA SUUNNITELTAESSA PITÄISI OTTAA
KUNTALAISTEN MIELIPITEET PAREMMIN HUOMIOON.**

